รูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหารเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม

คณุตม์ นิจจันพันธ์ศรี

วพ
347.075
ค133ร
34B0183154
Title: รูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหาร
หอสมุดและศูนย์สนเทศ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2548

ISBN 974-9746-91-0

DPU

Comparison of Trial Patterns of Cases in Military Court and Courts of Justice

Kanut Nijjanpansri

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School Dhurakit Pundit University

2005

ISBN 974-9746-91-0

DPU

0183154
เลขทะเบียน.....
27 ส.ค. 2549
วันลงทะเบียน.....
วพ
เลขเรียกหนังสือ.....347.075
ด1335
[ปี46]
ค3

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

ชื่อวิทยานิพนธ์ รูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหารเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม

เสนอโดย นายคณุตม์ นิจจันพันธ์ศรี

สาขาวิชา นิติศาสตร์ **หมวดวิชา** กฎหมายมหาชน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศ.(พิเศษ)จรัญ ภักดีธนากุล

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ศ.(พิเศษ)จรัญ ภักดีธนากุล)

..... กรรมการ

(ศ.สมชัย ทรัพยวณิช)

น.อ. .....กรรมการ

(น.อ.กฤษฎา เจริญพาณิช ร.น.)

..... กรรมการ

(ร.อ.วิทย์ ชะนะภัย)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รศ.ดร.ถวัลย์รัฐ วรเทพพุฒิพงษ์)

วันที่ 23 **เดือน** ก.ย. **พ.ศ.** 58

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่องรูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหารเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรมฉบับนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) จรัญ ภักดีธนากุล ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ สมชัย ทรัพย์วาณิช นาวาเอกกฤษฎา เจริญพาณิช ร้อยเอกวิทย์ ชะนะภัย กรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งคณาจารย์ทุกท่านได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำข้อคิดต่างๆ พร้อมทั้งช่วยเหลือจนทำให้การเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบพระคุณท่านผู้เขียนหนังสือและบทความ ซึ่งผู้เขียนได้นำมากล่าวอ้างในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และนาวาเอกกฤษฎา เจริญพาณิช กรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายทหาร และข้อมูลอันเป็นประโยชน์มาโดยตลอด อีกทั้ง อาจารย์ ดร.พีระพันธ์ พาลุสุข ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน นอกจากนี้ที่ขาดมิได้ คือ ครอบครัวของข้าพเจ้าที่ช่วยให้ข้าพเจ้ามีกำลังใจ ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จด้วยดี

อนึ่ง ผู้เขียนหวังไว้เป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาค้นคว้าหรือผู้ที่สนใจต่อไป

คณุตม์ นิจจันพันธ์ศรี

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ฆ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ

กิตติกรรมประกาศ..... ซ

บทที่

1. บทนำ..... 1

1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 4

3 สมมติฐานการวิจัย..... 4

4 วิธีดำเนินการวิจัย..... 4

5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 5

2. ความเป็นมาและวิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม..... 6

1. ความเป็นมาและวิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลทหาร..... 6

(1) วิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลทหาร..... 6

(2) อำนาจหน้าที่ของศาลทหาร..... 12

(3) ระบบของศาลทหาร..... 16

(4) โครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมของศาลทหาร..... 22

2. ความเป็นมาและวิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม..... 32

(1) วิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม..... 32

(2) อำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรม..... 36

(3) ระบบของศาลยุติธรรม..... 38

(4) โครงสร้างในกระบวนการของศาลยุติธรรม..... 42

3. รูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม..... 53

1. รูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหาร..... 54

กฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีของศาลทหาร..... 54

ปัญหาและอุปสรรคการพิจารณาคดีของศาลทหาร..... 85

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2. รูปแบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม.....	86
กฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม.....	86
ปัญหาและอุปสรรคการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม.....	106
3. รูปแบบและอำนาจหน้าที่การพิจารณาคดีของศาลทหารในต่างประเทศ.....	107
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบการพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม.....	**116**
1. วิเคราะห์เปรียบเทียบการพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม.....	116
1.1 รูปแบบและองค์คณะในการพิจารณาคดี.....	116
1.1.1 การกำหนดชั้นยศของตุลาการ.....	116
1.1.2 อำนาจในการพิจารณาคดีตามเขตพื้นที่การพิจารณาคดี.....	119
1.1.3 องค์คณะตุลาการในการพิจารณาคดี.....	121
1.2 การสอบสวน.....	122
1.3 การตั้งทนายความ.....	123
1.4 การฟ้องคดี.....	125
1.5 ผู้มีอำนาจจัดการแทน.....	131
1.6 คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา.....	134
1.7 การอุทธรณ์ฎีกา.....	139
2. ข้อดีข้อเสียการพิจารณาคดีในศาลทหาร.....	141
2.1 ข้อดีการพิจารณาคดีในศาลทหาร.....	141
2.2 ข้อเสียการพิจารณาคดีในศาลทหาร	144
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	**145**
5.1 บทสรุป.....	145
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	150
บรรณานุกรม.....	153
ภาคผนวก.....	157
ภาคผนวก ก. พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498.....	158
ภาคผนวก ข. กฎอัยการศึกทหาร พ.ศ. 2457.....	199
ภาคผนวก ค. ประมวลกฎหมายอาญา	212
ประวัติผู้เขียน.....	227

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : รูปแบบการพิจารณาคดีในศาลทหารเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม
ชื่อนักศึกษา : คณุตม์ นิจจันพันธ์ศรี
อาจารย์ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์(พิเศษ)จรัญ ภักดีธนากุล
สาขาวิชา : นิติศาสตร์
ปีการศึกษา : 2548

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ประมวลกฎหมายอาญาทหารและกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 เปรียบเทียบกับกฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในด้านการสอบสวน การตั้งทนายความ การฟ้องคดีและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา รวมทั้งการอุทธรณ์ฎีกา พบว่ามีความแตกต่างหลายประการบางประการก็เหมาะสมบางประการก็ยังไม่เหมาะสม ซึ่งมีสาเหตุมาจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2498 มีการแก้ไขเพียงเล็กน้อย เนื่องจากการใช้บังคับอยู่ในแวดวงที่จำกัด หากเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่มีการแก้ไขมาเป็นระยะต่อเนื่องรวมการแก้ไขนับถึงต้นปี พ.ศ. 2548 เป็นจำนวน23 ครั้งแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวมีผลกระทบต่อคนทั้งประเทศและเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมโลก จึงควรมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะ คือ ประการที่หนึ่งควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสอง ที่บัญญัติให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหาร มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ ที่กำหนดไว้ตามมาตราดังกล่าวเท่านั้น คือ การเพิ่มอัตราโทษขึ้นมาส่วนโทษปรับก็เพิ่มให้เป็นสัดส่วนกันไป จึงทำให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาได้ด้วย โดยไม่ต้องนำมาตรา 20 ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาใช้แก้ไขปัญหาในการให้ตุลาการพระธรรมนูญของศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพหนึ่งนายไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีกสองนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาต่อไป

ประการที่สองควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 ที่บัญญัติให้จำเลยถูกจำกัดสิทธิในการตั้งทนายความ คือ ในคดีที่อัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีจึงจะตั้งทนายความได้ ให้เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22)

พ.ศ. 2547 มาตร 173 วรรคสอง ที่เปิดโอกาสให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลยในทุกประเภทคดีที่มีโทษจำคุก คือในคดีที่มีการตั้งอัตราโทษจำคุกก็สามารถตั้งทนายความได้

ประการที่สาม ควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ที่บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร คือ ได้เฉพาะผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ที่บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมคือ หมายความรวมถึงผู้เสียหายทุกประเภท ผู้เสียหายที่เป็นราษฎรทั่วๆไปที่มิใช่จำกัดว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลเท่านั้น

ประการที่สี่ ควรจะต้องมีการแก้ไข พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ที่บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารคือรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4,5 และ 6 ประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร[1] ให้เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ที่บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรม คือ รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนทุกประเภท ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ6

ประการที่ห้า ควรจะต้องมีการยกเลิก พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 54 ที่บัญญัติเรื่องการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารไว้ คือ จากคดีอาญาที่ถึงที่สุดก็ให้ไปฟ้องเรียกทางแพ่งในศาลยุติธรรม เพราะเป็นเรื่องส่วนแพ่งจึงควรพิจารณาพิพากษาในศาลยุติธรรมที่มีกระบวนการพิจารณาฟ้องร้องในทางแพ่งรองรับไว้อยู่แล้ว

ประการที่หก ควรจะต้องมีการแก้ไข พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 61 ที่บัญญัติเรื่องระยะเวลาในการอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหารมีระยะเวลา 15วันให้เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 และมาตรา 216 ตามลำดับ ที่บัญญัติเรื่องระยะเวลาในการอุทธรณ์ฎีกาในศาลยุติธรรม มีระยะเวลา 1 เดือน

---

[1] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16.

Thesis Title: Comparison of Trial Patterns of Cases in Military Court and Courts of Justice

Name: Kanut Nijjanpansri

Thesis Advisor: Prof. Jaran Pakditanakul

Department: Law

Academic Year: 2005

ABSTRACT

This thesis aims to study legal problems regarding the trial of cases in the Military Court under the Act on Military Court, B.E. 2498, the Military Penal Code and the Martial Law, B.E. 2457 to compare with the laws relating to the trial of cases in Courts of Justice under the Criminal Procedure Code with regard to the interrogation, appointment of attorney-at-law, prosecution and entering a civil claim in connection with an offence together with appeal and dika. In the case the comparison is made with the Criminal Procedure Code, which has been amended from time to time consecutively, totally 23 times until B.E. 2548, it is found that there are several dissimilarities; some of them are appropriate, but some are not because the Act on Military Court has been implemented since B.E. 2498 with a few modifications due to the enforcement in the limited groups. Since the said laws affect to people throughout the country and in order to be in line with the worldly society, they should be amended.

Consequently, it is suggested as follows:

Firstly, Paragraph two of Section 19 under the Act on Military Court, B.E. 2498 prescribing that the judges of the Provincial Military Court have powers to try and adjudicate cases as only specified in the said sections; viz. when the punishment is increased, the punishment with fine should be increased proportionately. Consequently, the judges in the Provincial Military Court also have power to try and adjudicate cases without the application of Section 20 under the Act on Military Court, B.E. 2498 to redress the problems that one of judges from Regional Military Court or Bangkok Military Court has to co-consider with two judges of the Provincial Military Court as the quorum to try and adjudicate cases accordingly.

Secondly, Section 56 of the Act on Military Court, B.E. 2498, providing the rights for accused to appoint the attorney-at-law; viz. in the case where offences to be committed is provided with maximum punishment of imprisonment not exceeding ten years, the attorney-at-law can be appointed, should be amended to be the same as Section 173 under the Criminal Procedure Code (Vol. 22) B.E. 2547 prescribing the courts to appoint the attorney-at-law for the accused in all types of cases which provide the punishment of imprisonment; viz. the attorney-at-law can be appointed for the case which provides the punishment of imprisonment.

Thirdly, Section 49 under the Act on Military Court, B.E. 2498 prescribing the rights for the injured person to prosecute criminal cases in the Military Court; viz. only the injured person who is in the jurisdiction of the Military Court, should be amended to be the same as Section 2(4) of the Criminal Procedure Code prescribing the rights for the injured person to

prosecute criminal cases in the Courts of Justice; viz. "injured person" includes all types of injured person, general private injured person who is not only in the jurisdiction of the Military Court.

Fourthly, Section 49 under the Act on Military Court, B.E. 2498 prescribing the rights for the injured person to prosecute criminal cases in the Military Court; viz. "injured person" includes any other person who has the power to act on his behalf as provided in Sections 4, 5 and 6 and who is in the jurisdiction of the Military Court[1], should be amended to be the same as Section 2(4) of the Criminal Procedure Code which prescribes the rights for the injured person to prosecute criminal cases in the Courts of Justice; viz. "injured person" includes all types of any other person who has the power to act on his behalf as provided in Sections 4, 5 and 6.

Fifthly, Section 54 under the Act on Military Court, B.E. 2498 prescribing the civil judgement of which the Courts of Justice shall be bound by the facts as found by the judgement in the criminal case in the Military Court; viz. after the final judgement of criminal cases, a civil claim can be brought into the Courts of Justice because civil cases should be tried and adjudicated in the Courts of Justice where the proceedings of prosecution in civil cases have been recognized.

Sixthly, Section 61 under the Act on Military Courts, B.E. 2498 prescribing the duration of appeal and dika in the Military Courts which lasts 15 days should be amended to be the same as Sections 198 and 216 respectively under the Criminal Procedure Code, stipulating the duration of appeal and dika in Courts of Justice which lasts one month.

---

[1] Section 16 of the Act on Military Court, B.E. 2498

บทที่ 1
บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย มีกฎหมายทหารมาตั้งแต่สมัยโบราณ นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา สมัยกรุงศรีอยุธยามีกฎหมายทหารเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากถึงต้องมีกฎหมายทหารบังคับใช้กันมากอยู่ในสมัยนั้นจนกระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นการพิจารณาพิพากษาคดีในการรับฟังพยานหลักฐานนั้น มิใช่เป็นระบบกล่าวหาดังเช่นในปัจจุบันแต่ใช้ระบบไต่สวนซึ่งในการสอบสวนหาข้อเท็จจริงจะเรียกพยานมาทำการสอบสวน ถ้าหากผลปรากฏในการพิจารณาจำเลยทำการปฏิเสธโดยไม่ได้ข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติ ก็จะต้องให้มีการดำน้ำ ลุยไฟ ฯลฯ เพื่อให้เป็นการพิสูจน์แทนหากฝ่ายใดแพ้ก็ถือว่าแพ้คดีนั้น ในการรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวถือว่าเป็นการกระทำที่ป่าเถื่อนล้าหลัง และไม่เป็นที่ยอมรับกับชาวต่างประเทศที่ได้เข้ามาติดต่อกับประเทศไทยโดยตอนนั้นถูกมองว่าไม่มีความเป็นสากลเทียบกับในต่างประเทศ ซึ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศในแถบตะวันตกได้มีการแสวงหาอาณานิคมจึงได้ใช้วิถีทางบังคับให้ประเทศไทยจนต้องยอมทำสนธิสัญญาด้วยหลายฉบับและเป็นเหตุรวม ทั้งทำให้ประเทศไทยต้องยกเลิกระบบศาลที่ใช้อยู่เดิมเปลี่ยนมาใช้ระบบสากล ได้แก่ ระบบกล่าวหาซึ่งเป็นระบบที่ผู้กล่าวโทษต้องนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ให้เชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดจริง โดยอาศัยน้ำหนักของคำพยานและไม่คำนึงว่าผู้ถูกกล่าวหาจะรับสารภาพหรือปฏิเสธ มีการตรากฎหมายที่เป็นระบบกล่าวหาขึ้นใช้บังคับซึ่งมีชื่อเรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษให้ใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115” ซึ่งเป็นการตรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อมีการก่อตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นมา

ซึ่งต่อมาได้มีการตรา“พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ.126” มาบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2450 และพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. 127”มาบังคับใช้ในปีถัดมาตามลำดับ ในยุคนั้นได้มีการแยกวิธีพิจารณาความอาญาคดีของทหารบกและทหารเรือออกจากกัน โดยได้แก้ไขปรับปรุงอีกหลายครั้งต่อมาพระธรรมนูญศาลทหารบกและพระธรรมนูญศาลทหารเรือได้มีการยกเลิกแล้ว จึงได้มีการตรา“พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477” ซึ่งใช้บังคับทั้งทหารบกและทหารเรือขึ้นแทน และได้มีตรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับศาลยุติธรรมออกใช้บังคับ คือ “ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” ในปีพ.ศ. 2477 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งยังคงใช้บังคับตลอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยได้มีการแก้ไขได้มีการใช้ “พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498”จนถึงปัจจุบันขึ้นมาแทนที่ “พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477” ที่ได้

ถูกยกเลิกไป ทั้งนี้บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498" เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับกระบวนยุติธรรมของทหารไว้โดยเฉพาะซึ่งได้กล่าวถึงเขตอำนาจและอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร การควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหาร การฟ้องคดีและการพิจารณาคดี การอุทธรณ์และฎีกา การบังคับคดีตามคำพิพากษา ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยได้มีบทบัญญัติรองรับเกี่ยวกับเรื่องศาลทหารและเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย โดยศาลที่ดำเนินการพิจารณาคดีของทหารคือ ศาลทหารเป็นศาลที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวกับทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ปัจจุบันสังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย ส่วนราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหาร คือกรมพระธรรมนูญซึ่งเป็นส่วนราชการขึ้นตรงต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม โดยไม่เข้าไปก้าวก่ายอำนาจอิสระของศาลทหารในการใช้ดุลยพินิจพิจารณาพิพากษาคดี คงมีแต่ในด้านของการปกครองบังคับบัญชาการแต่งตั้ง โยกย้าย สอดส่องดูแลความประพฤติ และรวมถึงการวางระเบียบราชการของศาลทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อยตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 5 โดยมีระเบียบดังกล่าวนี้ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุมัติ เจ้ากรมพระธรรมนูญสามารถเป็นผู้ประกาศใช้ต่อไปได้ เช่นระเบียบราชการศาลทหาร พ.ศ. 2500 ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 และระเบียบการสั่งคดีของพนักงานอัยการที่ทำหน้าที่เป็นอัยการทหารในเวลาที่ไม่ปกติเป็นต้น ซึ่งโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนยุติธรรมทหาร ได้แก่ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งมีเนื้อหาสาระที่ว่าด้วยธรรมนูญศาลส่วนหนึ่งและที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอีกส่วนหนึ่ง ในส่วนที่ว่าด้วยธรรมนูญศาล คือบทบัญญัติที่ว่าด้วยการก่อตั้งศาลทหาร ประเภทศาลทหาร เขตอำนาจศาลทหารและองค์คณะตุลาการทหาร ซึ่งบัญญัติไว้ในภาค 1 ถึงภาค 4 ตั้งแต่มาตรา 5 ถึงมาตรา 44 และส่วนที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารมีบัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 45 เป็นต้นไป ดังนั้น ลักษณะของกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร คือ กฎหมายที่ว่าด้วยการจัดตั้งศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร การพิจารณาความอาญาทหารในศาลทหารนั้นพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้วางหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาของศาลทหารไว้ใน มาตรา 45 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

"วิธีพิจารณาความอาญาทหารให้นำกฎหมาย กฎและข้อบังคับ ซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎและข้อบังคับฝ่ายทหารให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามิได้บัญญัติไว้ ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้ "กระบวนพิจารณาคดีอาญาในศาลทหารส่วนใหญ่นำหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ เว้นแต่ กรณีที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บัญญัติไว้โดยเฉพาะกับยังได้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบางส่วนมาใช้บังคับ

นอกจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ดังกล่าว ยังมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความของศาลทหารที่เป็นกฎหมายฝ่ายทหารอีก 3 ฉบับ คือ

1. ประมวลกฎหมายอาญาทหาร กล่าวถึงเรื่องการอ่านคำพิพากษาไว้ โดยบัญญัติว่า "มาตรา 12 เมื่อศาลทหารพิพากษาเด็ดขาดให้ลงโทษแก่ทหารคนใด ท่านว่าให้ผู้ซึ่งบังคับบัญชาทหารผู้มีอำนาจสั่งให้ลงโทษตามคำพิพากษานั้น วินิจฉัยตามเหตุการณ์ ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังต่อหน้าที่ประชุมทหารหมู่หนึ่งหมู่ใด ตามที่เห็นสมควรได้ซึ่งบทบัญญัตินี้แตกต่างไปจากการอ่านคำพิพากษาของศาลยุติธรรม คือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 ต้องอ่านให้คู่ความฟังในศาลโดยเปิดเผยโดยนำไปอ่านนอกศาลไม่ได้ ในทางปฏิบัตินั้นในการอ่านคำพิพากษาของศาลทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 12 กระทำได้ 2 วิธี วิธีแรก ผู้บังคับบัญชาจะนำหมู่ทหารเข้าไปฟังคำพิพากษาในศาลซึ่งศาลเป็นผู้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังไปตามปกติ วิธีที่สอง หลังจากศาลได้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังในศาลแล้ว ผู้บังคับบัญชาจะนำตัวจำเลยไปยืนต่อหน้าหมู่ทหารแล้วอ่านคำพิพากษาให้ฟังอีกครั้งซึ่งถือว่าไม่ใช่เป็นการอ่านโดยศาล เพราะถือว่าศาลได้อ่านไปแล้ว ทั้งนี้ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษสั่งให้ผู้ใดอ่านให้จำเลยฟังก็ได้เจตนารมณ์ของการนี้เพื่อต้องการให้หมู่ทหารเกิดสำเหนียกเกรงกลัวอำนาจของกฎหมาย และอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหาร

2. กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 โดยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหาร คือ มาตรา 7, 7 ทวิ และ 7 ตรี เรื่องการประกาศให้คดีใดอยู่ในอำนาจศาลทหารผล คือ เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว คดีนั้นๆเป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกา

3. พระราชกฤษฎีกา กำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2533 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องเขตอำนาจของศาลไว้

จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาที่มีบทบัญญัติแตกต่างจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้ใช้ในการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมนั้น ซึ่งเป็นเหตุให้การพิจารณาคดีของศาลทหารและศาล

ยุติธรรมมีความแตกต่าง ดังนั้นการทำวิทยานิพนธ์นี้ จึงสนใจที่จะเปรียบเทียบการพิจารณาคดีในศาลทหารกับศาลยุติธรรม โดยทำการเปรียบเทียบการพิจารณาคดีในด้าน การสอบสวน การตั้งทนาย การฟ้องคดี คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา การอุทธรณ์ฎีกา ว่าจะมีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร อีกทั้งมีหลักการ แนวคิดใดที่นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของศาลทหารและศาลยุติธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายพิจารณาคดีของศาลทหารให้สอดคล้องกับศาลยุติธรรมตามกระบวนการยุติธรรมของไทย ที่ปัจจุบันการพิจารณาต้องเป็นไปตามสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งทหารนับว่าเป็นประชาชนคนไทยคนหนึ่งที่ควรมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เช่นกัน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการแนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีของศาลทหารและศาลยุติธรรม
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพิจารณาคดีระหว่างศาลทหารกับศาลยุติธรรม
3. เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีศาลทหารกับศาลยุติธรรม
4. เพื่อศึกษาหาแนวทางเพื่อปรับเปลี่ยนกฎหมายการพิจารณาคดีของศาลทหารให้สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน

3. สมมุติฐานของการวิจัย

การพิจารณาคดีของศาลทหารเป็นไปตาม บทบัญญัติพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพ.ศ. 2498 ประมวลกฎหมายอาญาทหารและกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ที่มีบทบัญญัติในการพิจารณาคดีแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่ใช้บังคับในการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมอยู่หลายประการ ในด้านการสอบสวน การตั้งทนายความ การฟ้องคดีและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา รวมทั้งการอุทธรณ์ฎีกา โดยความแตกต่างบางประการก็เหมาะสมบางประการก็ยังไม่เหมาะสม ควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข

4. วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ทำการศึกษาค้นคว้าและวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมหลักการและหลักเกณฑ์จากบทบัญญัติกฎหมาย การพิจารณาคดีของศาลทหารและศาลยุติธรรม แนวคำพิพากษาศาลไทย หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์รวมทั้งข้อมูลเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ทราบถึงแนวความคิดในการพิจารณาคดีของศาลทหาร
2. ทำให้ได้ทราบถึงความแตกต่างในการพิจารณาคดีระหว่างศาลทหารและศาลยุติธรรม
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการพิจารณาคดีให้สอดคล้องกับระบบกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ทั้งหมด เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

DPU

บทที่ 2
ความเป็นมาและวิวัฒนาการการพิจารณาคดี
ของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

1. ความเป็นมาและวิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลทหาร

(1) วิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลทหาร

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งรวมตัวอาศัยพึ่งพาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเป็นรัฐหรือเป็นประเทศ สิ่งหนึ่งที่มีตามมาคือความขัดแย้งซึ่งกันและกันอันเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มคน ดังนั้นควรต้องมีหลักเกณฑ์เพื่อมาระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะให้เกิดความสงบสุข ต่อมากฎเกณฑ์ที่ได้ใช้อยู่ก็ได้พัฒนามาเป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับและเป็นกฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมให้เกิดขึ้น ในการตัดสินความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

ในการตัดสินความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่เดิมจะมีผู้อาวุโสจะเป็นผู้ที่มาตัดสินความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นๆ ซึ่งในเวลาต่อมาพัฒนาการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนมากลายเป็นกฎระเบียบที่มาใช้ในการตัดสินความเพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย และนี้เองคือความจำเป็นที่จะต้องมีกระบวนการยุติธรรมเพื่อมาใช้ในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

นับแต่อดีตมาประเทศไทยก็เช่นเดียวกับอีกในหลายประเทศ ที่ต้องมีการสู้รบเพื่อปกป้องรักษาประเทศจากการรุกรานของต่างชาติและเพื่อธำรงไว้ ซึ่งเอกราชของชาติมาโดยตลอด ดังนั้น ก็ต้องอาศัยคนที่มาทำหน้าที่ในการนี้นั่นคือ “ทหาร”และย่อมจะต้องมีกฎหมายตลอดจนแบบธรรมเนียมของทหารขึ้นมาโดยเฉพาะ เพื่อให้ทหารอยู่ในระเบียบวินัยและเกิดเอกภาพในการปกครองบังคับบัญชาและมีความพร้อมรบอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น ทหารหรือประชาราษฎร ผู้ที่จะละเมิดต่อกฎหมายและแบบธรรมเนียมจึงต้องรับโทษและโดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารโทษหนักกว่าราษฎรสามัญทั่วไป ซึ่งการลงโทษทหารไม่ว่าจะเป็นยุคใดก็ตามก็จำเป็นที่จะต้องมีกฎเกณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับของทหารโดยทั่วไปด้วย ต้องมีการแยกประเภทความผิดหนักเบากำหนดโทษตามโทษานุโทษ กฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับในสมัยก่อนก็ย่อมจะต้องมีทั้งกฎเกณฑ์ในสนามรบต่อหน้าราชศัตรู กฎเกณฑ์ในยามที่มีสงครามและในยามปกติแต่การที่จะให้กำลังกองทัพเข้มแข็งมีระเบียบวินัย และสมรรถภาพที่ดีไม่ใช่ว่าจะขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์การลงโทษทหารที่กระทำความผิดอย่างเดียว จะต้องมีกฎเกณฑ์ในการให้ความดีความชอบอีกด้วยและประการที่สำคัญจะต้องเป็นเรื่องการปฏิบัติให้เป็นไปตามที่กฎเกณฑ์โดยเคร่งครัดจึงจะมีผลทำให้ทหารเกิดความยำเกรงขึ้นมาได้ หลักเกณฑ์และวิธีการลงโทษทหารในสมัยก่อน

ก็เปรียบเทียบได้กับวิธีพิจารณาความอาญาของทหารในสมัยนี้และเพื่อที่จะให้เกิดความยุติธรรมจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการยุติธรรมเกิดขึ้น โดยการผ่านกระบวนการ องค์การหรือสถาบันที่มีอำนาจในการดำเนินการดังกล่าว ให้เป็นผู้ดำเนินการเกิดความยุติธรรมศาลทหารเป็นกระบวนการหนึ่งที่สร้างกระบวนการยุติธรรมให้แก่ประชาราษฎร เนื่องจากอำนาจในการปกครองนั้นมาจากอำนาจทางการทหารทั้งสิ้น ประเทศไทยมีกฎหมายทหารมาตั้งแต่โบราณ นับตั้งแต่สุโขทัยเป็นต้นมา ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยามีกฎหมายทหารเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากว่าตำแหน่งพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ได้สืบราชสันติวงศ์ เช่นในสมัยกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์และกำลังทหารจึงมีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง จนต้องมีกฎหมายทหารบังคับใช้กันมากอยู่ในสมัยนั้น กรุงศรีอยุธยามีระบบกฎหมายทหารที่เข็มแข็ง ทั้งยังมีบทกฎหมายของฝ่ายพลเรือนที่มีแบบแผนตัวอย่างกฎหมายทหารที่น่าสนใจ เช่น[2]

พระอัยการอาญาหลวง บัญญัติขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง พ.ศ. 1895 มีบทบัญญัติกำหนดโทษเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่เกณฑ์ทหารไว้ในมาตรา 4 ไว้ดังนี้ว่า

"มีพระบรมราชโองการสั่งให้กำหนดเอาคนไปการณรงค์สงคราม แลขุนมูลนายมิได้เอาคนไปการณรงค์สงคราม แลเอาเงินค่าจ้างเป็นอาญาประโยชน์แก่ตนก็ดีและเกณฑ์เอาผู้คนบ่าวไพร่เข้ากองทัพแล้วกลับเอาเงินค่าจ้าง แลมิได้เอาไปการณรงค์สงครามก็ดีทำให้เสียราชการพระผู้เป็นเจ้าให้ลงโทษ 8 สถาน"

พระอัยการลักษณะผัวเมีย บัญญัติในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง พ.ศ. 1904 มาตรา 63 บัญญัติว่า

"ถ้าพระผู้เป็นเจ้าใช้ไปการณรงค์สงคราม แลไปชื่อเมืองปลอมเมืองใกล้ก็ดีไกลก็ดีภายหลังถ้าภรรยาขัดสนกังวลทุกข์ยากประการใด ให้บอกมูลนายอาณาประชาบาลให้ช่วยกราบทูลพระเจ้าอยู่หัวถ้าหญิงมีชู้ผัวใช้ให้ไหมจัตุรคูณให้แก่เจ้าผัวจงสิ้นแล้วให้ลงโทษชายหญิงนั้นโดยขนาด"

พระอัยการกบฏศึก มี 79 มาตรา บัญญัติขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ พ.ศ. 2000 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับเสถียรภาพความปลอดภัยของบ้านเมืองและความเป็นไทของประชาชนมีบทบัญญัติบางส่วนที่เกี่ยวกับกำลังทหาร เช่น ข้าศึกมาล้อมเมืองพระเจ้าอยู่หัวเสด็จต่อด้วยข้าศึกทำณรงค์สงครามก็ดี เกณฑ์แกล้วทหารไพร่พลไป ผู้ใดมิไปก็ดีหรือไปถึง กลางทางกลับ

---

[2] พลโท ประทิน พัฒนธรรม. เจ้ากรมพระธรรมนูญ "การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร" หน้า 3-5.

เสียก็ดีท่านว่าโทษถึงตาย หรือล่าถอยระหว่างชนช้างถ้าถอนออกมาชั่วตัวช้างก็มีโทษให้ตระเวนรอบทัพแล้วตัดศีรษะเสียบไว้ หรือถ้ารบทางเรือหากถอนชั่วลำเรือหนึ่งโทษใส่ตรุถ้าถอยสองชั่วลำเรือให้เอาตัวลงหญ้าช้าง ถ้าถอยสามชั่วยามเรือให้ฆ่าเสียเป็นต้นพระอัยการกบฏศึกนี้ได้ใช้บังคับตลอดมาจนถึงร.ศ. 130 จึงถูกยกเลิกแล้วใช้ประมวลกฎหมายอาญาทหารแทน

กฎมณเฑียรบาล บัญญัติขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนารถ พ.ศ. 2001 มีบทบัญญัติในบางส่วนเกี่ยวกับการออกศึกสงครามว่า ผู้ใดถอนทัพชั่วเสาหนึ่งให้ลงอาญาตัดหัวตัดเท้าตระเวนรอบทัพ หนึ่งขุนดาบ ขุนเรือ ขุนช้าง ขุนตำรวจอยู่รอบวัง แลข้าศึกปลอมถึงพลับพลาได้ให้ตัดหัวตัดเท้าตระเวนเสียบไว้ อนึ่งเข้าทัพเข้าศึกตามกระบวนแล้วและยกเข้าจะยุทธด้วยราชศัตรูถอนออกมาชั่วตัวช้างให้ฆ่าเสีย เป็นต้น

กฎหมายลักษณะศักดินาทหาร บัญญัติในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

กฎหมายพระธรรมนูญบัญญัติ ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. 2178

การพิจารณาพิพากษาคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น คล้ายคลึงกับสมัยอยุธยาเพราะเป็นสมัยที่ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การรับฟังพยานหลักฐานยังคงใช้ระบบไต่สวนมิใช่ระบบกล่าวหาเช่นในปัจจุบัน[3]โดยที่ในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นจะมีกฎหมายที่เกี่ยวกับทหารสอดแทรกอยู่ในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งจะบัญญัติเกี่ยวกับการเกณฑ์ราษฎร์มาเป็นทหารการลงโทษทหารที่หนีทัพ ทหารที่ย่อท้อในการรบหรือไปเข้ากับฝ่ายศัตรู ซึ่งรวมอยู่ในกฎหมายลักษณะขบถศึก ที่ได้กล่าวไว้ว่าวิธีพิจารณารับฟังพยานหลักฐานในสมัยก่อนใช้ระบบไต่ส่วนนั้น คือเมื่อมีการกล่าวโทษผู้หนึ่งผู้ใดต่อผู้มีอำนาจชำระคดีแล้ว ผู้มีอำนาจชำระคดีนั้นจะเรียกผู้ถูกกล่าวโทษและพยานที่เกี่ยวข้องมาสอบสวนทวนความเอาเอง ถ้าเชื่อว่าผู้ถูกกล่าวหานั้นไปกระทำความผิดก็สั่งลงโทษตามโทษานุโทษ ว่ากระทำความผิดก็ปล่อยตัวไปหรือสั่งยกข้อกล่าวหานั้นไป แต่ถ้ายังไม่รู้จะเชื่อฝ่ายไหนเพราะฝ่ายกล่าวโทษก็มีพยานฝ่ายถูกกล่าวโทษก็มีพยานเช่นเดียวกัน ก็จะตัดสินกันด้วยวิธีที่เรียกว่าพิสูจน์ต่อพยาน ในกฎหมายตราสามดวงเรียกว่า"พิสูทพะยาน" เริ่มตั้งแต่ให้สาบานต้องสิ่งศักดิ์สิทธิ์กันก่อนฝ่ายใดทนสาบานไม่ได้ก็แพ้คดี ถ้าทั้งสองฝ่ายสาบานได้ก็ต้องพิสูจน์กันด้วยวิธีอื่นต่อไปอาจจะด้วยวิธีว่ายน้ำแข่งกันหรือลุยไฟแข่งกันสุดแล้วแต่ความหนักเบาของเรื่องที่จะพิสูจน์ ใครทนกว่ากันก็ชนะคดีไป

---

[3] พล.ต.สาธิณห์ อรรถเกษม. เอกสารประกอบคำบรรยาย โรงเรียนเหล่าพระธรรมนูญ วิชากฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลทหาร, หน้า 2.

ตามกฎหมายตราสามดวง กล่าวไว้ในบทบัญญัติเรื่อง"พีสูท ดำน้ำ ลุยเพลิง" ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "มีพระราชกฤษฎีกาไว้ว่า ถ้าโจทก์จำเลยจะขึ้นน้ำถึงพีสูทแก่กันมี 7 ประการๆ หนึ่งให้ล้วงตะกั่ว 1 ษาบาล 1 ลุยเพลิงด้วยกัน 1 ดำน้ำด้วยกัน 1 ว่ายค่ารมฟาด แข่งกัน 1 ตามเทียนคลเล่มเท่ากัน"[4]

ต่อมาในยุคกลางของรัตนโกสินทร์รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศมหาอำนาจหลายประเทศ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ ได้เข้ามามีบทบาทในการบีบบังคับให้ประเทศไทยเราแก้กฎหมาย ด้วยวิธีที่ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายไทยและศาลไทย เพราะเหตุที่ศาลไทยยังไม่เปลี่ยนวิธีพิจาณาความจากระบบไต่สวนด้วยการพิสูจน์ต่อพยานมาเป็นระบบกล่าวหา ดังนั้น สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยจำต้องทำสนธิสัญญากับหลายประเทศยอมให้เขาตั้งศาลขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดีได้เอง ทำให้ประเทศมหาอำนาจในยุคนั้น ได้สิทธิเสรีสภาพนอกอาณาเขตขึ้นมาในประเทศไทยซึ่งก็ถือได้ว่าประเทศไทยเราสูญเสียเอกราชทางศาลโดยสิ้นเชิงกล่าวคือเมื่อคนในบังคับประเทศของเรากระทำผิดต่อคนของเขาด้วยกันเองหรือต่อคนไทย ก็ต้องให้ศาลของเขาชำระคดี ถึงคนไทยไปกระทำผิดต่อคนในบังคับของเขาผู้พิพากษาของเขามีอำนาจที่จะมาพิจารณาพิพากษาคดีร่วมกับผู้พิพากษาของเราด้วยและทำให้ยกเลิกระบบศาลที่ใช้อยู่เดิมเปลี่ยนมาใช้ระบบสากลได้เดิมเปลี่ยนมาใช้ระบบสากล ได้แก่ระบบกล่าวหาโดยเป็นระบบที่หากมีการกล่าวหากัน โดยมีโจทก์ มีจำเลยก็ให้มีการสืบพยานแล้วเอาถ้อยคำพยานมาพินิจพิเคราะห์ ก่อนที่จะวินิจฉัยว่าฝ่ายใดน่าเชื่อมากกว่ากันซึ่งก็คือรับฟังพยานหลักฐานด้วยการชั่งน้ำหนักคำพยาน ก่อนที่จะมีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินและปฏิรูปกฎหมายนั้น ประเทศไทยยังไม่มีกระทรวงรับผิดชอบงานบริหารราชการแผ่นดิน และศาลไทยที่มีอยู่ก็ยังคงมีกระจัดกระจายอยู่ตามกรมต่างๆ ในศาลกรมท่ามีอำนาจชำระคดีความเกี่ยวกับคนต่างด้าวและการพาณิชย์ ศาลกรมนามีอำนาจชำระคดีความเกี่ยวกับเรื่องที่นา ศาลกลาโหมมีอำนาจชำระคดีที่เกี่ยวกับทหารและหัวเมืองฝ่ายใต้ ดังนั้นศาลทหารจึงมีลักษณะเป็นทั้งศาลทหารและศาลยุติธรรม เนื่องจากสมุหกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาแลหัวเมืองฝ่ายใต้ แต่เมื่อมีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีกระทรวง ทบวง กรมรับผิดชอบในการบริหารพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงให้ปรับปรุงเรื่องการศาลทั้งหมด

---

[4] พล.ต.สาธัณห์ อรรถเกษม. เอกสารประกอบคำบรรยาย โรงเรียนเหล่าพระธรรมนูญ วิชากระบวนการยุติธรรมทหาร, หน้า 6.

ให้ศาลที่กระจัดกระจายกันอยู่แต่เดิมมาเป็นศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเพียงที่เดียว เว้นแต่กลาโหมให้สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหมเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่ที่ทหารกระทำความผิด จึงทำให้มีศาลยุติธรรมกับศาลทหารแยกจากกันตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ก่อตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2434

และต่อมาก็ได้ตรากฎหมายหลายฉบับ รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้น กฎหมายนี้เป็นระบบกล่าวหาใช้บังคับมีชื่อเรียกว่า "พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115" ซึ่งเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับแรกของประเทศไทยที่ใช้ระบบกล่าวหาต่อมาปี พ.ศ. 2450 ได้มีการประกาศใช้ "พระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. 126" (พ.ศ.2450) และตรา "พระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. 127" (พ.ศ. 2451) มาบังคับใช้ในปีถัดมา ซึ่งในยุคนั้น วิธีพิจารณาความความอาญาคดีของทหารบกและทหารเรือได้แยกออกจากกันโดยได้มีการแก้ไขปรับปรุงอีกหลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2477 หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินแล้ว ได้ยกเลิกพระธรรมนูญศาลทหารบกและพระธรรมนูญศาลทหารเรือ แล้วตรา "พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477" ซึ่งใช้บังคับทั้งทหารบกและทหารเรือขึ้นแทนและได้ตรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับศาลพลเรือนออกใช้บังคับ คือ "ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา" ซึ่งยังคงใช้บังคับตลอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาทั้งหมด 20 ฉบับ ส่วนพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477ได้มีการยกเลิกในปีพ.ศ. 2498 และได้ตรากฎหมายใหม่เป็น "พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498" ขึ้นและบังคับใช้ ตลอดมาจนปัจจุบัน โดยมีแก้ไขเพิ่มเติมรวม 7 ฉบับซึ่งมีบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับกระบวนยุติธรรมของทหารไว้โดยเฉพาะ ซึ่งกล่าวถึงเขตอำนาจและอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล การควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร การฟ้องคดีและการพิจารณาคดี ตลอดจนถึงการอุทธรณ์และฎีกา การบังคับคดีตามคำพิพากษา ทั้งนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีบทบัญญัติรองรับเกี่ยวกับเรื่องศาลทหารและเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย[5]

ทหารเป็นพลเมืองของประเทศ เมื่อกระทำความผิดอาญาก็ควรต้องเป็นหน้าที่ของฝ่ายบ้านเมืองดำเนินการสอบสวน จับกุม ฟ้องร้องศาลยุติธรรมของบ้านเมือง เหตุใดจึงต้องมีศาลทหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอีก คือเนื่องจากทหารมีหน้าที่ที่ต้องใช้กำลังอาวุธป้องกันราชอาณาจักร การที่จะให้ทหารมีสมรรถภาพพร้อมรับในยามปกติและมีสมรรถภาพในการรบต่อสู้ศัตรูของประเทศชาตินั้น ทหารจะต้องอยู่ในวินัย ขวัญดี เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ถ้าทหาร

---

[5] ที่มาของกระบวนการยุติธรรมทางทหาร http://www1.nod.go.th/ospd/jagweb/data/mipconent.htm,2547.

เสื่อมวินัยแล้ว สมรรถภาพของทหารก็จะเสื่อมเสียไปได้ ก็คือวินัยทหารนั่นเอง[6] ดังนั้นวินัยของทหารเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การกระทำผิดอาญาบางอย่างที่ทางฝ่ายบ้านเมืองเห็นว่าไม่เป็นความผิดที่สำคัญ เป็นต้นว่าบุคคลพลเรือนกระทำผิดฐานทำร้ายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานที่สั่งการตามอำนาจกฎหมายหรือการกระทำผิดฐานเสพสุราหรือของเมาอย่างอื่นจนเป็นเหตุให้ประพฤติวุ่นวายหรือครองสติไม่ได้ขณะอยู่ในถนนสาธารณะ หรือสาธารณะสถานตามประมวลกฎหมายอาญาฝ่ายบ้านเมืองถือว่าเป็นความผิดเล็กน้อยฐานละลหุโทษเท่านั้น แต่ถ้าเป็นทหารจะกระทำมิได้ ตัวอย่างเช่น หากทหารกระทำผิดฐานทำร้ายผู้บังคับบัญชาฐานขัดขืน หรือละเลยไม่กระทำตามคำสั่งของบังคับบัญชาหรือเสพสุราในหน้าที่เป็นยามรักษาการ ถือว่าเป็นความผิดอย่างร้ายแรง เพราะกระทบกระเทือนต่อการปกครองบังคับบัญชาทหาร และความปลอดภัยของหน่วยทหารอาจเป็นผลถึงความเป็นภัยพิบัติของชาติจึงสมควรมีโทษหนัก จึงมีประมวลกฎหมายอาญาทหารกำหนดลักษณะโทษแห่งความผิดอันเป็นฐานความผิดละเมิดต่อกฎหมายและหน้าที่ของทหารขึ้นไว้ต่างหาก ทั้งให้อำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารบางมาตรา โดยกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาทหารผู้กระทำผิดนั้น สามารถใช้ดุลยพินิจพิจารณาว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดเล็กน้อย ไม่สำคัญจะลงทัณฑ์ทางวินัยตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 โดยไม่ส่งคดีนั้นฟ้องศาลทหารได้ เว้นแต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารจะสั่งให้นำคดีขึ้นฟ้องศาล กรณีเช่นนี้มิได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาฝ่ายบ้านเมือง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีส่วนพิจารณาการกระทำผิดของทหารตามความเหมาะสม

โดยที่ประมวลกฎหมายอาญาทหารนั้น ได้กำหนดโทษไว้ในขณะเวลากระทำผิดต่างกันหมายถึงในกรณีปกติหรือกรณีมีภัยสงครามหรือในเขตประกาศกฎอัยการศึก โดยกำหนดให้เงื่อนไขช่วงเวลาและสถานที่ ในการกระทำความผิดให้ได้รับโทษที่แตกต่างกันเป็นถ้าการทำต่อหน้าราชศัตรูหรือในเวลาสงคราม หรือในเขตที่อยู่อำนาจใช้กฎอัยการศึกมีโทษหนักกว่ากระทำผิดในเวลาปกติ และผู้บังคับบัญชาทหารนั้นมีหน้าที่รับผิดชอบควบคุมและสามารถสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีระเบียบวินัย เชื่อฟังคำสั่ง ผู้บังคับบัญชาจึงต้องมีส่วนเข้าเกี่ยวข้องรับรู้ในการที่ทหารกระทำผิดและมีอำนาจลงทัณฑ์ ทหารผู้กระทำความผิดนั้นด้วยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดให้ในกระบวนการยุติธรรมทหาร ต้องมีผู้บังคับบัญชาทหารมีหน้าที่ร่วมในการกำหนดการควบคุมรวมถึงอำนาจในการพิจารณาคดีด้วย ซึ่งเป็นกระบวนการต่างหากจากกระบวนการยุติธรรมของฝ่ายพลเรือน

---

[6] พ.ท.สุรเชษฐ์ เจริญปรุ. ความเป็นอิสระของศาลทหาร โรงเรียนเหล่าพระธรรมนูญ หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รุ่นที่ 18, หน้า 32.

ทหารเป็นประชาชนคนหนึ่ง ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้กระทำหน้าที่ป้องกันประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีอำนาจตามกฎหมายให้ถืออาวุธได้โดยเปิดเผยขณะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะทหาร ดังนั้น แม้จะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยเอาชีวิตและเลือดเนื้อเข้าฝ่าฟันอันตราย ให้มีชัยชนะต่อข้าศึกศัตรูเพื่อรักษาความมั่นคงแห่งชาติ กองทหารจึงต้องมีสมรรถภาพพร้อมรบหรือปฏิบัติการรบได้อย่างดีเยี่ยมในสนามรบ วินัยและขวัญของทหารและการเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา จึงต้องยึดถืออยู่ตลอดมีคำขวัญว่า การยึดถือคำสั่งมีค่ายิ่งกว่าตัวทหาร ดังนั้นถ้าทหารเสื่อมเสียวินัยแล้ว สมรรถภาพของกองทหารก็จะเสื่อมโทรมและเป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศชาติได้ โดยปรากฏตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่เหล่าทหารซึ่งเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2495 ณ พระที่นั่งอัมพรสถานซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า... "ทหารพึงสำนึกในเกียรติของตนที่เป็นผู้มีหน้าที่คุ้มครองและรักษาไว้ซึ่งเอกราชของประเทศ ชาติและมั่นคงอยู่ในความสัตย์และวินัยทหาร" และตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงริเริ่มการจัดระเบียบกองทัพไทยให้เข้ารูปตามสมัยนิยมที่ได้พระราชทานไว้ในคราวทรงรับคฑาทหารบก เมื่อพ.ศ. 2446 ซึ่งมีพระราชดำรัสไว้ด้วยว่าทหารเป็นผู้แปลกกว่าโจร ก็เพราะเป็นผู้มีความสัตย์ ถือมั่นในธรรมของทหาร ใช้ศาสตราในการรักษาชาติ และบ้านเมืองมีความกล้าหาญ ไม่คิดแก่ความยากและชีวิต ดังนี้ ฉะนั้นขอให้ทหารทั้งหลายจงสังวรและมั่นอยู่ในคุณธรรมที่ว่านั้นให้จงมาก เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งกองทัพไทยและมีความสรุปว่าผู้บังคับบัญชาต้องควบคุมดูแลตลอดจนต้องทำการกวดขันวินัยของทหารโดยใกล้ชิด ไม่ว่ากองทหารจะไปปฏิบัติหน้าที่ในหรือนอกราชอาณาจักร เมื่อทหารกระทำผิดในเรื่องของวินัยโดยเฉพาะหรือกระทำผิดอาญาประเภทที่กฎหมายทหารยอมให้ผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์ได้ ผู้บังคับบัญชาทหารจึงต้องเข้าเกี่ยวข้องมีส่วนในการพิจารณาสั่งลงทัณฑ์ทหารที่กระทำผิดได้แก่ ทัณฑ์ กัก ขัง จำขัง เป็นต้น แต่ถ้าการกระทำผิดนั้นเป็นความผิดอาญาที่ไม่อาจใช้วิธีลงทัณฑ์ได้ หรือเป็นความผิดที่กระทบกระเทือนถึงการปฏิบัติหน้าที่ของทหาร สมควรจะได้รับโทษแตกต่างจากพลเรือนก็จำเป็นจะต้องใช้วิธีการทางศาลทหาร เพื่อพิจารณาพิพากษาลงโทษทหารที่กระทำผิดตามควรแก่โทษานุโทษต่อไป[7]

(2) อำนาจหน้าที่ของศาลทหาร

กลุ่มชนมีประเทศรัฐต่างๆในอดีตย่อมมีกองกำลังหรือทหารได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ปกป้องกลุ่มชนประเทศของตนเอง ซึ่งผู้นำหรือผู้ปกครองก็คิดค้นวิธีการต่างๆ ในการทำให้กองกำลังหรือทหารของตนจึงจำเป็นต้องควบคุมทางเรื่องเกี่ยวกับวินัยอย่างเข้มงวด เพื่อให้กอง

[7] กระบวนการยุติธรรมทหาร

กำลังหรือทหารมีสมรรถภาพในการปฏิบัติการ จำเป็นต้องมีกฎระเบียบและกฎระเบียบดังกล่าวก็ได้พัฒนามาจนถึงระบบศาลทหารในปัจจุบัน การสั่งสมและพัฒนาของไทยได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องค่อยเป็นค่อยไปตามระยะเวลาและยุคสมัย คือ

จากตำแหน่ง "นายกอง" หรือ "ยุกรบัตร" และหรือ "เกียกกาย" ตามกฎหมายเดิมของไทยเพื่อแบ่งสถานะตำแหน่ง และเพื่อสามารถดำเนินการตามกระบวนการตัดสินลงโทษทหาร ซึ่งเป็นการเริ่มต้นกิจการศาลทหาร สามารถพบได้ใน กฎหมายตราสามดวงลักษณะขบถศึก เป็นส่วนหนึ่งของพระราชกำหนดที่สามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย โดยได้สรุปรวมพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อพ.ศ. 2347 กฎหมายฉบับนี้ได้วางระเบียบการลงโทษที่ย่อท้อในที่รบไว้ซึ่งบัญญัติไว้ตอนหนึ่งว่า "ถ้าผู้ใดต่อรบด้วยราชศัตรู มิฟังบังคับย่อถ้อในที่รบฟั่นเฟือนจากกระบวนทัพประการใดถ้ามีบรรดาศักดิ์แต่นา 800 ลงมาถึงไพร่ไซร้โทษหนักเท่าใดให้ลงโทษโดยโทษานุโทษนั้น ถ้าบันดาศักดินา 1,000 ขึ้นไปให้กุมเอาตัวไปส่งแก่นายกองยุกรบัตรเกียกกายให้ลงโทษโดยโทษานุโทษนั้น แลให้เกียกกายบันดาถืออาญาต้อนพลกฎหมายเอาโทษนั้นไปบอกแก่ นายกองแล ยุกรบัตรเกียกกายให้พิจารณาโดยโทษ ฯลฯ" โดยกำหนดว่าชั้นใดผู้บังคับบัญชาลงโทษเองได้ชั้นใดต้องนำตัวส่ง" นายกองยุกรบัตรเกียกกาย เพื่อพิจารณาลงโทษ "นายกอง" คือผู้บังคับบัญชาทหารที่กระทำความผิด "ยุกรบัตร" คือเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย และ "เกียกกาย" คือเจ้าหน้าที่ต้อนทหารเข้ารบทั้งสามนายนี้รวมกันเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา

"ศาลกลาโหม" ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 มีศาลชื่อต่างๆ เป็นจำนวนมากสังกัดอยู่ตามกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ศาลใดสังกัดกระทรวงทบวงกรมใดเขตอำนาจของศาลก็เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงทบวงกรมนั้น เช่น ศาลกรมท่าชำระคดีความต่างประเทศ ศาลกรมนาชำระคดีความเรื่องที่นาแต่สำหรับศาลที่เรียกว่า "ศาลกลาโหม" นั้นนอกจากจะชำระความเกี่ยวกับทหารแล้วยังชำระความพลเรือนหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วย ทั้งนี้นี่องจากสมุหพระกลาโหมมิได้มีอำนาจหน้าที่เฉพาะการบังคับบัญชาทหารบกทหารเรือท่านั้นแต่ยังมีหน้าที่จัดการปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วย ในขณะนั้นศาลที่ขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหมจึงมีทั้งศาลที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ และศาลในหัวเมืองฝ่ายใต้ด้วยศาลกลาโหมจึงมีลักษณะเป็นทั้งศาลทหารและศาลยุติธรรมรวมอยู่ในที่เดียวกัน

"ศาลทหารมหาดเล็ก" ในพ.ศ. 2420 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทหารมหาดเล็กตั้งขึ้นเป็นกองร้อย และต่อมาขยายขึ้นเป็นกรมทหารมหาดเล็กมีวิธีการปกครองบังคับบัญชาตามข้อบังคับทหาร จ.ศ. 1239 ข้อบังคับบทบัญญัติใน

เรื่องการตัดสินความของทหารมหาดเล็กว่า ถ้าทหารมหาดเล็กต่อทหารมหาดเล็กมีถ้อยความต่อกันประการใดให้ว่ากันในกรม ถ้ามีผู้อื่นมายื่นเรื่องราวกล่าวโทษทหารมหาดเล็กประการใด ให้ยื่นเรื่องราวต่อแอดยุแตนต์ แอดยุแตนต์นำเสนอในที่ประชุมออฟฟิชซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น "ศาลทหารมหาดเล็ก" แล้วแต่ผู้รับพระบรมราชโองการจะบังคับให้ผู้ใดตัดสินเปรียบเทียบเป็นความเถ้าแก่ตามแต่จะตกลงกัน ถ้าฝ่ายโจทก์ไม่ยอมความเปรียบเทียบก็ให้ไปฟ้องร้องโรงศาลตามธรรมเนียม ถ้าทหารจะเป็นความกับผู้อื่นให้ไปฟ้องร้องยังโรงศาลตามระเบียบประเพณีบ้านเมือง

"แอดยุแตนต์เยเนอราล" ในพ.ศ. 2430 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประกาศการจัดการ จ.ศ. 1248 บัญญัติให้เจ้าพนักงานใหญ่ช่วยบัญชาการที่เรียกว่า "แอดยุแตนต์ เยเนอราล" มีหน้าที่จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องด้วยถ้อยความในทหารบก ทหารเรือ ซึ่งเป็นที่มาของศาลทหารบกและศาลทหารเรือในสมัยต่อมา "ปลัดทหารบกใหญ่" กับ "ปลัดทหารเรือใหญ่" พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัวได้มีพระราชบัญญัติจัดการกรมยุทธนาธิการ ร.ศ.109 (พ.ศ. 2433) ให้แยกปลัดทหารบก ใหญ่มีหน้าที่จัดการทั้งปวงเกี่ยวข่องด้วยถ้อยความในทหารบก และปลัดทหารเรือใหญ่มีหน้าที่ จัดการทั้งปวงที่เดี่ยวข้องด้วยถ้อยความในทหารเรือ

"ศาลกระทรวงยุติธรรม" กับ "ศาลทหาร" ต่อมา พ.ศ. 2434 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นและได้มีการรวบ รวมศาลทั้งหลาย ซึ่งกระจัดกระจายสังกัดอยู่ในกระทรวงทบวงกรมต่างๆ เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรมจนหมดสิ้นทุกศาล พ.ศ. 2439 คงยกเว้นแต่เพียงศาลทหารซึ่งยังคงสังกัดกระทรวงกลาโหมอยู่ตามเดิม ศาลในประเทศสยามจึงแบ่งได้เป็นศาลกระทรวงยุติธรรมกับศาลทหารตั้งแต่นั้นมาเนื่องจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ประเทศไทยได้ประสบวิกฤตการณ์ทางการศาลทั้งในและนอกประเทศ ในด้านต่างประเทศชาวต่างประเทศนั้นต่างเรียกร้องให้มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตสามารถตัดสินคดีความของชาวต่างชาตินั้นตามกฎหมายของตน ทำให้ไทยเสียเปรียบไม่สามารถรักษาความยุติธรรมให้คนในชาติได้ดังนั้นในด้านกระบวนการทางศาล เจ้านายและข้าราชการต่างเห็นว่าจำต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความยุติธรรมและต้องตามประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ดังนั้นจึงได้มีปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลของไทยขึ้นใหม่ทั้งระบบ และเมื่อวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2435) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น โดยรวบรวมศาลต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่หลายสังกัดให้ มาสังกัดกระทรวงยุติธรรมแต่เพียงกระทรวงเดียว

ในพ.ศ. 2445 ได้มีลายพระหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 4/66 ลงวันที่ 14 เมษายน ร.ศ.119 ถึงกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์มีข้อความว่าด้วยเรื่องทหารวิวาทฆ่ากันตายที่บ่อนต้นมะขาม ซึ่งมีปัญหาเรื่องอำนาจศาลตามที่เสนาบดีในที่ประชุมได้ปรึกษาตกลงกันว่า ถ้าความอาญาเกิดขึ้นระหว่างทหารต่อทหารเวลาที่เข้าเวรรับราชการก็ดี ถ้าความนั้นไม่ใช่เป็นความฆ่ากันตายหรือไม่ใช่เป็นความคุมพรรคพวกเป็นผู้ร้ายปล้นให้ส่งศาลกระทรวงยุติธรรมพิจารณา เว้นแต่ความที่เกิดขึ้นนั้นเกี่ยวกับการกระทำผิดในหน้าที่ราชการของกรมทหารด้วย จึงให้ศาลทหารมีอำนาจชำระความเช่นนั้นได้

ศาลทหารบกกับศาลทหารเรือ ตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อมีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลทหาร ร.ศ. 126 (พ.ศ. 2450) โดยเฉพาะพระธรรมนูญศาลทหารบกนั้นต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้งและต่อมาจึงได้มีการบัญญัติขึ้นมาใหม่ทั้งฉบับ

ศาลกรมบัญชาการกลางทหารเรือ เป็น "ศาลทหารเรือ" ตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อมีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ.127 (พ.ศ. 2451) มีศาลเดียวตั้งประจำอยู่ในกรุงเทพมหานคร

"ศาลทหารเรือกลาง" มีศาลเดียวไม่เป็นศาลตั้งประจำแต่เมื่อมีเหตุจำเป็นเมื่อใดผู้บัญชาการกรมทหารเรือจะออกคำสั่งตั้งกรรมการศาลนี้ โดยมีศาลกรมยุทธโยธาทหารเรือ ศาลกรมยุทธศึกษาทหารเรือ ศาลกรมชุมพลทหารเรือ ศาลทหารเรือชายทะเล ศาลกรมสรรพาวุธทหารเรือ

ในร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) มีประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงราชการกระทรวงยุติธรรมและศาลยุติธรรมให้ดีขึ้นให้มีเสนาบดีเป็นประธาน

ในเวลาต่อมาได้มีประกาศการจัดระเบียบราชการกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2455 แยกหน้าที่ราชการกระทรวงยุติธรรมเป็นฝ่ายธุรการและตุลาการ แต่ประกาศจัดระเบียบราชการกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2455 นี้ได้ถูกยกเลิก โดยประกาศการจัดระเบียบบังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายธุรการและตุลาการ ที่นอกจากการพิจารณาและพิพากษาคดีในศาลซึ่งเป็นอำนาจอิสระของผู้พิพากษา และในพ.ศ. 2455 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลทหารบกว่าด้วยตำรวจภูธรรัตนโกสินทรศก 131 ตามพระราชบัญญัตินี้ตำรวจภูธรเป็นบุคคลที่อยู่ใต้อำนาจศาลทหารบกด้วย

"ศาลทหารรักษาวัง" พ.ศ. 2459 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ออกประกาศกำหนดอำนาจ "ศาลทหารรักษาวัง" ซึ่งกำหนดให้ศาลทหารรักษาวังมีอำนาจพิจารณาคดีที่ทหารรักษาวังกระทำความผิดเป็นคดีอาญาวังมีกฎมณเฑียรบาลเป็นต้น

ต่อมาพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. 126 ได้ถูกยกเลิกไปและใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารบก พ.ศ. 2465 แทน ใน พ.ศ. 2469 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้ยกเลิกอำนาจศาลทหารรักษาวังไปรวมกับศาลทหารบก

ในพ.ศ. 2477 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตราพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477 พระราชบัญญัตินี้ได้รวมพระธรรมนูญศาลทหารบกกับพระธรรมนูญศาลทหารเรือ เข้าเป็นฉบับเดียวกันซึ่งใช้กันอยู่ในปัจจุบันเปลี่ยนตำแหน่งเสนาบดีเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงและ มีการจัดระเบียบการแบ่งส่วนราชการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้

ต่อมาพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2477 ได้ถูกยกเลิกไปและใช้พระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แทน[8]

(3) ระบบของศาลทหาร

ศาลทหารมีอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นการกระทำในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย แม้แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของตุลาการทุกคน ก็ไม่อาจที่จะเข้ามาก้าวล่วงอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารได้ แต่คงเป็นแต่ผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปเรียบร้อย มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นต้นวางระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในการดำนินคดีอาญาในศาลทหาร เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การจัดแบ่งประเภทของศาลทหาร จัดแบ่งตามสถานการณ์ได้เป็นสามประเภท คือ

1. ศาลทหารในเวลาปกติ
2. ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ
3. ศาลอาญาศึก

[8] ฉายพรรณ ไทยวัฒน์. "อำนาจศาลทหาร" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521, หน้า 12.

การแบ่งโดยถือเอาชั้นของศาลหลัก จัดแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ

1. ศาลทหารที่มีได้สามชั้น ได้แก่ ศาลทหารในเวลาปกติ

2. ศาลทหารที่มีเพียงชั้นเดียว ได้แก่ศาลทหารในเวลาไม่ปกติและศาลอาญาศึก

โดยศาลทหารชั้นต้นเวลาปกติ คือศาลทหารที่พิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดในเวลาไม่ปกติ ฐานะเป็นศาลทหารชั้นเดียว[๑]

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 6 ถึงมาตรา 9 บัญญัติเรื่องการแบ่งชั้นของศาลทหารในเวลาปกติ ดังนี้

ศาลทหารในเวลาปกติแบ่งได้ออกเป็นสามชั้น คือ

ก. ศาลทหารชั้นต้น

ข. ศาลทหารกลาง เทียบได้กับศาลอุทธรณ์ของพลเรือน

ค. ศาลทหารสูงสุด เทียบได้กับศาลอุทธรณ์ฎีกาของพลเรือน

ภายใต้บังคับมาตรา 39 ในเวลาที่มีการรบหรือการสงครามหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก จะให้มีศาลอาญาศึกก็ได้ ซึ่งกำหนดลักษณะเช่นเดียวกับศาลยุติธรรมของฝ่ายพลเรือนที่แบ่งเป็น 3 ชั้นคือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาและศาลทหารที่มีลักษณะพิเศษอีก คือ “ศาลอาญาศึก” ซึ่งอาจจะตั้งขึ้นได้เมื่อหน่วยทหารเข้าทำการรบ โดยมีการกำหนดเขตยุทธบริเวณเป็นศาลทหารชั้นเดียวที่มีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะในมาตรา 39 ถึงมาตรา 44 ซึ่งต่างไปจากศาลยุติธรรม

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 7 บัญญัติเรื่องการแบ่งประเภทของศาลชั้นต้น กล่าวคือศาลทหารชั้นต้นแยกออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 ศาลจังหวัดทหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลแขวงของพลเรือน ศาลทหารประเภทนี้มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีน้อยกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่นๆ

ประเภทที่ 2 ศาลมณฑลทหาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลจังหวัดของศาลยุติธรรมมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลจังหวัดทหาร

ประเภทที่ 3 ศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งมีลักษณะคล้ายศาลอาญาของศาลยุติธรรมมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีมากกว่าศาลทหารชั้นต้นประเภทอื่นๆ

ประเภทที่ 4 ศาลประจำหน่วยทหาร ศาลทหารชั้นต้นประเภทสุดท้ายนี้มีลักษณะพิเศษไม่อาจเทียบกับศาลยุติธรรมใดได้

---

[๑] พล.ต.สาชัฌฌห์ อรรถเกษม. เอกสารประกอบคำบรรยาย โรงเรียนเหล่าพระธรรมนูญ วิชากฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลทหาร, หน้า 10.

ศาลทหารทั้งสามประเภทแรกมีอยู่เป็นการถาวร มีที่ทำการศาลตั้งอยู่ ณ สถานที่ที่แน่นอน ส่วนประเภทที่ 4 เป็นศาลทหารที่ตั้งขึ้นเฉพาะกาลมิได้คงสภาพถาวร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 8 วรรคแรก บัญญัติ เรื่องเขตอำนาจศาลชั้นต้นไว้ดังนี้

"ทุกจังหวัดทหารให้มีศาลจังหวัดทหารศาลหนึ่ง เว้นจังหวัดทหารที่ตั้งกองบัญชาการมณฑลทหารและทุกมณฑลทหารให้มีศาลมณฑลทหารศาลหนึ่ง เว้นมณฑลทหารที่ตั้งศาลทหารกรุงเทพ"

ปัจจุบันจังหวัดทหารซึ่งเป็นจังหวัดทหารบกที่มีอยู่ มีจำนวนทั้งสิ้น 36 จังหวัดทหารบกเป็นจังหวัดทหารบกอันเป็นที่ตั้งกองบัญชาการมณฑลทหารบก13แห่งคงเหลือจังหวัดทหารบกที่ต้องมีศาลจังหวัดทหารจำนวน23 แห่ง ศาลจังหวัดทหารบกมี 12 ศาล ได้แก่

1. ศาลจังหวัดทหารบกสระบุรี อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 13 มีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดสระบุรี พระนครศรีอยุธยา

2. ศาลจังหวัดทหารบกสุรินทร์ อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 21 มีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดสุรินทร์

3. ศาลจังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 22 มีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดร้อยเอ็ด ยโสธร

4. ศาลจังหวัดทหารบกพิษณุโลก อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 31 มีเขตอำนาจ ครอบคลุมจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย

5. ศาลจังหวัดทหารบกเพชรบูรณ์ อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 31 มีเขตอำนาจ ครอบคลุมจังหวัดเพชรบูรณ์ พิจิตร

6. ศาลจังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์ อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 32 มีเขตอำนาจ ครอบคลุมจังหวัดอุตรดิตถ์ แพร่

7. ศาลจังหวัดทหารบกเชียงราย อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 33 มีเขตอำนาจ ครอบคลุมจังหวัดเชียงราย

8. ศาลจังหวัดทหารบกชุมพร อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 41 มีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดชุมพร ระนอง

9. ศาลจังหวัดทหารบกปัตตานี อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 42 มีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดปัตตานี

10. ศาลจังหวัดทหารบกราชบุรี อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 11 มีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดราชบุรี สมุทรสงคราม

11. ศาลจังหวัดทหารบกเพชรบุรี อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 13 มีเขตอำนาจครอบคลุมจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์

12. ศาลจังหวัดทหารบกกาญจนบุรี อยู่ในเขตพื้นที่ของมณฑลทหารบกที่ 11 มีเขตอำนาจ ครอบคลุมจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี

ศาลมณฑลทหารบกใดครอบคลุมเขตของศาลจังหวัดทหารบกใด มีดังนี้คือ

1. ศาลมณฑลทหารบกที่ 12 ตั้งอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี มีศาลจังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรากับศาลจังหวัดทหารบกสระแก้ว ซึ่งไม่ได้เปิดทำการทั้งสองแห่ง

2. ศาลมณฑลทหารบกที่ 13 ตั้งอยู่ที่จังหวัดลพบุรี มีศาลจังหวัดทหารบกที่สระบุรีซึ่งเปิดทำการแห่งหนึ่งอยู่ในเขตพื้นที

3. ศาลมณฑลทหารบกที่ 14 ตั้งอยู่ที่จังหวัดชลบุรี ไม่มีศาลจังหวัดทหารบกในเขตพื้นที่

4. ศาลมณฑลทหารบกที่ 21 ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา มีศาลจังหวัดทหารบกสุรินทร์ ซึ่งเปิดทำการหนึ่งแห่ง และมีศาลจังหวัดทหารบกบุรีรัมย์ซึ่งไม่ได้เปิดทำการ อีกหนึ่งแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

5. ศาลมณฑลทหารบกที่ 22 ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี มีศาลจังหวัดทหารบกเลย ซึ่งไม่ได้เปิดทำการหนึ่งแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

6. ศาลมณฑลทหารบกที่ 23 ตั้งอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น มีศาลจังหวัดทหารบกเลยซึ่งไม่ได้เปิดทำการหนึ่งแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

7. ศาลมณฑลทหารบกที่ 24 ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี มีศาลจังหวัดทหารบกสกนคร กับศาลจังหวัดทหารบกนครพนม ซึ่งไม่ได้เปิดทำการทั้งสองแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

8. ศาลมณฑลทหารบกที่ 31 ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครสวรรค์ มีศาลจังหวัดทหารบกพิษณุโลกกับศาลจังหวัดบกเพชรบูรณ์ ซึ่งเปิดทำการรวมสองแห่งและศาลจังหวัดทหารบกตาก ซึ่งไม่ได้เปิดทำการอีกหนึ่งแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

9. ศาลมณฑลทหารบกที่ 32 ตั้งอยู่ที่จังหวัดลำปาง มีศาลจังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์ ซึ่งเปิดทำการหนึ่งแห่งกับศาลจังหวัดทหารบกพะเยาและศาลจังหวัดทหารบกน่าน ซึ่งไม่ได้เปิดทำการทั้งสองแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

10. ศาลมณฑลทหารบกที่ 33 ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ มีศาลจังหวัดทหารบกเชียงราย ซึ่งเปิดทำการหนึ่งแห่ง อยู่ในเขตพื้นที่

11. ศาลมณฑลทหารบกที่ 41 ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีศาลจังหวัดทหารบกชุมพรซึ่งเปิดทำการหนึ่งแห่งกับศาลจังหวัดทหารบกสุราษฎร์ธานี และศาลจังหวัดทหารบกทุ่งสงซึ่งไม่ได้เปิดทำการทั้งสองแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

12. ศาลมณฑลทหารบกที่ 42 ตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา มีศาลจังหวัดทหารบกปัตตานี ซึ่งเปิดทำการหนึ่งแห่งอยู่ในเขตพื้นที่

สำหรับมณฑลทหารซึ่งเป็นมณฑลทหารบก ทั้งหมดมีจำนวน13 มณฑลทหารบก แต่มณฑลทหารบกที่ 11 เป็นที่ตั้งศาลทหารกรุงเทพ คงเหลือมณฑลทหารบกที่ต้องมีศาลมณฑลทหารบก จำนวน 12 แห่งซึ่งปัจจุบันมีศาลมณฑลทหารบกครบทั้ง 12 แห่ง

ดังนั้น ศาลทหารชั้นต้นที่มีลักษณะถาวรจึงมีรวมทั้งสิ้น 25 ศาล เป็นศาลทหารกรุงเทพศาลหนึ่งและเป็นศาลทหารส่วนภูมิภาค คือ ศาลมณฑลทหารบก 12 ศาลและศาลจังหวัดทหารบก 12 ศาล

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 9 บัญญัติเรื่องศาลประจำหน่วยทหารจะตั้งขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไข กล่าวคือ

ก) เมื่อหน่วยทหารปฏิบัติหน้าที่อยู่นอกราชอาณาจักร หรือกำลังเดินทางเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร และ

ข) หน่วยทหารนั้นมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน

ค) ได้มีการอนุมัติให้ตั้งศาลประจำหน่วยทหารขึ้นมา ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด

"ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยกำหนดกำลังทหารเพื่อการตั้งศาลประจำหน่วยทหารพ.ศ. 2499" ซึ่งกำหนดว่ากำลังทหารกองทัพใดมีจำนวนเท่าใด จึงจะถือว่าไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันที่จะตั้งศาลประจำหน่วยทหารได้นั้น มีหลักเกณฑ์ดังนี้

ก) หน่วยทหารซึ่งอัตรากำลังได้จัดเป็นหน่วยตั้งแต่หนึ่งกองพันขึ้นไป

ข) หน่วยทหารซึ่งอัตรากำลังได้จัดเป็นหน่วยตั้งแต่หนึ่งฝูงบินขึ้นไป

ค) หน่วยเรือของกองทัพเรือ

1) เรือชั้นหนึ่ง ตั้งแต่หนึ่งลำขึ้นไป

2) หมู่เรือ หรือหมวดเรือ ซึ่งมีจำนวนเรือตั้งแต่สองลำขึ้นไป

ง) กำลังทหารซึ่งมิได้จัดตามข้อ ก) ข) และ ค) เมื่อได้จัดเป็นหน่วยมีจำนวนทหารรวมได้ไม่น้อยกว่า 500 คนและผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารนั้นมีตำแหน่งไม่น้อยกว่าผู้บังคับกองพัน ผู้บังคับการเรือชั้นหนึ่ง ผู้บังคับฝูงบินหรือเทียบเท่า

ศาลทหารกลาง มีศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรมพระธรรมนูญ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารสูงสุด มีศาลเดียวตั้งอยู่ในกรมพระธรรมนูญ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง

คดีที่ศาลทหารสูงสุดได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ให้เป็นอันถึงที่สุด

โครงสร้างของคณะกรรมการตุลาการทหาร

คณะกรรมการตุลาการศาลทหาร ซึ่งเรียกโดยย่อว่า "กตท" ประกอบด้วยดังนี้ ปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นคณะกรรมการ เจ้ากรมพระธรรมนูญและหัวหน้าตุลาการทหารเป็นรองประธานกรรมการ รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ, ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญกับตุลาการพระธรรมนูญซึ่งมีอัตราพลตรีรวม 7 คนเป็นกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประธานกรรมการแต่งตั้งจากทนายยศชั้นนายพลอีกไม่เกิน 3 คนเป็นกรรมการ มีหัวหน้าฝ่ายงานคณะกรรมการตุลาการทหารเป็นเลขานุการ

เมื่อตุลาการพระธรรมนูญได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในศาลทหาร ย่อมมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายและมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีและเมื่อได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำศาลใดให้มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาจ่าศาลและเจ้าหน้าที่ประจำศาลนั้นถ้าเป็นตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลใดให้มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาตุลาการพระธรรมนูญในศาลนั้นด้วย คณะกรรมการตุลาการทหารมีอำนาจที่จะให้ความเห็นชอบ การหมุนเวียนกำลังพลในตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญจากผู้ดำรงตำแหน่งอื่น มาดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญหรือตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญไปดำรงตำแหน่งอื่น ไม่ว่าจะเป็นการโยกย้ายตำแหน่งตามวาระหรือตามความเหมาะสม สายงานกำลังพลของกรมพระธรรมนูญจะเป็นฝ่ายดำเนินการแต่ต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการทหารเสียก่อน จึงจะดำเนินการหมุนเวียนกำลังพลต่อไปได้ และยังมีอำนาจในการเลื่อนชั้นเงินเดือนตุลาการพระธรรมนูญเกินกว่า 1 ขั้นงดบำเหน็จและให้ออกจากราชการเนื่องจากกระทำผิดความผิดวินัยอย่างร้ายแรงอีกด้วย ทั้งยังมีอำนาจในการแต่งตั้งและพ้นจากตำแหน่งสำหรับตุลาการที่ไม่ใช่ตุลาการพระธรรมนูญ

การจัดองค์คณะในศาลทหาร ไม่ใช่กฎหมายในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 องค์การจัดองค์คณะในศาลทหารนั้นเมื่อมีคดีเกิดขึ้นจึงจะมีการจัดองค์คณะสำหรับคดีนั้นๆ โดยคัดรายชื่อมาจากบัญชีรายชื่อตุลาการผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการได้แต่งตั้งไว้แล้วซึ่งการแต่งตั้งดังกล่าวผู้มีมีอำนาจแต่งตั้งตุลาการจะแต่งตั้งจากบุคคลที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการทหารแล้วโดยจะออกคำสั่งแต่งตั้งปีละ1ครั้ง เมื่อออกคำสั่งใหม่ก็จะให้ยกเลิกคำสั่งเดิมและเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ตุลาการหรือตุลาการพระธรรมนูญได้จะต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ก่อน[10]

(4) โครงสร้างในกระบวนยุติธรรมของศาลทหาร

บทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนยุติธรรมทหาร ได้แก่ พระราชบัญญัติธรรมนูญ ศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งมีเนื้อหาสาระที่ว่าด้วยธรรมนูญศาลส่วนหนึ่งและว่าด้วยวิธีพิจารณาความอีกส่วนหนึ่ง ในส่วนที่ว่าด้วยธรรมนูญศาลก็คือบทบัญญัติที่ว่าด้วยการก่อตั้งศาลทหาร ประเภทศาลทหาร เขตอำนาจและองค์คณะตุลาการ ซึ่งบัญญัติไว้ในภาค 1 ถึงภาค 4 ตั้งแต่มาตรา5 ถึงมาตรา 44 ส่วนที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารก็มีบัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 45 เป็นต้นไป ดังนั้น ลักษณะของกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารจึงเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยการจัดตั้งศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหาร[11]

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 5 บัญญัติให้ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ให้สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย งานธุรการของศาลทหาร เช่น เรื่องการงบประมาณ การกำลังพล การจัดสถานที่ตั้งของศาล การถวายคำแนะนำเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตุลาการศาลทหารสูงสุดและตุลาการศาลทหารกลางส่วนงานธุรการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล เช่น การรับคำคู่ความ การลงเลขคดี การลงสารบบความ การนำพยานสาบานตน การรักษาความปลอดภัยในบริเวณศาลเป็นเรื่องที่อยู่ในความรับผิดชอบของจ่าศาลทหาร

และมีเจ้ากรมพระธรรมนูญวางระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อย เป็นผู้รับผิดชอบงานโดยจากการอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

---

[10] พล.ต.สายัณห์ อรรถเกษม. **วารสารพระธรรมนูญ**. เล่มที่ 47, ฉบับที่ 1. 2547, หน้า 1.

[11] เสถียร วิชัยลักษณ์. พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 พร้อมด้วยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร แก้ไขเพิ่มเติม ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 302. กรุงเทพมหานคร : นิติเซน์, 2529, หน้า 25-27.

และตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 11 บัญญัติว่า "ให้มีตุลาการพระธรรมนูญ อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญและจ่าศาลทหาร หรือผู้ช่วยตำแหน่งดังกล่าวแล้วตามจำนวนที่กระทรวงกลาโหมกำหนดคุณสมบัติพื้นความรู้และอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวในวรรคก่อน ให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด"

ระเบียบราชการศาลทหารที่ใช้บังคับอยู่ ได้แก่ "ระเบียบราชการศาลทหาร พ.ศ. 2532" ที่เรียกชื่อย่อว่า "รศท. 32" กับ "ระเบียบราชการศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2533"

ส่วนระเบียบราชการอัยการทหารที่ใช้บังคับอยู่ได้แก่ "ระเบียบราชการอัยการทหาร ร.ศ. 2501" ที่เรียกชื่อย่อว่า "รอท. 01" กับ "ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ. 2531" ที่เรียกชื่อย่อว่า "รอท.อุทธรณ์และฎีกา 31"

ทั้งนี้โครงสร้างกระบวนยุติธรรมของศาลทหารมีดังนี้

1. หน่วยงานรับผิดชอบ ในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาหน่วยงานนี้ตามปกติย่อมได้แก่พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา[12] แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 และมาตรา 48 มีบทบัญญัติให้ฝ่ายทหารมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ด้วย โดยที่ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น ฝ่ายทหารจึงต้องมีการวางหลักเกณฑ์และจัดตั้งหน่วยงานเพื่อสอบสวนคดีอาญาไว้ด้วย ดังนี้

1.1 บุคคลที่มีอำนาจในการสอบสวนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 และมาตรา 48 ได้แก่

(1) นายทหารพระธรรมนูญ

(2) อัยการทหาร

(3) นายทหารสัญญาบัตร

1.2 หน่วยงานรับผิดชอบในการสืบสวนสอบสวนของกระทรวงกลาโหม

(1) กองบัญชาการทหารสูงสุด คือ กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร ผู้อำนวยการกองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบสืบสวนสอบสวนคดีอาญา

(2) กองทัพบก คือ กรมสารวัตรทหารบก กรมจเรทหารบก สำหรับกองพระธรรมนูญกรมสารบรรณทหารบกมีผู้อำนวยการกองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบสืบสวนสอบสวนคดีอาญา

---

[12] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2,(6)

(3) กองทัพเรือ คือ กรมสารวัตรทหารเรือ สถานีทหารเรือกรุงเทพ กรมทหารเรือ สำหรับกองพระธรรมนูญกรมสารบรรณทหารเรือมีผู้อำนวยการกองพระธรรมนูญกรมสารบรรณทหารเรือเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบสืบสวนสอบสวนคดีอาญา

(4) กองทัพอากาศ คือ กรมสารวัตรทหารอากาศ สำนักงานผู้บังคับทหารอากาศดอนเมือง กรมจเรทหารอากาศ สำหรับกองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารอากาศมีผู้อำนวยการกองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหารอากาศ เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบสืบสวนสอบสวนคดีอาญา

(5) กรมพระธรรมนูญ เป็นกรมที่ปรึกษาอันเป็นหน่วยขึ้นตรงต่อสำนักงาน ปลัดกระทรวงกลาโหมมีหน้าที่เกี่ยวกับ ศาลทหาร อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญตลอดจนราชการในส่วนธุรการและวิชาการที่เกี่ยวกับกฎหมายและสังคมศาสตร์ นอกจากนั้น ยังมีหน้าที่ให้คำแนะนำและควบคุมทางวิทยาการในหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญ อัยการ ทหาร อัยการศาลทหารในเวลาไม่ปกติซึ่งแต่งตั้งจากพนักงานอัยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ตุลาการ ศาลทหาร จ่าศาลทหาร รวมทั้งตุลาการศาลทหารและจ่าศาลทหารในเวลาไม่ปกติซึ่งแต่งตั้ง จากผู้พิพากษาศาลยุติธรรม จ่าศาลยุติธรรมหรือผู้ทรงคุณวุฒิ มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็น ผู้บังคับบัญชารับผิดชอบและเป็นหัวหน้าเหล่าสายวิทยาการของทหารเหล่าพระธรรมนูญทั้งปวง

2. ฝ่ายอัยการทหาร

การบังคับบัญชารับผิดชอบกิจการอัยการทหาร อัยการทหารมีอำนาจและหน้าที่ซึ่งถือเป็นหลักใหญ่คือเป็นโจทก์ฟ้องและดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ตามพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา11 วรรคสอง นอกจากนี้ก็มีอำนาจและหน้าที่ดังบัญญัติไว้ในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 ระเบียบราชการอัยการ พ.ศ. 2501 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บัญญัติเกี่ยวกับอัยการทหารต้องมีคุณสมบัติและพื้นความรู้ประกอบด้วย

1. เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร
2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์
3. สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรี หรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี
4. เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา
5. มีความประพฤติเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่อัยการ

อำนาจหน้าที่ของอัยการทหารมีดังนี้

1. ตรวจสอบสำนวนการสอบสวนคดีอาญา แล้วเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือสั่งการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี

2. เป็นโจทก์ฟ้องและดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

3. ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล ในกรณีที่จำเลยมีเจตนากระทำผิดเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาศาลทหารให้แก่รัฐบาล

4. ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจเกี่ยวกับการยึดทรัพย์จำเลย เพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาศาลทหารให้แก่รัฐบาล

5. สอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา

6. สอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้ผู้มีอำนาจหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้

7. ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งเอกสารวัตถุหรือสิ่งอื่นใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้

8. ส่งสำนวนการสอบสวนคดีอาญาให้พนักงานอัยการ เมื่อเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารและแจ้งให้ผู้สอบสวนคดีนั้นทราบ

9. ในคดีที่ศาลทหารชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลทหารกลางพิพากษาให้ปล่อยผู้นั้นเมื่ออัยการทการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้

10. นอกจากนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่อื่นๆ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับและระเบียบซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร[13]

สำหรับระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ. 2501 หรือเรียกย่อว่า “รอท. 01” ได้กำหนดการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารไว้ตั้งแต่ข้อ 3 ถึงข้อ 28 จึงขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

ข้อ 5(2) กำหนดแนวทางการตรวจสำนวนไว้ว่า “พิจารณาว่าเป็นคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าเป็นคดีในอำนาจศาลทหารให้รายงานการคดีเสนอผู้บังคับบัญชาสั่งให้ส่งสำนวนการสอบสวนคืน ดังนี้

---

[13] ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499, ข้อ 5.

1. ถ้าสำนวนการสอบสวนนั้นพนักงานสอบสวนส่งมา ก็ให้คืนพนักงานสอบสวนเพื่อให้ส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

2. ถ้าสำนวนนั้นพนักงานอัยการส่งมา โดยมีความเห็นว่าคดีนี้อยู่ในอำนาจศาลทหารแต่อัยการทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้เสนอผู้บังคับบัญชาสั่งให้อัยการทหารส่งสำนวนคืนไปให้พนักงานอัยการดำเนินคดี"

อำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร โดยสรุปมีดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ในชั้นสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร อัยการทหารมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนได้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 ซึ่งพนักงานอัยการไม่มีอำนาจนี้ แต่อย่างไรก็ดีแม้กฎหมายจะให้อำนาจทำการสอบสวนคดีได้โดยลำพัง แต่ในทางปฏิบัติผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำผิดเป็นผู้รับคำกล่าวหาหรือคำร้องเรียน ไม่ใช่อัยการทหารเป็นผู้รับคำกล่าวหาหรือคำร้องเรียนแล้วทำการสอบสวนด้วยเหตุนี้กระทรวงกลาโหมจึงได้ออกข้อบังคับว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ. 2499 กำหนดอำนาจหน้าที่ของอัยการทหารให้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาการสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหารหรือนายทหารพระธรรมนูญ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารอื่นๆ ตามกฎหมายและคำสั่งของผู้บังคับบัญชานั้น นอกจากจะถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ยังมีลักษณะเป็นการสอบสวนในความผิดทางปกครองซึ่งทหารจะต้องรับทัณฑ์ทางวินัยปะปนอยู่ด้วย ในวงการทหารนั้นย่อมมีความมุ่งหมายอยู่ที่การบังคับบัญชาให้ทหารอยู่ในระเบียบวินัยโดยเคร่งครัด ความผิดของทหารมีหลายสถานมากกว่าพลเรือนธรรมดามาก การดำเนินคดีในกรณีที่ทหารเป็นผู้ต้องหาจึงเป็นเรื่องกึ่งวินัยกึ่งอาญาแผ่นดิน ทหารผู้ต้องหาในคดีอาญาที่เจ้าหน้าที่ทหารทำการสอบสวนแม้รูปคดีมีหลักฐานไม่พอสั่งฟ้องในความผิดอาญาที่สอบสวนก็ดี ถ้าการกระทำของทหารที่ตกเป็นผู้ต้องหานั้นปรากฏในทางสอบสวนว่าเป็นการเสื่อมเสียวินัย แม้คดีอาญาจะสั่งไม่ฟ้องทหารผู้ต้องหานั้นก็ต้องรับทัณฑ์ทางวินัยที่ปรากฏขึ้นจากการสอบสวนด้วย ยิ่งกว่านั้นหากปรากฏหลักฐานในทางการสอบสวนว่าทหารผู้อื่นที่เกี่ยวข้องในสำนวนการสอบสวนนั้น ประพฤติตนผิดวินัยทหารก็ดี แม้มิได้เป็นทหารผู้ต้องหาที่ถูกสอบสวนผู้บังคับบัญชาของทหารผู้ที่ประพฤติผิดวินัยนั้นก็อาศัยหลักฐานที่อยู่ในสำนวนการสอบสวนพิจารณาลงทัณฑ์ทางวินัยทหารผู้นั้นได้ด้วย การสอบสวนคดีอาญาของฝ่ายทหารจึงมิได้มุ่งเฉพาะแต่ความผิดทางอาญาต่อตัวทหารผู้ต้องหาเป็นสำคัญแต่ฝ่ายเดียว ฉะนั้นการสอบสวนที่ผู้บังคับบัญชาทหารจัดให้มีขึ้นจึงอาจใช้ในการลงทัณฑ์ทางวินัยตามกฎหมายว่าด้วยอำนาจการลงอาญาทหารฯก็ได้หรือจะใช้เพื่อดำเนินการฟ้องร้องในศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯก็ได้ ดังนี้ ผู้บังคับบัญชาทหารย่อมต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการสอบสวนด้วยเพื่อผลในด้านการ

ปกครองบังคับบัญชาทหารโดยทั่วไป

สำหรับผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารที่สั่งให้ทำการสอบสวนคือ ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกหรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบกหรือผู้มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารตลอดจนผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารตามลำดับชั้นจนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และการสอบสวนคดีอาญาดังกล่าว เป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

2. อำนาจหน้าที่ในชั้นพิจารณาสำนวนคดี สำนวนสอบสวน ที่ส่งมายังอัยการทหารนั้นมี 2 ทางคือ

2.1 จากพนักงานสอบสวนซึ่งหมายความถึงพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.2 จากฝ่ายทหารซึ่งหมายความถึงนายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารหรือนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำการสอบสวนตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 ผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ทำการสอบสวนนั้นต้องเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งของผู้สอบสวนและผู้ต้องหาด้วย สำนวนสอบสวนซึ่งฝ่ายทหารสอบสวนนั้นนายทหารผู้ทำการสอบสวนถึงระมัดระวังว่าเมื่อสอบสวนไปแล้วเห็นว่าคดีนั้น จะไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เช่น เป็นคดีที่บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกันหรือเป็นคดีที่เกี่ยวพันกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรมเป็นต้น ผู้สอบสวนจะต้องงดการสอบสวนนั้นเสีย และรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบเพื่อรีบดำเนินการให้มีการไปแจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน ทั้งนี้เพื่อพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้ทำการสอบสวนคดีนั้น เพราะคดีเช่นนี้จะต้องส่งไปให้อัยการพลเรือนดำเนินคดีในศาลยุติธรรม ทางฝ่ายทหารไม่มีอำนาจสอบสวน ผู้ต้องหาที่เป็นพลเรือน แม้จะมีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 วรรค 2 บัญญัติให้ถือว่า การสอบสวนซึ่งสอบสวนโดยนายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารหรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้สอบสวนเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวคงให้ถือเพียงว่าได้มีการสอบสวนคดีนั้นโดยถูกต้องตามกฎหมายและดำเนินคดีในศาลทหารได้เท่านั้น มิใช่ว่าสำนวนสอบสวนดังกล่าวจะส่งไปดำเนินคดีในศาลยุติธรรมได้ อนึ่งสำนวนสอบสวนที่สอบสวนโดยฝ่ายทหารนี้ผู้สอบสวนต้องเสนอให้ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล หรือเสนอให้ลงทัณฑ์ผู้ต้องหาทางวินัยเท่านั้นหาได้มีอำนาจเปรียบเทียบปรับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ เมื่ออัยการทหารรับสวนสอบสวนมาแล้ว ไม่ว่าจะส่งมาจากพนักงานสอบสวนหรือฝ่ายทหารก็ตามต้องตรวจดูว่ามีการแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหานั้นทราบว่าเขาได้กระทำผิดฐานใดบ้าง อัยการทหารต้อง รายงานการคดีเสนอต่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจสั่งคดีให้ครบทุกข้อหาและผู้บังคับบัญชา

จะต้องสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องให้ครบทุกข้อหาที่ผู้สอบสวนตั้งข้อหามา สังเกตได้ว่าคดีที่มีข้อหาว่ากระทำผิดบางอย่างที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหารมาตรา 8 ซึ่งผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจสั่งคดีพิจารณาเห็นสมควรลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งฟ้องศาล ไม่อาจสั่งคดีพิจารณาเห็นสมควรลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งฟ้องศาลได้เช่นเดียวกับคดีอื่น แต่ต้องเสนอรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงกลาโหมหรือผู้บัญชาการมณฑลทหารบก หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารบกแล้วแต่กรณี ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้เป็นผู้แต่งตั้งตุลาการเพื่อสั่งให้ฟ้องศาลหรือลงทัณฑ์ตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร โดยอัยการทหารเป็นผู้กำหนดลงทัณฑ์ไปด้วยในข้อนี้พอเทียบเคียงกับระบบการชะลอการฟ้องคดีของศาลยุติธรรม

2.3 ระเบียบการสั่งคดี กรมพระธรรมนูญ โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวง กลาโหมตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา5 ได้วางระเบียบการสั่งคดีไว้ดังนี้ ในหน้าที่อัยการศาลทหารกรุงเทพให้เสนอรายงานการคดีต่อหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้องก็ให้เสนอร่างฟ้องไปด้วยเพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารมีโอกาสตรวจแก้ร่างฟ้องได้ (ถ้าเป็นกรณีสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยต้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในฐานะเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ เป็นผู้สั่งคดี และในหน้าที่อัยการทหารแห่งอื่นให้อัยการเสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาเป็นผู้สั่งคดี (เช่นอัยการศาลจังหวัดทหารบกเชียงรายก็ต้องเสนอรายงานการคดี ให้ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเชียงรายเป็นผู้สั่งคดี หรืออัยการศาลมณฑลทหารบกที่ 31 ก็ต้องเสนอรายงานการคดีให้ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 เป็นผู้สั่งคดี

3. ฝ่ายสารวัตรทหาร

ทำหน้าที่คล้ายเป็นตำรวจภายในหน่วยงานของทหาร มีหน้าที่รักษาความสงบ รักษาความปลอดภัย ควบคุมการจราจร ตรวจตราการผ่านเข้า - ออก และการพักอาศัย ป้องกันการลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามของผิดกฎหมาย ผ่านเข้า- ออก อารักขาบุคคลสำคัญ การเชลยศึก ตลอดจนชนชาติศัตรู ผู้ลี้ภัยและทหารพลัดหน่วยและพื้นที่ที่ได้รับมอบ รวมทั้งการติดตามจับกุมทหาร ขาดหนีราชการและผู้ที่หลบหนีที่คุมขัง การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจ ศาลทหาร ณ ที่ตั้ง รวมทั้งจับกุมทหารและบุคคลพลเรือน สังกัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารที่กระทำความผิด

4. ฝ่ายกิจการทนายความ

ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ตาม มาตรา 49 วรรคหนึ่งแต่งทนายความได้ ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติให้จำเลยแต่งทนายความได้ ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือ

ทนายที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายความได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้สำหรับศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามแต่งทนายความ[14]

หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการทนายความทหารได้แก่ สำนักงาน สงเคราะห์ทางกฎหมายชื่อย่อว่า "สสก.ธน." ซึ่งเป็นส่วนราชการขึ้นตรงกรมพรธรรมนูญซึ่งมีหัวหน้าสำนักงานสงเคราะห์ทางกฎหมายเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบมีภารกิจขอบเขตความรับผิดชอบดังนี้

(1) ดำเนินกิจการทนายความในศาลทหาร รวมทั้งการจัดหาทนายความแก้ต่างในศาลทหาร

(2) ควบคุมวิทยาการในหน้าที่ทนายความในศาลทหาร

(3) ฝึกอบรมผู้ที่กระทำหน้าที่ทนายความในศาลทหาร

(4) รับปรึกษาให้คำแนะนำช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ข้าราชการทหาร ทหารกองประจำการ และครอบครัวในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับธุรกิจการค้า

(5) ประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่มีภารกิจเช่นเดียวกัน หรือที่เกี่ยวข้อง

(6) ช่วยตรวจสอบแก้ไขเอกสารหลักฐาน ในการทำนิติกรรมสัญญาเพื่อประโยชน์แก่หน่วยราชการทหาร ทหารกองประจำการและครอบครัวผู้มารับการสงเคราะห์

(7) ประนีประนอมข้อพิพาท

การมีทนายความแก้ต่างว่าต่างคู่ความในศาลทหารชั้นต้นนั้นกระทำได้ 2 กรณีเช่นเดียวกับศาลยุติธรรมคือคู่ความจัดหาทนายความมาเองเรียกว่า "การแต่งทนายความ" กรณีหนึ่งและกฎหมายบัญญัติให้ศาลหาทนายความให้จำเลยเรียกว่า"การตั้งทนายความ" อีกกรณีหนึ่ง

(1) การแต่งทนายความ ศาลทหารในเวลาปกติแต่งทนายความได้ทุกคดี ผู้มีสิทธิแต่งทนายความ ได้แก่ ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ฝ่ายหนึ่งกับจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง สำหรับผู้เสียหายนั้นต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย ศาลทหารในเวลาไม่ปกติเดิมจำเลยไม่มีสิทธิแต่งทนายความในบางคดี ต่อมาได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 25 ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 แก้ไขให้มีการแต่งทนายความได้ทุกคดี ยกเว้นศาลอาญาศึกห้ามแต่งทนายความไม่ว่าในคดีใดทั้งสิ้น สำหรับผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาล

---

[14] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498, มาตรา 55

ทหารหรือไม่ก็ตามจะเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองไม่ได้ ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

(2) การตั้งทนายความ คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปและ เป็นคดีที่จำเลยมีสิทธิจะแต่งทนายหรือตั้งทนายได้ ก่อนเริ่มพิจารณาศาลจะต้องถามจำเลยเรื่องทนายถ้าจำเลยแถลงว่าไม่มีทนายและต้องการทนายศาลก็จะตั้งทนายให้กรณีหนึ่ง อีกกรณีหนึ่งคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 5 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี ถ้าจำเลยแถลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนายก็ให้ศาลตั้งทนายให้จำเลย ในกรณีนี้ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่าจำเลยเป็นคนยากจนจริงก่อนก็ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อจะให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยตามควรแก่กรณี

บุคคลที่จะได้รับการแต่งหรือตั้งเป็นทนายความ อาจเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายความตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด คือ

(1) ข้าราชการทหารสังกัดกระทรวงกลาโหมขณะร้องขอเข้าเป็นทนายความ

(2) จบปริญญาตรีทางกฎหมายหรือเทียบเท่าได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีและ

(3) ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาให้เข้าว่าความในคดีนั้นๆ ได้ หรือเป็นทนายความจากสำนักงานสงเคราะห์ทางกฎหมายกรมพระธรรมนูญ หรือทนายความที่ไม่ใช่เหล่าทหารพระธรรมนูญหรือเหล่าทหารพระธรรมนูญที่อยู่นอกสำนักสงเคราะห์ทางกฎหมายก็ได้[15]

โดยทนายความทหารมีหน้าที่ในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา โดยสังเขปมีดังนี้

1. อุทธรณ์หรือแก้อุทธรณ์ ในกรณีเป็นทนายความโจทก์
2. อุทธรณ์หรือแก้อุทธรณ์ ในกรณีเป็นทนายความจำเลย
3. ฎีกาหรือแก้ฎีกา ในกรณีเป็นทนายความโจทก์
4. ฎีกาหรือแก้ฎีกา ในกรณีเป็นทนายความจำเลย
5. ทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา
6. ไปแถลงการณ์ด้วยวาจาที่ศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุด
7. ยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารชั้นกลางหรือศาลทหารสูงสุดปล่อยจำเลยชั่วคราว

---

[15] ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยทนายความ พ.ศ. 2499 และระเบียบกรมพระธรรมนูญว่าด้วยการสงเคราะห์ทางกฎหมาย, พ.ศ. 2528.

8. กรณีศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดให้ศาลทหารชั้นต้นใดสืบพยานเพิ่มเติมหรือศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมเอง ทนายทหารมีหน้าที่ว่าต่าง หรือแก้ต่างในศาลที่ทำการสืบพยานเพิ่มเติมนั้น

9. กรณีศาลทหารกลาง หรือศาลทหารสูงสุด ย้อนสำนวนไปให้ศาลทหารชั้นต้นใดพิจารณาพิพากษาใหม่ ทนายทหารมีหน้าที่ว่าต่างหรือแก้ต่างที่ศาลทหารชั้นต้นนั้น

10. ยื่นคำร้องขอถอนอุทธรณ์หรือฎีกา ตามที่โจทก์หรือจำเลยประสงค์อำนาจในการสั่งโอนคดีหรือส่งผู้ต้องหาที่กระทำผิดในเวลาไม่ปกติ ไปดำเนินคดีในศาลทหารแห่งอื่น เมื่อหมดสภาวะที่ไม่ปกติแล้วตามมาตรา 36 วรรคสอง , มีอำนาจสั่งโอนคดีของศาลอาญาศึกตามมาตรา43 นอกเหนือไปจากที่บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแล้วยังมีบทบัญญัติบางมาตราซึ่งใช้ถ้อยคำว่า " ให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด" หรือ"ตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด" อีก 5 มาตรา ดังนี้คือ

ก) การกำหนดกำลังทหารที่จะตั้งศาลประจำหน่วยทหารตามมาตรา 9 วรรคสอง

ข) การกำหนดจำนวนตุลาการพระธรรมนูญ อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ จ่าศาลหรือผู้ช่วยตำแหน่งดังกล่าว ตลอดจนการกำหนดคุณสมบัติ พื้นความรู้และอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวตามมาตรา 11

ค) การกำหนดบุคคลที่ถือว่าเป็นนักเรียนทหาร ซึ่งจะถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ตามมาตรา 16 (4)

ง) การกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นทนายความ ที่ว่าความในศาลทหารได้ตามมาตรา 55 วรรคสาม

จ) การกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายเงินรางวัลให้แก่ทนายความที่ศาลตั้งซึ่งต้องกำหนดโดยกฎกระทรวงตามมาตรา 56 วรรคท้าย

2. ความเป็นมาและวิวัฒนาการการพิจาณาคดีของศาลยุติธรรม

(1) วิวัฒนาการการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม

นับแต่อดีตศาลยุติธรรมมีความเป็นมายาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยมีการปกครองลูก โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขเป็นผู้ทรงขาดคดีความให้แก่ราษฎร์ โดยยึดหลัก" คัมภีร์พระธรรมศาสตร์" เมื่อพระองค์มีราชกิจมากขึ้นก็ไม่สามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีทรงมอบพระราชอำนาจนี้ให้แก่พราหณ์ปุโรหิตผู้มีความรู้ช่วยพระองค์[16]

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ครองราชย์ พ.ศ. 1991-2031) ทรงปรับปรุงแก้ไขใหม่ ได้แบ่งราชการออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ราชการฝ่ายทหาร มีสมุหกลาโหมหรือสมุหพระกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชาและปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้ และราชการฝ่ายพลเรือนมีสมุหนายกหรือสมุหนายมหาดไทยเป็นผู้ปกครองดูแลทั่วไป รวมทั้งบังคับบัญชาหัวเมืองฝ่ายเหนือด้วย ทั้งสองท่านนี้ดำรงตำแหน่งอรรคมหาเสนาบดีเสมอกัน ส่วนตำแหน่งรองลงมาอีก 4 ตำแหน่ง คือเสนาบดีได้แก่ เสนาบดีเมือง (เวียง) หรือนครบาล เสนาบดีกรมวัง(วัง) เสนาบดีกรมคลังหรือกรมพระคลัง (คลัง) และเสนาบดีกรมนา (นา) ดังที่เรียกว่า เวียง วัง คลัง นาหรือจตุสดมภ์ สำหรับเสนาบดีกรมคลังนั้นได้บังคับบัญชากรมท่าและกิจการค้าขายที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศด้วย ตำแหน่งทั้งหกนี้ถือเป็นตำแหน่งขุนนางสูงสุด มีศักดินา คือถือคนละ 10,000 ไร่

นอกจากตำแหน่งเสนาบดีดังกล่าวพระอัยการตำแหน่งขุนนางพลเรือน ได้กำหนดตำแหน่งขุนนางซึ่งมีหน้าที่ตัดสินความหรือลูกขุน อีก 2 ตำแหน่งและมีศักดินา 10,000 ไร่เท่ากับเสนาบดีได้แก่พระมหาราชครูพระครูมหิธรและพระมหาราชครูพระราชปโรหิตาจารย์ ซึ่งเป็นหัวหน้าของคณะลูกขุนที่มีอยู่ 2 ชุด เหตุที่ลูกขุนซึ่งเป็นพราหมณ์มีหน้าที่ในการตัดสินความนั้นเนื่องจากพระเจ้าแผ่นดินในกาลก่อนได้ทรงรับเอาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ หรือกฎหมายมนูสารสารทมาใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง ทั้งนี้โดยรับต่อมาจากมอญอีกทอดหนึ่ง มิใช่รับมาโดยตรง พระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดให้พราหณ์ปุโรหิตผู้มีความรู้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นผู้วางแบบแผนในการปกครองบ้านเมืองและให้มีอำนาจในการตัดสินคดีความ

ศาลสมัยก่อนมิได้แยกเป็นหน่วยงานเอกเทศเช่นปัจจุบัน แต่สังกัดอยู่ในกรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น คือกรมกลาโหม กรมมหาดไทย กรมนครบาล กรมวัง กรมพระคลัง และกรมนา

---

[16] ประวัติความเป็นมาศาลยุติธรรม กองวิทยบริการศาลยุติธรรม
http://www.museum.judiciary.go.th/history.html.page 1 of 2

0183154

และอยู่ใต้บังคับบัญชาของเสนาบดีหรืออธิบดีของกรมนั้น ถือเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรฝ่ายบริหารและมีอำนาจชำระความหรือพิจารณาคดีเกี่ยวกับบุคคลในสังกัดหรือเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของกรมนั้น เช่น กรมมหาดไทยมีหน้าที่ปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ ศาลอุทธรณ์มหาดไทยอยู่ที่กรุงเทพฯ สำหรับพิจารณาความอุทธรณ์ที่ศาลหัวเมืองที่ขึ้นกรมมหาดไทยส่งมา กรมท่าซึ่งมีหน้าที่ติดต่อกับต่างประเทศ ยังแบ่งเป็นกรมย่อยอีก 3 กรม คือกรมท่าซ้าย ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการค้าขายกับประเทศจีนและคนจีน มีศาลกรมท่าซ้ายสำหรับชำระความคนจีน กรมท่าขวาทำหน้าที่เกี่ยวกับการค้าขายทางด้านมลายู ชวา อินเดีย เปอร์เซีย มีศาลกรมท่าขวาสำหรับชำระความแขกต่อแขกหรือแขกเป็นจำเลย กรมท่ากลางมหน้าที่เกี่ยวข้องกับประเทศอื่นๆ นอกจากจีนและแขกมีศาลกรมท่ากลางสำหรับความคนชาติอื่นๆ ที่มิใช่จีนและแขกศาลกรมท่ากลางสำหรับความคนชาติอื่นๆ ที่มิใช่จีนหรือแขก อนึ่งเนื่องจากในชั้นหลังนี้กรมท่ามีอำนาจปกครองหัวเมืองชายทะเลปากอ่าว ได้แก่ เมืองสมุทรปราการ สมุทรสาคร พนัสนิคม ชลบุรี บางละมุง ระยอง จันทรบุรีและตราด ศาลกรมท่ากลางมีอำนาจพิจารณาความอุทธรณ์ที่ศาลหัวเมืองขึ้นกรมท่าส่งมาเช่นเดียวกับศาลอุทธรณ์มหาดไทยด้วย ส่วนศาลอื่นๆ เช่น ศาลกรมวังชำระความที่จำเลยเป็นสมในคือรับราชการอยู่ในกรมวัง ศาลกรมนาชำระความเรื่องนา เครื่องนา และข้าวในนาเป็นต้น

ศาลต่างๆ เหล่านี้มีอำนาจเพียงชำระความ คือ เพียงแต่พิจารณาอันได้แก่การทำสำนวนสืบพยาน และรวบรวมพยานหลักฐานเท่านั้น ผู้พิจารณาเรียกว่า “ตระลาการ” และเมื่อพิจารณาเสร็จแล้วก็หามีอำนาจตัดสินชี้ขาดไม่ต้องส่งสำนวนนั้นไปให้ลูกขุน ณ ศาลหลวง ปรึกษาชี้ขาดต่อไป

คำว่ากระทรวงนั้นในสมัยก่อนหมายถึง ศาลกระทรวงแพ่งคือ ศาลแพ่ง กระทรวงนครบาลคือศาลนครบาลคำอื่นๆ เช่น กระทรวงศาล กระทรวงความ หมายถึงศาล ส่วนกรมต่างๆ ที่เรียกอยู่เดิมเพิ่งมาเปลี่ยนคำว่ากรม เป็นกระทรวงในภายหลัง เหตุที่เปลี่ยนคำว่ากรมเป็นกระทรวง เพราะกรมมีหน่วยงานย่อยที่เรียกว่า กรมอยู่ในสังกัด ดังเช่นกรมท่าเป็นการไม่เหมาะสมที่จะให้กรมบังคับกรม จึงเปลี่ยนชื่อกรมเป็นกระทรวงและให้กระทรวงแบ่งออกเป็นกรม ซึ่งได้ใช้มาจนปัจจุบัน

การดำเนินคดีในสมัยก่อนมีหลายขั้นตอนและแยกย้ายกันทำหลายคนหลายหน้าที่ ในชั้นแรกโจทก์ต้องไปฟ้องคดีต่อลูกขุน ณ ศาลหลวงก่อน เมื่อลูกขุนเห็นว่าเป็นฟ้องชอบด้วยกฎหมายแล้ว จะประทับฟ้องส่งไปยังศาลที่มีอำนาจชำระ อธิบดีหรือเจ้ากรมซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาศาลนั้นจะมอบหมายให้ตระการคนใดคนหนึ่งเป็นผู้พิจารณาตระลาการจะออกหมายเรียกให้จำเลยยื่นคำให้การแก้คดีภายใน 15 วัน เมื่อจำเลยให้การแล้ว ตระลาการจะนำเสนอลูกขุนเพื่อชี้สองสถาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต่อไปว่าข้อใดรับกันในสำนวนหรือข้อใดไม่รับกันที่จะต้องสืบพยานต่อไปตระลาการจะสืบพยานไปตามประเด็นดังกล่าว พยานที่จะสืบนั้นให้คู่ความอ้างได้ประเด็นละไม่เกิน 3 คน การสืบพยานตระลาการพร้อมด้วยคู่ความจะออกไปสืบ ณ ที่อยู่ของพยาน เรียกว่า เดินเผชิญสืบ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเมื่อสืบพยานเสร็จแล้ว ตระลาการจะคัดสำนวนโดยเลือกเอาแต่ส่วนสำคัญอันเป็นประเด็นหรือเกี่ยวกับประเด็นเสนอลูกขุนเรียกว่า คัดกระทงแถลง เพื่อให้ลูกขุนปรึกษาชี้ขาดต่อไปเมื่อลูกขุนได้รับแล้วจะปรึกษาคำชี้ขาดทำนองเดียวกันการเรียงคำพิพากษาในปัจจุบัน โดยยกข้อหาคือคำฟ้องคำให้การของจำเลยขึ้นมากล่าว และทางพิจารณาโจทก์จำเลยนำสืบได้ความประการใด และคดีฟังได้ดังโจทก์หรือจำเลยต่อสู้ เมื่อลูกขุนวินิจฉัยฟังข้อเท็จจริงประการใดแล้ว หามีอำนาจปรับลงโทษว่าการกระทำของจำเลยเป็นความผิดต่อกฎหมายใด บทมาตราใด และจะต้องรับโทษเพียงใดดังเช่นที่ผู้พิพากษาในปัจจุบันทำอยู่ไม่แต่จะต้องส่งคำชี้ขาดซึ่งเรียกว่า "ใบสัตย์" ไปให้ลูกขุนซึ่งมีความรู้แม่นยำในบทพระอัยการ (หมายถึงกฎหมาย) ที่เรียกว่าผู้ปรับเป็นผู้ปรับลงโทษอีกชั้นหนึ่ง คำว่า "ผู้ปรับ" หมายถึง การปรับไหมหรือการลงโทษปรับจำเลย

คำว่า "ใบสัตย์" หรือ "สัตย์" หมายถึงคำพิพากษาซึ่งเลิกใช้แล้ว ในพระราชบัญญัติลักษณะพิจารณาฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2457 มาตรา 17 ใช้คำนี้อยู่ คือ พิพากษา ทับสัตย์ หมายถึงพิพากษายืน พิพากษากลับสัตย์คือพิพากษากลับ พิพากษาทับสัตย์แต่แก้บทกฎหมาย คือพิพากษาแก้ ลูกขุนที่ทำหน้าที่ผู้ปรับมีอยู่ 2 ท่านคือพระเกษมราชสุภาวดีและขุนหลวงพระไกรสีราชสุภาวดี เรียกย่อๆ ว่า พระเกษม พระไกรสี และเหตุที่ต้องมีผู้ปรับเนื่องจากกฎหมายในสมัยโบราณมีมากมายหลายสิบลักษณะและซ้ำซ้อนกันทั้งยังกระจัดกระจายและไม่เป็นที่แพร่หลายด้วยยากที่จะตรวจค้นและยกขึ้นมาปรับแก่คดีให้ถูกต้องครบถ้วนได้ เช่น มีคดีเรื่องหนึ่งจำเลยถูกฟ้องฐานวาง เพลิงเผาโรงเรือน ซึ่งถ้าเป็นสมัยปัจจุบันปรับบทลงโทษได้ว่าเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 218 แต่ในสำนวนความเรื่องนั้นผู้ปรับยกตัวบทกฎหมายขึ้นมาอ้างว่าเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะโจร หน้า 296 มาตรา 93, หน้า 258 มาตรา 58 หมายประกาศพระราชบัญญัติเมื่อวันอาทิตย์ขึ้น 8 ค่ำ เดือนยี่ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก ในรัชกาลที่ 4 , หมายประกาศพระราชบัญญัติวันที่ 12 มกราคม ร.ศ.109 ในรัชกาลที่5, กฎหมายลักษณะอาญาหลวง หน้า 218 มาตรา 83, หน้า 192 มาตรา 21

เมื่อผู้ปรับปรับบทลงโทษแล้ว ก็จะส่งใบสัตย์นั้นให้ตระลาการอ่านและบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาต่อไป[17]

---

[17] นายเธียร เจริญวัฒนา. "ประวัติศาลยุติธรรม" ครบรอบ 1 ปี สถาปนาสำนักงานศาลยุติธรรม, หน้า 37.

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้โปรดมีการตรวจโดยนำมาปรับปรุงและบัญญัติขึ้นใหม่เรียกว่า "กฎหมายตราสามดวง" ศาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีอยู่มากหลายศาลกระจายกันอยู่ตามกระทรวงต่างๆ มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีต่างพระเนตรพระอรรถแทนพระมหากษัตริย์ต่อมาบ้านเมือง มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นมีการติดต่อกันลัทธิชาวตะวันตกได้แผ่ขยายเข้ามา ทำให้ระบบการศาลไทยมีการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับชาวตะวันตกได้ จึงมีการปฏิรูปไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีบทบาทในการวางรากฐานระบบศาลยุติธรรมโดยได้รวมศาลที่กระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวงกรมต่างๆให้มาร่วมไว้ในที่แห่งเดียวกันเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีดำเนินไปด้วยความรวดเร็วถูกต้อง เหมาะสม ไม่ทำให้ราษฎร์เดือดร้อน จึงได้ปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลขึ้น และในปี ร.ศ.110 (พ.ศ. 2434) รัฐบาลได้ออกประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นประกาศลงวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ. 110 ต่อมาในปี ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451)ได้มีประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงราชการกระทรวงยุติธรรม และศาลยุติธรรมให้ดีขึ้นให้มีเสนาบดีเป็นประธาน

เวลาต่อมาได้มีการประกาศการจัดระเบียบราชการกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2455 แยกหน้าที่ ราชการ กระทรวงยุติธรรมเป็นฝ่ายธุรการและตุลาการแต่ประกาศจัดระเบียบราชการกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2455 นี้ได้ถูกยกเลิก โดยประกาศการจัดระเบียบบังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายธุรการและตุลาการที่นอกจากการพิจารณาและพิพากษาคดีในศาล ซึ่งเป็นอำนาจอิสระของผู้พิพากษา ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมฉบับ พ.ศ. 2477 ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงตำแหน่งเสนาบดีเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงและมี การจัดระเบียบแบ่งส่วนราชการที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 1 (1) และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 1(1) ให้ความหมายของคำว่า ศาล คือศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาและคดีแพ่ง จึงกล่าวได้ว่า " ศาลยุติธรรม" หมายถึง ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาคดีพิพากษาคดีอาญาและคดีแพ่ง

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้คำนิยามคำว่า "กลาง" หมายความว่าส่วนที่ไม่ค่อนไปข้างใดข้างหนึ่ง และคำว่า "อิสระ" หมายความว่าเป็นใหญ่ ปกครองตนเองเป็นได้แก่ตัว จึงกล่าวได้ว่าความเป็นอิสระของผู้พิพากษาย่อมทำให้การพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีของผู้พิพากษานั้นเป็นกลางโดยไม่เข้าข้างโจทก์หรือจำเลย ด้วยเหตุเพราะผู้พิพากษามีหน้าที่ต้องพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย ภาระหน้าที่ที่สำคัญเช่นนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ ต้องช่วยกันทำทุกวิถีทางให้ผู้พิพากษาเป็นอิสระจากอำนาจหรืออิทธิพลใดๆ ทั้งปวงเพราะมิฉะนั้นแล้ว

เป็นการยากยิ่งที่ผู้พิพากษาจะปฏิบัติหน้าที่ได้กล่าวคือหากผู้พิพากษาถูกอำนาจ หรืออิทธิพลใดๆ เข้ามาก้าวก่ายหรือแทรกแซงครอบงำจนทำให้ผู้พิพากษาเกิดความหวั่นเกรงหรือหวาดกลัวต่ออำนาจหรืออิทธิพลใดๆ แล้วผู้พิพากษาก็จะพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีไปตามอำนาจหรืออิทธิพลที่บีบคั้นชักจูงนั้นแทนที่จะมีอิสระปฏิบัติหน้าที่ตัดสินคดีไปตามตัวบทกฎหมาย[18]

(2) อำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรม

มาตรการให้ความคุ้มครองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในประเทศไทยมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ผู้พิพากษาต้องมีอิสระในการพิจารณาคดี เป็นหลักการที่กฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศไทยทุกฉบับได้รับรองไว้ตลอดมา แม้กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2539 มาตรา 190 บัญญัติว่า "ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย"[19] อันเป็นการรับรองไว้ในกฎหมายสูงสุดว่า อำนาจอิสระของผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นต้องไม่ถูกก้าวก่ายหรือแทรกแซงโดยอำนาจอื่นอย่างเด็ดขาด ในการปฏิบัติหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี ผู้พิพากษาต้องมีอิสระอย่างเต็มที่ ต้องปราศจากการแนะนำตักเตือนหรือชักจูงบีบคั้นต่างๆ และการออกคำสั่งใดๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อการใช้ดุลยพินิจของผู้พิพากษาย่อมเป็นการต้องห้ามโดยสิ้นเชิง

2. การเลื่อนตำแหน่ง เลื่อนชั้นและขั้นเงินเดือนผู้พิพากษาตามมาตรา 193 วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2538 และมาตรา 19 กับมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521 บัญญัติว่าเมื่อผู้พิพากษาจะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง รวมทั้งการพิจารณาเลื่อนชั้น เลื่อนขั้นเงินเดือนตลอดจนการโยกย้ายนั้นให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้สั่ง เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการ ยกเว้นในกรณีที่รัฐมนตรีฯ สั่งให้ข้าราชการตุลาการไปช่วยทำงานชั่วคราวมีกำหนดไม่เกิน6 เดือน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักประกันความเป็นอิสระในทางส่วนตัวของผู้พิพากษาซึ่งได้รับการประกันโดยรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดและพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการซึ่งกำหนดให้ก.ต.มีหน้าที่ในการคุ้มครองความเป็นอิสระในทางส่วนตัวแก่ผู้พิพากษาเพื่อมิให้กังวลหรือหวั่นไหวต่ออำนาจใดๆ และเป็นหลักประกันในการดำรงตำแหน่ง

---

[18] ศักดา โมกขมรรคกุล. "ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา" **บทบัณฑิตย์.** เล่มที่ 52 ตอนที่ 3. กันยายน 2533, หน้า 4.

[19] มานิตย์ จุมปา. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.** กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2541, หน้า 117.

ผู้พิพากษาว่าจะไม่ถูกโยกย้าย หรือลงโทษโดยฝ่ายบริหารเป็นอันขาด

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติคุ้มครองความเป็นอิสระไว้ใน มาตรา 249, 273 และ275 ดังนี้

(1) ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

(2) กำหนดไว้ชัดเจนว่าการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษา และตุลาการไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น ซึ่งหมายความว่าผู้บริหารงานศาลไม่ว่าจะเป็นประธานศาลต่างๆอธิบดีผู้พิพากษาศาลต่างๆ หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาล หรือผู้พิพากษาหรือตุลาการที่อาวุโสกว่าไม่มีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรืออาวุโสน้อยกว่าให้พิจารณาหรือพิพากษาคดีไปตามความเห็นของผู้สั่ง ตัวอย่างเช่น ประธานศาลหรืออธิบดีผู้พิพากษาถ้าได้มีโอกาสอ่านสำนวนของผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่ง และร่างคำพิพากษาแล้วแม้ประธานศาลหรืออธิบดีผู้พิพากษาจะไม่เห็นด้วยกับผู้พิพากษาผู้นั้น ก็ไม่มีอำนาจที่จะสั่งให้ผู้พิพากษาไปแก้คำพิพากษาให้ตรงตามความเห็นของประธานศาลหรืออธิบดีผู้พิพากษา

(3) กำหนดหลักเกณฑ์ในการจ่ายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาและตุลาการว่าต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บริหารงานศาลแต่ละคนอีกต่อไป การกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายสำนวนไว้ชัดเจนเช่นนี้ทำให้ผู้พิพากษากล้า และมีความมั่นใจในการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างเป็นอิสระมากขึ้นไม่ต้องกังวลว่าหากไม่กระทำตามความเห็นของผู้บริหารงานศาลแล้วผู้บริหารงานศาลจะเลือกที่รักมักที่ชังในการจ่ายสำนวน และยังลดบทบาทและอำนาจของผู้บริหารศาลซึ่งปัจจุบันมีมากกว่าผู้พิพากษาและตุลาการทั่วไปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะแก้ปัญหาผู้บริหารงานศาลที่ไม่ยึดถือจริยธรรมของตุลาการ และจ่ายสำนวนโดยไม่เป็นธรรมเพื่อประโยชน์ของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งลง

(4) ห้ามเรียกสำนวนคืนหรือโอนสำนวนไปให้ผู้พิพากษา หรือตุลาการผู้อื่นทำเว้นแต่กรณีนั้นจะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เช่นมีข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะทุจริตเป็นต้น

5. สร้างความมั่นคงในตำแหน่งหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการ เพื่อไม่ให้ผู้พิพากษาและตุลาการต้องกังวลในเรื่องของเงินเดือนและการถูกโยกย้ายบ่อยๆ โดยกำหนดว่าการโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้นั้น เว้นแต่เป็นการโยกย้ายตามวาระที่กฎหมายบัญญัติหรือเป็นการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น หรือในกรณีที่ผู้พิพากษาและตุลาการถูกดำเนินการทางวินัยหรือตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และกำหนดไม่ให้นำระบบบัญชีเงินเดือนหรือเงินประจำตำแหน่งของข้าราชการพลเรือน ซึ่งมีชั้นและขั้นมากมายซึ่งเป็นลักษณะของการบังคับบัญชา

มีการขึ้นขั้นหนึ่ง ขั้นหนึ่งขั้นครึ่งหรือสองขั้น โดยมีการพิจารณาทุกปีมาใช้แก่ผู้พิพากษาและตุลาการเพื่อไม่ให้ผู้พิพากษาและตุลาการต้องกังวลว่า ต้องทำให้เป็นที่พอใจแก่ผู้มีอำนาจในการปรับเงินเดือน ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการในการให้บริการความยุติธรรม

6. แยกหน่วยธุรการของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรมและศาลปกครองออกเป็นอิสระไม่สังกัดกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง[20]

7. การแต่งตั้งและการให้ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมพ้นจากตำแหน่ง ต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมก่อน แล้วจึงนำความกราบบังคมทูล

(3) ระบบของศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหลักสังกัดในกระทรวงยุติธรรม ปฏิบัติหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่างๆอย่างเป็นอิสระ โดยฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติไม่อาจก้าวก่ายได้ นับแต่มีการใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2474 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (ฉบับที่ 15) โดยเฉพาะวุฒิสภาซึ่งอยู่ในฝ่ายนิติบัญญัติไม่เคยมีอำนาจตรวจสอบถอดถอนผู้พิพากษาศาลยุติธรรม แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติจัดรูปสถาบันตุลาการให้อยู่ในลักษณะศาลคู่ โดยเพิ่มศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง นอกเหนือจากศาลยุติธรรมและศาลทหารที่มีอยู่แต่เดิม อาจกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิรูปสถาบันตุลาการขึ้นใหม่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540[21] ได้บัญญัติถึงความเป็นอิสระของศาลยุติธรรมใน 2 มิติ คือ

มิติด้านการพิจารณาพิพากษาคดี รัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติที่ประกันความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา ทั้งในส่วนที่เป็นกระบวนการในการพิจารณาพิพากษาคดีและในส่วนของขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่[22]

---

[20] พงษ์เทพ เทพกาญจนา. **เรื่องเดียวกัน,** ห้า 314-315.

[21] ประกาศในราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 114. ตอนที่ 55ก. วันที่ 11 ตุลาคม 2540, หน้า 1-99. มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฯ เป็นต้นไป

[22] บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฯ พ.ศ. 2540 ที่เป็นหลักถึงความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา ได้แก่ มาตรา 249, หน้า 62. มาตรา 253, หน้า 63. และมาตรา 275, หน้า 70.

มิติด้านการบริหารจัดการ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ในมาตรา 275ให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยธุรการที่มีความเป็นอิสระ[23] ทำหน้าที่ในการบริหารงานบุคคล งบประมาณ การดำเนิน การอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยจัดตั้งสำนักงานศาลยุติธรรมขึ้น[24] เป็นหน่วยงานธุรการของศาลยุติธรรมเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่ศาลยุติธรรม รวมทั้งเสริมสร้างให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ โดยปัจจุบันศาลยุติธรรมแบ่งเป็น 3 ชั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 272 "ศาลยุติธรรมมีสามชั้น คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา เว้นแต่ที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้หรือตามกฎหมายอื่น"

ทั้งนี้ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งมีความสำคัญต่อการปกครองประเทศแบบนิติรัฐเพื่อคานและดุลกับอำนาจนิติบัญญัติและบริหาร โดยหลักนิติธรรมศาลยุติธรรมจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงจากฝ่ายอื่น เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและทรัพย์สินของปัจเจกชนอย่างอิสระ ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมภายใต้กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายอย่างเดียวกันตามบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

การแบ่งชั้นของศาล

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 1 บัญญัติเรื่องการแบ่งชั้นของศาลยุติธรรม ดังนี้ ศาลยุติธรรมแบ่งชั้นของศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ

1. ศาลชั้นต้น เป็นศาลที่คู่ความเริ่มต้นฟ้องคดีคือเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีแพ่งและคดีอาญาในศาลชั้นต้น (ORIGINAL JURISDICTION) หลังจากนั้นจึงจะมีการอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปยังศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาคู่ความจะไปฟ้องร้องเริ่มต้นคดีที่ศาลฎีกาทีเดียวไม่ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ

2. ศาลอุทธรณ์ (Appeal Court) เป็นศาลชั้นกลางที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น (APPELLATE OR REVIEWIN JURISDICTION) กล่าวคือ เมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วหากคู่ความไม่พอใจก็มีสิทธิจะยื่นอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ได้ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าคดีทุกเรื่องจะอุทธรณ์ได้เสมอไป คู่ความจะมีสิทธิอุทธรณ์เรื่องใดหรือไม่ยอมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธี

---

[23] พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 117 ตอนที่ 59ก. วันที่ 21 มิถุนายน 2543 มีผลบังคับใช้เมื่อพ้นหกสิบวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

[24] พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมฯ มาตรา 6, หน้า 2.

พิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิพิจารณาความอาญา ศาลอุทธรณ์นั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค เฉพาะศาลอุทธรณ์มีศาลเดียวส่วนศาลอุทธรณ์ภาคมี 9 ศาล หรือ 9 ภาค

3. ศาลฎีกา (Supreme Court) หรือที่เรียกกันว่าเป็น "ศาลสูงสุด" เป็นศาลรับคดีซึ่งอุทธรณ์มาจากศาลอุทธรณ์ทั้ง 10 ศาล คือเมื่อศาลอุทธรณ์ศาลใดศาลหนึ่งได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่ง หากคู่ความไม่พอใจมีสิทธิจะยื่นฎีกาต่อศาลฎีกาได้ แต่สิทธิที่จะฎีกานี้ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยฎีกา ซึ่งมีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาความอาญา ศาลฎีกา มีเพียงศาลเดียวตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีเขตอำนาจครอบคลุมศาลอุทธรณ์และศาลชั้นต้นทุกศาลทั่วราชอาณาจักรปกติจะรับฎีกาคดีซึ่งฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ เว้นแต่คดีภาษีอากรหรือคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติให้อุทธรณ์ตรงไปยังศาลฎีกาและคดีแรงงานซึ่งกฎหมายบัญญัติให้อุทธรณ์ได้เฉพาะปัญหากฎหมาย โดยอุทธรณ์จากศาลแรงงานกลางไปยังศาลฎีกา โดยไม่ต้องผ่านศาลอุทธรณ์

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 2 บัญญัติเรื่อง การแบ่งประเภทของศาลชั้นต้นดังนี้ ศาลชั้นต้นเป็นศาลที่รับพิจารณาคดีในเบื้องต้น ทั้งคดีแพ่ง คดีอาญาและคดีพิเศษอื่นๆ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. ศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานคร ได้แก่

ศาลแพ่ง	ศาลจังหวัดมีนบุรี
ศาลอาญา	ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
ศาลแพ่งกรุงเทพใต้	ศาลภาษีอากรกลาง
ศาลแพ่งธนบุรี	ศาลแรงงานกลาง
ศาลอาญาธนบุรี	ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ศาลแขวงที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร –ศาลล้มละลายกลาง

2. ศาลชั้นต้นในต่างจังหวัด ได้แก่

ศาลจังหวัด

ศาลแขวง

ศาลเยาวชนและครอบครัว

โครงสร้างของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม

โครงสร้างของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 274 คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหารงานบุคคลไว้ว่า คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธานกรรมการ 1 คน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละชั้นศาลชั้นศาลละ 4 คน รวมเป็น 12 คนและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 2 คน บทบัญญัตินี้เป็นสาระสำคัญที่เพิ่มขึ้นใหม่ เป็นการให้อำนาจการจัดการกระบวนการยุติธรรมของศาลยุติธรรมได้ด้วย องค์กรของศาลยุติธรรมเองไม่ต้องถูกอำนาจรัฐอื่นเข้าแทรกแซงได้ นับจากวันที่ 20 สิงหาคม 2543 ศาลยุติธรรมที่เคยสังกัดอยู่กับกระทรวงยุติธรรมมากกว่า 108 ปีได้แยกออกเป็นองค์กรอิสระ โดยมีหน่วยงานธุรการที่เรียกว่าสำนักงานศาลยุติธรรมและมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์กรโดยขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกาและการแต่งตั้งเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ มาตรา 275 ดังนั้น อำนาจในการจัดการดำเนินการทางธุรการ การบริหารงานบุคคล การงบประมาณและการดำเนินการอื่นของศาลยุติธรรมจึงมีความเป็นเป็นอิสระ

บุคลากรในศาลชั้นต้น หรือเรียกว่า ข้าราชการฝ่ายตุลาการแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้าราชการตุลาการ ได้แก่ ผู้พิพากษา ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่างๆ สำหรับ 4 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ สตูล ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส จะมีดะโต๊ะ ยุติธรรม ซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการที่มีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีด้านกฎหมายอิสลาม)

2. ข้าราชการธุรการ ได้แก่ข้าราชการและลูกจ่างในศาลที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานในทางธุรการของศาล

ผู้มีหน้าที่ในการปกครองดูแลศาล มี 2 ระดับคือ

1. ผู้มีหน้าที่ปกครองดูแลสูงสุดในศาล ศาลชั้นต้นขนาดใหญ่ในกรุงเทพมหานคร คืออธิบดีผู้พิพากษา โดยทั่วๆ ไป กรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด คือผู้พิพากษาหัวหน้า ศาล

2. หัวหน้างานทางด้านธุรการในศาลจ่าศาลทำหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานทางด้านธุรการและปกครองดูแลข้าราชการธุรการในศาล[25]

(4) โครงสร้างในกระบวนการของศาลยุติธรรม

1. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีได้แก่ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน ตามมาตรา 2(6) หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวนอันได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้ ในจังหวัดพระนครธนบุรี ได้แก่ บุคคลดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 วรรค 2 คือข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่า ในจังหวัดอื่นได้แก่บุคคลดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 วรรคแรก คือ

ก. พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่

ข. ปลัดอำเภอนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไปหรือเทียบเท่า

คดีความผิดซึ่งทำขึ้นนอกราชอาณาจักร (เช่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 7, 8และมาตรา 9) ได้แก่ บุคคลดังที่ระบุไว้ในมาตรา 20 คือ

ก. อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาการแทน

ข. พนักงานสอบสวนที่ได้รับมอบหน้าที่จากอธิบดีกรมอัยการ หรือผู้รักษาการแทน

ค. พนักงานสอบสวนแห่งท้องถิ่นที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขตอำนาจ

ง. พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลผู้ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหา

หมายเหตุ เฉพาะกรณีที่ ค. และ ง. อำนาจสอบสวนเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีจำเป็นในระหว่างรอคำสั่งจากอธิบดีกรมอัยการเท่านั้น

สำหรับพนักงานสอบสวนในจังหวัดอื่นตามนั้นจะเห็นได้ว่ามีทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายตำรวจ แต่ในทางปฏิบัติมักจะกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแต่ฝ่ายเดียวเป็นพนักงานสอบสวน โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 มาจนกระทั่งบัดนี้ ปรากฏว่ามีการสับเปลี่ยนอำนาจสอบสวนในระหว่างพนักงานสองฝ่ายดังกล่าวกันมาหลายครั้ง คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2478-2481 อำนาจสอบสวนอยู่กับอำเภอฝ่ายเดียวปี พ.ศ. 2482-2487 อำนาจสอบสวนโอนมาอยู่กับตำรวจฝ่ายเดียว ปี พ.ศ. 2488 อำนาจสอบสวนอยู่กับตำรวจและอำเภอ โดยมีนายอำเภอเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน ปี

---

[25] ความรู้เกี่ยวกับศาล

http://www.thihustice.com/court/lawcourt.htm

พ.ศ. 2489-2502 อำนาจสอบสวนก็กลับมาอยู่กับนายอำเภอโดยนายอำเภอมีอำนาจแต่งตั้งให้ตำรวจทำการสอบสวน ปี พ.ศ. 2509-2506 ได้ให้อำนาจสอบสวนอยู่กับตำรวจและอำเภอ(และฝ่ายจังหวัด) อีกครั้งหนึ่ง โดยให้อำเภอเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนและในที่สุดคือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 โดยข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยที่ 1/2506 อำนาจในการสอบสวนได้โอนจากพนักงานฝ่ายปกครองไปอยู่แก่ตำรวจฝ่ายเดียวจนถึงปัจจุบันนี้[26]

2. พนักงานอัยการ หมายถึง พนักงานอัยการกรมอัยการอันเป็นทนายความแผ่นดิน[27] ซึ่งได้แก่ข้าราชการอัยการ[28]ผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้

(1) อธิบดี

(2) รองอธิบดี

(3) อัยการพิเศษฝ่ายปรึกษา

(4) อัยการพิเศษฝ่ายคดี

(5) อัยการพิเศษฝ่ายวิชาการ

(6) อัยการพิเศษประจำเขต

(7) อัยการประจำกรม

(8) อัยการจังหวัด

(9) อัยการประจำกอง

(10)อัยการจังหวัดผู้ช่วย

(11)อัยการผู้ช่วย

(12)ผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่นตามกฎกระทรวง ซึ่งการบรรจุ การแต่งตั้ง การเลื่อนขั้น ตลอดจนถึงการพ้นตำแหน่งอยู่ในความควบคุมและให้ความเห็นชอบโดยคณะกรรมการอัยการ เรียกโดยย่อว่า ก.อ. ประกอบด้วย รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน อธิบดีกรมอัยการเป็นรองประธาน รองอธิบดีอัยการพิเศษฝ่ายปรึกษา อัยการพิเศษฝ่ายคดีและอัยการพิเศษฝ่ายวิชาการ เป็นกรรมการอัยการโดยตำแหน่ง และกรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิอีกสามคน ซึ่งจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯแต่งตั้ง ซึ่งต้องมีคุณวุฒิเป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตย์ หรือนิติศาสตร์บัณฑิตหรือสอบไล่วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม หรือสอบไล่สำเร็จวิชากฎหมายของคณะนิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน

---

[26] อมร จันทรสมบูรณ์. "อำนาจสืบสวนสอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย" **บทบัณฑิตย์**. เล่มที่ 30 ตอน 4. 2516, หน้า 621.

[27] พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 4 และมาตรา 6

[28] พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2503 มาตรา 12

พ.ศ.2476 หรือสอบไล่ได้ปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายจากต่าง ประเทศซึ่งก.อ.เทียบว่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีและเป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตสภาไม่น้อยกว่ายี่สิบห้าปีและเป็นข้าราชการบำนาญ ซึ่งเคยทำงานในหน้าที่พนักงานอัยการมาแล้ว[29]

บุคคลผู้จะเข้าเป็นข้าราชการฝ่ายอัยการจะต้องสมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นอัยการผู้ช่วย โดยจะต้องมีคุณสมบัติ คือ

(1) มีสัญชาติไทย

(2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบสามปี

(3) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ

(4)

(ก) เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตย์ หรือนิติศาสตร์บัณฑิตหรือสอบไล่วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมหรือสอบไล่สำเร็จวิชากฎหมายจากคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน พ.ศ. 2476 หรือสอบไล่ได้ปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายจากต่างประเทศซึ่ง ก.อ. เทียบว่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และ

(ข) สอบไล่ได้วิชากฎหมายจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

(5) เป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

(6) ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างถูกพักราชการ

(7) ไม่เป็นผู้ที่มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

(8) ไม่เป็นผู้มีหนี้สิ้นล้นพ้นตัว

(9) ไม่เป็นผู้เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากทางราชการเพราะกระทำผิดวินัย

(10) ไม่เป็นผู้เคยรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(11) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายทุพพลภาพ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง

(12) เป็นผู้ที่คณะกรรมการแพทย์ไม่น้อยกว่า 3 คน ซึ่งคณะกรรมการอัยการจะได้กำหนดตัว ได้ตรวจร่างกายและจิตใจแล้วและคณะกรรมการอัยการได้พิจารณารายงานของแพทย์เห็นว่าสมควรรับสมัครได้

---

[29] **เรื่องเดียวกัน,** มาตรา 32 และมาตรา 33

เว้นแต่ถ้าผู้ใด

(1) สอบไล่ได้ปริญญาหรือประกาศนียบัตรทางกฎหมายจากต่างประเทศซึ่งคณะ กรรมการอัยการเทียบว่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และสอบไล่ได้เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิตหรือนิติศาสตร์บัณฑิต หรือสอบไล่ได้ทางสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิต หรือสอบไล่ทางสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

(2) เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต หรือนิติศาสตร์บัณฑิต หรือสอบไล่ได้วิชากฎหมายชั้นเนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม หรือสอบไล่สำเร็จวิชากฎหมายจากคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในพ.ศ.2476 และสอบไล่ได้ปริญญาโททางกฎหมายไทยแล้วได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามที่ คณะกรรมการอัยการกำหนดเป็นเวลาไม่ต่ำกว่าสองปี หรือ

3. สอบไล่ได้ปริญญาเอกทางกฎหมาย เมื่อคณะกรรมการอัยการได้พิจารณาและสอบสวนเห็นว่า เป็นผู้มีคุณสมบัติพื้นความรู้ตามคุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือก เพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยและสมควรที่จะรับก็ให้รัฐมนตรีบรรจุเป็นข้าราชการอัยการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และอัตราส่วนของจำนวนผู้สอบคัดเลือกได้ ซึ่งคณะกรรมการอัยการจะได้กำหนด[30]

พนักงานอัยการ กรมอัยการอันเป็นทนายแผ่นดินดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีความทั้งหลายในนามของรัฐบาล

(1) ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่า เป็นอำนาจและหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ

(2) ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวงกับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่งหรืออาญาซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ก็ดี หรือในคดีแพ่งหรืออาญาที่ราษฎร์ผู้หนึ่งผู้ถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการก็ดี เมื่อเห็นสมควร พนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้

(4) ในคดีแพ่งที่เทศบาลหรือสุขาภิบาลเป็นโจทก์หรือจำเลย ซึ่งมิใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

---

[30] พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2503 มาตรา 14 และมาตรา 23

(5) ในคดีแพ่งที่นิติบุคคล ซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย และมิใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎร์ผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควรพนัก งานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพังถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้

(8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้น และในการนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ[31]

จึงเห็นได้ว่าอำนาจหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของพนักงานอัยการเป็นเพียงส่วนเดียวของอำนาจหน้าที่และหน้าที่ของพนักงานอัยการเท่านั้น ซึ่งมาตรา 2 (5) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่าพนักงานอัยการหมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นว่านั้นก็ได้"

ในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากพนักงานอัยการจะเป็นพนักงานสอบสวนเสียเอง ในกรณีความผิดนอกราชอาณาจักรแล้วพนักงานอัยการจะเกี่ยวข้องกับการสอบสวน ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจได้ทำการสอบสวนคดีอาญาเรียบร้อยแล้ว และเสนอความเห็นสรุปเสนอพนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง

3. การให้หลักประกันสิทธิทางการมีทนายความของจำเลยในคดีอาญามีอยู่ 2 ลักษณะทนายความ หมายความว่า ผู้ที่ทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ[32]

คุณสมบัติของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

(1) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านนิติศาสตร์

(2) ต้องขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความจากสภาทนายความ

(3) มีสัญชาติไทย

---

[31] พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498, มาตรา 11

[32] พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528, มาตรา 4

(4) อายุไม่ต่ำกว่าขี่สิบปีบริบูรณ์ ในวันที่ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาติ

(5) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้ความซื่อสัตย์สุจริต

(6) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก

(7) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกิดแห่งวิชาชีพ

(8) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย

(9) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่รังเกียจของสังคม

(10) ไม่เป็นผู้มีร่างกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพ

(11) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีเงินเดือนหรือตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง

(12) ต้องซื่อตรงต่อลูกความ ผู้ร่วมงานอำนวยการความยุติธรรม ชุมชน ผู้ร่วมสำนักงาน และตนเอง[33]

ในความหมายของการจัดหาทนายความเอง โดยจำเลยมีสิทธิแต่งทนายความช่วยในการดำเนิน การพิจารณาคดีคดีได้ตั้งแต่ชั้นไต่ส่วนมูลฟ้องจนถึงชั้นอุทธรณ์ฎีกา ตามมาตรา 8 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งทนายความมีสิทธิเข้าว่าต่างแก้ต่างคดีแทนจำเลยได้ตั้งแต่ไต่ส่วนจนถึงชั้นฎีกาและมีสิทธิตรวจดูสำนวนการไต่ส่วนมูลฟ้องหรือสำนวนพิจารณารวมทั้งตรวจดูสิ่งที่ใช้ยื่นเป็นพยานหลักฐานได้

ในความหมายของการช่วยเหลือจากรัฐ ตามมาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันโดยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่ไม่สามารถจัดหาทนายความได้มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือในการตั้งทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งเป็นการวางหลักประกันการให้ความช่วยเหลือในการจัดทนายความให้ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย[34] เมื่อเราพิจารณาการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ตามมาตรา 173 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะเห็นได้ว่ามีการให้หลักประกันภัยใต้เงื่อนไขของกฎหมายในสองกรณี คือ

---

[33] สภาทนายความ. http://www.lawyerscouncil.or.th/info/tfor5.html.

[34] ทัศนีย์ แก้วพิลา. "สิทธิการมีทนายความในคดีอาญา" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2527, หน้า 101.

มาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือไม่คดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มการพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรานี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดี และสภาวะทางเศรษฐกิจทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

4. สำนักงานศาลยุติธรรม

เมื่อพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2543 และในมาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้บังคับเมื่อพ้น 60วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ดังนั้นนับจากวันที่ 20 สิงหาคม 2543 ศาลยุติธรรมที่เคยสังกัดกระทรวงยุติธรรมมากกว่า 108 ปี ได้แยกออกเป็นองค์กรอิสระ โดยมี"สำนักงานศาลยุติธรรม (office of the Judiciary)" เป็นหน่วยงานอิสระมีฐานะเป็นนิติบุคคลทำหน้าที่ฝ่ายธุรการมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บริหารสูงสุดขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา

สำนักงานศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 6 และมาตรา 7 ของพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 คือมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการของศาลยุติธรรม (เดิมเป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม) งานส่งเสริมตุลาการและงานวิชาการ นอกจากนี้ยังมีอำนาจเสนอความเห็นเกี่ยวกับการเลือกตั้ง การยุบเลิกหรือการเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจศาล และการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมให้เหมาะสมตามความจำเป็นแห่งราชการอีกส่วนหนึ่งด้วย

การบริหารงานของสำนักงานศาลยุติธรรมประกอบด้วยองค์กรหลัก 3 องค์กร คือ

1. คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (Judicial Commission) มีอักษรย่อ "ก.ต." หน้าที่ในการบริหารงานบุคคลของข้าราชการตุลาการ เช่นเดียวกับคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนหรือ ก.พ. ที่ทำหน้าที่บริหารงานบุคคลของข้าราชการพลเรือน

คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีบทบาทและภารกิจในการวางแผนกำลังคนด้านตุลาการ ได้แก่ การกำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง การสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนาบุคลากร การควบคุมให้ข้าราชการตุลาการอยู่ในกรอบแห่งจริยธรรมและมาตรการในการรักษาวินัยด้วยระบบคุณธรรม เพื่อให้ผู้พิพากษามีหลักประกันอันมั่นคงว่าจะได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองให้มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธาน โดยตำแหน่ง ผู้พิพากษา ที่ได้รับเลือกจากผู้พิพากษาทั่วประเทศชั้นศาลละ 4 คน และกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมผู้ทรงคุณวุฒิที่วุฒิสภาคัดเลือกอีก 2 คน ซึ่งมีวาระในการดำรงตำแหน่งวาระ 2 ปี

2. คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (Judicial Administration Commission) มีอักษรย่อ"ก.บ.ศ." ทำหน้าที่คล้ายรัฐมนตรี คือ เป็นผู้กำหนดโครงสร้างของสำนักงานศาลยุติธรรม

การแบ่งส่วนราชการภายในองค์กร การวางระเบียบข้อบังคับในการบริหารงาน ให้ความเห็นชอบแก่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ในการเสนอร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารงานให้ความเห็นชอบในการจัดทำงบประมาณและพัสดุ กำกับดูแลการบริหารงานของสำนักงานศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบแบบแผน ให้ความเห็นชอบในการจัดตั้ง ยุบเลิก หรือเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจศาล และกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในแต่ละศาลให้เหมาะสมตามความจำเป็น

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย ประธานศาลฎีกาเป็นประธานโดยตำแหน่ง ข้าราชการตุลาการในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา ที่ได้รับเลือกจากผู้พิพากษาทั่วประเทศชั้นศาลละ4 คนกับบุคคลภายนอกผู้ทรงคุณวุฒิด้านงบประมาณ ด้านพัฒนาองค์กร หรือด้านบริการจัดการที่ประธาน ก.บ.ศ และ ก.บ.ศ. ประจำชั้นศาลเลือกมาไม่น้อยกว่า 2 คน แต่ไม่เกิน 4 คน คณะกรรมการชุดนี้มีวาระในการดำรงตำแหน่งวาระ 2 ปี

3. คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม (Commission For Judicial Service) มีอักษรย่อ "ก.ศ." ทำหน้าที่เกี่ยวกับข้าราชการศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นข้าราชการธุรการของศาลยุติธรรม ได้แก่ การกำหนดสายงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความจำเป็นในการปฏิบัติงาน สร้างเกณฑ์มาตรฐานสำหรับกำหนดตำแหน่ง การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนาบุคลากร วินัย สวัสดิการ และระเบียบการปฏิบัติงานอื่นๆ

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย รองประธานศาลฎีกาที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นประธานศาลอุทธรณ์ เลขาธิการ ก.พ.และเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง กับข้าราชการตุลาการ ซึ่งได้รับแต่งตั้งจาก ก.ต. ชั้นศาลละ 1 คน ข้าราชการศาลยุติธรรมระดับ 8 ขึ้นไปที่ได้รับเลือกขากข้าราชการศาลยุติธรรมระดับ 6 ขึ้นไป จำนวน 5 คน และบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาองค์กร ด้านการบริหารงานบุคคล หรือด้านการบริหารจัดการที่ ก.ศ. เลือกมาไม่เกิน 3 คนร่วมเป็นกรรมการ คณะกรรมการชุดนี้มีวาระในการดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี

จากภาพรวมของ 3 องค์กรในสำนักงานศาลยุติธรรม บุคคลที่ถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการบริหารราชการของสำนักงานศาลยุติธรรมคือประธานศาลฎีกา (President of the Supereme Court) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เสมือน หรือคล้ายกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในส่วน

ที่เกี่ยวกับกิจการศาลยุติธรรม และเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม (Secretary-General) ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เหมือนหรือคล้ายกับปลัดกระทรวงยุติธรรม ดังนั้นบทบาทของประธานศาลฎีกาตามกฎหมายใหม่จึงมีผลต่อประสิทธิภาพของระบบศาลและผู้พิพากษาทั้งในปัจจุบันและอนาคต[35]

การกำหนดตำแหน่ง อำนาจและหน้าที่ในระบบศาลยุติธรรมที่กล่าวมา ได้กำหนดตำแหน่ง อำนาจและหน้าที่ไว้ดังนี้

1. ตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง (มาตรา 8)

(1) ประธานศาลฎีกาอุทธรณ์ 1 คน

(2) ประธานศาลอุทธรณ์ 1 คน

(3) ประธานศาลอุทธรณ์ภาค ศาลละ 1คน

(4) อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั้งหลาย (รวมศาลพิเศษและศาลชำนัญพิเศษ) ศาลละ 1 คน

(5) รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ รองประธานศาลอุทธรณ์ภาคและรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั้งหลายศาลละ1 คน แต่ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม โดยความเห็นชอบของประธานศาลฎีกาจะกำหนดให้ตำแหน่งเหล่านี้มากกว่า 1 คน แต่ไม่เกิน 3 คน ก็ได้

กรณีตำแหน่งต่างๆว่างลง หรือเมื่อผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ผู้บริหารระดับรองเป็นผู้กระทำการแทน ถ้ามีรองหลายคนให้รองที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้ทำการแทนตามลำดับลงมาเช่นเดียวกับกรณีไม่มีผู้กระทำการแทนให้ใช้ระบบผู้อาวุโสพิจารณาด้วย เว้นแต่ผู้พิพากษาอาวุโสหรือผู้พิพากษาประจำศาลจะเป็นผู้ทำการแทนไม่ได้ แต่ถ้าไม่มีผู้ทำการแทนประธานศาลฎีกาจะสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งเป็นผู้กระทำการแทนก็ได้

2. ตำแหน่งผู้บริหารระดับต้น (มาตรา 9) ได้แก่ ศาลจังหวัดหรือศาลแขวง ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ศาลละ 1 คน กรณีตำแหน่งวางหรือไม่อาจปฏิบัติราชการได้ ให้ใช้ระบบอาวุโสทำการแทนเป็นลำดับลงลงมาเว้นแต่ผู้พิพากษาอาวุโสหรือผู้พิพากษาประจำศาลจะเป็นผู้กระทำการแทนไม่ได้แต่ถ้าไม่มีผู้กระทำการแทนประธานศาลฎีกาจะสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนก็ได้

อนึ่งกรณีที่มีการแบ่งส่วนราชการในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ หรือศาลชั้นต้นออกเป็นแผนกหรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น มีเกณฑ์กำหนดตำแหน่งโดยใช้ระบบอาวุโสเช่นเดียวกับผู้บริหารระดับสูง และผู้บริหารระดับต้น (มาตรา 10)

---

[35] ดร.สมชาย จันทร์เรือง. ระบบและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. มหาวิทยาลัยสยาม, หน้า 85.

อำนาจหน้าที่จากการกำหนดตำแหน่งทางการบริหาร (มาตรา 11)

1. ผู้บริหารระดับสูง และระดับต้น ยกเว้นอธิบดีผู้พิพากษาภาค ได้แก่ ประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั้งหลายและผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ต้องรับผิดชอบในราชการของศาลให้เป็นไปโดยเรียบร้อยและให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ด้วย

(1) นั่งพิจารณาและพิพากษาคดี ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐหรือเป็นที่น่าสนใจของประชาชน คดีที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรง คดีทีมีทุนทรัพย์สูง และคดีละเมิดอำนาจศาล ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรม

(2) สั่งคำร้องขอต่างๆ ที่ยื่นต่อตน ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

(3) ระมัดระวังการใช้ระเบียบวิธีการต่างๆ ที่กำหนดขึ้น โดยกฎหมายหรือโดยประการอื่นให้เป็นไปโดยถูกต้อง เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จเด็ดขาดไปโดยเร็ว

(4) ให้คำแนะนำแก่ผู้พิพากษาในศาลนั้นๆในข้อขัดข้อง เนื่องในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา

(5) ร่วมมือกับเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง ในบรรดากิจการอันเกี่ยวกับการจัดวางระเบียบและการดำเนินการส่วนธุรการของศาล

(6) ทำรายงานการคดีและกิจการของศาลส่งตามระเบียบ

(7) มีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

2. ผู้บริหารระดับรอง ได้แก่ รองประธานศาลฎีกา รองประธานศาลอุทธรณ์ หรือรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(1) สั่งคำร้องของต่างๆ ที่ยื่นต่อตน ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ

(2) มีหน้าที่ช่วยประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาคหรืออธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ตามที่ได้รับมอบหมาย

3. ผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกหรือที่เรียกชื่ออย่างอื่น (มาตรา 12) มีหน้าที่ดังนี้

(1) ต้องรับผิดชอบงานของแผนก หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ตามที่กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม

(2) ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของประธานศาลฎีกา ประธานศาลอุทธรณ์ ประธานศาลอุทธรณ์ภาค อธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้น หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลนั้น

4. อธิบดีผู้พิพากษาภาค ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีภาคละ1 คนจำนวน 9 ภาค นอกจากเป็นผู้พิพากษาคนหนึ่งในศาลที่อยู่ในเขตอำนาจแล้ว ยังมีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้ (มาตรา 13 และมาตรา 14)

(1) มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้บริหารระดับสูงและระดับต้น (มาตรา 11วรรคหนึ่ง)

(2) สั่งให้หัวหน้าสำนักงานประจำศาลยุติธรรมรายงานเกี่ยวด้วยคดีหรือรายงานกิจการอื่นของศาลที่อยู่ในเขตอำนาจของตน

(3) ในกรณีจำเป็นจะสั่งให้ผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่งที่อยู่ในเขตอำนาจของตน ไปช่วยทำงานชั่วคราวมีกำหนดไม่เกิน 3 เดือนในอีกศาลหนึ่งโดยความยินยอมของผู้พิพากษานั้นก็ได้ แล้วรายงานไปยังประธานศาลฎีกา

DPU

บทที่ 3
รูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับปัจจุบัน ได้มีการปรับปรุงระบบศาลใหม่โดยมีการจัดตั้งศาลใหม่ขึ้นเพื่อเสริมศาลที่มีอยู่แล้ว ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแล้วพบว่าตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะมีศาลอยู่ 4 ประเภท คือ (1) ศาลรัฐธรรมนูญ (2) ศาลยุติธรรม (3) ศาลปกครอง (4) ศาลทหาร แต่ละศาลมีอำนาจพิจารณาคดีแตกต่างกันไป คือ

1. ศาลรัฐธรรมนูญ เป็นศาลที่มีหน้าที่หลักในการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ คือ คดีที่มีการโต้แย้งว่าร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชกำหนดใด มีเนื้อหาที่เป็นการขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและคดีที่มีการโต้แย้งกันว่ากฎหมายในรูปแบบพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือพระราชกำหนดที่ประกาศใช้แล้วขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

2. ศาลยุติธรรม เป็นศาลที่มีหน้าที่หลักในการพิจารณาข้อพิพาทของเอกชน ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญาและยังเป็นศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป กล่าวคือถ้าหากมีข้อพิพาทใดเกิดขึ้นแล้ว แต่ถ้าไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลใดศาลหนึ่งประชาชนก็สามารถนำมาฟ้องร้องยังศาลยุติธรรมได้

3. ศาลปกครอง เป็นศาลที่มีหน้าที่หลักในการพิจารณาพิพากษาคดีปกครองซึ่งได้แก่ คดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างฝ่ายปกครองกับราษฎรเกี่ยวกับการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองในการสั่งการหรือละเว้นการสั่งการ เช่น การฟ้องเพิกถอนคำสั่งทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ให้เพิกถอนใบอนุญาต ไม่ออกใบอนุญาต ไม่จดทะเบียนสมรสให้ เป็นต้น

4. ศาลทหาร เป็นศาลที่มีหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหารและคดีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ[36]

ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 มีบทบัญญัติที่กำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่เพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหารหรือศาลอื่นเกิดขึ้นไว้ว่า คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ประกอบด้วย ประธานศาลฎีกาเป็นประธาน ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานศาลอื่นและผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกไม่เกิน 4 คนเป็นกรรมการ บทบัญญัตินี้เป็นสาระสำคัญที่เพิ่มขึ้นใหม่ในมาตรา 248 บัญญัติว่า "ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรม ศาลปกครอง

---

[36] มานิตย์ จุมปา. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.** กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2541, หน้า 118.

ศาลทหาร หรือศาลอื่นให้พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด โดยคณะกรรมการคณะหนึ่งซึ่งประกอบด้วยประธานศาลฎีกาเป็นประธาน ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานศาลอื่นและผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกไม่เกินสี่คนตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นกรรมการ" ดังนั้น เพื่อจะให้เข้าใจถึงการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมและศาลทหารจึงจะขอกล่าวไว้ดังนี้

1. รูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหาร

กฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีของศาลทหาร

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีของศาลทหาร มีดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
2. พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498
3. พระราชบัญญัติประกาศกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457

โดยที่มาของอำนาจทางกฎหมาย ทั้งกฎหมายในส่วนของศาลทหารและกฎหมายในส่วนศาลยุติธรรมนั้น ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 ทั้งสิ้นและต่างมีพระราชบัญญัติในระดับชั้นเดียวกัน คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 เทียบได้กับพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายอาญาทหารเทียบชั้นกฎหมายได้กับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายแพ่ง ทั้งนี้กฎหมายทหารนั้นมิได้กำหนดรายละเอียดของกฎหมายและวิธีการบังคับใช้กฎหมายไว้ครบถ้วน จึงได้บัญญัติให้นำกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญามาบังคับใช้ กรณีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และประมวลกฎหมายอาญาทหารไม่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้การบังคับและใช้กฎหมายได้สมบูรณ์

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

มีบทบัญญัติที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลทหารไว้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ส่วนที่ 5 ศาลทหาร มาตรา 281 บัญญัติไว้ดังนี้

"ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหารและคดีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ การแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่งให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ"

2. พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. บทบัญญัติเกี่ยวกับตุลาการศาลทหาร

บุคคลผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร เรียกว่า "ตุลาการ" ส่วนในศาลยุติธรรมเรียกว่า "ผู้พิพากษา" แต่ก็เป็นผู้มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีและกระทำการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน (มาตรา 10) และยังกำหนดประเภทของตุลาการ

ศาลทหารในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหาร มี 2 ประเภท

1. ตุลาการที่มิใช่ตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นผู้สำเร็จวิชากฎหมาย แต่เข้ามาร่วมเป็นองค์คณะตุลาการเสมือนเป็นผู้แทนของผู้บังคับบัญชาทหารมีสิทธิออกเสียงในการพิจารณาพิพากษา 1 เสียง เช่นเดียวกับตุลาการพระธรรมนูญ

การที่ให้ผู้บังคับบัญชาทหารมาร่วมเป็นตุลาการศาลทหารด้วย ก็เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาได้ทราบถึงมูลเหตุแห่งกระทำผิด มีส่วนพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดตามความเหมาะสมและหาทางป้องกันมิให้มีการกระทำผิดเช่นนั้นเกิดขึ้นได้อีก ซึ่งเป็นประโยชน์แก่การปกครองบังคับบัญชาทหาร สมควรให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นตุลาการให้ทั่วถึงกัน ดังนี้นับเป็นลักษณะพิเศษของศาลทหารที่แตกต่างจากศาลยุติธรรมประการหนึ่ง

2. ตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่ นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ สอบความรู้ทางกฎหมายปริญญาตรีหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีและเป็นสมาชิกสภาแห่งเนติบัณฑิตยสภา รับราชการหรือประกอบอาชีพที่ใช้ความรู้ทางกฎหมายมาแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปีหรือเคยเป็นตุลาการมาก่อน และมีความประพฤติเหมาะสมจะปฏิบัติหน้าที่เป็นตุลาการในศาลทหารได้ และมีคุณสมบัติอื่นๆ อีกตามข้อบังคับของกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 ตุลาการพระธรรมนูญที่อยู่ในองค์คณะตุลาการเป็นผู้ดำเนินกระบวนพิจารณาในศาลให้เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย

ตุลาการทั้งสองประเภทนี้ ต่างก็มีสิทธิออกเสียงในการพิจารณาพิพากษาได้เท่าเทียมกัน

เมื่อตุลาการพระธรรมนูญได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในศาลทหาร ย่อมมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมาย และมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีและเมื่อได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำศาลให้มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาจ่าศาลและเจ้าหน้าที่ประจำศาลนั้น ถ้าเป็นตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลใด ให้มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาตุลาการพระธรรมนูญในศาลนั้นด้วย

การแต่งตั้งและการถอดถอนตุลาการ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 10 บัญญัติเรื่องหลักเกณฑ์การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารทุกประเภท ไว้ดังนี้

"การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารสูงสุด และศาลทหารกลางให้นำกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งและถอดถอน

ส่วนการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารอื่นๆ พระมหากษัตริย์อาจทรงมอบพระราชอำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหาร และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนตามพระราชบัญญัตินี้ว่าด้วยการแต่งตั้งตุลาการ"

วิธีการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการตามบทบัญญัติดังกล่าว แยกออกได้เป็นสองประเภท ประเภทแรก คือ การแต่งตั้งและการถอดถอนตุลาการศาลทหารสูงสุดและตุลาการศาลทหารกลางต้องผ่านขั้นตอนนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ส่วนประเภทสอง คือพระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจ ให้ผู้บังคับบัญชาทหารเป็นผู้ที่แต่งตั้งหรือถอดถอนตุลาการศาลทหารชั้นต้นได้

ในทางปฏิบัติ เมื่อที่ประชุมคณะกรรมการตุลาการทหารหรือ กตท.ได้พิจารณาตัวบุคคลแล้วรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในฐานะ ผู้ต้องรับผิดชอบในงานธุรการของศาลตามมาตรา 5 วรรคสองจะเสนอรายชื่อไปยังสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อจะนำความกราบบังคมทูลฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรีจะลงนามเป็นผู้สนองรับพระบรมราชโองการในประกาศสำนักนายรัฐมนตรีเรื่องแต่งตั้งตุลาการ

ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528 คณะกรรมการตุลาการทหารได้กำหนดว่าการแต่งตั้งและการถอดถอนตุลาการศาลทหารทุกชั้นจะต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการตุลาการทหารทุกกรณี

สำหรับตุลาการศาลทหารชั้นต้นและตุลาการศาลอาญาศึกไม่ต้องเสนอเรื่องไปยังสำนักนายกรัฐมนตรีฯเพื่อนำความกราบบังคมทูลฯอีก เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจแล้ว

ผู้บังคับบัญชาทหารระดับใด ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้ได้ปรากฏตามบทบัญญัติมาตรา 30 คือ ภายใต้บังคับมาตรา 10 วรรคแรก ซึ่งเรียกว่า "ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ" ซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ทรงมอบพระราชอำนาจดังกล่าวไว้เป็นการถาวรแล้วคือ

(1) ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งรับราชการประจำอยู่ในพื้นที่จังหวัดทหารนั้นๆเป็นตุลาการศาลจังหวัดทหาร

(2) ผู้มีอำนาจบังคับบัญชามณฑลทหารเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งรับราชการประจำอยู่ในพื้นที่มณฑลทหารนั้นๆ เป็นตุลาการศาลมณฑลทหาร

(3) ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งรับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหารนั้นๆ เป็นตุลาการศาลประจำหน่วยทหาร

(4) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความมาตรานี้จะแต่งตั้งนายทหารนอกประจำการเป็นตุลาการก็ได้

พระมหากษัตริย์ทรงได้มอบอำนาจให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ที่จะแต่งตั้ง และถอดถอนตุลาการศาลทหารชั้นต้นเป็นการถาวรจึงไม่ต้องส่งเรื่องไปยังสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อนำความกราบบังคมทูลอีก

ส่วนผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก มาตรา 39 วรรคสองบัญญัติไว้ว่า "ภายใต้บังคับมาตรา 10 ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้นซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในเรือรบ ป้อมหรือที่มั่นอย่างใดๆ ของทหารหรือผู้ทำการแทนเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารอาญาศึก เพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยทหารนั้นได้

คำว่า "ภายใต้บังคับมาตรา 10" ตามมาตรา 30 และมาตรา 39 วรรคสอง บัญญัติหมายความถึงบุคคลผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้นที่ระบุไว้ในมาตรา 30 และบุคคลผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึกที่ระบุไว้ในมาตรา 39 วรรคสอง จะมีอำนาจแต่งตั้งผู้ใดเป็นตุลาการได้ต้องได้รับมอบอำนาจจากพระมหากษัตริย์ตามความในมาตรา 10 เสียก่อน

อำนาจของตุลาการนายเดียวและตุลาการพระธรรมนูญนายเดียว

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 25 บัญญัติเรื่องอำนาจตุลาการนายเดียวและตุลาการพระธรรมนูญนายเดียว ไว้ดังนี้

"ในการดำเนินกระบวนพิจารณา ตุลาการนายเดียวมีอำนาจ

(1) ออกหมายเรียก ออกหมายอาญา ออกหมายสั่งให้ส่งคนมาจาก หรือไปยังจังหวัดอื่น

(2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมิใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

ถ้าตุลาการนั้นเป็นตุลาการพระธรรมนูญให้มีอำนาจทำการไต่สวนหรือสืบพยานได้ด้วย"

มาตรา 25 นี้เปรียบเทียบได้กับอำนาจผู้พิพากษานายเดียว ตามมาตรา 24 และมาตรา 25 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม สำหรับตุลาการพระธรรมนูญนายเดียว นอกจากจะมีอำนาจตามมาตรา 25(1) และ (2) ดังกล่าวแล้ว ตามมาตรา 25 วรรคสองยังบัญญัติให้มีอำนาจเพิ่มขึ้นอีกสองประการ คืออำนาจในการไต่สวนและอำนาจในการสืบพยานซึ่งเป็นการดำเนินกระบวนพิจารณาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

องค์คณะตุลาการ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 26 ถึงมาตรา 29 บัญญัติเรื่องการกำหนดองค์คณะตุลาการ ไว้ดังนี้

มาตรา 26 "ศาลจังหวัดทหารต้องมีตุลาการสามนาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตร สองนายตุลาการพระธรรมนูญ หนึ่งนาย"

มาตรา 27 "ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพและศาลประจำหน่วยทหาร ต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรสองนาย ตุลาการพระธรรมนูญ หนึ่งนาย"

มาตรา 28 "ศาลทหารกลาง ต้องมีตุลาการห้านายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคือ นายทหารชั้นนายพลหนึ่งหรือสองนาย นายทหารชั้นนายพัน นายนาวาหรือนายนาวาอากาศขึ้นไปหนึ่งหรือสองนาย ตุลาการพระธรรมนูญสองนาย"

มาตรา 29 " ศาลทหารสูงสุด ต้องมีตุลาการห้านายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคือ นายทหารชั้นนายพลสองนาย ตุลาการพระธรรมนูญสามนาย"

มาตรา 41 "ศาลอาญาศึก ต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาตุลาการต้องเป็นนายทหารสัญญาบัตร"

องค์คณะผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 25 ถึงมาตรา 27 แตกต่างไปจากองค์คณะตุลาการศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารตรงที่องค์คณะตุลาการศาลทหารจะมีลักษณะที่แน่นอน แต่องค์คณะผู้พิพากษาศาลยุติธรรม มาตรา 26 และมาตรา 27 ที่ใช้ถ้อยคำว่า "อย่างน้อย" กล่าวคือองค์คณะผู้พิพากษาของศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่นซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคน องค์คณะผู้พิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคหรือศาลฎีกาต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 31 บัญญัติเรื่องชั้นยศของตุลาการพระธรรมนูญไว้ดังนี้

"ตุลาการพระธรรมนูญเป็นตุลาการในศาลทหารได้ทุกศาล แต่ต้องมียศทหารตามชั้นศาล ดังนี้

(1) ศาลทหารชั้นต้นต้องเป็นนายทหารชั้น นายร้อย นายเรือหรือนายเรืออากาศขึ้นไป

(2) ศาลทหารกลางต้องเป็นนายทหารชั้น นายพัน นายนาวาหรือนายนาวาอากาศขึ้นไป

(3) ศาลทหารสูงสุด ต้องเป็น

ก. นายทหารชั้นพันเอก นาวาเอกหรือนาวาอากาศเอกซึ่งรับเงินเดือนอัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอกพิเศษ

ข. นายทหารชั้นนายพล

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาล พ.ศ. 2498 มาตรา 32 บัญญัติเรื่องชั้นยศของตุลาการที่ไม่ใช่ตุลาการไว้ว่า "ในศาลทหารชั้นต้น ตุลาการซึ่งมิใช่ตุลาการพระธรรมนูญต้องมียศทหารสูงกว่าหรือเท่าจำเลยที่มียศทหารสูงสุด ยศจำเลยให้ถือในขณะฟ้อง"

เนื่องจากตุลาการพระธรรมนูญตามอัตราเฉพาะกิจของกรมพระธรรมนูญนั้นมีอัตราชั้นยศพันโท นาวาโทและนาวาอากาศโทขึ้นไป จึงไม่ปรากฏปัญหาในเรื่องชั้นยศของตุลาการศาลทหารชั้นต้นขึ้นในการปฏิบัติ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 33 เป็นข้อยกเว้นมาตรา 32 บัญญัติเรื่องชั้นยศของตุลาการที่มิใช่ตุลาการพระธรรมนูญ ไว้ว่า

"ในศาลทหารชั้นต้น ถ้าไม่มีนายทหารที่มียศสมควรเป็นตุลาการครบองค์คณะผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความในมาตรา 30 จะแต่งตั้งนายทหารที่เห็นสมควรเป็นตุลาการก็ได้"

ปัญหาในทางปฏิบัติยังไม่เกิด ในเรื่องการแต่งตั้งตุลาการจนถึงขนาดที่ต้องนำมาตรา 33 มาใช้บังคับแต่อย่างใด

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 34 บัญญัติเรื่องการแต่งตั้งตุลาการสำรองมานั่งพิจารณาคดี เพื่อแก้ปัญหาในกรณีที่มีตุลาการไม่ครบองค์คณะในขณะหนึ่งขณะใดในการพิจารณาคดีผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการจะแต่งตั้งผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นตุลาการได้เป็นตุลาการสำรองได้กรณีตุลาการไม่สามารถนั่งพิจารณาได้ครบองค์คณะและให้มีอำนาจหน้าที่ดังตุลาการ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 35 บัญญัติเรื่องการจัดอาวุโสในองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีนี้ ไว้ดังนี้

"ให้ตุลาการที่มีอาวุโสสูงสุด เป็นประธานในการพิจารณาพิพากษา"

ตุลาการที่มีอาวุโสสูงสุดในองค์คณะเป็นประธานตุลาการโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นตุลาการประเภทใด กรณีที่ตุลาการพระธรรมนูญผู้ใดมีอาวุโสสูงสุดก็จะเป็นประธานตุลาการ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ภาค 4 ว่าด้วยศาลอาญาศึกบัญญัติในมาตรา 39 ถึงมาตรา 44

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 39 บัญญัติเรื่องกรณีที่จะตั้งศาลอาญาศึกและผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก กล่าวคือ

"เมื่อหน่วยทหารหรือเรือรบอยู่ในยุทธบริเวณ จะตั้งศาลอาญาศึกก็ได้ ภายใต้บังคับมาตรา10ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั่น ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในเรือรบ ป้อมหรือที่มั่นอย่างใดๆของทหารหรือผู้ทำการแทนเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก เพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยทหารนั้นได้ เมื่อทหารบกทหารเรือหรือทหารอากาศ กระทำการร่วมกันให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก"

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 39 บัญญัติกรณีที่จะตั้งศาลอาญาศึกและผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึกโดยมี หลักเกณฑ์ในการจัดตั้งศาลอาญาศึกตามบทบัญญัติข้างต้นมีดังนี้

1. มีการรบเกิดขึ้น โดยได้มีการกำหนดเขตยุทธบริเวณก่อน
2. ในเขตยุทธบริเวณดังกล่าวมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันหรือมีเรือรบ ป้อมหรือที่มั่นอย่างใดๆ ของทหาร
3. ผู้บังคับบัญชาของกองกำลังทหาร ไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันหรือผู้บังคับบัญชาประจำเรือรบ ป้อมหรือที่มั่นดังกล่าวตามข้อ 2 หรือผู้ทำการแทนผู้บังคับบัญชาดังกล่าวได้ตั้งศาลอาญาศึกขึ้นมาเพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในยุทธบริเวณนั้นๆ

ทางปฏิบัติต้องได้ผู้บังคับบัญชาระดับผู้บังคับกองพัน แต่ต้องได้รับอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงก่อนจึงจะมีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก ตามในมาตรา 39 บัญญัติให้อยู่ภายใต้บังคับมาตรา 10 ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารจะมีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึกได้ต่อเมื่อได้รับมอบพระราชอำนาจจากพระมหากษัตริย์เสียก่อน ซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ทรงมอบพระราชอำนาจไว้แล้วตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2498

ผู้ที่จะกำหนดยุทธบริเวณได้ ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยความเห็นชอบของสภากลาโหม ตามความในมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2503 คดีอาญาทั้งปวงที่เกิดขึ้นในยุทธบริเวณจะต้องถูกดำเนินคดีโดยศาลอาญาศึก โดยไม่จำกัดตัวบุคคล ดังนั้นจึงถือว่าเป็นการตัดอำนาจการพิจารณาคดีอาญาของศาลพลเรือน ถ้าหากว่ายุทธบริเวณเกิดในประเทศและมีการตั้งศาลอาญาศึก

อำนาจศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 13 บัญญัติเรื่องอำนาจการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดของศาลทหาร ไว้ดังนี้

"ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษผู้กระทำผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญาในคดี ซึ่งผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิด และมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใดๆที่กระทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง"

บทบัญญัติดังกล่าว ศาลทหารมีอำนาจอยู่ 2 ประการ คือ

ก. อำนาจในการพิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษต่อผู้กระทำผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา โดยที่ผู้กระทำผิดต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำผิดด้วย ซึ่งหมายความว่าหากในขณะกระทำผิดนั้นผู้กระทำผิดมิได้มีสภาพเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ศาลทหารก็ไม่อาจที่จะพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดดังกล่าวได้

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร กำหนดบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้หลายประเภทด้วยกัน บางประเภทอยู่ในอำนาจศาลทหารโดยสภาพและบางประเภทโดยสภาพยังไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เว้นแต่จะได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนด

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 บัญญัติเรื่องบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไว้ดังนี้

1. นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ความหมายของนายทหารชั้นสัญญาบัตร คือ ผู้ซึ่งได้รับยศทหารตั้งแต่ร้อยตรี เรือตรี หรือเรืออากาศตรีขึ้นไปและหมายความตลอดถึงผู้ซึ่งได้ว่าที่ในยศชั้นนั้นๆ ด้วย ตามข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารชั้นสัญญาบัตร มาตรา 1 ข้อ 1 ส่วนความหมายของนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ คือนายทหารสัญญาบัตรที่อยู่ในประเภทนายทหารประจำการ ตามข้อบังคับทหารดังกล่าวมาตรา 1 ข้อ 2(1) ซึ่งก็จะต้องเป็นข้าราชการทหารมีตำแหน่งหน้าที่อัตราการจัด โดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทเงินเดือน ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497

2. นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการเฉพาะ เมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ คือนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มิได้เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งแระเภทนายทหารชั้นสัญญาบัตร มาตรา 1 ข้อ 2 (2), (3), (4), (5) และ (6) ซึ่งได้กำหนดไว้ 5 ประเภท คือ นายทหารนอกกอง นายทหารพิเศษและผู้บังคับการพิเศษ นายทหารกองหนุน นายทหารนอกราชการและนายทหารพ้นราชการ แต่ทั้งนี้นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ จะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ก็ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขได้กระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับ ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

3. นายทหารชั้นสัญญาบัตรและพลทหารกองประจำการ หรือประจำการหรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการ

3.1 นายทหารประทวนประจำการ มีลักษณะเช่นเดียวกับนายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ ตามมาตรา 16(1) กล่าวคือเป็นข้าราชการทหารมีตำแหน่งหน้าที่ตามอัตราการจัดโดยได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทเงินเดือน แต่มียศทหารต่ำกว่านายทหารชั้นสัญญาบัตรตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497

3.2 นายทหารประทวนกองประจำการ คือบุคคลที่เข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 โดยได้รับยศเป็นนายทหารประทวนในระหว่างที่รับราชการยังไม่ครบกำหนด ซึ่งตามพรระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 9 บัญญัติให้รับราชการในกองประจำการมีกำหนดสองปี ซึ่งตามปกติก็จะได้แก่พลทหารกองประจำการที่มีความดีความชอบจนได้รับการแต่งตั้งยศทหารเป็นนายสิบ ขณะที่ยังรับราชการไม่ครบกำหนดสองปี

3.3 พลทหารกองประจำการ ได้แก่ ทหารกองเกินที่เข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการโดยขึ้นทะเบียนกองประจำการแล้วแบะได้รับราชการในกองประจำการจนกว่าจะได้ปลดจากกองประจำการ ตามความหมายที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 4(3) ซึ่งอาจเข้ากองประจำการด้วยการสมัครเข้ามาหรือผ่านการตรวจเลือกโดยจับใบดำใบแดงก็ได้

3.4 พลทหารประจำการ ได้แก่ ทหารที่ไม่มียศทหารแต่ก็ถือเป็นข้าราชการทหารเพราะได้รับเงินเดือนจากงบประมาณแผ่นดินประเภทเงินเดือนซึ่งเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “พลอาสา สมัคร” ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 12 ทวิ(2) สำหรับพลอาสาสมัคร ตามปกติแล้วมีตำแหน่งอัตราที่จะบรรจุได้ก็เฉพาะแต่ตำแหน่ง

สารวัตรทหาร หรือตำแหน่งผู้คุมในเรือนจำทหาร

3.5 บุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร ได้แก่ ทหารกองเกิน และทหารกองประจำการเท่านั้น แต่เนื่องจากทหารกองประจำการได้บัญญัติไว้แล้วในอนุมาตรา 3 นี้ และทหารกองเกินก็มีบัญญัติไว้ในอนุมาตรา 5 ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป ดังนั้น จึงยังคงเหลือเฉพาะทหารกองหนุนที่จะอยู่ในความหมายของบุคคลประเภทนี้ ตามปกติทหารองหนุนคือ บุคคลพลเรือน เพราะไม่ได้อยู่ในปกครองบังคับบัญชาของฝ่ายทหาร แต่ทหารกองหนุนก็มีหน้าที่เข้ารับราชการทหารในการเรียกพลเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชาการหรือเพื่อทดลองนั้น เมื่อทหารกองหนุนได้เข้ารายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในดังกล่าวแล้วก็จะต้องตกอยู่ในบังคับบัญชาของฝ่ายทหารเมื่อได้กระทำความผิด ถือว่าอยู่ในฐานะที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามความหมายแห่งอนุมาตรา 3 นี้

4. นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดซึ่งอันที่แท้จริงแล้วกระทรวงกลาโหม มิได้กำหนดว่าอย่างไรจึงจะเรียกได้ว่าเป็นนักเรียนทหารกระทรวงกลาโหมกำหนดไว้ในแต่ละเรื่องของโรงเรียนทหารตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยโรงเรียนทหาร พ.ศ. 2492 ข้อ 5 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมครั้งหลังสุด โดยข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยโรงเรียนทหาร (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2534 ข้อ 3 ได้กำหนดไว้ว่าโรงเรียนทหารมีดังนี้ คือ

1. โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
2. โรงเรียนนายเรือ
3. โรงเรียนนายเรืออากาศ
4. โรงเรียนแผนที่ของกรมแผนที่ทหาร
5. วิทยาลัยแพทย์ศาสตร์พระมงกุฎเกล้า
6. โรงเรียนเตรียมทหาร
7. โรงเรียนประจำเหล่าชั้นนักเรียนนายสิบ
8. โรงเรียนนายสิบทหารบก
9. โรงเรียนจ่า
10. โรงเรียนจ่าอากาศ

แม้ว่ากระทรวงกลาโหม จะไม่ได้กำหนดว่านักเรียนทหาร ได้แก่ บุคคลเช่นใดบ้างก็ตามแต่ว่าในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมดังกล่าว ได้เรียกผู้ที่เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนทหารว่านักเรียนทหาร ดังนั้น นักเรียนทหารตามความในมาตรา 16(4) ก็จะต้องหมายถึงผู้ที่เข้ารับการศึกษาใน

โรงเรียนทหารที่กระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนทหารนั้นถึงแม้จะได้กำหนดไว้ให้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ตาม หากได้กระทำผิดในขณะที่อายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์แล้ว ก็จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว

5. ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองดังกล่าวนั้นตามปกติเมื่อทหารกองเกินได้รับการตรวจเลือกเข้ากองประจำการแล้ว ทางอำเภอก็จะออกหมายนัดกำหนดวันเวลานัดให้ไปที่อำเภอและเมื่อถึงกำหนดนัดทางอำเภอจะนำตัวทหารกองเกินทุกรายที่ไปรายงานตัว ส่งต่อไปให้จังหวัดทหารบกดำเนินการขึ้นทะเบียนกองประจำการ ซึ่งทางจังหวัดทหารบกจะดำเนินการจัดแบ่งทหารกองเกินเข้ารับราชการตามหน่วยทหารต่างๆ ตามที่กองทัพแต่ละกองพันต้องการและทางหน่วยทหารที่ทหารกองเกินจะต้องเข้าไปอยู่ในสังกัดนั้น จะจัดเจ้าหน้าที่ไปรับตัวทหารกองเกินดังกล่าวไปอีกทอดหนึ่ง ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะเสร็จสิ้นภายในวันเดียวกัน

6. พลเรือนที่สังกัดอยู่ในหน่วยราชการทหารเมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน เรือ อากาศยานหรือยานพาหนะใดๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

บุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร ซึ่งจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ก็แต่เฉพาะคดีที่ได้กระทำผิดตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดโดยกฎหมายถือเอาประเภทของคดีกับพื้นที่กระทำความผิดมาเป็นตัวกำหนด กล่าวคือ พลเรือนทีสังกัดอยู่ในราชการทหารจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ดังนี้ คือ

6.1 ได้กระทำผิดในหน้าที่ราชการทหาร โดยไม่จำกัดพื้นที่ว่ากระทำผิด ณ ที่ใด

6.2 ได้กระทำผิดทางอาญาใดๆ ก็ตามที่มิได้เกี่ยวข้องกับหน้าที่ราชการทหารแต่จำกัดพื้นที่ที่กระทำผิด โดยผู้กระทำผิดได้กระทำเฉพาะในอาคาร ที่ตั้งหน่วยทหารที่พักร้อนที่พักแรมหรือในบริเวณสถานที่ดังกล่าว ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตลอดจนในเรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใดๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารตามความหมายของมาตรา 16(6) นั้น ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้คือ

(1) ข้าราชการกลาโหมพลเรือนได้แก่บุคคลที่เข่ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2497 แต่ยังไม่ได้รับการแต่งตั้งยศหรือมิฉะนั้นก็ขาดคุณสมบัติที่จะได้รับการแต่งตั้งยศ

(2) ลูกจ้างประจำ ได้แก่ บุคคลที่ได้รับการบรรจุเข้ามาแต่งตั้งในราชการทหารตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยลูกจ้างประจำ พ.ศ. 2528 ซึ่งมีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ตามหลักเกณฑ์ที่ระบุไว้ในคำสั่งกระทรวงกลาโหม ที่ 798/2528 ลงวันที่ 16 กันยายน 2528

(3) ลูกจ้างชั่วคราว ได้แก่ บุคคลที่ได้รับการบรรจุเข้ามาทำงานในส่วนราชการกระทรวงกลาโหมเป็นการชั่วคราว มีระยะเวลาการจ้างไม่เกินหนึ่งปีงบประมาณ

ทั้งลูกจ้างประจำลูกจ้างชั่วคราว ต่างก็อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาทหารโดยจะต้องปฏิบัติงานที่เป็นงานทางราชการทหาร จึงถือได้ว่าเป็นบุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร

กรณีที่ลูกจ้างผู้นั้นเป็นชาวต่างประเทศ ที่กองทัพเรือ หรือกองทัพอากาศจ้างเข้ามาในลักษณะสัญญาจ้างแรงงานในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เป็นที่ปรึกษาหรือกำกับดูแลให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาต่างๆ เช่น ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องโรงงานผลิตอาวุธ ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีระบบสื่อสารดาวเทียม ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ที่ใช้ในเรือรบรุ่นใหม่ กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าบุคคลที่ถูกจ้างดังกล่าวนั้น มิใช่บุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เนื่องจากไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารเพียงแต่จะต้องปฏิบัติในทางการที่จ้างตามสัญญาจ้างเท่านั้น หากต้องปฏิบัติงานอยู่ในที่ตั้งหน่วยทหารและได้กระทำผิดทางอาญาขึ้นมาจะต้องดำเนินคดีในศาลยุติธรรม

อาสาสมัครพราน ที่เรียกคำย่อว่า “อ.ส.ท.พ.” ถือว่าเป็นบุคคลพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการ เพราะได้รับการบรรจุเข้ามาเช่นเดียวกับการบรรจุลูกจ้างชั่วคราวมีตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยทหารพรานที่ต้นสังกัด ตามปกติแล้วหน่วยทหารพรานอีกส่วนหนึ่ง อาสาสมัครทหารพรานได้รับการบรรจุเข้ามาได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการเบิกจ่ายค่าตอบแทนอาสาสมัครทหารพราน พ.ศ. 2527 สำหรับคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการบรรจุเข้ามาเป็นอาสาสมัครทหารพรานก็จะต้องเป็นไปตามกำหนดไว้ในคำสั่งกองทัพบก (เฉพาะ) ที่ 148/22 ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2522

7. บุคคลซึ่งต้องขัง หรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมายบุคคลดังกล่าว เช่นบุคคลที่ต้องถูกจำคุกฐานะละเมิดอำนาจศาลตามคำสั่งของศาลทหารได้กระทำอาญาต้องโทษจำคุกในเรือนจำทหาร ผู้ที่ถูกตั้งงบไว้เพื่อสอบถามตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก มาตรา 15 ทวิ พยานที่ถูกหมายจับและถูกจับตัวมาได้ โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้กักขังไว้ก่อนเข้าเบิกในศาลทหาร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 111(2) เมื่อได้กระทำผิดขณะที่ถูกกักขัง

8. เชลยศึก หรือชนชาติศัตรูที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ซึ่งเป็นอนุมาตราสุดท้ายของบทบัญญัติที่ว่าด้วยบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

"เชลยศึก" คือ ราชศัตรูที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารซึ่งเป็นอนุมาตราสุดท้ายของบทบัญญัติที่ว่าด้วยบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

"ชนชาติศัตรู" ได้แก่ ชนชาติแห่งรัฐที่เป็นศัตรูหรือมีกรณีพิพาทกับรัฐบาลของเราอาจจะยังไม่ถึงขั้นสู้รบ อาจจะอยู่ในขั้นที่ตัดสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันได้ ตัวอย่างเช่น หลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 รัฐบาลของเราอยู่ในสภาพถูกบังคับให้ต้องร่วมเป็นฝ่ายเดียวกับกองทัพญี่ปุ่น

ข. อำนาจในการสั่งลงโทษบุคคลที่กระทำผิดละเมิดอำนาจศาล ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 31 ถึงมาตรา 33 ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม

หลักเกณฑ์ 2 ประการ ประการแรกผู้กระทำผิดต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 16 ประการสองต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิด คือ หลักเกณฑ์การพิจารณาเรื่องคดีว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่

คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

คดีที่ผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิด ไม่ว่าจะกระทำผิดต่อกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา นอกจากนั้นศาลทหารยังมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใดๆ ที่กระทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาลตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ด้วย โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้นั้นจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะที่กระทำผิดหรือไม่ บุคคลดังกล่าวอาจเป็นทนาย พยานหรือประชาชนที่มาศาลก็ได้

คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 14 บัญญัติข้อยกเว้นให้คดีดังต่อไปนี้เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไว้ดังนี้

(1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน

(2) คดีที่เกี่ยวพันกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

(3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชน

(4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

มาตรา 14(1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน

ถ้อยคำว่า "กระทำผิดด้วยกัน" ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 14(1) นั้นมีความหมายกว้างกว่าร่วมกระทำความผิดด้วยกัน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ซึ่งศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐาน ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1648/2524 วินิจฉัยว่า กรณีที่พลเรือนกับทหารวิวาททำร้ายกันตกเป็นจำเลยทั้งสองฝ่ายถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดด้วยกันและคำพิพากษาศาลฎีกาที่มี 1104/2530 วินิจฉัยทหารและพลเรือนขับรถสวนรถด้วยความประมาททั้งสองฝ่ายเป็นเหตุให้มีคนตาย ถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดด้วยกัน

มาตรา 14(2) คดีทีเกี่ยวพันกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม คดีที่ถือว่าเป็นคดีที่เกี่ยวพันนั้นมีหลายกรณี แต่ยังไม่มีการชี้ชัดเป็นแน่นอนความหมาย มาตรา 25 เช่นนายดำประกอบกิจกรรมการรับซื้อของโจร สืบเอกเขียวลักทรัพย์ของทางราชการไปขายนายดำเป็นประจำ หรือนายแดงทำหนังสือเดินทางปลอมให้สิบเอกเขียวนำหนังสือเดินทางปลอมไปใช่ กรณีตามตัวอย่างหากอาศัยความหมายของ "คดีเกี่ยวพันกัน" ตามบทบัญญัติมาตรา 24 และมาตรา 25 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลักในการพิจารณาแล้วก็จะถือว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เนื่องจากเกี่ยวพันกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม คดีที่เข้าหลักเกณฑ์ตามข้อ (2.1) และ (2.2) นี้มักจะเรียกกันว่า "คดีปะปน" เนื่องจากกฎหมายทหารในยุคแรกได้ใช้ถ้อยคำดังกล่าวจึงใช้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้จากพระธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. 126 มาตรา 62 บัญญัติว่า "เมื่อผู้ใดที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกและได้กระทำผิด และมีผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกปะปนอยู่ด้วย เป็นผู้ต้นเหตุหรือพรรคพวกก็ให้คดีนั้นไปพิจารณาในศาลพลเรือน"หรือกรณีตามพระธรรมนูญศาลทหารเรือ ร.ศ. 127 มาตรา55 บัญญัติว่า "เมื่อผู้ใดที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเรือได้กระทำผิดและผู้ที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารปะปนอยู่ด้วยเป็นผู้ต้นเหตุหรือพรรคพวกก็ให้คดีนั้นไปพิจารณาในศาลพลเรือน" ดังนั้นหากมีใครกล่าวปะปน จึงเป็นที่เข้าใจว่าหมายถึงคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลพลเรือนกระทำผิดด้วยกัน หรือหมายถึงคดีที่เกี่ยวพันคดีที่อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม

มาตรา 14(3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชน

ศาลคดีเด็กและเยาวชนในปัจจุบันได้แปรสภาพเป็นศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว บุคคลที่จะต้องดำเนินคดีในศาลทหารที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินคดีในศาลทหารได้ เพราะอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ในปัจจุบันก็คงจะมีเฉพาะนักเรียนนายทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ตามมาตรา16(4) เท่านั้น เพราะบุคคลที่จะบรรจุเข้ารับราชการได้จะต้องอายุกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์อยู่แล้ว ส่วนทหารกองประจำการซึ่งเข้ารับราชการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร ก็จะต้องมีอายุยี่สิบเอ็ดปีบริบูรณ์

จึงไม่อยู่ในข่ายที่จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว นอกจากนักเรียนทหารแล้ว บุคคลที่อายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ อาจมิได้ในกรณีที่เป็นชนชาติศัตรู ปัจจุบันก็คงจะมีเฉพาะนักเรียนทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรม

มาตรา 14(4) วางหลักเกณฑ์คดี ที่ศาลทหารเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ประกอบด้วยหลักสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ไม่เข้าหลักเกณฑ์ตาม มาตรา 14(1) , (2) และ (3)
2. เป็นการที่ศาลทหารวินิจฉัยแล้ว ซึ่งหมายถึงว่า คดีได้ยื่นฟ้องต่อศาลทหารแล้ว

นอกจากนี้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 15 บัญญัติไว้ดังนี้

"คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ดำเนินคดีในศาลพลเรือน เมื่อศาลพลเรือนได้สั่งประทับรับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้"

เขตพื้นที่ทางทหารกับเขตอำนาจศาลทหาร

เขตอำนาจของศาลทหารถือตามพื้นที่ทางทหาร เรื่องการแบ่งพื้นที่ทางทหารออกเป็น "จังหวัดทหาร" และ "มณฑลทหาร" พ.ศ. 2498 ได้โอนเขตพื้นที่มณฑลทหารเรือและจังหวัดทหารเรือทั้งหมดให้แก่กองทัพบก ในปัจจุบันประเทศไทยคงมี พื้นที่ทางทหารแต่เพียงจังหวัดทหารบกและมณฑลทหารบก ประเทศไทยเขตพื้นที่ทางทหารออกเป็นจังหวัดทหารบก 23 จังหวัดและแบ่งออกเป็นมณฑลทหารบก 7 มณฑล โดยรวมจังหวัดฝ่ายปกครองหลายจังหวัด เป็นจังหวัดทหารบกหนึ่ง และหลายจังหวัดทหารบกเป็นมณฑลทหารบกหนึ่ง

การกำหนดเขตอำนาจของศาลทหารชั้นต้น

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 17 บัญญัติเรื่องเขตอำนาจของศาลทหารชั้นต้นไว้ดังนี้

"ศาลทหารชั้นต้นมีเขตอำนาจ ดังนี้

(1) ศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหารมีเขตอำนาจตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ศาลทหารกรุงเทพ มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหารก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น

(3) ศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจเหนือบุคคลที่สังกัดหน่วยทหารนั้นโดยไม่จำกัดพื้นที่

เขตศาลทหารกับเขตศาลยุติธรรมมีที่มาที่แตกต่างกันตรงที่ว่า ศาลยุติธรรมจัดตั้งขึ้นได้โดยพระราชบัญญัติ ดังนั้นเขตศาลยุติธรรมก็จะมีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นๆกำหนดไว้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 วรรคแรก แต่เขตศาลทหารส่วนภูมิภาค คือ ศาลจังหวัดทหารกับศาลมณฑลทหารตามมาตรา 17(1) การกำหนดเขตศาลจะต้องออกโดยพระราชกฤษฎีกา

สำหรับเขตศาลทหารกรุงเทพ มีความแตกต่างไปจากเขตศาลอาญาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 14(5) เพราะว่า ศาลอาญาได้กำหนดเขตศาลโดยมีพื้นที่ศาลอาญาธนบุรีและศาลอาญากรุงเทพใต้ ตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 14(1)(2)(3)(4) มีพื้นที่แน่นอน แต่ว่าเขตศาลทหารกรุงเทพนั้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ 17(2) บัญญัติให้มีเขตอำนาจได้ไม่จำกัดพื้นที่ โดยมีเงื่อนไขว่าตามปกติถ้าการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารกรุงเทพตามปกติแล้วคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารทุกคดีที่จะต้องพิจารณาพิพากษาโดยศาลทหารกรุงเทพ ได้แก่ คดีที่เหตุเกิดขึ้นในเขตจังหวัดทหารบกกรุงเทพ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 8 วรรคสอง บัญญัติไว้ดังนี้

“ศาลทหารเหล่านี้อาจไปนั่งพิจารณา ณ ที่ใดภายในเขตอำนาจได้ตามความจำเป็น”

นอกจากนี้ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหารและศาลทหารกรุงเทพ ยังมีความแตกต่างไปจากศาลยุติธรรม คือ ศาลทหารเหล่านี้อาจไปนั่งพิจารณา ณ ที่ใดภายในเขตอำนาจตามความจำเป็นบทบัญญัตินี้มีลักษณะทำนองเดียวกับ เรื่องการเดินเผชิญสืบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 230 ที่กำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลไปสืบพยานนอกที่ทำการศาล

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 ถึงมาตรา 22 บัญญัติเรื่องอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารชั้นต้นไว้ดังนี้

มาตรา 19 “ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ได้ทุกบทกฎหมาย เว้นคดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร

คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำ หรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ ถ้าศาลจังหวัดทหารเห็นควรยกฟ้องโจทก์ หรือเห็นควรลงโทษจำเลยแต่ละกระทงจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ก็ให้พิพากษาได้

คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษาให้ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษาแล้วแต่กรณี"

มาตรา 21 "ศาลมณฑลทหารและศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นคดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า

มาตรา 22 "ศาลทหารกรุงเทพ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมายโดยไม่จำกัดยศของจำเลย"

ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตรเท่านั้นจะต้องนำไปดำเนินคดียังศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ เพื่อพิจารณาพิพากษา

ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิพากษาคดีได้เฉพาะคดี ที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ หรือคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้ไม่จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับ (อย่างต่ำ) ไม่เกิน 2,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกิน

ศาลมณฑลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ได้ทุกบทกฎหมาย ลงโทษได้แม้โทษประหารชีวิต แต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นต้นนายพลหรือเทียบเท่าต้องนำไปดำเนินคดียังศาลทหารกรุงเทพต่อไป ศาลมณฑลทหารยังมีอำนาจพิพากษาคดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษาและทำความเห็นส่งสำนวนมาศาลมณฑลทหารพิพากษา

ศาลกรุงเทพมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้เช่นเดียวกับศาลมณฑลทหาร ทั้งยังมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลได้ด้วย และมีอำนาจพิพากษาคดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษา และทำความเห็นส่งสำนวนมาให้ศาลทหารกรุงเทพพิพากษา

ศาลประจำหน่วยทหารมีอำนาจเท่ากับศาลมณฑลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกบทกฎหมาย แต่ที่คดีที่จำเลยยศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า ต้องนำไปต้องดำเนินคดีที่ศาลทหารกรุงเทพ

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 23 ถึงมาตรา 24 บัญญัติเรื่องศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด เป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา ไว้ดังนี้

มาตรา 23 "ศาลทหารกลางมีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น"

มาตรา 24 "ศาลทหารสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง คดีที่ศาลทหารสูงสุดได้พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้วให้เป็นอันถึงที่สุด"

บทบัญญัติดังกล่าว เปรียบเทียบได้กับบทบัญญัติเรื่องอำนาจของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 22 และมาตรา 23 ส่วนคดีใดที่จะนำขึ้นสู่ศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดได้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร บัญญัติไว้ในมาตรา 61 ถึงมาตรา 63

ศาลอาญาศึกมีอำนาจเหนือตัวบุคคลที่กระทำความผิดอาญาขึ้น ในเขตอำนาจศาลอาญาศึก ทั้งนี้เพราะมาตรา 42 บัญญัติว่า ไม่จำกัดตัวบุคคลจึงไม่ต้องคำนึงถึงผู้กระทำความผิดนั้น จะเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 16 หรือไม่ และไม่ต้องคำนึงว่าจะไม่มียศทหารชั้นใด ทั้งไม่ต้องคำนึงว่าสังกัดหน่วย กรม กองใดด้วย ฉะนั้นไม่ว่าทหาร ตำรวจหรือพลเรือน หากกระทำความผิดอาญาใดภายในเขตอำนาจศาลอาญาศึกแล้ว ศาลอาญาศึกมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ทั้งสิ้น เว้นแต่ศาลอาญาศึกในต่างประเทศอาจมีข้อตกลงกันระหว่างรัฐให้ศาลอาญาศึกมีอำนาจเหนือตัวบุคคลได้

วิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 45 บัญญัติการวางหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาของศาลทหาร ไว้ดังนี้

"วิธีพิจารณาความอาญาทหารให้นำกฎหมาย กฎ และข้อบังคับซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎและข้อบังคับฝ่ายทหารให้นำประมวลมาใช้บังคับอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใดประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามิได้บัญญัติไว้ก็นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่ใช้ได้"

จากบทบัญญัติอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายที่บัญญัติในเรื่องวิธีพิจารณาความอาญาทหารได้แก่ "พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498" นั่นเอง ส่วนที่มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะก็นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ ซึ่งกระบวนพิจารณาคดีอาญาในศาลทหารส่วนใหญ่ นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเว้นแต่กรณีที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บัญญัติไว้โดยเฉพาะนอกจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความของศาลทหาร ที่เป็นกฎหมายฝ่ายทหารอีก 3 ฉบับ คือ

(1) ประมวลกฎหมายอาญาทหารกล่าวถึงเรื่องการอ่านคำพิพากษาไว้ โดยบัญญัติว่า มาตรา 12 เมื่อศาลทหารพิพากษาเด็ดขาดให้ลงโทษแก่ทหารคนใด ท่านว่าให้ผู้ซึ่งบังคับบัญชาทหารผู้มีอำนาจสั่งให้ลงโทษตามคำพิพากษานั้น วินิจฉัยตามเหตุการณ์ถ้าเห็นสมควรสั่งให้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังต่อหน้าประชุมทหารหมู่หนึ่งหมู่ใดตามที่เห็นสมควรก็ได้"

บทบัญญัตินี้แตกต่างจากการอ่านคำพิพากษาของศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 จะต้องอ่านให้คู่ความฟังในศาลโดยเปิดเผยจะนำไปอ่านนอกศาลไม่ได้ ทางปฏิบัติในการอ่านคำพิพากษาของศาลทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 12 กระทำได้ 2 วิธีคือ 1. ผู้บังคับบัญชาจะนำหมู่ทหารเข้าไปฟังคำพิพากษาในศาลซึ่งศาลเป็นผู้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังไปตามปกติ 2. คือ หลังจากศาลได้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังในศาลแล้วผู้บังคับบัญชาจะนำตัวจำเลยไปยืนต่อหน้าหมู่ทหาร แล้วอ่านคำพิพากษาให้ฟังอีกครั้งซึ่งไม่ใช่เป็นการอ่านโดยศาลเพราะถือว่าศาลได้อ่านไปแล้ว ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจะสั่งให้ผู้ใดอ่านให้จำเลยฟังได้ เจตนารมณ์ของการนี้ก็คงเพื่อต้องการให้หมู่ทหารเกิดสำเหนียกเกรงกลัวอำนาจของกฎหมายและอำนาจของผู้บังคับบัญชาทหารนั่นเอง

(2) ตามกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 มีบทบัญญัติเกี่ยวด้วยวิธีพิจารณาความอาญาทหารคือ มาตรา 7, 7 ทวิและ 7 ตรี เรื่อง การประกาศให้คดีใดอยู่ในอำนาจศาลทหารผลคือเมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว คดีนั้นๆ เป็นคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกา

(3) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาความอีกฉบับหนึ่ง คือ พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2533 ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องเขตอำนาจของศาลไว้

วิธีพิจารณาความในศาลทหาร ส่วนที่สำคัญๆ มีดังนี้

การสอบสวน

คดีที่ทหารจะต้องทำการสอบสวนฝ่ายทหารจะทำการสอบสวนการกระทำความผิดของทหาร ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารได้เฉพาะกรณีที่คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร คดีที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายต่างอยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกัน ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในที่ตั้งของศาลทหารหรือไม่ก็ตามคดีอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร และคดีอาญาที่เกี่ยวด้วยความลับทางราชการทหาร ในกรณีที่ฝ่ายทหารร้องขอให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยลำพังหรือร่วมกับฝ่ายทหาร หรือช่วยดำเนินการอย่างอื่นเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐาน เช่น การสืบสวน การค้นหรือการจับกุม ให้พนักงานสอบสวนให้ความร่วมมือตามที่ฝ่ายทหารร้องขอ

การสอบสวนผู้ต้องหาในคดีอาญา ในกรณีที่ทหารเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาให้พนักงานสอบสวนแจ้งผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบแล้ว ดำเนินการสอบสวนไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และให้แจ้งสิทธิต่อผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญให้ผู้ต้องหาทราบถึง สิทธิที่จะขอประกันตัว การพบและปรึกษาทนายความ ได้รับการเยี่ยม ได้รับการสอบสวนให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจ เช่น นายทหารพระธรรมนูญหรือนายทหารชั้นสัญญาบัตร เข้า

ฟังการสอบปากคำของตนได้ ตรวจคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย เพื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย เป็นต้น

วิธีการสอบสวนของนายทหารสารวัตรสืบสวนสอบสวน

การสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายนั้น คือการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นๆ ตามบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11)) ดังนั้น การสอบสวนดำเนินคดีอาญาของทหารก็ต้องมีการปฏิบัติตามขั้นตอน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้ทุกประการทั้งที่เป็นกฎหมายฝ่ายทหารที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะเอง และที่ให้นำกฎหมายฝ่ายพลเรือนมาใช้บังคับกล่าวคือตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ ในส่วนของวิธีพิจารณาความอาญาทหารนั้น ได้วางหลักให้นำกฎหมายฝ่ายทหารที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ มาใช้บังคับก่อน หากไม่มีก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา 45)

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 บัญญัติเรื่องผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา ไว้ดังนี้

“มาตรา 47 นายทหารพระธรรมนูญ หรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควร ผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อนให้ถือว่าเป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำหารสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือสิ่งใดที่จะใช้พยานหลักฐานได้”

บทบัญญัติดังกล่าวนายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร คือผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร ทั้งนี้ไม่ตัดอำนาจของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นไม่ว่าคดีเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ใดก็ตามก็มีอำนาจสอบสวนได้ เพียงแต่ได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาของผู้สอบสวนก็มีอำนาจโดยชอบแล้ว

ทนายความ

การแต่งทนาย ศาลทหารในเวลาปกติแต่งทนายความได้ทุกคดี ผู้มีสิทธิแต่งทนายความได้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ฝ่ายหนึ่งกับจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ เดิมจำเลยไม่มีสิทธิแต่งทนายความในบางคดี ต่อมาได้มีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 25 ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน 2540 แก้ไขให้มีการแต่งทนายได้ทุกคดี ยกเว้นศาลอาญาศึกห้ามแต่งทนายความไม่ว่าในคดีใดทั้งสิ้นสำหรับผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองไม่ได้ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ทนายความที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีในศาลทหารนั้นมีอยู่ 2 กรณีคือ ทนายความจำเลยที่ศาลตั้งให้จำเลย ตามที่จำเลยร้องขอตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้เรียกว่า "ตั้งทนายความ" หรือ"ทนายความศาลตั้ง" ส่วนกรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ตั้งทนายฟ้องคดีเองหรือจำเลยมอบอำนาจให้ทนายความว่าต่างแก้ต่างในฐานะเป็นคู่ความด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 60 นั้นเรียกว่า "แต่งทนายความ"

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความไว้ดังนี้

"ภายใต้บังคับมาตรา 55 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลหาทนายให้"

บทบัญญัติดังกล่าวการตั้งทนายความคดีที่มีอัตราโทษคือ โทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปและเป็นคดีที่จำเลยมีสิทธิแต่งทนายความหรือตั้งทนายความได้ ก่อนเริ่มการพิจารณาคดี ถ้าจำเลยยังไม่ได้แต่งทนายความ ศาลจะถามจำเลยว่าจำเลยมีทนายความหรือไม่หากจำเลยแถลงว่าไม่มีทนายความและต้องการทนายความ ศาลจะตั้งทนายความให้ก็เพื่อช่วยให้จำเลยได้รับความเป็นธรรมกรณีหนึ่ง

อีกกรณีหนึ่งคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 5 ปีแต่ไม่เกิน 10 ปี ถ้าจำเลยแถลงต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยยากจนและต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลยในกรณีนี้ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่าจำเลยเป็นคนยากจนจริงก่อนก็ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อจะให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยตามควรแก่กรณี

บุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นทนายความ อาจมาจากทนายความในศาลทหารจากการแต่งหรือตั้งจากทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ คือ ทนายความโดยทั่วไป ทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนดซึ่ง ได้แก่ ข้าราชการประจำการสังกัดกระทรวงกลาโหมที่มีความรู้วิชากฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันหรือเทียบเท่าขึ้นไปให้ว่าความได้เฉพาะกรณี

การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ผู้ที่เป็นโจทก์คดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติ ตามมาตรา 49 คือ อัยการทหาร อัยการผู้ช่วยและผู้ฝึกหัดคดีดำเนินคดีตามมาตรา 12 อัยการศาลทหารแห่งใดก็เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารแห่งนั้น ผู้เสียหายถือตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(4) และมาตรา 4 5 และ 6 ส่วนผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถือตามมาตรา 16 ผู้เสียหายที่มิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติเลย อัยการทหารหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้

เมื่อผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จะไม่มีอำนาจฟ้องคดีได้ก็มอบอำนาจการฟ้องคดีให้อัยการทหารไม่ได้

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลทหารที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 มาตรา 43 และมาตรา 49 วรรคสอง บัญญัติไว้ให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ผู้เสียหาย จะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องมอบอำนาจให้อัยการทหารฟ้องคดีอีก เนื่องจากอัยการมีอำนาจในการฟ้องคดีได้อยู่แล้ว อีกทั้งการฟ้องคดีอัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือไม่ก็ตามจะขอเป็นโจทก์ร่วมด้วยไม่ได้

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 50 บัญญัติเรื่องอำนาจอัยการทหาร เมื่อเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ ดังนี้

"เมื่ออัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ส่งสำนวนการสอบสอบสวนให้พนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาดำเนินคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรณีเช่นนี้พนักงานอัยการจะส่งสำนวนการสอบสวนกลับคืนไปยังอัยการทหารเพื่อให้ดำเนินคดีนั้นมิได้"

จากบทบัญญัติดังกล่าว ถ้าหากอัยการทหารเห็นว่าคดีตามสำนวนการสอบสวนไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่สอบสวนของฝ่ายทหารทำการสอบสวนมา หรือพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนมามิได้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร อัยการทหารมีอำนาจส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานอัยการดำเนินคดีได้โดยตรง โดยที่อัยการทหารไม่จำเป็นต้องส่งสำนวนคืนเจ้าหน้าที่สอบสวนของฝ่ายทหารหรือพนักงานสอบสวน เพื่อให้ส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการอีก และถึงแม้ว่าพนักงานอัยการจะเห็นว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็จะส่งสำนวนกลับคืนไปยังอัยการทหารอีกไม่ได้

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 51 ถึงมาตรา 54 บัญญัติเรื่องการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้โดยเฉพาะ กล่าวคือ

มาตรา 51 "เมื่ออัยการทหารร้องขอ ศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์หรือใช้ค่าสินๆ ไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด"

บทบัญญัติดังกล่าว บัญญัติให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีส่วนแพ่งได้เฉพาะ กรณีที่อัยการทหารเป็นโจทก์ร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลในกรณีที่จำเลยกระทำผิดเท่านั้นและการกระทำผิดของจำเลยนั้นต้องมีเจตนากระทำต่อทรัพย์โดยตรงด้วย

ตามมาตรา 51ให้อำนาจศาลทหารพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลเท่านั้น แม้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะฟ้องคดีเอง ร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้ตามมาตรา 53 ผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องคดีแพ่งต่างหากที่ศาลยุติธรรมซึ่งมีความแตกต่างจากศาลยุติธรรม ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 43 ได้บัญญัติว่า

"คดีลักทรัพย์ วิ่งราว ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอกหรือรับของโจรถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สิน หรือราคาที่เขาสูญเสียไป เนื่องจากการกระทำผิดคืนเมื่อเจ้าพนักงานยื่นฟ้องคดีอาญาก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย"

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 52 บัญญัติเรื่องเมื่อศาลทหารได้มีคำสั่ง หรือคำพิพากษาคดีส่วนแพ่งดังกล่าวมาแล้ว ไว้ดังนี้

"ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์จำเลย ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการส่งคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนในท้องถิ่นที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และให้ศาลพลเรือนสั่งจัดการยึดทรัพย์ในคดีนั้นต่อไปตามกฎหมายโดยไม่ต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง ส่วนหน้าที่อัยการทหารให้มอบให้พนักงานอัยการจัดการว่าความในศาลพลเรือนขั้นยึดทรัพย์ต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 53 บัญญัติเรื่องการร้องขอในศาลทหารเป็นการร้องขอให้รัฐบาล ไว้ดังนี้

"ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้"

บทบัญญัติดังกล่าวผู้เสียหายที่เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่อาจร้องขอในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญาได้เลย คงมีแต่อัยการทหารเท่านั้นที่เรียกได้และเป็นการร้องขอให้แก่รัฐบาลซึ่งหมายถึงส่วนราชการของรัฐที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเท่านั้น

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 54 บัญญัติไว้ดังนี้

"เรื่องในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร"

จากบทบัญญัติดังกล่าวศาลทหารมีคำพิพากษาซึ่งเกี่ยวกับคดีอาญา ถ้าหากศาลยุติธรรมมีคำพิพากษาคดีส่วนแพ่ง จะต้องถือข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารด้วย ซึ่งถือว่าเป็นการบัญญัติไว้เช่นเดียวกันกับมาตรา 46 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การอุทธรณ์และฎีกา

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 61 ถึงมาตรา 63 บัญญัติเรื่องวิธีพิจารณาความอาญาทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกาได้มีการบัญญัติไว้โดยแจ้งชัด กล่าวคือ

มาตรา 61 ภายใต้บังคับมาตรา 62 และมาตรา 63 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์หรือจำเลยอุทธรณ์หรือฎีกาภายในสิบห้าวัน ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามมาตรา 30 หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวันทั้งนี้นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง

คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนอาญาศึก ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

มาตรา 62 คดีศาลทหารกลางพิพากษายืนตามศาลทหารชั้นต้น ให้ยกฟ้องโจทก์ โดยอาศัยข้อเท็จจริงหรือพิพากษายืนให้ลงโทษ หรือแก้ไขเล็กน้อยและจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปีหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับแต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมากก็ตามถ้าศาลทหารกลางยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงและในกรณีเช่นนี้มิให้นำบทบัญญัติ มาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

มาตรา 63 ห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อกฎหมาย ที่มิให้ยกขึ้นมาว่ากันตั้งแต่ศาลชั้นต้นเว้นแต่จะเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติอันว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา

สำหรับหลักเกณฑ์การอุทธรณ์และฎีกาบางประการ ที่วิธีพิจารณาความอาญาทหารมิได้บัญญัติไว้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 45 ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับโดยอนุโลม และนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้

ดังนั้น หลักว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา ในศาลทหารปฏิบัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498มาตรา 61,62 และ 63 ที่กำหนดไว้โดยแจ้งชัดจะนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาแพ่งมาใช้บังคับมิได้ เว้นแต่ไม่มีกฎหมายกฎและข้อบังคับฝ่ายทหารเกี่ยวกับการอุทธรณ์ ฎีกา แล้วจึงนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้เท่าที่จำเป็นและใช้บังคับได้เท่านั้น

หลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์และฎีกาของศาลทหาร แยกพิจารณาได้ดังนี้

1. คำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์และฎีกาได้ ต้องเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติเท่านั้น

2. ผู้มีสิทธิอุทธรณ์และฎีกาได้ นอกจากโจทก์และจำเลยแล้ว ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา 65 ก็มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้ด้วย

สำหรับผู้ที่มีสิทธิอุทธรณ์และฎีกานอกเหนือจากคู่ความ คือ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหาร ที่บัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 30 เป็นของศาลทหารกรุงเทพ ได้แก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถ้าเป็นศาลมณฑลทหารได้แก่ผู้บัญชาการมณฑลทหาร ถ้าเป็นศาลจังหวัดก็ได้แก่ผู้บังคับการจังหวัดทหารดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว ส่วนผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ได้แก่ บุคคลตามที่ได้บัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 65 ตามปกติจะได้แก่ผู้บังคับบัญชาของจำเลยที่มีตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองพลเรือนเทียบเท่า ซึ่งอยู่ท้องที่เดียวกับท้องที่ที่จำเลยจะต้องรับโทษตามคำพิพากษา ในกรณีที่หากศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำเลยจะต้องถูกลงโทษในท้องที่นั้น

3. อายุอุทธรณ์และฎีกานั้นกำหนดไว้แตกต่างกันคือโจทก์และจำเลยอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายใน 15 วันส่วนผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการกับผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ มีระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายใน 30วัน นับแต่วันที่อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังซึ่งการอุทธรณ์หรือฎีกาของผู้มีอำนาจสั่งลงโทษหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการนั้นไม่ได้จำกัดเป็นการอุทธรณ์หรือฎีกาเพื่อสมประโยชน์แก่คู่ความฝ่ายใด อาจจะเป็นการอุทธรณ์เพื่อช่วยเหลือจำเลยก็ได้ อย่างเช่น อุทธรณ์ เพื่อขอให้รอการลงโทษจำคุกให้จำเลยหรืออุทธรณ์ เพื่อขอให้รอการลงโทษจำคุกให้จำเลย หรืออุทธรณ์เพื่อต้องการให้จำเลยรับโทษหนักขึ้นก็ได้ จำกัดแต่เพียงว่าข้อเท็จจริงข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอุทธรณ์หรือฎีกาต้องเป็นข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายที่คู่ความยกขึ้นกันมาแล้วในศาลทหารชั้นต้นเท่านั้น

การบังคับตามคำพิพากษา

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 64 บัญญัติเรื่องการบังคับตามคำพิพากษาของศาลทหารไว้ดังนีh

"ภายใต้บังคับมาตรา 246 ถึงมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พุทธศักราช 2479 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2500 คำพิพากษาของศาลทหารเว้นแต่ศาลอาญาศึกหรือศาลที่มีพิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตาม มาตรา 40 เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษา ส่วนคำพิพากษาของศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก

ตามมาตรา 40 ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ทีเดียว เว้นแต่ ผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเป็นหญิงและมีครรภ์อยู่ให้รอไว้จนคลอดบุตรเสียก่อน แล้วจึงประหารชีวิต

ในคดีที่อุทธรณ์ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลทหารชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตไปยังศาลทหารกลาง เมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้นและคำพิพากษาเช่นว่านี้ยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลทหารกลางจะได้พิพากษายืน"

จากบทบัญญัติดังกล่าว นอกจากจะกำหนดให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 ถึง มาตรา 248 มาใช้บังคับแล้ว ยังกำหนดให้ "ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ" เป็นผู้จัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาเมื่อคดีถึงที่สุด ซึ่งเป็นข้อแตกต่างไปจากการปฏิบัติของศาลยุติธรรม

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพ.ศ. 2498 มาตรา 65บัญญัติเรื่องผู้มีอำนาจสั่งลงโทษคือใคร ถึงได้มีอำนาจบังคับคดีได้ ไว้ดังนี้

(1) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลย ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป หรือมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไปที่อยู่ต่างท้องถิ่น กับผู้บังคับบัญชาตำแหน่งชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพ

(2) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ในกรณีที่จำเลยอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชา หรือไม่อยู่ใต้บังคับบัญชาของทหาร

(3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึกเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลนั้นๆ

ต้องพิจารณาว่าจำเลยรับโทษในท้องถิ่นใดประกอบด้วยในการกำหนดว่าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษคือผู้ใด บุคคลผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาที่จะต้องดำเนินการให้จำเลยรับโทษตามคำพิพากษาเปลี่ยนแปลงไปด้วย ถ้าหากจำเลยต้องรับโทษตามคำพิพากษาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชา การกำหนดตัวผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อาจพิจารณาได้ดังนี้

1. ผู้บังคับบัญชาของจำเลยผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ หากท้องถิ่นที่จำเลยต้องรับโทษเป็นท้องถิ่นที่มีผู้บังคับบัญชา ตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล หรือเทียบเท่าขึ้นไปประจำอยู่ กรณีที่ไม่มีผู้บัญชาการกองพล ก็ต้องเป็นผู้บังคับบัญชาที่มีตำแหน่งสูงกว่าขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ

2. ผู้บังคับบัญชานั้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ หากในท้องถิ่นที่จำเลยรับโทษไม่มีผู้บังคับบัญชาตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าขึ้นไปประจำอยู่ แต่มีผู้บังคับบัญชาจำเลยซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันหรือผู้บังคับการกรมประจำอยู่

3. ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้น ที่มีเขตอำนาจครอบคลุมท้องถิ่นที่จำเลยรับโทษเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ กรณีที่ในท้องถิ่นที่จำเลยรับโทษไม่มีผู้บังคับบัญชาประจำอยู่หรือมีแต่ตำแหน่งไม่ถึงชั้นผู้บังคับกองพัน

4. กรณีที่จำเลยต้องรับโทษ ตามคำพิพากษาของศาลประจำหน่วยทหารหรือคำพิพากษาศาลอาญาศึก (ไม่ว่าจำเลยต้องรับโทษในท้องถิ่นใดก็ตาม)ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษได้แก่ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหารหรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึกตามแต่กรณี

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึกเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจำเลยตามคำพิพากษาของศาลอาญาศึก

จ่าศาลทหารจะดำเนินการออก “หมายแจ้งโทษเด็ดขาด” เมื่อศาลทหารมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย แล้ว เพื่อบังคับโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษา โดยในตอนท้ายของแบบพิมพ์หมายดังกล่าว มีข้อความที่ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ สั่งให้เรือนจำที่จำเลยรับโทษอยู่จัดการให้เป็นไปตามหมาย ทั้งนี้เรือนจำปฏิบัติต่อไปเมื่อผู้มีอำนาจสั่งลงโทษลงชื่อแล้วส่งหมายดังกล่าวให้

ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษนี้ นอกจากจะเป็นผู้มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาตามมาตรา 61 แล้ว ยังเป็นผู้จัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาอีกด้วย ดังเรื่องการอุทธรณ์ฎีกา

กระบวนการอันมีลักษณะแตกต่างไปจากกระบวนยุติธรรมของศาลยุติธรรมที่มีความสำคัญในอันที่จะเป็นการผดุงความยุติธรรมให้แก่สังคมและประเทศชาติ

ดังนี้ ผู้บังคับบัญชาทหารมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มต้น ในการตั้งผู้สอบสวนดำเนินคดี การควบคุมตัว การเป็นองค์คณะ ในการพิจารณาพิพากษาและตลอดจนการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาอันเป็นขั้นตอนสุดท้าย

การพิจารณาคดีศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 36 ถึงมาตรา 38 บัญญัติเรื่องศาลทหารในเวลาไม่ปกติไว้ในภาค 3 กล่าวคือ

มาตรา 36"ในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงคราม หรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีได้ตามอำนาจแต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศ หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมาย ว่าด้วยกฎอัยการศึกให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใดๆได้อีก ก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย"

ตามบทบัญญัติมาตรา 36 กล่าวถึง เวลาไม่ปกติเช่นใดให้ถือว่าเป็นเวลาไม่ปกติ กรณีที่ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทซึ่งในเวลาปกติแล้วศาลทหารไม่มีอำนาจหมายถึงว่าศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดได้ด้วย

"ในเวลาไม่ปกติ" ตามบทบัญญัติดังกล่าวมีความหมายดังนี้

1. ในเวลาที่มีการรบ
2. ในเวลาที่มีสถานะสงคราม
4. ในเวลาที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก

เวลาที่มีสถานะสงครามกับเวลาที่มีการรบมีลักษณะคล้ายกัน

"เวลาที่มีการรบ" หมายถึง กรณีที่กองกำลังทหารของรัฐได้เข้าทำการรบซึ่งอาจเป็นการรบต่อกองกำลังทหารของประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกัน หรือไม่มีอาณาเขตติดต่อกันหรืออาจเป็นกรณีที่มีการรบเกิดขึ้นภายในประเทศได้ถ้าเป็นการรบที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์กฎหมายระหว่างประเทศต้องมีการประกาศสงครามซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

ความหมายของการรบไม่จำเป็นว่าจะต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ เนื่องจากตามจริงการรบอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่มีการประกาศสงคราม อาจเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นการรบนอกแบบหรือการก่อการร้ายซึ่งไม่มีกำหนดเขตยุทธบริเวณอันที่ว่าได้มีการประกาศสงครามหรือไม่

การรบอาจเกิดขึ้นเฉพาะที่หรือจุดหนึ่งจุดใด ที่ไม่กระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่โดยทั่วไปของประชาชนภายในประเทศที่เข้าทำการรบก็ได้

การที่ไม่มีการยกเลิกประกาศใช้กฎอัยการศึก เป็นการตัดปัญหาที่จะต้องนำเอาเรื่องการรบ หรือสถานะสงครามมาเป็นตัววินิจฉัยว่าเป็นเวลาปกติหรือเวลาไม่ปกติ ถือว่าเป็นประโยชน์ถ้ารัฐบาลยังมิได้เสนอให้ยกเลิกใช้กฎอัยการศึกพื้นที่ตามบริเวณชายแดน คือถ้ามีการกระทำความผิดในพื้นที่ดังกล่าวก็ต้องถือว่าเป็นคดีของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 มาตรา 37 บัญญัติไว้ดังนี้

"ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามมาตรา 30 มีอำนาจแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการก็ได้ และแต่งตั้งพนักงานอัยการ จ่าศาลพลเรือนหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสมเป็นอัยการทหารและจ่าศาลทหารได้"

ตามบทบัญญัติมาตรา 37 กล่าวถึงกรณีที่ให้ผู้พิพากษา พนักงานอัยการและจ่าศาลซึ่งเป็นเจ้าพนักงานในการยุติธรรมของฝ่ายพลเรือนมาเป็นตุลาการอัยการทหาร และจ่าศาลทหารได้

ตามบทบทบัญญัติมาตรา 38 กล่าวถึงศาลทหารในเวลาปกตินั้น ให้นำมาใช้บังคับสำหรับศาลทหารในเวลาไม่ปกติโดยอนุโลม

ดังนี้ ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ มิใช่เป็นศาลที่ก่อตั้งขึ้นใหม่โดยการพิจารณาพิพากษาคดียังคงใช้ศาลทหารชั้นต้นที่มีอยู่ตามปกติ เพียงแต่ว่ากระบวนการพิจารณากระทำในนามของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 และมาตรา 61 บัญญัติความแตกต่างกันของ วิธีพิจารณาความระหว่างศาลทหารในเวลาปกติกับศาลทหารในเวลาไม่ปกติ กล่าวคือ

มาตรา 49 "ศาลทหารในเวลาปกติ ให้อัยการทหารหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์"

มาตรา 61 วรรคสอง"คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา"

ตามบทบัญญัติมาตรา 49 มาตรา 61 ประกอบกับมาตรา 36 จะสรุปได้ถึงข้อแตกต่างดังนี้คือ

1. บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดเท่านั้น ที่ศาลทหารในเวลาปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา บุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดศาลทหารในเวลาไม่ปกติอาจมีอำนาจเพิ่มขึ้นโดยมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้

2. ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติสามารถที่จะอุทธรณ์ฎีกาได้ แต่ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกตินั้นตามอุทธรณ์หรือฎีกา

3. ผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีได้แต่อัยการทหารเท่านั้น แต่ผู้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารในเวลาปกติ มีได้ทั้งอัยการทหารและผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

3. กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457

เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกตามประกาศของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 4 โดยประกาศใช้ทั่วราชอาณาจักรและมีประกาศพระบรมราชโองการยกเลิกใช้กฎอัยการศึกทางพื้นที่การยกเลิกใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศเมื่อ วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2534

ปัจจุบันบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดในเขตพื้นที่ ที่ยังคงประกาศใช้กฎอัยการศึก คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหารที่เป็นศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดยังมีอำนาจที่พิจารณาพิพากษาคดีที่เหตุเกิดในเวลาปกติได้ต่อไป ทั้งคดีที่ยังไม่ได้ฟ้องและคดีที่ยังไม่ได้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาเนื่องจากมาตรา 36 วรรคแรกได้บัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าศาลทหารที่มีอยู่แล้วในเวลาปกติคงมี อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ต่อไป แต่ไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงว่าคดีที่เหตุเกิดในเวลาไม่ปกติให้อยู่ในอำนาจของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

สาระสำคัญในมาตรา 36 วรรคแรก ที่บัญญัติให้ศาลทหารมีอำนาจเพิ่มขึ้น โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ตามปกติแล้วศาลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้นั้น จำเป็นต้องมีการสั่งหรือประกาศขึ้นมาก่อนศาลทหารจึงจะมีอำนาจดังกล่าว ซึ่งจะต้องเข้าไปเกี่ยวพันกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 โดยผู้มีอำนาจที่ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาเพิ่มได้อีกนั้น ได้แก่

1. ผู้บัญชาการทหารสูงสุด เป็นผู้สั่งตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกฯ มาตรา 7 วรรคสาม

2. ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกเป็นผู้ประกาศตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 มาตรา 7 วรรคแรก ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกที่นี้คือผู้บังคับบัญชา

ทหาร ณ ที่มีสงคราม หรือจลาจลมีกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันหรือผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นของทหารตามบัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 มาตรา 37 บัญญัติไว้ดังนี้

"ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความใน มาตรา 30 มีอำนาจแต่งตั้งผู้พิพากษาพลเรือนเป็นตุลาการก็ได้และแต่งตั้งพนักงานอัยการจ่าศาลพลเรือน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสมเป็นอัยการทหารและจ่าศาลทหารได้"

บทบัญญัติดังกล่าวให้ศาลทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอื่นที่ในเวลาปกติไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีได้ คือจะมีส่วนโยงไปเกี่ยวข้องกับมาตรา 37 คือจำเป็นที่จะต้องให้ศาลยุติธรรมซึ่งมีอยู่ตามปกติมาช่วยรับภาระในการพิจารณาพิพากษาคดี มิเช่นนั้นหากให้คดีอาญาอื่นใดมาอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหารแล้ว จะมีผลทำให้ศาลทหารที่มีอยู่ตามปกติต้องรับภาระหนักขึ้นซึ่งจะแบ่งแยกกันตรงที่ว่า

(ก) ที่ต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหารที่มีอยู่แล้ว

1. คดีที่ให้มาอยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น ถ้าผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 และ

2. ไม่เข้าข้อยกเว้นตามมาตรา 14

(ข) ที่ต้องถูกดำเนินคดีในศาลพลเรือนที่ทำหน้าที่เป็นศาลทหาร

1. ถ้าหากผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

การจะให้ศาลยุติธรรม ทำหน้าที่เป็นศาลทหารได้จำเป็นต้องมีกฎหมายรับรองโดยให้ผู้พิพากษาเป็นตุลาการได้ ผู้ที่จะฟ้องคดี คืออัยการทหารก็ต้องให้พนักงานอัยการเป็นอัยการทหารได้ ผู้ที่ทำหน้าที่ทางด้านธุรการของศาลก็จะต้องให้จ่าศาลยุติธรรมเป็นจ่าศาลทหารได้

เรื่องการแปรสภาพที่ตัวบุคคล คือ การที่ผู้พิพากษาที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรมเช่นใดก็ยังคงมีอำนาจอยู่เช่นนั้น แต่จะแปรสภาพมาเป็นตุลาการศาลทหารต่อเมื่อพิจารณาพิพากษาคดีประเภทที่มีคำสั่งหรือประกาศให้อยู่ในอำนาจศาลทหาร สำหรับพนักงานอัยการและจ่าศาลยุติธรรมก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน เรียกกันว่าศาลยุติธรรมแปรสภาพเป็นศาลทหารหรือทำหน้าที่เป็นศาลทหาร

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 มาตรา 36 วรรคสอง บัญญัติไว้ดังนี้

"เมื่อหมดภาวะการณ์รบ หรือสถานะการณ์สงครามหรือเลิกใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาลหรือที่ยังมิได้ฟ้อง แต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจสั่งโอนคดี หรือส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดียังศาลทหารแห่งอื่นได้ และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้มีอำนาจและหน้าที่ดังศาลทหารในเวลาไม่ปกติ"

บทบัญญัติดังกล่าว เป็นทำนองเดียวกับการเปลี่ยนสภาวะจากเวลาปกติเป็นเวลาไม่ปกติตามมาตรา 36 วรรคแรกกล่าวคือมาตรา 36 วรรคแรกให้ศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เหตุเกิดในเวลาปกติได้ต่อไปฉันใด มาตรา 36 วรรคสองก็ให้ศาลทหารในเวลาไม่ปกติมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เหตุเกิดในเวลาไม่ปกติได้ต่อไป เพียงแต่ว่ากรณี ตามมาตรา 36 วรรคสอง มีความหมายรวมไปถึงคดีที่ได้มีคำสั่งหรือประกาศให้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย รวมทั้งคดีที่ศาลยุติธรรมที่ทำหน้าที่เป็นศาลทหารและมาตรา 36 วรรคสองยังได้กล่าวถึงเรื่องการโอนคดี และการส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีที่ศาลทหารแห่งอื่นอีกด้วย

ปัญหาและอุปสรรคการพิจารณาคดีของศาลทหาร

ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 57 ที่ว่าเมื่อมีเหตุผลที่ไม่อาจดำเนินคดีในศาลทหารท้องถิ่นได้ ถ้าโจทก์หรือจำเลยยื่นเรื่องราวต่อศาลทหารสูงสุดขอให้โอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่นและศาลทหารสูงสุดอนุญาตตามคำขอนั้น ก็ให้สั่งโอนคดีไปยังศาลดังที่ศาลทหารสูงสุดระบุไว้ คำสั่งของศาลทหารสูงสุดให้เป็นอันถึงที่สุดและการพิจารณาคดีและทำคำพิพากษาตามมาตรา 19 ที่ว่า คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษาให้ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษาแล้วแต่กรณีนั้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ที่บังคับใช้อยู่และยังไม่ได้มีการแก้ไขเรื่องอำนาจการโอนคดีและการนั่งพิจารณาและพิพากษาคดีนั้น ศาลทหารสามารถ โอนคดีและส่งมอบสำนวนการพิจารณาคดี การสืบพยานไปยังศาลอื่นตามอำนาจและตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้ แต่การดำเนินการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้นั้นเป็นการขัดต่อกฎหมาย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 236 ที่บัญญัติว่า "การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใดจะทำคำพิพากษา หรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ" ตามคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญ ตามคำวินิจฉัยที่ 24/2546 วันที่ 26 มิถุนายน 2546 ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

มาตรา 19 วรรคสามไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญเพราะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 236 เป็นอันใช้บังคับมิได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 6

เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสามนั้นศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพและศาลทหารประจำหน่วยทหาร ต่างก็เป็นศาลชั้นต้นด้วยกัน แต่เมื่อศาลจังหวัดทหารดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาใดตามอำนาจที่ระบุไว้โดยกฎหมายแล้ว หากจะพิพากษาคดีลงโทษเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้กลับไม่มีอำนาจพิพากษาต้องทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นประเภทเดียวกันได้แก่ ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพแล้วแต่กรณี เป็นศาลที่ทำคำพิพากษาตามมาตรา 19 วรรคสามซึ่งศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพดังกล่าว ก็มิได้ดำเนินการออกนั่งพิจารณาคดีมาแต่เริ่มแรกแต่ประการใด คดีที่ศาลจังหวัดทหารมีแต่อำนาจพิจารณาแต่ไม่มีอำนาจพิพากษานี้เรียกกันว่าคดีเกินอำนาจฯ โดยข้อเท็จจริงแล้วคดีเช่นนี้ ศาลจังหวัดทหารจะมีกระบวนการพิจารณาที่มีองค์คณะพิจารณาครบตามที่กฎหมายรับรองกำหนดไว้ และองค์คณะตุลาการทั้งสามนี้จะเป็นผู้ทำการวินิจฉัยคดีโดยทำเป็นความเห็นที่มีลักษณะเช่นเดียวกับคำพิพากษา ในทางปฏิบัติแล้วตุลาการศาลมณฑลทหารจะไม่ก้าวล่วงถึงการรับฟังข้อเท็จจริงของตุลาการศาลจังหวัดทหารที่ได้รู้ได้เห็นและได้รับทราบมาขณะนั่งพิจารณาประกอบกับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสามนี้มิได้มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดบัญญัติถึงเหตุสุดวิสัย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ยกเว้นไว้แต่ประการใด ดังนั้นมาตรา 19 วรรคสามนี้จึงขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 236

การกำหนดองค์คณะของตุลาการศาลทหาร และการทำคำพิพากษาออกจากกันเป็นการขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 236 ถึงแม้ว่าจะได้มีการนำเอามาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาแก้ไขปัญหา แต่สิ่งที่จะตามมาเป็นผลกระทบต่อเนื่องมาซึ่งเป็นปัญหามีเกิดขึ้นอีกคือ เมื่อนำศาลมณฑลทหารมานั่งร่วมพิจารณาแต่แรกจะทำให้มีอำนาจในการพิจารณาคดีครอบคลุมทำให้ไปกระทบต่อศาลจังหวัดทหาร ดังนั้น ควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ. ศ. 2498 ต่อไป

2. รูปแบบการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม

กฎหมายเกี่ยวกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม มีดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
2. พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543
3. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2535

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีบัญญัติที่เกี่ยวกับศาลยุติธรรม หมวด 8 ศาล ส่วนที่ 3 ศาลยุติธรรม มาตรา 271 ถึงมาตรา 275 ไว้ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 271 บัญญัติไว้ดังนี้

" ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่ คดีที่รัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น"

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 281 บัญญัติไว้ดังนี้

"ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหารและคดีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ"

บทบัญญัติดังกล่าว หากคดีมีกำหนดอยู่ในพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือกฎหมายอื่นกำหนดเกี่ยวกับอาญาทหารแล้ว คดีทั้งหมดต้องพิจารณาโดยศาลทหารไม่ใช่อำนาจของศาลยุติธรรมแต่หากมีข้อขัดแย้งก็ต้องพิจารณาโดยคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 248 เป็นผู้ชี้ขาดอำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรมและศาลทหาร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 249 บัญญัติไว้ดังนี้

"ผู้พิพากษาและอัยการ มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษาและ ตุลาการไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น

การจ่ายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาและตุลาการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ

การเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดี จะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี

การโยกย้ายผู้พิพากษา และตุลาการโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาและตุลาการนั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นการโยกย้ายตามวาระตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น เป็นกรณีที่อยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัย หรือตกเป็นจำเลยในคดีอาญา"

บทบัญญัติดังกล่าว โดยรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองความเป็นอิสระในการพิจารณาคดีตามมาตรา 249 บัญญัติให้ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

นอกจากนี้ ได้มีการป้องกันการใช้อำนาจแทรกแซงความเป็นอิสระของผู้พิพากษาด้วยกันเอง โดยกำหนดไว้ว่าการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของผู้พิพากษาและตุลาการไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น การจ่ายสำนวนคดีให้ผู้พิพากษาและตุลาการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ การเรียกคืนสำนวนคดีหรือการโอนสำนวนคดีจะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่จะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี

นอกจากนี้เพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งและเข้าควบคุมสำนวนคดีความ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ยังบัญญัติป้องกันการโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการ โดยบัญญัติว่าการโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาและตุลาการนั้น จะกระทำมิได้ เว้นแต่ เป็นการโยกย้ายตามวาระตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น เป็นกรณีที่อยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัยหรือตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและเพื่อป้องกันการใช้อำนาจทางการปกครอง ทำให้การพิจารณาอรรคคดีอาจต้องเสียไปจากผู้มีอำนาจทางการเมืองจึงมีการกำหนดห้ามบุคคลทางการเมืองเข้ามีตำแหน่งทางศาล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 250 บัญญัติไว้ดังนี้

"ผู้พิพากษาและตุลาการจะเป็นข้าราชการการเมืองหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมิได้"บทบัญญัติดังกล่าว ระบบการปกครองการธุรการของศาลยุติธรรม จึงได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายสูงสุดของประเทศให้มีความเป็นอิสระ สามารถจัดการกระบวนการยุติธรรมได้โดยปลอดจากการแทรกแซงจากหน่วยงานหรือองค์กรใด

การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตราที่เกี่ยวข้องกับศาลยุติธรรม ได้แก่ มาตรา 236 การพิจารณาพิพากษาคดีครบองค์คณะ มาตรา 241 การพิจารณาพิพากษาคดีแบบต่อเนื่องในคดีอาญา[37] ภารกิจในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนโดยเป็นผู้มีอำนาจเพียงหน่วยงานเดียวในการออกหมายอาญาตาม มาตรา 237 ซึ่งจะเริ่มมีผลบังคับในส่วนของหมายค้นตั้งแต่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญและเริ่มมีผลบังคับใช้ส่วนของหมายจับและหมายขังใน วันที่ 12 ตุลาคม พ. ศ. 2545

การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม ต้องมุ่งให้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยได้บัญญัติไว้ในหลายมาตราโดยเฉพาะในบทบัญญัติมาตราที่ 237 และมาตรา 238 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจในการออกหมายค้นและหมายจับส่งผลให้ศาล

---

[37] ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 หน้า 61 "ในคดีอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม" ซึ่งประเทศในกลุ่มอาเซียนที่ใช้การพิจารณาในรูปแบบนี้เช่นเดียวกันคือประเทศฟิลิปปินส์

ยุติธรรมเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจในการออกหมายอาญาทุกประเภท ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนผ่านทางอำนาจตุลาการ นอกจากมาตราทั้ง 2 ข้างต้นแล้วรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติถึง การขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในมาตรา 239 การให้รัฐทำหน้าที่ในการจัดหาทนายความให้ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายได้ในมาตรา 242 และการคุ้มครองพยานและผู้เสียหาย ในการดำเนินกระบวนพิจารณา ในมาตรา 244 ถึงมาตรา 247

ดังนั้นการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม ซึ่งต้องมุ่งคุ้มครองสิทธิของประชาชนมีอำนาจกำกับดำเนินการในกระบวนการพิจารณาคดี ดังนี้

1. ศาลเท่านั้นที่มีอำนาจในการออกหมายจับและคุมขังซึ่งแต่เดิม อำนาจการออกหมายจับชั้นสืบสวนและสอบสวนเป็นอำนาจของพนักงานฝ่ายปกครอง และตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่สามารถกระทำได้ การที่ให้ศาลรับหน้าที่ในการออกหมายจับก็จะทำให้การออกหมายจับมีมาตรฐานมากขึ้นเหตุผลและดุลยพินิจในการออกหมายจับก็จะเป็นแนวทางเดียวกันมากขึ้นและจะเป็นการป้องกัน จากการที่เจ้าพนักงานหรือผู้มีอำนาจทางบริหารกลั่นแกล้งผู้ต้องหาตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237 หากมีการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยที่ผู้ถูกจับต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้ากับจะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก

2. กำหนดให้เจ้าพนักงานผู้ควบคุมตัว ควบคุมตัวผู้ถูกจับกุมได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติและหากต้องการควบคุมตัวเกินกว่าที่กำหนดไว้ ต้องนำตัวผู้ถูกควบคุมตัวไปให้ศาลพิจารณาว่ามีเหตุผลที่จะขังผู้ถูกจับไว้ตามกฎหมายหรือไม่ กำหนดเช่นนี้จะทำให้ผู้ถูกจับถูกขังโดยไม่มีความจำเป็นน้อยที่สุด และยังช่วยลดปัญหาผู้ถูกจับอาจถูกทำร้ายหรือบังคับหรือขู่เข็ญในระหว่างการควบคุมด้วย

3. ศาลเท่านั้นที่สามารถออกหมายค้นได้ ซึ่งแต่เดิมพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็สามารถออกหมายค้นได้หรือเข้าไปค้นได้เอง แต่มีข้อยกเว้นให้เจ้าพนักงานสามารถค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลได้ กรณีการขอให้ศาลออกหมายค้นไม่อาจกระทำได้หรือทำได้ก็ไม่ทันท่วงที แต่เหตุที่จะให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 238

4. การขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่ขอประกันตัว ต้องได้รับการพิจารณาคำขอประกันอย่างรวดเร็ว หลักประกันเรียกสูงเกินกว่าพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยคนมิได้ ถ้าไม่ให้ประกันต้องแจ้งเหตุผลที่เข้าหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติที่ไม่ให้ประกัน ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็วและรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกันด้วย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 239

5. การควบคุมตัวคุมขัง โดยที่ไม่มีกฎหมายรับรองการกระทำจะกระทำมิได้ ซึ่งในอดีตเจ้าพนักงานฝ่ายสอบสวนอาจควบคุมตัวบุคคลไว้อ้างเพื่อการสอบสวนแต่มิได้ทำการสอบสวน เช่น กรณีการขัง คดีบุคคลอันธพาล คดีซ่องโจรไว้เป็นเวลานานหรือการควบคุมตัวไว้บนสถานีตำรวจ โดยไม่ทำการแจ้งข้อหาหรือดำเนินการใดๆผู้ถูกคุมขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิร้องขอให้ศาลสั่งปล่อยตัวโดยศาลสามารถดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันทีไป โดยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 240

6. การสอบสวนหรือการพิจารณาคดีผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ต้องกระทำอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 การกำหนดวันเวลาพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม มีการกำหนดวันเวลาการนัดพิจารณาสืบพยานแบบต่อเนื่องติดต่อกันไป มีการกำหนดจำนวนเวลาโดยประมาณของการสืบพยานโดยมีการใช้มาตรฐานว่าใน 1 วันทำการของศาลจะสามารถสืบพยานได้ 4 ปาก ใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดจำนวนนัดวันสืบพยาน

7. ผู้ต้องหามีสิทธิมีทนายและให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจ เข้าฟังการสอบปากคำตนในชั้นสอบสวนได้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 เป็นการแก้ปัญหาที่ผู้ต้องหาอ้างว่าพนักงานสอบสวนขู่เข็ญ บังคับ หรือทำร้าย ในระหว่างการสอบสวนอาจเป็นความจริงบ้างไม่จริงบ้าง การกำหนดให้มีทนายความหรือผู้ซึ่งผู้ต้องหาไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำจะคุ้มครองผู้ต้องหาจากการกระทำอันมิชอบ โดยพนักงานสอบสวนและคุ้มครองพนักงานสอบสวนที่ดีมิให้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีมูลด้วย

8. บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมที่จะมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัวและมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241

9. ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญา สามารถตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วได้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241

10. ให้ผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือผู้มีส่วนได้เสีย ขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในคดีอาญาได้ เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ทำให้บุคคลเหล่านี้สามารถตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ สำหรับผู้เสียหายซึ่งประสงค์จะฟ้องคดีเองก็สามารถทราบได้ว่ามีพยานหลักฐานใดที่สามารถจะนำมาใช้ในการดำเนินคดี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241

11. ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ กรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็วในคดีแพ่งบุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐตามกฎหมายบัญญัติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 242

12. บุคคลมีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้เขาถูกฟ้องคดีอาญาบุคคลเหล่านี้จะสามารถปฏิเสธที่จะไม่ให้ถ้อยคำได้ โดยไม่ถือเป็นความผิดทางอาญาใดๆ และยังกำหนดให้คำให้การซึ่งเกิดจาก การจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ขู่เข็ญ หลอกลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับ หรือกระทำโดยมิชอบใดๆ เป็นพยานหลักฐานที่ไม่อาจรับฟังได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 242

13. สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญา มีการกำหนดเป็นกฎหมายพระราชบัญญัติให้ความคุ้มครองพยานไว้เป็นครั้งแรกว่าบุคคลเหล่านี้ มีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จะเป็นและสมควรจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ มีการกำหนดการคุ้มครองพยาน แต่เดิมพยานสำคัญต้องเสี่ยงชีวิตถูกข่มขู่และอาจไม่ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ทั้งยังได้รับค่าตอบแทนในการมาเป็นพยานน้อยมากตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 244

14. จำเลยที่ถูกขังระหว่างพิจารณาและต่อมามีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด จำเลยมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246

15. ที่ต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด สามารถขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้และในกรณีที่มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ปรากฏว่าศาลพิพากษาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด บุคคลนั้นหรือทายาทมีสิทธิจะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตลอดจนบรรดาสิทธิที่เสียไปคืน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 247

2. พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543

มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

เป็นกฎหมายสำหรับจัดระเบียบงานศาลยุติธรรม ในส่วนของการพิจารณาและพิพากษาคดี เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อยเป็นไปในแนวทิศทางแบบมาตรฐานเดียวกัน ในพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ศาลยุติธรรม มีอยู่ 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา ศาลชั้นต้นนั้นได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง และศาลยุติธรรมที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้น กำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น

คำว่า "ศาล" กับคำว่า "ผู้พิพากษา" ย่อมมีความหมายเป็นอย่างเดียวกันคือเป็นผู้มีอำนาจทำการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญา นอกจากนี้คำว่า "ศาล" ยังมีความหมายอีกประการหนึ่งเป็นที่เข้าใจว่าทั่วๆกันไปคือ หมายถึงตัวอาคารสถานที่ซึ่งเป็นที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดีก็ได้ ซึ่งในแต่ละศาลหรือแต่ละอาคารของศาลนั้นจะต้องมีผู้พิพากษาซึ่งเป็นตัวบุคคลซึ่งเป็นข้าราชการประเภทหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า "ข้าราชการตุลาการ" ซึ่งหมายถึง "ข้าราชการ" ฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม" ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2453 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งในศาลนั้นๆ เพื่อทำหน้าที่เป็นกรรมการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลนั้นๆ ในแต่ละศาลจึงต้องมีผู้พิพากษาประจำอยู่ทุกศาล ส่วนจำนวนผู้พิพากษาคดีในศาลนั้นๆ จะมีจำนวนเท่าไหร่นั้นเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมเป็นผู้กำหนดความจำเป็นแห่งราชการของศาลนั้นๆ กล่าวคือการพิจารณาตามจำนวนคดีแห่งท้องที่แต่ละศาลว่ามีมากน้อยเพียงใดเป็นหลักสำคัญในการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาของแต่ละศาล อนึ่ง ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2543 มาตรา 6 ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ประกอบด้วยข้าราชการ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ข้าราชการตุลาการ (2) คะโต๊ะยุติธรรม (3) ข้าราชการศาลยุติธรรม

การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา273 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521 มาตรา 19 บัญญัติเรื่องการแต่งตั้งผู้พิพากษาไว้ดังนี้

"การแต่งตั้งผู้พิพากษาดำรงตำแหน่ง จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายก่อน แล้วจึงนำความกราบบังคมทูล"

บทบัญญัติดังกล่าวคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม ได้เข้ามาคุ้มครองความเป็นอิสระในทางส่วนตัวของผู้พิพากษาตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อมิให้อำนาจใดเข้ามาก้าวก่ายแทรกแซงในการแต่งตั้งบุคคลให้เข้าดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาได้

การพ้นจากตำแหน่งผู้พิพากษา ผู้พิพากษาจะไม่ถูกถอดถอนหรือปลดออกจากตำแหน่งโดยฝ่ายบริหารเพราะในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 273 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติว่า การให้ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมพ้นจากตำแหน่งจะได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต. ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการก่อน ซึ่งเป็นหลักประกันความเป็นอิสระในทางส่วนตัวของผู้พิพากษา มีก.ต.เป็นหลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เพราะ ก.ต.จะเป็นองค์กรที่คอยพิจารณาและควบคุมผู้พิพากษา โดยมีหลักการสำคัญว่าให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่ควบคุมผู้พิพากษาด้วยกันเอง ดังนั้น ฝ่ายบริหารจึงไม่อาจเข้ามาก้าวก่ายแทรกแซงให้คุณให้โทษแก่ผู้พิพากษาได้

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาแต่ละศาล ต่างกับการแต่งตั้งตำแหน่งผู้พิพากษาในแต่ละศาลกล่าว คือ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมหรือ ก.บ.ศ. เป็นผู้มีอำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาแต่ละศาลว่าควรจะมีกี่คน แต่ไม่มีอำนาจแต่งตั้งให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาแห่งใดแห่งหนึ่ง การแต่งตั้งให้ผู้พิพากษาไปดำรงตำแหน่งศาลใดศาลหนึ่งนั้นเป็นอำนาจของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมหรือ ก.ต. ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543

คำว่า “องค์คณะ” หมายถึงจำนวนผู้พิพากษาที่มีอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีแต่ละคดี ซึ่งอาจจะมีเพียงคนเดียวตามมาตรา 25 ก็ได้ ซึ่งเป็นกรณีผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่บัญญัติไว้ในมาตราดังกล่าว แต่ในกรณีศาลอื่นๆ จะต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 2 คนหรือ 3 คน เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี เช่น ตามมาตรา 26 หรือมาตรา 27

อำนาจของผู้พิพากษาคนเดียว

พระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 24 บัญญัติไว้ดังนี้

“ให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ออกหมายเรียก หมายอาญา หมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น

(2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมิใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี”

องค์คณะที่มีผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจตามมาตรา 24 อันเป็นบทบัญญัติที่ใช้กับผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมทุกศาล ทั้งในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ได้แก่ การออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่ง รวมถึงการออกคำสั่งใด ซึ่งมิใช้เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีด้วย

และมาตรา 24 เป็นอำนาจของศาลแขวงด้วยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 17 ดังนั้น อำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในทุกชั้นศาลมาตรา 24 ผู้พิพากษาคนเดียวในทุกศาลมีอำนาจตามมาตรา 24 ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประการคือ

1. ผู้พิพากษาคนเดียวในทุกชั้นศาลมีอำนาจออกหมายทุกชนิด ได้แก่ (1) หมายเรียก (2) หมายอาญา (3) หมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น นอกจากนี้ยังมีหมายอื่นๆ ที่ผู้พิพากษาคนเดียวในทุกชั้นศาลมีอำนาจออกได้ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น หมายนัด หมายบังคับคดี หมายบังคับคดี หมายที่ออกเป็นรูปคำสั่ง เช่น หมายเรียกพยานเอกสาร คำสั่งอายัด คำบังคับของศาลที่ให้จำเลยปฏิบัติตามคำพิพากษา คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาหรือคำสั่งคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความระหว่างพิจารณา เป็นต้น

2. ผู้พิพากษาคนเดียวในทุกชั้นศาลมีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมิใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

2.1 คำสั่งที่ไม่ทำให้คดีเสร็จเด็ดขาดไปทั้งเรื่องหรือบางประเด็น

2.2 คำสั่งที่ทำให้คดีเสร็จไปทั้งเรื่องหรือเสร็จไปบางประเด็น

องค์คณะที่มีผู้พิพากษาคนเดียวรวมถึงผู้พิพากษาในศาลแขวง

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 25 บัญญัติไว้ดังนี้

“ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวกับคดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้นดังต่อไปนี้

(1) ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง

(2) ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย

(3) ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา

(4) พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนเงินดังกล่าวอาจจะขยายได้ โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

(5) พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้

ผู้พิพากษาประจำศาลไม่มีอำนาจตาม (3) (4) หรือ (5)"

บทบัญญัติว่าด้วยอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นเท่านั้น ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาไม่มีอำนาจตามมาตรานี้ หมายความว่าอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีหรือมีคำสั่งตามมาตรา 25 ถ้าคดีอยู่ในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาจะต้องใช้องค์คณะผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คนจึงจะมีอำนาจดำเนินการได้ ทั้งนี้ตามมาตรา 27 แต่ถ้าคดีดังกล่าวอยู่ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นมีอำนาจที่จะดำเนินการเองได้ อำนาจในการไต่สวนและการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญา ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 25 ซึ่งมี 5 ประการนี้ นอกจากจะเป็นอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นทุกศาลแล้ว ยังเป็นอำนาจของศาลแขวงด้วย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 17 ว่าผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นทุกศาลมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในศาลนั้น

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 26 ภายใต้บังคับมาตรา 25 ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นนอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่น ซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั้งปวง

บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดเกี่ยวกับองค์คณะของผู้พิพากษา ในศาลชั้นต้นว่าจะต้องมีจำนวนกี่คนจึงจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือคดีอาญา

องค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาคและศาลฎีกา

พระธรรมนูญศาลยติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 27 บัญญัติไว้ดังนี้

"ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกาต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคนจึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้

ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค และผู้พิพากษาศาลฎีกาที่เข้าประชุมใหญ่ในศาลนั้นหรือในแผนกคดีของศาลดังกล่าว เมื่อได้ตรวจสำนวนคดีที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีแล้ว มีอำนาจพิพากษาหรือทำคำสั่งคดีนั้นได้ และเฉพาะในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจทำความเห็นขัดแย้งได้ด้วย"

บทบัญญัติดังกล่าวว่าด้วยองค์คณะของผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาคและศาลฎีกาซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. องค์คณะผู้พิพากษาในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาคและศาลฎีกาอย่างน้อย 3 คน การพิจารณา พิพากษาคดีแต่ละเรื่องของศาลอุทธรณ์ก็ดี ศาลอุทธรณ์ภาคใดภาคหนึ่งก็ดีและศาลฎีกาก็ดี จะต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คนจึงจะเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้

เว้นแต่กรณีคดีนั้นเป็นอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลทุกชั้นศาลตามมาตรา 24 คือการออกหมายชนิดต่างๆ การออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมิใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี นอกจากกรณีดังกล่าวแล้วการพิจารณาก็ดี การออกคำสั่งหรือคำพิพากษาใดๆ ก็ดีในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาคและศาลฎีกาจะต้องมีองค์คณะผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน

2. การจ่ายสำนวนคดีการกำหนดองค์คณะผู้พิพากษา เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีในศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลฎีกานั้น ในทางปฏิบัติจะมีการแบ่งคณะผู้พิพากษาออกเป็นหลายคณะ คณะหนึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาประมาณ 3 ถึง 4 คน การพิจารณาพิพากษาคดีแต่ละเรื่องนั้นก็จะมีขั้นตอนและการดำเนินการตามลำดับความถูกต้องกล่าวคือ ประธานศาลฎีกาหรือประธานศาลอุทธรณ์ หรือประธานศาลอุทธรณ์ภาคในแต่ละภาคจะเป็นผู้จ่ายสำนวนคดีให้แก่ผู้พิพากษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลยุติธรรมตามที่ระบุไว้ในมาตรา 32 โดยจะกำหนดตัวผู้พิพากษาที่จะทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นเจ้าของสำนวนคดีแต่ละเรื่อง เมื่อผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนคดีเรื่องนั้น ตรวจสำนวนแล้วก็จะยกร่างคำพิพากษาคร่าวๆ แล้วปรึกษาหารือกับองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อร่างคำพิพากษาขึ้นมาเมื่อ พิพากษาเสร็จแล้วคำพิพากษานั้นจะถูกส่งไปตรวจสอบโดยผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ หรือผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาคหรือผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแล้วแต่กรณี หากผู้ช่วยฯเหล่านั้นมีความเห็นอย่างไรก็จะบันทึกไว้ หลังจากนั้นก็จะถูกตรวจสอบโดยรองประธานศาลฎีกา หรือรองประธานศาลอุทธรณ์หรือรองประธานศาลอุทธรณ์ภาคแล้วแต่กรณี ขั้นตอนสุดท้ายจะถูกตรวจสอบโดยประธานศาลฎีกาหรือประธานศาลอุทธรณ์แต่ละศาลดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าความจะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีแต่ละเรื่องอย่างถูกต้องและยุติธรรมตามกฎหมาย

3. องค์คณะผู้พิพากษาในที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา หรือศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค

การวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยที่ประชุมใหญ่นั้นมีเฉพาะในศาลสูงสุดคือ ศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคใดภาคหนึ่งและศาลฎีกา การพิจาณาคดีโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลสูงดังกล่าวนั้นแยกเป็น 2 ประเภทคือการพิจารณาคดีแพ่งโดยที่ประชุมใหญ่และการพิจาณาคดีอาญาโดยที่ประชุมใหญ่

อำนาจศาลยุติธรรม

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 17 บัญญัติไว้ดังนี้

"ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและมีอำนาจทำการไต่สวน หรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 24 และมาตรา 25 วรรคหนึ่ง"

บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดอำนาจของศาลแขวงว่ามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีชนิดใดชนิดหนึ่ง คำว่า "อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี" ต้องแยกพิจารณาออกเป็น 3 กรณีด้วยกันคือ

(1) อำนาจพิจารณา หมายถึงอำนาจพิจารณาคดีอย่างเดียวไม่มีอำนาจพิพากษาด้วย

(2) อำนาจพิจารณา และพิพากษาคดี หมายถึงมีอำนาจพิจารณาและมีอำนาจพิพากษาคดีโดยมีเงื่อนไข

(3) อีกกรณีหนึ่งมีอำนาจพิจารณาคดี และมีอำนาจพิพากษาคดีโดยมีเงื่อนไขหรือมีข้อ จำกัด

อำนาจของศาลแขวงตามมาตรา 17 แบ่งออกได้เป็น 2 หัวข้อใหญ่ๆ หรือ 2 หมวดดังนี้

มาตรา 17 (หมวด 1) ศาลแขวงมีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 24

มาตรา 17 (หมวด 2) ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและมีอำนาจทำการไต่สวนตามมาตรา 25 วรรคหนึ่ง

อำนาจของศาลแขวงคืออำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในทุกศาลตามมาตรา 24 และมีอำนาจของผู้พิพากษาคนเดียวในศาลชั้นต้นตามมาตรา 25

อำนาจศาลจังหวัด

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 18 บัญญัติไว้ดังนี้

"ศาลจังหวัดมีอำนาจพิจาณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวงที่มิได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น"

บทบัญญัติดังกล่าวมาตรา 18 เป็นเรื่องการกำหนดของอำนาจของศาลจังหวัด ส่วนมาตรา17 ที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการกำหนดเขตอำนาจศาลชั้นต้นซึ่งรวมทั้งเขตอำนาจศาลจังหวัดด้วย โดยบัญญัติว่าให้มีเขตอำนาจศาลเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหวัดกำหนดไว้ มาตรา 18 เป็นเรื่องของอำนาจศาลจังหวัด

อำนาจของ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 19 บัญญัติไว้ดังนี้

ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ และศาลแพ่งธนบุรีมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั้งปวงและคดีอื่นใดที่มิได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น

ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรีมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรมอื่น รวมทั้งคดีอื่นใดที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา แล้วแต่กรณี

บทบัญญัติ มาตรา 19 บัญญัติเรื่องอำนาจของศาลแพ่งและศาลอาญาไว้ดังนี้

1. ศาลแพ่ง และศาลที่มีชื่อคำว่า “แพ่ง” ประกอบอยู่ด้วย ได้แก่ ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ และศาลแพ่งธนบุรี
2. ศาลอาญา และศาลที่มีคำว่า “อาญา” ประกอบอยู่ด้วยได้แก่ ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลธนบุรี
3. อำนาจของศาลแพ่งและศาลที่มีชื่อคำว่า “แพ่ง” ประกอบอยู่ด้วย
4. อำนาจของศาลอาญาและศาลทีมีชื่อคำว่า “อาญา” ประกอบอยู่ด้วย

ศาลแพ่ง หรือศาลที่มีชื่อคำว่า “แพ่ง” ประกอบอยู่ด้วยได้แก่ ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ดังนั้น ถ้าต้องการจัดตั้งศาลท้องถิ่นที่ใดให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาไม่จำกัดทุนทรัพย์ก็ให้ตั้งศาลโดยมีคำว่า “จังหวัด” อยู่ด้วยแล้ว ใช้ชื่อเขตหรืออำเภอท้องที่นั้นพ่วงท้ายไปด้วย เช่นศาลจังหวัดปากช่องทำนองเดียวกันถ้าต้องการตั้งศาลขึ้นมาในท้องที่ใดเพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งทั้งปวงโดยไม่จำกัดจำนวนทุนทรัพย์ก็ให้ตั้งเป็นศาลโดยมีคำว่า “แพ่ง” อยู่ด้วยแล้วใช้ชื่อเขตหรือท้องที่นั้นพ่วงเข้าไป เช่น ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ เป็นต้น

ศาลอาญาและศาลที่มีคำว่า “อาญา” ประกอบอยู่ด้วยได้แก่ ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลอาญาธนบุรีก็เช่นเดียวกัน มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงโดยไม่จำกัดอัตราโทษ แต่เดิมในกรุงเทพมหานครมีศาลอาญาเพียงแห่งเดียว ต่อมาปริมาณคดีอาญาเพิ่มมากขึ้นจึงได้มีการจัดตั้งศาลอาญากรุงเทพใต้และศาลธนบุรีขึ้น ดังนั้นคำว่า “อาญา” หรือ “ศาลอาญา” จึงมีความหมายพิเศษเช่นเดียวกับคำว่า “ศาลจังหวัด” กล่าวคือถ้ามีการจัดตั้งศาลขึ้นมาโยมีชื่อคำวา “ศาลอาญา” ประกอบอยู่ด้วยก็ให้พึงเข้าใจว่าศาลนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงโดยไม่จำกัดอัตราโทษ

อำนาจพิจารณาของศาลแพ่งและศาลอาญาเฉพาะศาลแพ่งและศาลอาญา มีอำนาจพิเศษกว่าศาลแพ่งและศาลอาญาอื่นๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในมาตรา 16 วรรคสามกล่าวคือ คดีที่อยู่นอกเขตอำนาจศาลแพ่ง หรือศาลอาญาได้ทั้งนี้โดยให้อยู่ในดุลยพินิจของศาลแพ่งหรือศาลอาญาที่จะรับคดีเหล่านั้นไว้พิจารณาคดีเหล่านั้นไว้พิจารณาหรือไม่ก็ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 16 วรรค 3

ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี มีอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทั้งปวงไม่จำกัดจำนวนอัตราโทษดังที่กล่าวแล้ว หมายถึงคดีอาญาทั้งปวงที่มิได้อยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมอื่น ข้อนี้หมายถึงคดีอาญาที่มิได้อยู่ในอำนาจของศาลจังหวัดหรือศาลแขวงหรือศาลอื่นๆ ที่สังกัดอยู่ในกลุ่มศาลยุติธรรมก็ให้มาฟ้องต่อศาลอาญาหรือศาลอาญากรุงเทพใต้หรือศาลอาญาธนบุรี ทั้งนี้แล้วแต่ว่าคดีดังกล่าวนั้นอยู่ในเขตอำนาจของศาลใดซึ่งต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกชั้นหนึ่ง นอกจากนี้ศาลอาญาทั้ง 3 แห่งดังกล่าวยังมีอำนาจพิจารณาคดีอื่นที่กฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ด้วย เช่นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 41 ถึงมาตรา 45 ให้อำนาจศาลอาญามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คือการเรียก ร้องค่าเสียหายหรือเรียกทรัพย์สินคืนเนื่องจากจำเลยกระทำความผิดทางอาญาได้ด้วย

อำนาจของศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 22 บัญญัติไว้ดังนี้

"ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น ตามบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์และว่าด้วยเขตอำนาจศาล และมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) พิพากษายืนตาม แก้ไข กลับ หรือยกคำพิพากษาของศาลชั้นต้นที่พิพากษาลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ในเมื่อคดีนั้นได้ส่งขึ้นมายังศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(2) วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องขอที่ยื่นต่อศาลอุทธรณ์ หรือศาลอุทธรณ์ภาคตามกฎหมาย

(3) วินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่น"

บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์ขึ้นมาจากศาลชั้นต้น

อำนาจของศาลฎีกา

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 23 บัญญัติไว้ดังนี้

"ศาลฎีกามีอำนาจการพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค และคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นโดยตรงต่อศาลฎีกา ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการอุทธรณ์หรือฎีกาและคดีที่กฎหมายบัญญัติให้ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษา รวมทั้งมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดหรือสั่งคำร้องขอที่ยื่นต่อศาลฎีกาตามกฎหมาย

คดีที่ศาลฎีกาได้พิจารณาพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว คู่ความไม่มีสิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาคัดค้านคดีนั้นต่อไป"

บทบัญญัติดังกล่าวศาลฎีกา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่คู่ความอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ หรือศาลอุทธรณ์ภาค หรือคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นซึ่งกฎหมายให้อุทธรณ์โดยตรงต่อศาลฎีกา

วิธีพิจารณาความอาญาในศาลยุติธรรมที่เทียบกับวิธีพิจารณาความในศาลทหารมีดังนี้

การสืบสวนและสอบสวน

การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนการพิจารณาของศาล (Pre-Trai)

การดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนการพิจารณาของศาล หมายถึง กระบวนการที่เริ่มแต่มีการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิดเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และทำการสอบสวนจนกระทั่งนำตัวบุคคลไปฟ้องร้องต่อศาล และมีการตรวจสอบมูลคดีเบื้องต้นคือการไต่สวนมูลฟ้องความสำคัญของการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนการพิจารณาของศาลอยู่ที่ว่า เป็นขั้นตอนแรกที่จะส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11) บัญญัติเรื่องการสอบสวนไว้ดังนี้

"การสอบสวน" หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ"

บทบัญญัติดังกล่าวการสอบสวนจึงมีขึ้นเมื่อเกิดความผิดอาญาขึ้นแล้ว ซึ่งต่างกับการสืบสวนโดยตามประมวลกฎหมายวีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(10) บัญญัติเรื่องการสืบสวนไว้ดังนี้ "การสืบสวน"หมายความถึง "การแสวงหาข้อเท็จจริง และหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครอง

หรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด" บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการกระทำที่เกิดก่อนการกระทำผิดอาญา หรือเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวนเมื่อเกิดการกระทำผิดอาญาขึ้นแล้วก็ได้

สำหรับการสอบสวนนั้น เป็นการกระทำอันเกี่ยวกับ

ก. การรวบรวมพยานหลักฐาน ซึ่งอาจเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ และการจัดให้ได้มาซึ่งพยานเหล่านั้น

ข. การดำเนินการอื่นๆ เช่น การควบคุมผู้ต้องหาในระหว่างการสอบสวนการนำตัวผู้ต้องหาไปฝากขังต่อศาล การทำบันทึกในกรณีที่ผู้ต้องหาไม่ยอมให้การเป็นต้น

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

ก. ทราบข้อเท็จจริง เช่น มีผู้มากล่าวหา พนักงานสอบสวนก็ต้องสอบสวนเพื่อให้ทราบว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดอาญาหรือไม่

ข. พิสูจน์ความผิด คือ ค้นหาพยานหลักฐานจนแน่ชัด โดยปราศจากข้อสงสัยว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดจริง

ค. เอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

ถ้าผู้เสียหายประสงค์จะฟ้องคดีอาญา มาตรา 162(1) บัญญัติว่า ศาลต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอ มาตรา 167 บัญญัติว่า ถ้าคดีมีมูลให้ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป ถ้าคดีไม่มีมูลฟ้อง ให้ศาลพิพากษายกฟ้อง

ถ้าเจ้าพนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้ว มาตรา 162(2) บัญญัติไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าศาลเห็นสมควร จะสั่งให้มีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

เหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้ต่างกันเพราะ มาตรา 120 ได้บัญญัติบังคับพนักงานอัยการ ก่อนจะทำคดีมาสู่ศาลว่า ห้ามมิให้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการดำเนินการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน ดังนั้นพนักงานอัยการจะฟ้องคดี คดีนั้นๆ จะต้องผ่านการสอบสวนมาก่อน อันเป็นการดำเนินการของเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐคือ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมาแล้ว การที่ศาลจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องอีก จึงไม่จำเป็นแต่การสอบสวนนั้นจะต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 17 บัญญัติเรื่อง ผู้มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับสืบสวนคดีอาญาไว้ดังนี้

"พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาได้"

บทบัญญัติดังกล่าว พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจคือผู้มีอำนาจในการสืบสวนคดีซึ่งอยู่ในอำนาจศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิพิจารณาความอาญามาตรา 18 บัญญัติเรื่องผู้มีอำนาจการสอบสวนไว้ดังนี้

"ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหามีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

สำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีให้ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้

ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในมาตรา 19 มาตรา 20 และมาตรา 21 ความผิดอาญาได้เกิดในเขตอำนาจพนักงานสอบสวนคนใด โดยปกติให้เป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนความผิดนั้นๆ เพื่อดำเนินคดีเว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จึงให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวนในเขตท้องที่ใดมีพนักงานสอบสวนหลายคน การดำเนินการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในท้องที่นั้น หรือผู้รักษาการแทน "

บทบัญญัติดังกล่าว ผู้มีอำนาจสอบสวน ได้แก่ พนักงานสอบสวนท้องที่ ที่ความผิดได้เกิดขึ้น หรืออ้างหรือเชื่อว่าเกิดขึ้น หรือผู้ต้องหาที่มีอยู่ หรือถูกจับ ในเขตอำนาจของตนได้ เป็นผู้มีอำนาจในการสอบสวน (ตามมาตรา 18) ความผิดอันยอมความได้ความผิดต่อส่วนตัว) จะสอบสวนได้ต้องมีการร้องทุกข์โดยผู้เสียหาย หรือผู้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหายก่อน (ป.วิอาญา มาตรา 121 วรรคสอง) ตามระเบียบภายในอายุความ 3 เดือนนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด (ป.อ.มาตรา 96) หากมิใช่ผู้เสียหายร้องทุกข์ การร้องทุกข์ไม่ชอบพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน หากสอบสวนไป การสอบสวนก็ไม่ชอบด้วยกฎหมายพนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้อง ส่วนคดีอาญาแผ่นดินพนักงานสอบสวน สอบสวนได้ โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์

อำนาจในการสอบสวนของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ

อำนาจในการออกหมายเรียก หรือเรียกไว้ดังนี้ "การที่จะให้บุคคลใดมาที่พนักงานสอบสวน หรือมาที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่หรือมาศาลเนื่องในการสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง การพิจารณาคดี หรือการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ จักต้องมีหมายเรียกของพนักงานสอบสวนหรือพนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ

ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ หรือของศาลแล้วแต่กรณีที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชันผู้ใหญ่ ไปทำการสอบสวนด้วยตนเอง ย่อมมีอำนาจที่จะเรียกผู้ต้องหาหรือพยานมาได้โดยไม่ต้องออกหมายเรียก"

บทบัญญัติดังกล่าวพนักงานสอบสวนจึงมีอำนาจเรียก หรือออกกฎหมายเรียกบุคคลใดที่พนักงานสอบสวน เพื่อประโยชน์ในการสอบสวน แต่ถ้าในการสอบสวนนั้นจำเป็นจะต้องมีการออกหมายอาญา อันได้แก่หมายจับและหมายค้น หรือจะต้องมีการจับค้นบุคคลหรือสถานที่ใดแล้วกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนที่จะกระทำได้โดยตรง

ในกรณีออกหมายอาญานั้นมาตรา 58(1) บัญญัติว่า ถ้าเป็นหมายจับผู้ต้องหาที่มิได้อยู่ในอำนาจศาล ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และ (3) ถ้าเป็นหมายค้น ได้แก่ ศาลหรือ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชันผู้ใหญ่ ดังนั้น การออกหมายจับก็ดี การออกหมายค้นก็ดี พนักงานสอบสวนมีอำนาจกระทำได้ก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ขณะเดียวกันเท่านั้น (พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ มีบัญญัติในมาตรา 2(17)

ในกรณีจับหรือค้นก็เช่นเดียวกัน พนักงานสอบสวนจะกระทำเองมิได้ และการจับแต่พนักงานสอบสวนจะเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในขณะเดียวกัน และการจับหรือค้นนั้นจะต้องกระทำให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ในเรื่องนั้นๆ อีกด้วย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติเรื่องผู้ฟ้องคดีอาญาไว้ดังนี้

"บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

1. พนักงานอัยการ
2. ผู้เสียหาย"

บทบัญญัติดังกล่าวผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลคือ พนักงานอัยการหรือผู้เสียหาย

ถ้าผู้เสียหายประสงค์จะฟ้องคดีอาญาเอง มาตรา 162(1) บัญญัติว่า ศาลจะต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอ และมาตรา 167 บัญญัติ ถ้าคดีมีมูล ให้ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป ถ้าคดีไม่มีมูลฟ้อง ให้ศาลพิพากษายกฟ้อง

ถ้าพนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้ว มาตรา 162(2) บัญญัติว่า ไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าศาลเห็นสมควร จะสั่งให้มีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนได้

เหตุที่กฎหมายบัญญัติไว้ต่างกันเพราะ มาตรา 120 ได้บัญญัติบังคับพนักงานอัยการก่อนจะทำคดีมาสู่ศาลว่า ห้ามมิให้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมีให้มีการดำเนินการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน ดังนั้นพนักงานอัยการจะฟ้องคดีคดีนั้นๆจะต้องผ่านการสอบสวนมาก่อนอันเป็นการดำเนิน การของเจ้าพนักงานหน้าที่ของรัฐคือ พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมาแล้ว การที่

ศาลจะดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องอีก จึงไม่จำเป็น แต่การสอบสวนนั้นจะต้องเป็นการสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

ประมวลกฎหมายวิพิจารณาความอาญา มาตรา 4 ถึงมาตรา 6 บัญญัติเรื่องผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายไว้ดังนี้

มาตรา 4 "ผู้เสียหาย" หมายความถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 5 และ 6

มาตรา 5 "พนักงานอัยการ" หมายความถึงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้

มาตรา 6 "พนักงานสอบสวน" หมายความถึงการที่ผู้เสียหายซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน

ทนายความ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคสอง บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความไว้ดังนี้

"ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มการพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรานี้ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดี และสภาวะทางเศรษฐกิจทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง"

บทบัญญัติดังกล่าว การตั้งทนายความ คดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาศาลต้องถามจำเลยเรื่องทนายความและหากจำเลยไม่มีและหากจำเลยไม่มีศาลต้องตั้งทนายให้จำเลยเสมอ โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยต้องการหรือไม่ เว้นแต่จำเลยแถลงจะหาทนายเอง

การสอบจำเลยเรื่องทนายความในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ดังที่ระบุไว้ในมาตรา 173 วรรคหนึ่ง เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องดำเนินการหากศาลพิพากษาไปโดยไม่ได้สอบจำเลยเรื่องทนายความถือว่าไม่ชอบด้วยกระบวนการพิจารณา

การฟ้องคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(4) บัญญัติเรื่องให้สิทธิดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายไว้ดังนี้

"ผู้เสียหาย" หมายความถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4 5 และ6

บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการให้สิทธิดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติเรื่องบุคคลที่มีการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมไว้ดังนี้

บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย

บทบัญญัติดังกล่าวบุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลยุติธรรมกำหนดให้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการและผู้เสียหาย

นอกจากนั้นกฎหมายดังกล่าวยังให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในคดีอาญาในระยะใด ระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้ตามมาตรา 30 และให้สิทธิพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดีอาญาที่ไม่ใช่ความผิดต่อส่วนตัวในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้ตาม มาตรา 31

การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 และมาตรา 41 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 40 "การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาจะฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิพิจารณาความแพ่ง"

มาตรา 41 "ถ้าการพิจารณาคดีแพ่งจักทำให้การพิจารณาคดีอาญาเนิ่นช้าติดขัด ศาลมีอำนาจสั่งให้แยกคดีแพ่งออกจากคดีอาญา และพิจารณาต่างหากโดยศาลที่มีอำนาจชำระ"

มาตรา 51 "ถ้าไม่มีผู้ใดฟ้องทางอาญา สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องทางแพ่งเนื่องจากความผิดนั้นย่อมระงับไปตามกำหนดเวลาดังที่กฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติไว้เรื่องอายุความฟ้อง"

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 บัญญัติไว้ดังนี้

" คำสั่งไม่ฟ้องคดี หาตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีโดยตนเองไม่"

บทบัญญัติดังกล่าวให้สิทธิผู้เสียหายคดีอาญาได้เองโดยตรง และอิสระเพื่อให้สิทธิขั้นมูลฐานแก่ผู้เสียหาย และต้องการให้มีการถ่วงดุลอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ ซึ่งใช้อำนาจแทนรัฐเช่น กรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีได้เองตามมาตรา 34

การอุทธรณ์และฎีกา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 บัญญัติเรื่องระยะเวลายื่นอุทธรณ์ไว้ดังนี้

"การยื่นอุทธรณ์ ให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง"

บทบัญญัติดังกล่าวระยะเวลาในการอุทธรณ์ให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 216 บัญญัติระยะเวลาการยื่นฎีกาไว้ดังนี้

"ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 217 ถึง 221 คู่ความมีอำนาจฎีกาคัดค้านคำพิพากษา หรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่ายที่ฎีกาฟัง"

บทบัญญัติดังกล่าวระยะเวลาในการฎีกาให้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์ภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่ฎีกาฟัง

ปัญหาและอุปสรรคการพิจารณาคดีของศาลยุติธรรม

การพิจารณาคดีของศาลยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 241 ให้รวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมนั้น ปรากฏว่าศาลยุติธรรมไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากมีจำนวนคดีความค้างในศาลยุติธรรมมาก ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาในทุกศาลการนัดสืบพยานต้องมีการนัดล่วงหน้าเกินกว่า18 เดือน เป็นที่เดือนร้อนแก่ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยทั้งในคดีทางแพ่งและคดีอาญา เช่น การฟ้องร้องเรื่องสิทธิการใช้สิทธิบัตร การสั่งให้ระงับการกระทำ เมื่อยังไม่มีคำพิพากษาฝ่ายที่ละเมิดก็สามารถดำเนินการละเมิดนั้นต่อไปได้นานหรือในกรณีความผิดทางอาญาที่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาและไม่สามารถประกันตัวออกไปได้ ก็ต้องถูกคุมขังเป็นเวลานานทั้งนี้ต่อมาปรากฏว่าผู้นั้นอาจไม่ได้กระทำผิดก็ได้ การที่รัฐให้ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยตามพระราชบัญญัติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 247 ก็ไม่สามารถทดแทนอิสรภาพที่ต้องสูญเสียไปได้

3. รูปแบบและอำนาจหน้าที่การพิจารณาคดีของศาลทหารในต่างประเทศ

ประเทศไทยมีการแยกระบบศาลเป็น 2 ระบบ คือ ศาลยุติธรรมสังกัดกระทรวงยุติธรรมกับศาลทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม โดยมีอำนาจการดำเนินกระบวนพิจารณาตามที่กฎหมายกำหนด เมื่อพิจารณากับศาลทหารต่างประเทศได้ดังนี้[38]

ประเทศอังกฤษ มีทั้งศาลยุติธรรมและศาลทหารแต่มิได้แบ่งแยกเด็ดขาดเหมือนในระบบของไทยเพราะในชั้นอุทธรณ์และฎีกา ศาลที่ทำหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี คือ ศาลยุติธรรมประเทศอังกฤษ แบ่งศาลทหารออกเป็น

ศาลทหารชั้นต้น ได้แก่

(1) ศาลจังหวัด (DISTRICT COURT-MARTIAL) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะนายทหารชั้นประทวนและพลทหาร โดยมีอำนาจลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี

(2) ศาลมณฑลทหาร (GENERAL COURT-MARTIAL) มีอำนาจเต็มที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี ยกเว้นคดีบางประเภท

(3) ศาลอาญาศึก (FIELD GENERAL COURT-MARTIAL) เป็นศาลที่ตั้งขึ้นในกรณีที่ไม่อาจตั้งศาลอื่นๆ ได้แต่มีอำนาจลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี

ทั้งสามศาลผู้เป็นตุลาการพระธรรมนูญคือผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาคดีร่วมกับตุลาการที่เป็นทหาร

ศาลอุทธรณ์ทหาร (COURT -MARTIAL APPEAL COURT) ได้จัดตั้งเป็นส่วนหนึ่งของศาลอุทธรณ์พลเรือน ข้อสังเกต คือ การอุทธรณ์คดีของศาลอุทธรณ์ทหารในปัญหาข้อกฎหมาย อธิบดีกรมอัยการก็รับรองให้อุทธรณ์ได้ ศาลทหารสูงสุด (HOUSE OF LORDS) คือศาลฎีกาของพลเรือนที่ทำหน้าในการพิจารณาพิพากษาคดี[39] ศาลสูงสุดที่พิจารณาคดีชั้นฎีกาของศาลทหารและศาลยุติธรรมของประเทศอังกฤษเป็นศาลเดียวกัน

ประเทศฝรั่งเศส มีศาลทหารและศาลยุติธรรมเช่นเดียวกับประเทศไทย ในศาลชั้นต้นได้ให้ผู้พิพากษาจากศาลอุทธรณ์พลเรือนเป็นประธานศาลร่วมกับตุลาการที่เป็นทหาร คดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้นจึงให้ศาลฎีกา (COURT DE CASSATION)[40] พิจารณาพิพากษาระบบศาลของฝรั่งเศสเหมือนระบบศาลของอังกฤษ คือศาลสูงสุดที่พิจารณาคดีชั้นฎีกาของศาลทหารและศาลยุติธรรมเป็นเป็นศาลเดียวกัน คือ ศาลฎีกาของพลเรือน

---

[38] เอกสารประกอบคำบรรยาย โรงเรียนเหล่าพระธรรมนูญ วิชาความรู้เรื่องศาลทหารต่างประเทศ, หน้า 24.

[39] พล.ท.สุข เปรุนาวิน. **ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513, หน้า 55.

[40] **Ibid.**

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แบ่งศาลออกเป็นศาลยุติธรรมกับศาลทหาร โดยศาลทหารในสหรัฐมี 3 ชั้นเช่นเดียวกับประเทศไทยและใช้ระบบแยกจากกันโดยเด็ดขาดคือศาลทหารชั้นต้นศาลอุทธรณ์ทหารและศาลฎีกาทหาร

(1) ศาลทหารชั้นต้นมี 3 ศาล คือ

1. GENERAL COURTS-MARTIAL มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาบุคคลที่อยู่ใต้บังคับ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย UNIFORM CODE OF MITARY JUSTIC พิจารณาพิพากษาความผิดที่กระทำโดยบุคคลใดๆ ที่กฎหมายเกี่ยวด้วยความสงครามได้กำหนดให้ขึ้น ศาลทหารและความผิดในดินแดนที่ยึดครองไว้จากข้าศึกในกรณีจำเป็นที่ศาลทหารต้องกระทำหน้าที่แทนศาลพลเรือน ผู้มีอำนาจตั้งศาลนี้คือประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา รัฐมนตรีว่าการทบวงของแต่ละกองทัพผู้บัญชาการกองพล (หรือเทียบเท่าในกองทัพทั้งสาม) ผู้บังคับบัญชาทหารตามที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง และผู้บังคับบัญชาทหารที่ประธานาธิบดีให้อำนาจไว้

2. SPECIAL COURTS- MARTIAL มีอำนาจพิจารณาบุคคลที่อยู่ใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย UNIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE ซึ่งได้กระทำผิดมีโทษไม่ถึงประหารชีวิต สำหรับความผิดโทษประการชีวิตนั้น อาจมีการพิจารณาได้ตามกฎ ข้อบังคับที่ประธานาธิบดีกำหนดไว้ ศาลมีอำนาจพิพากษาวางโทษได้ทุกชนิดตามที่บัญญัติในประมวลกฎหมายนี้ ผู้มีอำนาจศาลนี้คือผู้มีอำนาจตั้งศาล GENERAL COURTS-MARTIAL ผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารที่ประจำป้อม ค่าย สนามบินหรือสถานที่หน่วยงานทหารตั้งอยู่ ผู้บังคับบัญชาชั้นผู้บังคับกองพันหรือเทียบเท่าและผู้บังคับบัญชาทหารที่รัฐมนตรีฯให้อำนาจ

3. SUMMARY COURTS -MARTIAL มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีความผิดที่บุคคลอยู่ใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย UNTIFORM CODE OF MILITARY JUSTICE ได้แก่กระทำผิดมีโทษตามประมวลกฎหมายนี้ซึ่งมิใช่โทษประหารชีวิต แต่ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่นายดาบ จ่านายสิบ นักเรียน นายทหารกระทำผิด ผู้มีอำนาจตั้งศาลนี้คือผู้มีอำนาจตั้งศาลทั้ง 2 ที่กล่าวมาข้างต้น ผู้บังคับบัญชากองทหารอิสระเหนือเทียบเท่าผู้บังคับบัญชาทหารที่รัฐมนตรีฯ ให้อำนาจ และผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปมีอำนาจตั้งศาลนี้ได้เสมอเมื่อพิจารณาเห็นสมควร

(2) ศาลอุทธรณ์ทหาร (BOARD OF REVIEW) ประมวลกฎหมาย UNIFORM CODE OF MILTARY JUSTICE บัญญัติให้กรมพระธรรมนูญของแต่ละกองทัพมีศาลอุทธรณ์ทหารอย่างน้อย 1 ศาล เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้เสนอคดีที่ศาลทหารพิพากษาลงโทษนายทหารที่เป็นนายพลหรือผู้บังคับการเรือ (FLAG OFFICER) หรือโทษประหารชีวิต โทษไล่ออกซึ่งผู้รับโทษเป็นนายทหารสัญญาบัตร นักเรียนนายทหาร หรือนายทหารชั้นเรือตรี (MIDSHIPMAN) โทษปลด

ออกเพราะประพฤติไม่ดีหรือกักขังมีกำหนด 1 ปี หรือกว่านั้นขึ้นไปต่อศาลอุทธรณ์ทหาร เมื่อศาลอุทธรณ์ทหารพิจารณาพิพากษาเสร็จแล้ว เจ้ากรมพระธรรมนูญจะมีคำสั่งให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลดำเนินการตามคำพิพากษานั้น เว้นแต่ประธานาธิบดี รัฐมนตรีว่าการทบวงในกองทัพสังกัดหรือศาลฎีกาทหารจะสั่งให้ดำเนินการเป็นอย่างอื่น

(3) ศาลฎีกาทหาร (COURT OF MILITARY APPEALS) ศาลฎีกาทหารประกอบด้วย ตุลาการนายแต่งตั้งจากบุคคลพลเรือนโดยประธานาธิบดีด้วยคำแนะนำและยินยอมของวุฒิสภามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยมียศเป็นนายพล หรือผู้บังคับการเรือ (FLAG OFFICER) คดีที่ศาลอุทธรณ์ทหารได้พิจารณาแล้ว ซึ่งเจ้ากรมพระธรรมนูญสั่งให้ส่งให้ศาลฎีกาทหารพิจารณาคดีที่ศาลอุทธรณ์ทหารได้พิารณาแล้ว จำเลยยื่นคำร้องฎีกาและมีเหตุผลสมควรศาลฎีกาทหารอนุมัติให้ฎีกาได้[41]

ประเทศเนเธอร์แลนด์ แบ่งศาลเป็นศาลพลเรือนและศาลทหารเช่นกัน ศาลทหารแบ่งเป็นศาลทหารชั้นต้น กับศาลชั้นสูง

(1) ศาลทหารชั้นต้น เรียกว่า ศาลประจำมีองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา 5 นาย ซึ่งองค์คณะนั้นเป็นผู้เป็นประธานตุลาการ ได้แก่ นักกฎหมายพลเรือนซึ่งแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ให้ดำรงตำแหน่งตลอดชีวิตหรือแต่งตั้งจากนายทหารสัญญาบัตรเหล่าพระธรรมนูญเป็นทหารนอกราชการหรือนายทหารสำรองก็ได้ ประธานตุลาการสังกัดกระทรวงยุติธรรม นอกจากนี้มีตุลาการซึ่งเป็นนายทหารสัญญาบัตรของค่ายทหารซึ่งศาลทหารประจำนั้นตั้งอยู่อีก 4 นาย โดยผู้บังคับบัญชาของค่ายทหารเป็นผู้แต่งตั้ง เขตอำนาจของศาลทหารประจำเป็นไปตามเขตพื้นที่ที่กำหนด เมื่อกองทัพหรือส่วนแห่งกองทัพได้เคลื่อนย้ายเข้าสู่ยุทธบริเวณพระมหากษัตริย์อาจสั่งตั้งศาลสนามขึ้น และจะเป็นศาลทหารประจำอยู่ตลอดระยะเวลาที่มีการเคลื่อนย้าย

(2) ศาลทหารชั้นสูง องค์คณะ 6 นาย โดยประธานตุลาการเป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์พลเรือนแห่งกรุงเฮก ตุลาการ 5 นายประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลยุติธรรม 1 นาย นายทหารสัญญาบัตรประจำการสังกัดกองทัพบก 2 นาย กองทัพเรือและกองทัพอากาศ กองทัพละ 1 นาย ซึ่งปกติมีชั้นยศนายพลเรือนพันเอก ศาลทหารชั้นสูงมีอำนาจพิจารณาคดที่อุทธรณ์จากศาลทหารประจำและทำหน้าที่เป็นทั้งศาลชั้นต้นและชั้นอุทธรณ์ คดีที่นายทหารชั้นนายพลและนายทหารชั้นผู้ใหญ่เป็นจำเลย นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการพิจารณาชั้นอุทธรณ์ทางวินัยตรวจสอบวินิจฉัยรายงานของผู้บังบัญชาทหารที่รักษาป้อมค่ายทหาร หรือเรือรบที่ได้ยอมแพ้แก่ราชศัตรูว่าสมควรหรือไม่ได้ยอมแพ้ มีข้อที่น่าสังเกตสำหรับศาลทหารประเทศเนเธอร์แลนด์ คือ อัยการ การ

---

[41] พล.ท.สำราญ กานต์ประภา. **รายงานการไปดูงานต่างประเทศเกี่ยวกับทหาร พ.ศ. 2502.** พระนคร : โรงพิมพ์กองแผนที่ทหาร, 2507,หน้า 33-55.

---

[42] พล.ต. พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนการยุธรรมทางทหารของเนเธอร์แลนด์" **วารสารพระธรรมนูญ.** ฉบับที่ 17. มกราคม 2533, หน้า 22-26.

[43] พล.ต. พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนการยุธรรมทางทหารของสวิสเซอร์แลนด์" **วารสารพระธรรมนูญ.** ฉบับที่ 13. มกราคม 2521, หน้า 51-59.

[44] พล.ต. พัลลภ โชติเลขา. "การดูสายงาน ธน.ในประเทศญี่ปุ่น" **วารสารพระธรรมนูญ.** มิถุนายน 2519, หน้า 32-38.

เป็นนักกฎหมายพลเรือน สังกัดกระทรวงยุติธรรมมีตำแหน่งเรียกว่า AUDITEUR MITIALL แต่ศาลสนามใช้นายทหารสัญญาบัตรต้องใช้บุคคลพลเรือนเป็นแทน ส่วนชั้นศาลชั้นสูงใช้พนักงานอัยการศาลอุทธรณ์พลเรือนแห่งกรุงเฮกเป็นอัยการทหารแทนมีตำแหน่งเรียกว่า ADVOC-AAT FISKAAL โดยใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทหารซึ่งบัญญัติโดยเฉพาะแยกจากศาลยุติธรรม เช่นเดียวกับประเทศไทย[42]

ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ แบ่งศาลออกเป็นศาลยุติธรรมกับศาลทหาร โดยศาลทหารแบ่งออกเป็นศาลทหารชั้นต้นกับศาลทหารชั้นสูง

(1) ศาลทหารชั้นต้นมีศาลทหารกองพลกับศาลประจำถิ่น ศาลทั้งสองนี้มีองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี 7 นาย ศาลทหารกองพล ยังได้แบ่งออกเป็นศาลละสองแผนก คือ แผนกภาษาเยอรมันกับแผนกภาษาอิตาเลียน หรือแผนกภาษาเยอรมันกับแผนกภาษาฝรั่งเศส อำนาจของศาลทหารกองพลมีอยู่เหนือบุคคลที่สังกัดอยู่ในกองพล ส่วนศาลทหารประจำถิ่น ในเวลาที่มีการระดมพล โดยมีเขตอำนาจเหนือสถานที่ที่มีการกระทำผิดเท่านั้นและต้องเป็นความผิดที่ไม่เกี่ยวกับทหารสวิสด้วย การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นจึงเป็นศาลทหารกองพล เว้นแต่ คดีที่จะต้องพิจารณาในศาลพิเศษ บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลพิเศษ คือ ผู้บัญชาการทหารแห่งกองทัพ หรือเสนาธิการทหาร ผู้บังคับหน่วยทหารและบุคคลสังกัดทหารอื่นที่ถูกกล่าวหาว่าร่วมกระทำความผิดกับบุคคลดังกล่าว เมื่อมีการอุทธรณ์คดีของศาลทหารกองพลและศาลทหารประจำถิ่นเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลทหารสูงสุด ซึ่งมีประธานตุลาการเป็นนายทหารสัญญาบัตรชั้นพันเอกเหล่าพระธรรมนูญ ซึ่งมีตุลาการ 4 นายกับตุลาการสำรอง 2 นาย ซึ่งจะต้องผ่านการอบรมทางด้านกฎหมายมาก่อน[43]

ประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 1947

มาตรา 9 บัญญัติห้ามมิให้มีกำลังทหารทำให้ประเทศญี่ปุ่นไม่มีกองทัพมีแต่หน่วยกองกำลังป้องกันประเทศ ดังนั้น จึงไม่สามารถมีศาลทหารได้ การพิจารณาคดีต่างๆ จึงมีแต่ศาลยุติธรรมเท่านั้น[44]

---

[42] พล.ต. พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนการยุธรรมทางทหารของเนเธอร์แลนด์" **วารสารพระธรรมนูญ. ฉบับที่** 17. มกราคม 2533, หน้า 22-26.

[43] พล.ต. พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนการยุธรรมทางทหารของสวิสเซอร์แลนด์" **วารสารพระธรรมนูญ. ฉบับที่** 13. มกราคม 2521, หน้า 51-59.

[44] พล.ต. พัลลภ โชติเลขา. "การดูสายงาน ธน.ในประเทศญี่ปุ่น" **วารสารพระธรรมนูญ.** มิถุนายน 2519, หน้า 32-38.

ประเทศสหภาพพม่า สหภาพพม่าได้แบ่งศาลออกเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือนกับศาลทหารเช่นกัน โดยศาลทหารของสหภาพพม่านั้นแบ่งเป็น 4 ประเภทคือ

(1) ศาล GENERAL COURT –MARTIAL

(2) ศาล DISTRICT COURT-MARTIAL

(3) ศาล SUMMARY GENERAL COURT-MARTIAL

(4) ศาล SUMMARY COURT-MARTIAL

(1) ศาล GENERAL COURT –MARTIAL มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบุคคลที่อยู่ใต้บังคับประมวลกฎหมายนายทหาร โดยไม่จำกัดความผิด ศาลนี้ตั้งขึ้นโดยคำสั่งของประธานาธิบดีแห่งสหภาพพม่าหรือนายทหารที่ได้รับมอบอำนาจจากประธานาธิบดี องค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีประกอบด้วย นายทหารสัญญาบัตรไม่น้อยกว่า 3 นายเป็นองค์คณะ ซึ่งนายทหารสัญญาบัตรดังกล่าวต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปีและต้องไม่มียศไม่ต่ำกว่าร้อยเอก 2 นายด้วย แต่ในกรณีที่หานายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรมาแล้วไม่ต่ำกว่า 3 ปีไม่ได้ ก็อาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เป็นนายทหารสัญญาบัตรมาแล้วไม่ต่ำกว่า 1 ปีแทนได้

(2) ศาล DISTRICT COURT-MARTIAL มีอำนาจพิจารณาคดีที่บุคคลที่อยู่ใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายทหารเว้นแต่นายทหารชั้นสัญญาบัตร ศาลนี้ตั้งโดยคำสั่งของนายทหารที่มีอำนาจตั้งศาล GENERAL COURT-MARTIAL หรือนายทหารที่ได้รับมอบอำนาจดังกล่าว ซึ่งการมอบอำนาจนี้ผู้มอบอำนาจจะจำกัดหรือสงวน หรือกำหนดเงื่อนไขตามที่เห็นสมควรไว้ด้วยก็ได้ ศาลนี้มีอำนาจจะจำกัดหรือสงวน หรือกำหนดเงื่อนไขตามที่เห็นสมควรไว้ด้วยก็ได้ ศาลนี้มีนายทหารชั้นสัญญาบัตรไม่น้อยกว่า 3 นายเป็นองค์คณะพิจารณาคดี

(3) ศาล SUMMARY GENERAL COURT-MARTTAL มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายทหาร เว้นแต่ ความผิดเกี่ยวกับราชการทหาร การกำเริบบุคคลที่ถูกควบคุมและความผิดตามกฎหมายพลเรือน ความผิดต่อนายทหารผู้มีอำนาจตั้งศาล ซึ่งศาลนี้ตั้งโดยนายทหารที่ได้รับมอบอำนาจจากประธานาธิบดีหรือนายทหารที่บังคับบัญชาหน่วยทหาร ในที่บังคับบัญชาหน่วยทหาร ในยุทธภูมิ ในขณะปฏิบัติการรบหรือนายทหารที่ได้รับมอบอำนาจจากนายทหารดังกล่าว หรือนายทหารที่บังคับบัญชาส่วยแยกของกองทหารที่ปฏิบัติการรบซึ่งเห็นว่าความผิดนั้นไม่สมควรที่จะพิจารณาคดี

(4) ศาล SUMMARY COURT-MARTIAL มีอำนาจพิจารณาคดีบุคคลที่อยู่ใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายทหารและใต้อำนาจบังคับบัญชาของนายทหารที่ทำการพิจารราคดีจำเลยเป็นนายทหารสัญญาบัตรหรือนายทหารชั้นนายดาบ ตั้งศาลได้โดยนายทหารที่บังคับบัญชา

กองทัพน้อย หรือกรมหรือส่วนแยกแห่งกองกำลังดังกล่าว หรือโดยนายทหารที่ทำการบังคับบัญชาดังกล่าวหรือส่วยแยกตามที่ประมวลกฎหมายทหารได้กำหนดไว้ ศาลทหารนี้ผู้เป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีคือนายทหารซึ่งเป็นผู้มีอำนาจตั้งศาลเพียงนายเดียวเท่านั้น แต่จะให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรอีก 2 นายมานั่งร่วมพิจารณาด้วยก็ได้[45] ส่วนศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือนนั้น สหภาพพม่าได้แบ่งออกเป็น 4 ชั้น

(1) ศาลหมู่บ้าน (VILLAGE COUNCIL)

(2) ศาลเมือง (TOWISHIP COUNCIL)

(3) ศาลมณฑล (DIVISION COUNCIL)

(4) ศาลสูงสุด (SUPREME COUNCIL OF PEOPLE'S)

ผู้พิพากษาทั้งสี่ศาลมาจากการเลือกตั้งและแต่งตั้ง โดยพรรคสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าผู้พิพากษาไม่จำต้องเป็นผู้รู้กฎหมายแต่ประการใด ใช้การเลือกผู้พิพากษาหมู่บ้านจากตนในหมู่บ้านที่ศาลตั้งอยู่ ศาลเมืองก็เลือกจากผู้ที่อยู่ในเมืองที่ศาลนั้นตั้งอยู่ ศาลมณฑลก็เลือกจากผู้ที่อยู่ในมณฑลที่ศาลนั้นตั้งอยู่เช่นกัน โดยศาลเมืองนั้นจะเลือกศาลละ 2-3 คน ศาลมณฑลเลือกศาล 3-5 คน ส่วนศาลสูงสุดเลือกจากผู้ที่มีความสามารถทั่วประเทศจำนวน 9 คน อย่างไรก็ตามศาลเมือง ศาลมณฑลและศาลสูงสุดนั้นต่างมีที่ปรึกษากฎหมายด้วย โดยเฉพาะศาลสูงสุดมีที่ปรึกษากฎหมาย 10 คนที่ปรึกษานี้แต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ด้านกฎหมาย เพื่อให้คำปรึกษาแก่ผู้พิพากษาศาลเมือง ศาลมณฑลและศาลสูงสุด สำหรับการอุทธรณ์คำพิพากษานั้นจะอุทธรณ์ตามลำดับขั้นศาล คือจากหมู่บ้านไปยังศาลเมือง จากศาลเมืองไปยังศาลมณฑล จากศาลมณฑลไปยังศาลสูงสุด[46]

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ระบบการศาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนมีศาลยุติธรรมและศาลทหารเช่นกัน โดยศาลนั้นสาธารณรัฐประชาชนจีนแบ่งออกเป็นสี่ชั้น คือ

(1) ศาลประชาชนระดับพื้นฐาน (BASIC PEOPLE'S COURTS) มีอยู่ทุกอำเภอและในทุกเขตของเมือง

(2) ศาลประชาชนระดับกลาง (INTERMEDIATE PEOPLE'S COURTS) จะมีอยู่ทุกจังหวัด

(3) ศาลประชาชนระดับสูง (HIGE PEOPLE'S COURT) มีอยู่ศาลเดียวที่กรุงปักกิ่ง

---

[45] พล.ต. พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนยุติธรรมทางทหารของสหภาพพม่า" **วารสารพระธรรมนูญ**. 19 กันยายน 2523, หน้า 9-11.

[46] สรรเสริญ ไกรจิตติ. เรื่องพม่า-รามัญ ข่าวสำนักงานส่งเสริมวัฒนธรรม มกราคม 2525, หน้า 27.

(4) ศาลทหารนั้นเป็นศาลประชาชนพิเศษ (SPECIAL PEOPLE' COURTS) ซึ่งเป็นศาลประชาชนกลางเช่นเดียวกับศาลรถไฟที่เป็นศาลประชาชนพิเศษเช่นกัน การพิจารณาพิพากษาคดีมีหลักว่า คดีเรื่องหนึ่งจะได้รับการพิจารณาพิพากษาไม่เกินสองศาลเมื่อถึงสองศาลแล้วถือว่าคดีถึงที่สุดจะฎีกาต่อไปไม่ได้ องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษา 1 นาย ผู้แทนมวลชน 2 นาย การพิจารณาพิพากษาคดีทุกศาลต้องไปทำการไต่ส่วนยังที่เกิดเหตุและสืบพยานใหม่ทั้งสิ้น มิได้พิจารณาพิพากษาคดีทุกศาลต้องไปทำการไต่ส่วนยังที่เกิดเหตุและสืบพยานใหม่ทั้งสิ้น มิได้พิจารณาพิพากษาจากถ้อยคำสำนวนที่ศาลล่างทำไว้ ในกรณีที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลล่าง การเป็นผู้พิพากษาประจำศาลนั้นต้องผ่านการเป็นเสมียนจดเร็วประจำศาลก่อนแล้วหัวหน้าศาลจึงจะพิจารณาแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาจากนั้นหัวหน้าศาลจะพิจารณาเสนอไปยังคณะกรรมการปฏิบัติแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษา โดยก่อนเสนอต้องฟังความคิดเห็นชอบสภาประชาชนในท้องถิ่นนั้นแล้วด้วย ส่วนผู้ที่เป็นผู้แทนมวลชน ดังกล่าวนั้น อาจคัดเลือกมาจากกรรมกรที่ทำงานดีหรือนายทหารกองหนุนโดยต้องได้รับเลือกโดยสภาประชาชนท้องถิ่นก่อนด้วย[47]

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ได้แบ่งเป็นระบบยุติธรรมและศาลทหารเช่นกันโดยศาลยุติธรรมได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1) ศาลฎีกา (SUPPEME COURT)

(2) ศาลอุทธรณ์ (APPELLATE COURT)

(3) ศาลสาขา (BRANCH COURT)

(4) ศาลครอบครัว (FAMILY COURT)

อนึ่ง ยังมีศาลพิเศษซึ่งมีสภาพเป็นศาลชั้นต้นอีกด้วย เช่น JUVENILE COUNT เป็นต้น ศาลฎีกานั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์และคดีที่ฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ทหารด้วย เพราะรัฐธรรมนูญมาตรา 83 วรรค 2 บัญญัติให้ศาลฎีกาของพลเรือนเป็นศาลสูงสุดที่จะพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลทหาร ปกติองค์คณะของผู้พิพากษาศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 3 นาย หากมิใช่ในกรณีปกติปกติแล้วต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของผู้พิพากษาศาลฎีกาทั้งหมด เช่น กรณีที่จะพิพากษากลับบรรทัดฐานของคำพิพากษาของศาลฎีกาที่เคยมีคำพิพากษาไว้แต่เดิม ส่วนศาลอุทธรณ์จะพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลจังหวัด ศาลสาขาหรือศาลครอบครัว ส่วนองค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 3 นาย ในการพิจารณาคดี สำหรับศาลอุทธรณ์ของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีนี้มีไม่น้อยกว่า 3 นายในการพิจารณาคดี ในการพิจารณาคดีสำหรับศาลอุทธรณ์ของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีนี้มีมากกว่า 1 ศาล สำหรับศาลจังหวัดมีเขตอำนาจที่จะพิจารณา

---

[47] ประธิน พัฒนธรรม. "ระบบการศาลในสาธารณรัฐประชาชนจีน" วารสารพระธรรมนูญ. กันยายน 2521, หน้า 6-8.

พิพากษาคดีทั่วไป เว้นแต่ คดีบางประประเภทที่กฎหมายกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาลอื่น โดยปกติผู้พิพากษาเพียงนายเดียวจะพิจารณาพิพากษาคดีได้ มิฉะนั้นต้องใช้ผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 3 นายเป็นองค์คณะพิจารณาคดี เช่น กรณีที่จำเลยต้องรับโทษประหารชีวิตหรือคดีที่คู่ความคัดค้านผู้พิพากษา ส่วนศาลสาขานั้นตั้งอยู่ในเขตอำนาจของศาลจังหวัด พิจารณาคดีมโนสาเร่ที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลจังหวัด นอกจากนี้ศาลจังหวัดยังปฏิบัติหน้าที่เป็นศาลครอบครัวด้วย เพราะมีศาลครอบครัวอยู่เพียงศาลเดียวเท่านั้นจึงต้องให้ศาลจังหวัดทำหน้าทีในเขตอำนาจศาลชั้นต้นให้ด้วย โดยให้ผู้พิพากษาเพียงนายเดียวเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีของศาลครอบครัว เว้นแต่บางกรณีต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาไม่น้อยกว่า 3 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีสำหรับศาลครอบครัวเอง นั้นยังเป็นศาลอุทธรณ์ที่ผู้พิพากษานายเดียวได้พิพากษาด้วย โดยใช้ผู้พิพากษา 3 นายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี

ทางด้านศาลทหารนั้นแบ่งออกเป็น

(1) ศาลทหารชั้นต้น (COMMON COURT-MARTIAL)

(2) ศาลอุทธรณ์ทหาร

แบ่งออกเป็น 2 ศาลเท่านั้นเพราะในคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ทหารต้องให้ศาลฎีกาของศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษาคดี แต่ในเวลาไม่ปกติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 วรรค 3 บัญญัติ ห้ามมิให้มีการอุทธรณ์คดีที่เกิดขึ้นในเวลาสงครามหรือในบริเวณที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกในเวลาฉุกเฉิน (EMERGENCY MARTIAL LAW) กับศาลอุทธรณ์ทหารเท่านั้น เพราะในคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ทหารต้องให้ศาลฎีกาของศาลยุติธรรมหรือศาลพลเรือนพิจารณาพิพากษาคดี แต่ในเวลาไม่ปกติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 วรรค 3 บัญญัติห้ามมิให้มีการอุทธรณ์คดีที่เกิดขึ้นในเวลาสงคราม หรือในบริเวณที่มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกในเวลาฉุกเฉิน (EMERGENCY MARTIAL LAW) ดังนั้นคำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้นซึ่งได้ผ่านการพิจารณารับรองโดย COVENING AUTHORITY ซึ่งมีอำนาจในอันที่จะพิจารณาลดกำหนดโทษตามคำพิพากษาลงได้แล้วก็ถึงที่สุด ไม่อาจอุทธรณ์ ต่อไปได้อีก[48]

โครงสร้างของศาลทหาร (Cour Structure) ในเวลาปกติมีลักษณะอย่างเดียวกับศาลทหารในต่างประเทศ โดยได้จัดแบ่งชั้นของศาลทหารไทยเป็นศาลจังหวัดทหารเช่นเดียวกับศาลทหารบกอังกฤษ ที่เรียกว่า Districe Court-Martial หรือศาลทหารของสหรัฐอเมริกา (Special Court-Martial) และศาลมณฑลทหารของไทยนั้นก็มีลักษณะอย่างเดียวกับศาลทหาร General Court-Martial ของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ศาลทหารกลางมีลักษณะเช่น Courts of Milary Review ของ

---

[48] เฉลิม เจริญพานิช อุดม ศุภมหิธ ประวิณ เอมอร และประพนธ์ คงคากุล. **การศึกษาและดูงานของสาธารณรัฐเกาหลี รายการประจำปี. พระนคร : โรงพิมพ์แผนที่ทหาร, 2511, หน้า 74-79.**

ศาลทหารบกอเมริกัน ส่วนศาลทหารสูงสุดของเรานั้นก็พอเทียบเคียงได้กับ Court of military Appeals จึงเป็นศาลสูงสุดตามกฎหมายทหารของสหรัฐอเมริกา แต่ทางประเทศอังกฤษ การฎีกาคดีของศาลทหารจะฎีกาไปยังสภาขุนนาง (House of Lord) สภาขุนนางจึงเป็นศาลสูงสุดตามกฎหมายทหารของอังกฤษด้วย

DPU

บทที่ 4
วิเคราะห์เปรียบเทียบ การพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบ การพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ผลแห่งการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐตามแผนปฏิรูประบบราชการ (พ.ศ. 2540–2544) รวมตลอดจนถึงการลงมือพัฒนาระบบราชการในปี พ.ศ. 2545 ทำให้เกิดการปรับโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรมและเกิดการบริหารราชการแผ่นดินแนวใหม่ หน่วยงานในภาครัฐต่างเร่งดำเนินการปรับปรุงการบริหารจัดการของหน่วยงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพประสิทธิผล ทั้งในด้านการบริหารจัดการหน่วยงาน ระบบการบริหารงานบุคคล ระบบการบริหารงบประมาณและพัสดุ ระบบการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดในกฎหมายระเบียบและหลักการดังกล่าว พร้อมทั้งการดำเนินการตามระเบียบประกาศคำสั่งต่างๆ เช่น ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับรองมาตรฐานด้านการจัดการและสัมฤทธิ์ผลของงานภาครัฐ พ.ศ. 2543 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดทำแผนกลยุทธ์ส่วนราชการและการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของงาน พ.ศ. 2544 ถึงแม้ว่าศาลยุติธรรมจะเป็นหน่วยงานที่ไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการพัฒนาระบบราชการ หากแนวทาง หรือวิธีการของการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่พัฒนาขึ้นของหน่วยงานภาครัฐอื่น ศาลยุติธรรมอาจพิจารณานำมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของศาลยุติธรรมได้ ทั้งนี้ศาลทหารยังมีข้อกฎหมาย ทั้งในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหารและคำสั่ง ระเบียบต่างๆ ที่ออกมานานและมีบทบัญญัติของกฎหมายหลายมาตราที่ขัดแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่ต้องได้รับการแก้ไข

บทนี้จะได้ทำการพิจารณาวิเคราะห์ถึงความแตกต่างของการพิจารณาคดีของศาลทหารและศาลยุติธรรม ในประเด็นรูปแบบและองค์คณะในการพิจารณาคดี การสอบสวนผู้ต้องหา การตั้งทนาย การฟ้องคดี คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาและการอุทธรณ์ฎีกาดังต่อไปนี้

1.1 รูปแบบและองค์คณะในการพิจารณาคดี

1.1.1 การกำหนดชั้นยศของตุลาการ

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 31 บัญญัติเรื่องของตุลาการพระธรรมนูญ ไว้ดังนี้

"ตุลาการพระธรรมนูญเป็นตุลาการในศาลทหารได้ทุกศาล แต่ต้องมียศทหารตามชั้นศาลดังนี้

(1) ศาลทหารชั้นต้น ต้องเป็นนายทหารชั้น นายร้อย นายเรือหรือนายเรืออากาศขึ้นไป

(2) ศาลทหารกลาง ต้องเป็นนายทหารชั้น นายพัน นายนาวาหรือนายนาวาอากาศขึ้นไป

(3) ศาลทหารสูงสุด ต้องเป็น

ก. นายทหารชั้นพันเอก นาวาเอก หรือนาวาอากาศเอก ซึ่งรับเงินเดือนอัตรา พันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอกพิเศษ

ข. นายทหารชั้นนายพล" พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 32 บัญญัติเรื่องตุลาการที่ไม่ใช่ตุลาการพระธรรมนูญไว้ดังนี้

"ในศาลทหารชั้นต้นตุลาการที่ไม่ใช้ตุลาการพระธรรมนูญต้องมียศทหารสูงกว่าหรือเท่าจำเลยที่มียศทหารสูงสุด ยศจำเลยให้ถือในขณะฟ้อง"

ตามบทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นตุลาการพระธรรมนูญได้ตามมาตรา 31 และเป็นตุลาการซึ่งมิใช่ตุลาการพระธรรมนูญได้ตามมาตรา 32 นอกจากนี้ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหารและศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารเหล่านี้อาจไปนั่งพิจารณา ณ ที่ใดภายในเขตอำนาจได้ตามความจำเป็น (มาตรา 8 วรรคสอง) บทบัญญัติดังกล่าวนี้มีลักษณะทำนองเดียวกับเรื่องการเดินเผชิญสืบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 230 ที่กำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลสืบพยานนอกที่ทำการศาลได้และในกรณีพิเศษ เช่น เขตประกาศกฎอัยการศึก เขตสงคราม ทั้งในและนอกประเทศอาจมีการตั้งตุลาการโดยผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารนั้นได้ตามความจำเป็นของสถานการณ์

2) ศาลยุติธรรม

คำว่า "ศาล" กับคำว่า "พิพากษา" ย่อมมีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน คือเป็นผู้มีอำนาจทำการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญา นอกจากนี้คำว่า "ศาล" ยังมีความหมายอีกประการหนึ่งเป็นที่เข้าใจทั่วๆ ไป คืออาจจะหมายถึงตัวอาคารสถานที่ซึ่งเป็นที่ทำการพิจารณาพิพากษาคดีก็ได้ ซึ่งในแต่ละศาลหรือแต่ละอาคารของศาลนั้นจะต้องมีผิพิพากษา ซึ่งเป็นตัวบุคคลซึ่งข้าราชการประเภทหนึ่งซึ่งเรียกวา "ข้าราชการตุลาการ" ซึ่งหมายถึง "ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม" ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 เป็นผู้ดำรงตำแหน่งในศาลนั้นๆ เพื่อทำหน้าที่เป็นกรรมการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลนั้น ในแต่ละศาลจึงต้องมีผู้พิพากษาประจำอยู่ทุกศาล ส่วนจำนวนผู้พิพากษาในศาลหนึ่งๆ จะมีจำนวนเท่าไร

นั้นเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมเป็นผู้กำหนดตามความจำเป็นแห่งราชการของศาลนั้นๆ กล่าวคือพิจารณาตามจำนวนคดีแห่งท้องที่แต่ละศาลมีมากน้อยเพียงใดเป็นหลักสำคัญมนการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาของแต่ละศาล อนึ่ง ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ.2543 มาตรา 6 ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ประกอบด้วยข้าราชการ 3 ประเภท

1. ข้าราชการตุลาการ
2. ตะโต๊ะยุติธรรม
3. ข้าราชการศาลยุติธรรม

การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาแต่ละศาล ต่างกับการแต่งตั้งผู้พิพากษาในแต่ละศาลกล่าวคือคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมหรือ ก.บ.ศ. เป็นผู้มีอำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาแต่ละศาลว่าควรจะมีกี่คน แต่ไม่มีอำนาจแต่งตั้งให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาแห่งใดแห่งหนึ่ง การแต่งตั้งให้ผู้พิพากษาไปดำรงตำแหน่งศาลใดศาลหนึ่งนั้นเป็นอำนาจของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมหรือ ก.ต ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบการกำหนดชั้นยศของตุลาการของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 31 บัญญัติเรื่องของตุลาการพระธรรมนูญ และมาตรา 32 บัญญัติเรื่องตุลาการที่ไม่ใช่ตุลาการพระธรรมนูญกับศาลยุติธรรมจะไม่มีการกำหนดชั้นยศของศาลและไม่ได้มีการแยกอำนาจของศาลดังเช่นศาลทหาร ที่มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ว่าจะต้องเป็นตุลาการซึ่งมิใช่ตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งแตกต่างกับศาลยุติธรรมคือ ศาลยุติธรรมผู้พิพากษาไม่มีการกำหนดชั้นยศของผู้พิพากษาแต่ละชั้นศาลและไม่ขึ้นตรงต่อกัน เนื่องจากไม่ได้มีใช้ระบบสายการบังคับบัญชา ส่วนตุลาการของศาลทหารมีการกำหนดชั้นยศของจำเลยและตุลาการในศาลทหารนั้น เนื่องจากในการปกครองต้องใช้ระดับชั้นยศเป็นการกำหนดสายบังคับบัญชา และผู้มียศสูงเป็นผู้บังคับบัญชาผู้มียศต่ำกว่า ทางศาลทหารจึงไม่สามารถให้ผู้มียศต่ำกว่าตัดสินผู้มียศสูงกว่าได้ ในข้อดีของส่วนนี้คือสามารถทำให้สายบังคับบัญชาอยู่ในระเบียบและได้รับการเคารพ

ดังนั้น การกำหนดชั้นยศของตุลาการศาลทหารควรต้องมี เพราะในการปกครองของศาลทหารมีการกำหนดชั้นยศ และผู้ที่เป็นตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการที่ไม่ใช่ตุลาการพระธรรมนูญก็ต้องเป็นทหารและผู้มียศสูงเป็นผู้บังคับบัญชาผู้มียศต่ำกว่า ทางศาลทหารจึงไม่สามารถให้ผู้มียศต่ำกว่าตัดสินผู้มียศสูงกว่าได้ ทั้งนี้เนื่องจากในระบบของศาลทหารเป็นระบบของการบังคับบัญชาซึ่งเกี่ยวเนื่องกับวินัย ถ้าหากไม่เป็นไปตามระบบดังกล่าวคือผู้ที่มี

ตำแหน่งยศต่ำกว่าเป็นตุลาการทำหน้าที่ตัดสินจำเลยซึ่งมีตำแหน่งยศสูงกว่า จะทำให้เสียหายต่อระบบการปกครองในแบบของการบังคับบัญชาได้

1.1.2 อำนาจในการพิจารณาคดีตามเขตพื้นที่การพิจารณาคดี

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 มาตรา 21และมาตรา 22 บัญญัติเรื่องอำนาจในการพิจารณาคดีตามเขตพื้นที่ไว้ดังนี้

มาตรา 19 "ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร

คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำหรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ ถ้าศาลจังหวัดทหารเห็นควรยกฟ้องโจทก์ หรือเห็นควรลงโทษจำเลยจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ก็ให้พิพากษาได้

คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษาให้ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษา แล้วแต่กรณี"

มาตรา 21 "ศาลมณฑลทหารและศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกตัวบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า"

มาตรา 22 "ศาลกรุงเทพมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย โดยไม่จำกัดยศของจำเลย"

2) ศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 และมาตรา 23 บัญญัติเรื่องเขตพื้นที่การพิจารณาคดีไว้ดังนี้

"เมื่อความผิดเกิดขึ้น อ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตอำนาจของศาลใดให้ชำระที่ศาลนั้น

แต่ถ้า

(1) "เมื่อจำเลยมีที่อยู่ หรือถูกจับในท้องที่หนึ่งหรือเมื่อเจ้าพนักงานทำการสอบสวนในท้องที่หนึ่งนอกเขตของศาลดังกล่าวแล้วจะชำระที่ศาลซึ่งท้องที่นั้นๆ อยู่ในเขตอำนาจก็ได้

(2) เมื่อความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรไทยให้ชำระคดีนั้นที่ศาลอาญา ถ้าการสอบสวนได้กระทำลงในเขตท้องที่หนึ่งซึ่งอยู่ในเขตของศาลใด ให้ชำระที่ศาลนั้นได้ด้วย"

มาตรา 23 "เมื่อศาลแต่สองศาลขึ้นไปต่างมีอำนาจชำระคดีถ้าได้ยื่นฟ้องคดีนั้นต่อศาลหนึ่งซึ่งตามฟ้องความผิดมิได้เกิดในเขต โจทก์หรือจำเลยจะร้องขอให้โอนคดีไปชำระที่ศาลอื่นซึ่งความผิดได้เกิดในเขตก็ได้

ถ้าโจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลซึ่งความผิดเกิดในเขต แต่ต่อมาความปรากฏแก่โจทก์ว่าการพิจารณาคดีจะสะดวกยิ่งขึ้น ถ้าให้อีกศาลหนึ่งซึ่งมีอำนาจชำระคดีได้พิจารณาคดีนั้นอยู่ในระหว่างพิจารณาขอโอนคดีไปยังอีกศาลหนึ่งก็ได้ แม้ว่าจำเลยจะคัดค้านก็ตาม เมื่อศาลเห็นสมควรจะโอนคดีไปหรือยกคำร้องเสียก็ได้"

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบอำนาจในการพิจารณาคดีตามเขตพื้นที่การพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 มาตรา 21และมาตรา 22 บัญญัติเรื่องอำนาจในการพิจารณาคดีตามเขตพื้นที่ กับศาลยุติธรรม การแบ่งเขตพื้นที่การพิจารณาคดีความผิดเกิด อ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดในเขตอำนาจของศาล ฯ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 22 และมาตรา 23 ศาลทหารมีการแบ่งพื้นที่การพิจารณาคดีเป็น ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหารและศาลประจำหน่วยทหาร กรณีเช่นหากจำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร ที่มิใช่ชั้นนายพลกระทำความผิดในเขตอำนาจของศาลมณฑลทหารใด ก็จะต้องถูกดำเนินคดีในศาลมณฑลทหารนั้นๆ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา22 และมาตรา 23 บัญญัติเรื่องเขตพื้นที่การพิจารณาคดี บทบัญญัติดังกล่าวศาลยุติธรรมมีการแบ่งเขตการพิจารณาคดี ตามเขตของการกระทำความผิดของคดีอาญาตามพื้นที่เป็นศาลจังหวัด เหมือนกับศาลจังหวัดทหารของศาลทหารแต่คดีความผิดทางอาญาที่สำคัญ ศาลยุติธรรมมีการกำหนดว่าศาลใดเป็นผู้พิจารณาคดีได้ เช่น ศาลอาญาที่กรุงเทพฯ ได้มีการพิจารณาคดีที่สำคัญหลายคดีที่ไม่ได้มีเหตุความผิดในกรุงเทพฯ ได้เช่น คดีค้ายาเสพติด คดีปล้นปืนทหารที่ภาคใต้ เป็นต้น

ดังนั้น ศาลยุติธรรมมีการแบ่งเขตการพิจารณาคดี ตามเขตของการกระทำความผิดของคดีอาญาตามพื้นที่เป็นศาลจังหวัดเหมือนกับศาลจังหวัดทหาร

อำนาจในการพิจารณาคดีตามเขตพื้นที่การพิจารณาคดี ศาลทหารมีการแบ่งเขตพื้นที่การพิจารณาคดีเป็นศาลทหารจังหวัด ศาลมณฑลทหารและศาลประจำหน่วยทหารซึ่งเป็นระบบคล้ายกับศาลยุติธรรมที่มีการแบ่ง เขตการพิจารณาคดี เป็นศาลอาญา ศาลจังหวัด ฯ นั้นเป็นส่วนที่ดีเป็นการแบ่งการพิจารณาคดีออกตามพื้นที่ สะดวกต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและเป็นการไม่กระจุกตัวในพื้นที่ใดที่หนึ่ง

1.1.3 องค์คณะตุลาการในการพิจารณาคดี

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 26 ถึงมาตรา 29 บัญญัติเรื่ององค์คณะตุลาการไว้ดังนี้

มาตรา 26 "ศาลจังหวัดทหารต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรสองนาย ตุลาการพระธรรมนูญหนึ่งนาย"

มาตรา 27 "ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพและศาลประจำหน่วยทหาร ต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรสองนาย ตุลาการพระธรรมนูญหนึ่งนาย"

มาตรา 28 "ศาลทหารกลางต้องมีตุลาการห้านายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นนายพลหนึ่งหรือสองนาย นายทหารชั้นนายพัน นายนาวาหรือนาวาอากาศขึ้นไป หนึ่งหรือสองนาย ตุลาการพระธรรมนูญสองนาย"

มาตรา 29 "ศาลทหารสูงสุดต้องมีตุลาการห้านายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ นายทหารชั้นนายพลสองนาย ตุลาการพระธรรมนูญสามนาย"

2) ศาลยุติธรรม

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25 ถึงมาตรา 27 บัญญัติเรื่ององค์คณะตุลาการไว้ดังนี้

มาตรา 25 วรรคหนึ่ง "ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้นดังต่อไปนี้"

มาตรา 26 "ภายใต้บังคับมาตรา 25 ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่นซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคนจึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั้งปวง"

มาตรา 27 "ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ภาคหรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคนจึงเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค และผู้พิพากษาศาลฎีกาที่เข้าประชุมใหญ่ในศาลนั้นหรือในแผนกคดีของศาลดังกล่าว เมื่อได้ตรวจสำนวนคดีที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมแผนกคดีแล้ว มีอำนาจพิพากษาหรือทำคำสั่งคดีนั้นได้ และเฉพาะในศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคมีอำนาจทำความเห็นแย้งได้ด้วย"

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบและองค์คณะของตุลาการในการพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 26 ถึงมาตรา 29 บัญญัติเรื่องศาลทหารจะมีการกำหนดองค์คณะที่มีลักษณะตายตัว บทบัญญัติดังกล่าวองค์คณะของศาลทหาร มีลักษณะตายตัวว่าจะต้องประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญจำนวนเท่าใด ตุลาการที่ไม่ใช่ตุลาการพระธรรมนูญจำนวนเท่าใด ซึ่งแตกต่างกับศาลยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25 ถึงมาตรา 27 บัญญัติเรื่ององค์คณะตุลาการ คือบทบัญญัติดังกล่าวองค์คณะของศาลยุติธรรมที่ไม่มีลักษณะตายตัว เพราะบทบัญญัติแห่งกฎหมายใช้ถ้อยคำว่า "อย่างน้อย" กล่าวคือ จะเป็นองค์คณะผู้พิพากษาศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและองค์คณะของผู้พิพากษาศาลฎีกาต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน

ดังนั้น ศาลทหาร องค์คณะตุลาการศาลทหารนั้นจะเห็นได้ว่า มีลักษณะตายตัวว่าจะต้องมีจำนวนกี่นาย ซึ่งหากเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรมที่มีการกำหนดองค์คณะที่ไม่มีลักษณะที่ตายตัวว่าจะต้องมีจำนวนกี่นาย

1.2 การสอบสวน

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 บัญญัติเรื่องไว้ดังนี้

"ให้นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควรผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ไม่ตัดอำนาจพนักงานของสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อนให้ถือว่า เป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือจะส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้"

2) ศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 บัญญัติไว้ดังนี้ "ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหามีที่อยู่ หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ สำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีให้ข้าราชการตำรวจ ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่านายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตนได้ ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในมาตรา 19 มาตรา 20 และมาตรา 21 ความผิดอาญาได้เกิดในเขตอำนาจพนักงานสอบสวนคนใด โดยปกติให้เป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้นั้นเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนความผิดนั้นๆ เพื่อดำเนินคดีเว้นแต่มีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก จึงให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหามีที่อยู่หรือถูกจับเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการสอบสวน ในเขตท้องที่ใดมีพนักงานสอบสวนหลายคน การดำเนินการสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนผู้เป็นหัวหน้าในท้องที่นั้น หรือผู้รักษาการแทน "

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องเขตอำนาจศาลของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมผู้มีอำนาจสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 มีอำนาจเฉพาะคดีที่เกิดในเขตพื้นที่รับผิดชอบเท่านั้น ศาลทหารมีการกำหนดว่าการสอบสวนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้นไม่ว่าคดีเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ใดก็ตามก็มีอำนาจสอบสวนได้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 47 เพียงแต่ได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาของผู้สอบสวนก็มีอำนาจโดยชอบแล้ว ซึ่งมีความแตกต่างกับศาลยุติธรรม คือ ผู้มีอำนาจสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นจะมีอำนาจเฉพาะคดีที่เกิดในเขตพื้นที่รับผิดชอบเท่านั้น

1.3 การตั้งทนายความ

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความไว้ดังนี้

"ภายในบังคับมาตรา 56

(1) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่10 ปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้"

2) ศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 173 วรรคสอง เรื่องทนายขอแรงไว้ดังนี้

"ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้"

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องการตั้งทนายความของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความ บทบัญญัติดังกล่าวในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ ซึ่งแตกต่างกับศาลยุติธรรมจำเลย คือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตร 173 วรรคสอง

สำหรับการตั้งทนายความให้จำเลยของศาลยุติธรรมเปิดโอกาสให้มีการตั้งทนายความให้จำเลย คือ จำเลยมีสิทธิในการตั้งทนายความอย่างไม่จำกัดสิทธิ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคสอง เหตุผลที่ที่ตั้งทนายความให้จำเลยในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป มีสาเหตุมาจากต้องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยและอำนวยความยุติธรรมให้แก่จำเลย

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับการตั้งทนายความให้จำเลยของศาลทหาร ยังไม่เปิดโอกาสให้มีการตั้งทนายความให้จำเลยมากนักซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 56 เหตุผลที่ตั้งทนายความให้จำเลยในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป มีสาเหตุมาจากเพื่อประสงค์ให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วซึ่งถือว่าเป็นข้อดี แต่หากว่ามีข้อเสีย คือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปถือว่าเป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยในการตั้งทนายความ

ดังนี้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความไว้ คือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปจึงจะถามจำเลยเรื่องทนายความถ้าคดีที่ต่ำกว่านั้นจะไม่ถามเรื่องทนายความ มีการรองรับสิทธิเสรีภาพของจำเลยไว้น้อยกว่าในศาลยุติธรรมที่มีการตั้งทนายความให้จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ .2547 มาตรา173 วรรคสอง ที่บัญญัติเรื่องการตั้งทนาย ความไว้ มีการรองรับสิทธิเสรีภาพของจำเลยไว้มากกว่าคือถ้าในคดีที่มีการตั้งอัตราโทษจำคุกแล้วก็สามารถตั้งทนายความได้ คือ พยายามที่จะให้จำเลยที่ได้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาต่อศาล โดยพยายามที่จะให้จำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดี

อาญาได้อย่างเต็มที่ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของบุคคล

การตั้งทนายความให้จำเลย ก็เพื่อประสงค์แก้ต่างคดีแทนจำเลยและต้องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลย ซึ่งการตั้งทนายความให้จำเลยที่แตกต่างกันกล่าวคือ การตั้งทนายความในศาลยุติธรรมคำนึงถึงประโยชน์ของจำเลยมากกว่าการตั้งทนายความให้จำเลยในศาลทหารเพราะในคดีที่มีการตั้งอัตราโทษจำคุก ก็ตั้งทนายความให้จำเลยโดยมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยประโยชน์ของจำเลยเป็นหลัก มิได้คำนึงถึงว่าต้องการให้กระบวนพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วเป็นหลัก จึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงให้ความสำคัญแก่จำเลยพิจารณาได้จากบทบัญญัติในมาตรา 173 วรรคสอง คือ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

การตั้งทนายความให้จำเลยในศาลทหารดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปัญหา คือ จำเลยถูกจำกัดสิทธิ ไม่ได้รับความเป็นธรรม เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพในการตั้งทนายความ เมื่อเปรียบเทียบกับการตั้งทนายความในศาลยุติธรรม คือ ในคดีที่มีการตั้งอัตราโทษจำคุก ก็สามารถตั้งทนายความได้ ปัญหาการตั้งทนายความในศาลทหารเป็นผลมาจากการที่กำหนดอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปถึงจะตั้งทนายความให้ ซึ่งทำให้จำเลยในศาลทหารได้รับผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อจำเลยเหมือนกับการตั้งทนายความให้แก่จำเลยในศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างยิ่ง

1.4 การฟ้องคดี

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติเรื่อง สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารไว้ดังนี้

"ศาลทหารในเวลาปกติ ให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์" พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 บัญญัติเรื่องบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไว้ดังนี้

"บุคคลที่อยู่ในอยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

(1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ

(2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อ บังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

(3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

(4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

(5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

(6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม หรืออากาศยาน หรือยานพาหนะใดๆในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

(7) บุคคลซึ่งต้องขัง หรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย

(8) เชลยศึก หรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร"

2) ศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา2(4) บัญญัติเรื่องสิทธิผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาไว้ดังนี้

"ผู้เสียหาย"หมายความถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ6"

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติเรื่องอำนาจในการฟ้องคดีในศาลทหารในเวลาปกติ บทบัญญัติดังกล่าวผู้ที่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้คืออัยการทหารกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราช บัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16

ตามบทบัญญัติดังกล่าวบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร คือ

1. อัยการทหาร
2. ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

1. อัยการทหาร สำหรับการฟ้องคดีของอัยการทหารนั้น อัยการทหารจะฟ้องคดีได้ต่อเมื่อมีการสอบสวนในคดีนั้นมาก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 และมาตรา 121 หากไม่มีการสอบสวนจะฟ้องคดีอาญาไม่ได้ซึ่งเหมือนศาลยุติธรรม ส่วนสำนวนการสอบสวนที่ส่งมายังอัยการทหารนั้นมีสองทาง คือ จากพนักงานสอบสวน และจาก

เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งและผู้ต้องหาด้วย ทั้งนี้การสอบสวนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ถือว่าเป็นการตัดอำนาจพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสั่งฟ้องคดี อัยการทหารไม่สามารถจะสั่งฟ้องคดีได้เองจะต้องให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง จากนั้นจึงนำรายงานการคดีนั้นเสนอต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อสั่งคดีต่อไป ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าอัยการทหารอยู่ในศาลทหารแห่งใด เช่น อัยการศาลทหารกรุงเทพ ผู้มีอำนาจสั่งคดี คือ หัวหน้าอัยการทหารศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลจังหวัดทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดี คือ ผู้บังคับการจังหวัดทหารและอัยการศาลมณฑลทหาร ผู้มีอำนาจสั่งคดีคือผู้บัญชาหารมณฑลทหาร ในกรณีที่อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องนี้ศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง เพราะถือว่าเป็นตัวแทนของรัฐได้ผ่านขั้นตอนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนมาแล้ว

2. ผู้เสียหาย ที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้จะต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร กล่าวคือ นอกจากจะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) หรือตามมาตรา 4, 5 และ 6 แล้วต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16(1)-(8)

ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องร้องคดีอาญาในศาลทหารได้ เนื่องจากระบบของทหารที่มองถึงภารกิจในการปฏิบัติหน้าที่ของทหารที่จะต้องปกป้องเอกราชและรักษาความมั่นคงแห่งชาติ ทหารรักษาวินัย การปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ศาลทหารเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปกครองกองทัพไทยโดยตรง ดังนั้นผู้เสียหายที่ไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ ก็อาจจะล่วงรู้ความลับของราชการทหารได้เพราะอาจจะต้องมีการสอบสวนหากเหตุที่เกิดขึ้นอยู่ในสถานที่ขอทางราชการ ซึ่งแตกต่างกับศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติเรื่องบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลบทบัญญัติดังกล่าวบุคคลผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล คือ

(1) พนักงานอัยการ

(2) ผู้เสียหาย

(1) การฟ้องคดีของพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการจะฟ้องคดีอาญาได้ก็ต่อเมื่อได้มีการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายในความผิดนั้นมาก่อน ตามประมวลกฎหมายวีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 คือพนักงานอัยการจะยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อนและมาตรา 121 หากไม่มีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนแล้วพนักงานอัยการก็จะฟ้องคดีอาญาไม่ได้ การสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งฟ้องคดีอาญา

ด้วยตนเองซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162(2) ซึ่งศาลไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้องในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์"และสำนวนการสอบสวนที่ส่งมายังพนักงานอัยการจากพนักงานสอบสวนเท่านั้น

ในเรื่องการสั่งคดีของพนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องได้เอง ไม่ต้องขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาของตนอย่างเช่นกรณีของศาลทหาร นอกจากที่กล่าวมานี้ในเรื่องอื่นๆ ก็ใช้วิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับเช่นเดียวกัน

(2) มาตรา 2(4) คำว่า "ผู้เสียหาย" หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายคือผู้เสียหายทุกประเภท ผู้เสียหายที่เป็นราษฎรทั่วๆไปที่มิใช่จำกัดว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลเท่านั้น ไม่ได้จำกัดว่าจะเป็นบุคคลประเภทใด หากเป็นผู้เสียหายตามความมาตรา 2(4) หรือตามมาตรา4,5 และ มาตรา 6 ถือว่าเป็นผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมได้

สำหรับผู้เสียหายก็จะต้องเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 2(4) หรือตามมาตรา 4 5 และ 6 ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ทั้งคดีความผิดอันยอมความได้ (ความผิดต่อส่วนตัว) แต่คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหายฟ้องคดีไม่ได้ซึ่งในกรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ศาลจะประทับรับฟ้องก็ต่อเมื่อศาลได้ไต่สวนมูลฟ้องแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162(1)

ตามบทบัญญัติมาตรานี้ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการและผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ กล่าวคือ ความผิดที่กระทำลงโดยผู้กระทำคนเดียวกับพนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องผู้กระทำความผิดคนเดียว ในข้อหาเดียวกันนั้นได้อีก หรือจะขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการก็ได้ไม่เป็นฟ้องซ้อน เนื่องจากการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายต่างก็เป็นอิสระต่อกันจึงต่างคนต่างฟ้อง

ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

ดังนั้น พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บัญญัติเรื่องอำนาจในการฟ้องคดีในศาลทหารในเวลาปกติ ผู้ที่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ คือ อัยการทหารกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหมายถึงผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณามาตรา 2(4) และบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4 5 และ6 ประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 เนื่องจาก การดำเนินคดีอาญาในศาลทหารนั้นใช้ระบบกล่าวหาและถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเช่นเดียวกับศาลยุติธรรม ส่วนผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ทำได้เพียงให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ฟ้องคดี

แทน ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรกซึ่งเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ผู้ที่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ คือ พนักงานอัยการกับผู้เสียหาย ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(4) ที่บัญญัติเรื่องความหมายของคำว่าผู้เสียหายว่า หมายถึง ผู้เสียหายทุกประเภท ผู้เสียหายที่เป็นราษฎรทั่วๆ ไปที่มิใช่จำกัดว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลเท่านั้น และผู้เสียหายที่เป็นราษฎรทั่วๆไปแต่งทนายเข้ามาฟ้องคดี หรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีที่พิจารณาได้ ซึ่งถือว่าผู้ที่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ คือ อัยการทหารกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หมายถึง ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณามาตรา 2(4) และบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4 5 และ6 ประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 เป็นการจำกัดสิทธิแก่ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่บุคคลควรมี แต่ว่าผู้เสียหายที่เป็นราษฎรทั่วๆ ไปที่มิใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ทำให้ไม่อาจฟ้องคดี แต่งทนายเข้ามาฟ้องคดีหรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีที่พิจารณาในศาลทหารได้ แต่ว่าเหตุผลที่ศาลทหารเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้เท่านั้น เนื่องจากแต่เดิมการดำเนินคดีอาญาของไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย การดำเนินคดีฟ้องร้องผู้กระทำความผิดจึงเป็นหน้าที่ของผู้เสียหาย แม้ต่อมาจะเปลี่ยนมาใช้เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก อิทธิพลของการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายยังคงมีอยู่ แนวความคิดดังกล่าวได้นำมาใช้เป็นหลักในการร่างกฎหมายของฝ่ายทหารด้วย โดยให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ซึ่งปรากฏในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเล้าเจ้าอยู่หัว ตามธรรมนูญศาลทหารบก ร.ศ. 126 มาตรา 50 ที่บัญญัติไว้ ให้อัยการทหารบกหรือผู้ใดซึ่งถูกบาดเจ็บหรือเสียหายมีอำนาจที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลทหารบก แต่ผู้ที่ถูกบาดเจ็บหรือเสียหายนั้นต้องเป็นผู้ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารบกด้วย ถ้าแม้ว่าไม่เป็นผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารบกแล้ว ผู้ต้องบาดเจ็บหรือเสียหายนั้นจะต้องมอบคดีให้อัยการทหารบกเป็นโจทก์ ซึ่งสิทธิการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายนี้มีต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันได้เปลี่ยนมาใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด หากสถานที่เกิดเหตุอยู่ในบริเวณที่ตั้งหน่วยทหารอันเป็นสถานที่ต้องห้ามของทางราชการทหาร หรือเป็นสถานที่เก็บอาวุธ หรือในบริเวณคลังแสงก็อาจล่วงรู้ความลับในราชการทหารทำเกิดความเสียหายและความไม่ปลอดภัยต่อประเทศชาติได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงจำเป็นต้องกำหนดให้ผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องคดีในศาลทหารต้องเป็นบุคคลที่เป็นทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น

ศาลยุติธรรมใช้หลักให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เช่นเดียวกับพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 เหตุผลที่ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ คือ แต่เดิมการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย การฟ้องร้องผู้กระทำผิดเอาตัวมาลงโทษจึงเป็นหน้าที่ของผู้เสียหาย

สำหรับสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย คือเปิดโอกาสให้กับผู้เสียหายทุกประเภท ราษฎรณ์ทั่วๆ ไป มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 2(4) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เหตุผลที่เป็นผู้เสียหายทุกประเภท มีสาเหตุมาจากต้องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและต้องการให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับผู้เสียหายในศาลทหาร ยังไม่เปิดโอกาสให้กับผู้เสียหายทุกประเภท ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ประกอบกับมาตรา 16 ส่วนเหตุผลที่ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีสาเหตุมาจากเพื่อต้องการรักษาความลับของทางราชการและเพื่อความมั่นคงของประเทศดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นซึ่งถือว่าเป็นข้อดี แต่หากว่ามีข้อเสีย คือ เป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญา

ดังนั้น จึงถือว่าผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 คือ ผู้เสียหายทุกประเภท มีการรองรับสิทธิของผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาไว้มากกว่าในศาลทหาร ที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรกประกอบกับต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 16 ซึ่งมีการจำกัดสิทธิของผู้เสียหาย คือต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร ซึ่งถือว่าในศาลยุติธรรมพยายามที่จะให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้อย่างเต็มที่ ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของของบุคคล

การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะมุ่งถึงผลประโยชน์ของผู้เสียหาย ซึ่งสิทธิของผู้เสียหายที่แตกต่างกันกล่าวคือ ในศาลทหารสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายประกอบกับต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร เพราะเป็นการรักษาความลับของทางราชการและเพื่อความมั่นคงของประเทศ จึงต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นหลัก ดังนั้นถือว่าสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเป็นผู้เสียหายทุกประเภทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายมากกว่า พิจารณาได้จากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปัญหาคือ ผู้เสียหายถูกจำกัดสิทธิไม่ได้รับความเป็นธรรม เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรม คือ ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาในศาลยุติธรรมได้ คือผู้เสีย

หายทุกประเภท ปัญหานี้เป็นผลมาจากการคำนึงสถานะของผู้เสียหาย ซึ่งทำให้ผู้เสียหายที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารมีผลกระทบ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์เหมือนกับผู้เสียหายในศาลยุติธรรม ซึ่งไม่ก่อให้เกิดผลที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้สิทธิกับผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาดีกว่า คือผู้เสียหายทุกประเภทฟ้องคดีอาญา ทั้งนี้เพื่อต้องการให้ผู้เสียหายได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน

ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบผู้เสียหายในศาลทหารกับผู้เสียหายในศาลยุติธรรม โดยในศาลทหารผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงเห็นได้ว่าสิทธิของผู้เสียหายในศาลยุติธรรมมีมากกว่า

ด้วยเหตุนี้ปัญหาที่เกิดจากผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารยังคงมีอยู่ เนื่องจากในศาลทหารผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารไม่อาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ จึงควรที่จะนำบทบัญญัติมาตรา 28 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ รวมทั้งควรวางหลักเกณฑ์และให้ศาลทหารให้สิทธิกับผู้เสียหายให้หมายถึงผู้เสียหายทุกประเภท เพื่อตัดปัญหาที่เกิดจากผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

1.5 ผู้มีอำนาจจัดการแทน

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49วรรคแรก บัญญัติเรื่องอำนาจในการฟ้องคดีในศาลทหารในเวลาปกติของผู้มีอำนาจจัดการแทนไว้ดังนี้

"ศาลทหารในเวลาปกติ ให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์"

2) ศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) บัญญัติความหมายของคำว่า "ผู้เสียหาย" ไว้ดังนี้

"ผู้เสียหาย" หมายความบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องผู้มีอำนาจจัดการแทนของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก บุคคลที่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ คือ อัยการทหารกับผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหมายถึงผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(4) และบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4, 5 และ 6 ประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16

โดยศาลทหารสูงสุดได้เคยวินิจฉัยไว้ตามคำสั่ง ศาลทหารสูงสุด ที่ 2-2532 กรณีที่บุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่เป็นบุตรผู้ตายที่เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารของเข้าร่วมเป็นโจทก์ในฐานะเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5(2) ซึ่งวินิจฉัยไว้ดังนี้

"พิเคราะห์แล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) บัญญัติว่า ผู้เสียหายหมายความถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ดั่งบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 ฉะนั้น ผู้ร้องซึ่งยื่นคำร้องเข้ามาเป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 5(2) จึงมีฐานะเป็นผู้เสียหายด้วย แต่คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารผู้ร้องจะมีสิทธิเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหารได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ เมื่อผู้ร้องซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ผู้ร้องจึงไม่มีอำนาจเป็นโจทก์หรือขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการศาลทหารกรุงเทพได้ ที่ศาลทหารกลางมีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์ของผู้ร้องนั้นชอบแล้ว ให้ยกฎีกาของผู้ร้อง

จากคำสั่งศาลทหารสูงสุดดังกล่าวจึงได้หลักเกณฑ์ว่า ผู้เสียหายนั้นรวมถึงผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 ด้วย แต่ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่อยู่ในฐานะผู้เสียหายจะฟ้องคดีในศาลทหารได้ ก็จะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย

ศาลยุติธรรมใช้หลักผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และมาตรา 6 แตกต่างกับศาลทหารผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร

สำหรับผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายของศาลยุติธรรมเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายคือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภท ราษฎรณ์ทั่วๆ ไป คือผู้มี

อำนาจจัดการแทนผู้เสียหายจัดการแทนผู้เสียหายได้อย่างไม่ถูกจำกัดสิทธิ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 เหตุผลที่เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภท มีสาเหตุมาจากต้องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและต้องการให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับผู้เสียหายของศาลทหารยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภท ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4,5 และ 6 เหตุผลที่ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร มีสาเหตุมาจากเพื่อต้องการรักษาความลับของทางราชการซึ่งถือว่าเป็นข้อดี แต่หากว่ามีข้อเสียคือเป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหาย

ดังนั้นจึงถือว่าผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายของศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 คือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภท มีการรองรับสิทธิของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายไว้มากกว่าของศาลทหารที่ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 ประกอบกับต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร มาตรา 16 ซึ่งมีการจำกัดสิทธิของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย จึงถือว่าศาลยุติธรรมพยายามที่จะให้สิทธิผู้เสียหายได้อย่างเต็มที่

การจัดการแทนผู้เสียหายมีวัตถุประสงค์ที่จะมุ่งถึงประโยชน์ของผู้เสียหาย ซึ่งสิทธิของผู้เสียหายที่แตกต่างกันกล่าวคือ สิทธิที่ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายประกอบกับต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เพราะเป็นการรักษาความลับของทางราชการ จึงต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นหลัก ดังนั้นถือว่าผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภทซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความสำคัญแก่ผู้มีอำนาจจัดการแทนมากกว่า พิจารณาได้จากบทบัญญัติมาตรา 4, 5 และ 6

ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในศาลทหารดังกล่าว จึงก่อให้เกิดปัญหาคือผู้เสียหายถูกจำกัดสิทธิไม่ได้รับความเป็นธรรม เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เมื่อเปรียบเทียบกับผู้เสียหายของศาลยุติธรรม คือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภท ปัญหานี้เป็นผลมาจากการคำนึงถึงสถานะของผู้มีอำนาจจัดการแทน ซึ่งทำให้ผู้เสียหายมีผลกระทบ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เสียหายเหมือนกับผู้เสียหายในศาลยุติธรรม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้สิทธิของผู้เสียหายดีกว่าคือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภทจัดการแทนผู้เสียหายได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน

ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิของผู้เสียหายของศาลทหารกับศาลยุติธรรม โดยของศาลทหารต้องการให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงเห็นได้ว่าสิทธิของผู้เสียหายของศาลยุติธรรมมีมากกว่า

ด้วยเหตุนี้ปัญหาที่เกิดจากผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารยังคงมีอยู่ เนื่องจากศาลทหารผู้มีอำนาจจัดการแทนทุกประเภท ราษฎรณ์ทั่วๆ ไป จึงควรที่จะนำบทบัญญัติมาตรา 4, 5 และ 6 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ รวมทั้งควรวางหลักเกณฑ์ให้สิทธิของผู้เสียหายให้หมายความรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายทุกประเภทเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่เกิดจากสิทธิของผู้เสียหาย

1.6 คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 51ถึงมาตรา 54 บัญญัติเรื่องศาลทหารมีมาตราที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีแตกต่างจากศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา 40 ถึงมาตรา 51 ไว้ดังนี้

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 51ถึงมาตรา 54 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 51 “เมื่ออัยการทหารร้องขอ ศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์หรือใช้ค่าสินๆ ไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด”

มาตรา 52 “ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์จำเลย ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการส่งคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนในท้องถิ่นที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และให้ศาลพลเรือนสั่งจัดการยึดทรัพย์ในคดีนั้นต่อไปตามกฎหมายโดยไม่ต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง ส่วนหน้าที่อัยการทหารให้มอบให้พนักงานอัยการจัดการว่าความในศาลพลเรือนขั้นยึดทรัพย์ต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด”

มาตรา 53 “ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้”

มาตรา 54 “เรื่องในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร”

2) ศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 ถึงมาตรา 51 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 40 “การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาจะฟ้องต่อศาล ซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง”

มาตรา 41 “ถ้าการพิจารณาคดีแพ่งจักทำให้การพิจารณาคดีอาญาเนิ่นช้าหรือติดขัด ศาลมีอำนาจสั่งให้แยกคดีแพ่งออกจากคดีอาญา และพิจารณาต่างหากโดยศาลที่มีอำนาจชำระ”

มาตรา 42 “ในการพิจารณาคดีแพ่ง ถ้าพยานหลักฐานที่นำสืบแล้วในคดีอาญายังไม่เพียงพอ ศาลจะเรียกพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมอีกก็ได้ ในกรณีเช่นนั้นศาลจะพิพากษาคดีอาญาไปทีเดียว ส่วนคดีแพ่งจะพิพากษาในภายหลังก็ได้”

มาตรา 43 “คดีลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอกหรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดคืน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย”

มาตรา 44 “การเรียกทรัพย์สินหรือราคาคืนตามมาตราก่อน พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับคดีอาญา หรือจะยื่นคำร้องในระยะใดระหว่างที่คดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นก็ได้ คำพิพากษาในส่วนเรียกทรัพย์สิน หรือราคาให้รวมเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำพิพากษาในคดีอาญา”

มาตรา 45 “คดีเรื่องใดถึงแม้ว่าได้ฟ้องในทางอาญาแล้ว ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องในทางแพ่งอีก”

มาตรา 46 “ในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา”

มาตรา 47 “คำพิพากษาคดีส่วนแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่

ราคาทรัพย์สินที่ส่งให้จำเลยใช้ให้แก่ผู้เสียหาย ให้ศาลกำหนดตามราคาอันแท้จริง ส่วนจำนวนเงินค่าทดแทนที่ผู้เสียหายจะได้รับนั้น ให้ศาลกำหนดให้ตามความเสียหายแต่ต้องไม่เกินคำขอ”

มาตรา 48 “เมื่อศาลพิพากษาให้คืนทรัพย์สิน แต่ยังไม่ปรากฏตัวเจ้าของ เมื่อใดปรากฏตัวเจ้าของแล้วให้เจ้าหน้าที่ที่รักษาของคืนของนั้นให้แก่เจ้าของไป

ในกรณีที่ปรากฏตัวเจ้าของให้ศาลพิพากษาสั่งให้เจ้าหน้าที่ซึ่งรักษาของคืนของนั้นให้แก่เจ้าของไป เมื่อมีการโต้แย้งกัน ให้บุคคลที่อ้างว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริงในทรัพย์สินนั้นฟ้องเรียกร้องยังศาลที่มีอำนาจชำระ"

มาตรา 49 "แม้จะไม่มีฟ้องคดีส่วนแพ่งก็ตาม เมื่อพิพากษาคดีส่วนอาญา ศาลจะสั่งให้คืนทรัพย์สินส่วนกลางแก่เจ้าของก็ได้"

มาตรา 50 "ในกรณีที่ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน หรือใช้ราคาแก่ผู้เสียหายตามมาตรา 43 และ 44 ให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา"

มาตรา 51 "ถ้าไม่มีผู้ใดฟ้องทางอาญา สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องทางแพ่งเนื่องจากความผิดนั้นย่อมระงับไปตามกำหนดเวลา ดังที่กฎหมายลักษณะอาญาบัญญัติไว้ในเรื่องอายุความฟ้องคดีอาญา แม้ถึงว่าผู้เยาว์หรือผู้วิกลจริตในมาตรา 183 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะเป็นผู้ฟ้องหรือได้ฟ้องต่างหากจากคดีอาญาก็ตาม

ถ้าคดีอาญาใดได้ฟ้องต่อศาลแล้ว แต่คดียังไม่เด็ดขาดอายุความซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิจะฟ้องคดีแพ่งย่อมสะดุดหยุดลงตามมาตรา 79 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา

ถ้าโจทก์ได้ฟ้องคดีอาญาและศาลพิพากษาลงโทษจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้วก่อนที่ได้ยื่นฟ้องคดีแพ่ง สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่ง สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งย่อมมีตามกำหนดอายุความในมาตรา 168 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ถ้าโจทก์ได้ฟ้องคดีอาญา และศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยจนคดีเด็ดขาดแล้วก่อนที่ได้ยื่นฟ้องคดีแพ่ง สิทธิของผู้เสียหายจะฟ้องคดีแพ่งย่อมมีอายุความตามหลักทั่วไปในเรื่องอายุความแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์"

ความแตกต่างเรื่องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

1. ศาลทหารมิได้กำหนดประเภทคดีไว้ แต่ต้องเป็นการกระทำความผิดต่อทรัพย์โดยตรง

ศาลยุติธรรมกำหนดไว้เฉพาะ คดีลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์โจรสลัดกรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก หรือรับของโจร

2. ศาลทหารตามมาตรา 51 ให้อัยการทหารที่เป็นโจทก์มีอำนาจในการร้องขอให้ศาลสั่งให้จำเลย คืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่ทางราชการได้

ศาลยุติธรรมมีสิทธิเรียกร้องเพียงทรัพย์สิน หรือราคาที่สูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดคืน โดยขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่ได้

ศาลยุติธรรมในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ซึ่งศาลทหารเขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องรับฟังคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารในการที่ศาลยุติธรรมพิพากษาคดีแพ่ง

สำหรับการพิพากษาคดีในส่วนแพ่งของศาลยุติธรรม เปิดโอกาสให้ศาลยุติธรรมต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญาซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมาย

3. ศาลทหารจะพิพากษา ให้จำเลยคืนทรัพย์ใช้ราคาทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนได้เฉพาะกรณีที่จำเลยกระทำผิดเท่านั้น

ศาลยุติธรรมสามารถคำพิพากษาคดี ในส่วนแพ่งเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดของบุคคลในทางแพ่ง โดยไม่ต้องคำนึงว่าจำเลยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความ ผิดหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 47

4. ศาลทหารวางหลักเกณฑ์ดำเนินคดีที่ผู้เสียหาย เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาในศาลทหารว่าอัยการทหารเท่านั้น ส่วนผู้เสียหายที่ฟ้องคดีเองไม่มีอำนาจที่จะดำเนินคดีในศาลทหารเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ และไม่สามารถเข้าเป็นโจทก์หรือโจทก์ร่วมกับอัยการทหารในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาได้ ผู้เสียหายจะต้องไปฟ้องคดีแพ่งต่างหากในศาลยุติธรรม

5. ศาลทหารการร้องขอเป็นการร้องขอให้แก่รัฐบาล ซึ่งหมายถึงส่วนราชการของรัฐที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเท่านั้น เจตนารมณ์ในเรื่องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 51ถึงมาตรา 57นั้น บัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาไว้โดยเฉพาะมุ่งให้จำเลยชดใช้ในทางแพ่งให้แก่ทางราชการเท่านั้น

ศาลยุติธรรมเป็นการร้องขอให้แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นได้ ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ทั้งเป็นเอกชนหรือเป็นองค์กรใดๆหรือหน่วยงานรัฐก็ได้

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลทหารบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 54 เป็นบทบัญญัติที่ให้ศาลยุติธรรมต้องรับฟังคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร ในการที่ศาลยุติธรรมพิพากษาคดีแพ่งด้วย และจากการที่ผู้เสียหายมีสิทธิ์ที่จะอ้างข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาในคดีอาญาของศาลทหาร

ศาลยุติธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 บทบัญญัติดังกล่าว เป็นบทบัญญัติที่ได้มีการเขียนรับรองถึงว่าการพิพากษาในคดีอาญามีข้อเท็จจริงอย่างไรก็ให้นำไปในส่วนของการพิพากษาคดีส่วนแพ่งด้วย

ศาลยุติธรรมในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ซึ่งศาลทหารเขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องรับฟังคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารในการที่ศาลยุติธรรมพิพากษาคดีแพ่ง

สำหรับการพิพากษาคดีในส่วนแพ่งของศาลยุติธรรม เปิดโอกาสให้ศาลยุติธรรมต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาส่วนอาญาซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 เหตุที่ศาลแพ่งจำต้องถือข้อเท็จจริงในคำพิพากษาคดีอาญา มีสาเหตุมาจากข้อเท็จจริงในคดีอาญาผูกพันคดีแพ่ง

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับศาลทหารที่เขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารในการที่ศาลยุติธรรมพิพากษาคดีแพ่ง เป็นความซ้ำซ้อนกับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 คือในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาอยู่แล้ว คือเป็นการให้นำคำพิพากษาในศาลทหารผูกพันคดีแพ่งซึ่งเป็นการกำหนดให้ศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีอาญาอยู่แล้ว ซึ่งถือว่าการที่ศาลทหารได้เขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องรับฟังคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร ในการพิพากษาคดีแพ่งเป็นข้อเสียถือว่าเป็นการข้ามระบบศาล

ดังนั้นจึงถือว่าการที่ศาลยุติธรรมในการพิพากษาคดีส่วนแพ่ง ศาลจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 มีการเขียนรองรับไว้อยู่แล้ว ในศาลทหารที่มีการเขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องรับฟังคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารในการที่ศาลยุติธรรมพิพากษาคดีแพ่ง ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 54 คือเป็นความซ้ำซ้อนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46

ในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาของศาลทหาร ก็เพื่อประสงค์ที่จะนำคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารผูกพันคดีแพ่งของศาลยุติธรรม ซึ่งเหมือนกับศาลยุติธรรมเพราะในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาอยู่แล้ว การที่ศาลทหารเขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องรับฟังข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาของศาลทหาร จึงก่อให้เกิดปัญหา คือ เป็นการกระทบต่อระบบ ถือว่าเป็นการข้ามระบบศาลซึ่งปัญหานี้เป็นผลมาจากการที่ศาลทหารเขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาของศาลทหาร ทำให้เป็นการซ้ำซ้อนกันของระบบ จึงเป็นผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 ได้เขียนรองรับสิทธิในการที่ศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาอยู่แล้ว

ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับศาลทหารในการพิพากษาคดีแพ่งศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาของศาลทหาร โดยศาลทหารต้องการให้ศาลยุติธรรมต้องถือข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาของศาลทหาร ซึ่งศาลยุติธรรมได้เขียนรองรับไว้อยู่แล้ว

ด้วยเหตุนี้ปัญหาที่เกิดจากศาลทหารได้เขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาของศาลทหารยังคงมีอยู่ จึงควรที่จะนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 มาใช้

1.7 การอุทธรณ์ฎีกา

1) ศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตราที่ 61, 62 และ 63 ในส่วนที่ไม่มีบัญญัติไว้ จึงให้นำบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลทหารสามารถนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับได้โดยอนุโลม เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ที่ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตราที่ 61, 62 และ 63 บัญญัติเรื่อง หลักเกณฑ์อุทธรณ์ฎีกาซึ่งมีข้อแตกต่างไปจากระบบศาลพลเรือนไว้ดังนี้

(1) ผู้มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาของศาลพลเรือน คือพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครอง ส่วนของศาลทหารมีบุคคลผู้อื่นนอกเหนือไปจากคู่ความ คือผู้มีอำนาจสั่งให้ลงโทษและผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ

(2) ให้มีการอุทธรณ์ฎีกาได้เฉพาะคดีของศาลทหารในเวลาปกติ

(3) ระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกา ในระบบศาลทหารโจทก์และจำเลยมีระยะเวลา 15 วันนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง

2) ศาลยุติธรรม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 และมาตรา 216 บัญญัติเรื่องระยะเวลาในการอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหารตามลำดับไว้ดังนี้

มาตรา 198 “การยื่นอุทธรณ์ ให้ยื่นต่อศาลชั้นต้นในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง”

มาตรา 216 “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 217 ถึง 221 คู่ความมีอำนาจฎีกาคัดค้านคำพิพากษา หรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่ายที่ฎีกาฟัง”

3) วิเคราะห์เปรียบเทียบระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารกับศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรมใช้หลักระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความ มีระยะเวลา 1 เดือน ซึ่งแตกต่างกับศาลทหารระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความ มีระยะเวลา 15 วัน

สำหรับระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลยุติธรรมเปิดโอกาสให้คู่ความมีระยะเวลา 1 เดือน ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 และ 216 ตาม

ลำดับ เหตุผลที่อุทธรณ์ฎีกามีระยะเวลา 1 เดือน มีสาเหตุมาจากต้องการให้คู่ความมีระยะเวลาที่เพียงพอที่จะใช้เวลาในการคัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้น หรือต้องการคัดค้านคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ตามลำดับ

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหาร ที่เปิดโอกาสให้คู่ความมีระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกามีระยะเวลา 15 วันซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 198 และมาตรา 216 ตามลำดับ เหตุที่ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารมีระยะเวลา 1 เดือน มีสาเหตุมาจากต้องการให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วไม่ล่าช้าซึ่งถือว่าเป็นข้อดี แต่เนื่องจากว่าระยะเวลา 15 วัน ถือว่าสั้นกว่าระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลยุติธรรม จึงถือว่าเป็นการจำกัดสิทธิของคู่ความ

ดังนั้นจึงถือว่าระยะเวลาการอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความของศาลยุติธรรม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 และมาตรา 216 ตามลำดับ คือ มีระยะเวลา 1 เดือน มีการรองรับสิทธิของคู่ความไว้มากกว่าของศาลทหาร ที่มีระยะเวลาการอุทธรณ์ฎีกาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 คือมีระยะเวลา 15 วัน ซึ่งมีระยะเวลาสั้นกว่าของศาลยุติธรรม จึงถือว่าศาลยุติธรรมพยายามให้คู่ความมีระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาได้อย่างเต็มที่ ซึ่งถือว่าเป็นการให้สิทธิแก่คู่ความอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล

การอุทธรณ์ฎีกาก็เพื่อที่จะให้คู่ความคัดค้านคำพิพากษาของศาลซึ่งระยะเวลาในการอุทธรณ์ฎีกาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลยุติธรรมมีระยะเวลา 1 เดือน คำนึงถึงประโยชน์ของคู่ความมากกว่าของศาลทหาร เพราะระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาที่ยาวกว่าโดยมุ่งคุ้มครองสิทธิของคู่ความเป็นหลักมิได้คำนึงถึงกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็วเป็นหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงให้ความสำคัญแก่คู่ความพิจารณาได้จากมาตรา 198 และมาตรา 216 ตามลำดับ คือระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกามีระยะเวลา 1 เดือน

ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารจึงก่อให้เกิดปัญหา คือ คู่ความถูกจำกัดสิทธิไม่ได้รับความเป็นธรรม เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิเสรีภาพของคู่ความ ในเรื่องระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกา เมื่อเปรียบเทียบกับระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลยุติธรรม คือ มีระยะเวลา 1 เดือนซึ่งมีระยะเวลาที่นานกว่า ปัญหานี้เป็นผลมาจากการที่ศาลทหารกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกามีระยะเวลาเพียง 15 วัน ซึ่งทำให้คู่ความในศาลทหารได้รับผลกระทบต่อกระบวนการวิธีพิจารณาในศาลทหารทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งไม่ทำให้ก่อประโยชน์ต่อคู่ความเหมือนกับคู่ความของศาลยุติธรรม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 และมาตรา 216 ได้กำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลยุติธรรมไว้ดีกว่า คือมีระยะเวลา 1 เดือน ทั้งนี้เพื่อต้องการให้การคุ้มครองคู่ความเพื่อให้คู่ความได้รับสิทธิและความเท่าเทียมกัน

ดังนั้น เมื่อเทียบกับระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหาร โดยของศาลทหารต้องการให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว คือมีระยะเวลา 15 วัน จึงเห็นได้ว่าระยะอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารมีระยะเวลาที่สั้นกว่าระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลยุติธรรมด้วยเหตุนี้ปัญหาที่เกิดจากการที่ศาลทหารกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกายังคงมีอยู่ จึงควรที่จะนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 และมาตรา 216 มาใช้ รวมทั้งควรวางหลักเกณฑ์และให้ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาให้กับคู่ความมากขึ้นด้วย เพื่อลดปัญหาที่เกิดจากระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกา

2 ข้อดี ข้อเสีย การพิจารณาคดีในศาลทหาร

2.1 ข้อดีการพิจารณาคดีในศาลทหาร

1. รูปแบบและองค์คณะในการพิจารณาคดี ศาลทหารมีการกำหนดชั้นยศของจำเลยและตุลาการ ในศาลทหารนั้นเนื่องจากในการปกครองต้องใช้ระดับชั้นยศเป็นการกำหนดสายบังคับบัญชาและผู้มียศสูงเป็นผู้บังคับบัญชาผู้มียศต่ำกว่า ดังนั้นทางศาลทหารจึงไม่สามารถให้ผู้มียศต่ำกว่าตัดสินผู้มียศสูงกว่าได้ ข้อดีคือสามารถทำให้สายบังคับบัญชาอยู่ในระเบียบและได้รับการเคารพ

2. การพิจารณาคดีและสืบพยานนอกที่ทำการศาลได้เป็นข้อดีและเหมาะสม เนื่องจากที่ตั้งหน่วยทหารนั้น หลายหน่วยอยู่ในเขตพรมแดน การเดินทางไม่สะดวกและอาจอยู่ทั้งในและนอกประเทศไทย ดังนั้นหากเกิดคดีทางทหาร การกำหนดให้พื้นที่นั้นๆสามารถเป็นอาณาเขตห้องพิจารณาคดีได้จะเป็นความสะดวก เนื่องจากจะเป็นการยากที่จะนำทหารที่เกี่ยวข้องกับคดีทั้งเป็นคู่ความเองหรือเป็นพยานมาพิจารณาสืบพยาน ณ สำนักงานของศาลทหาร ซึ่งแม้ในศาลยุติธรรมจะให้มีการเดินเผชิญสืบแต่เป็นเพียงการออกดูพื้นที่เกี่ยวข้องเท่านั้นแม้จะสามารถสืบพยานบุคคลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่เดินเผชิญสืบนั้นก็ยังเป็นเรื่องของสถานที่ ไม่ใช่การย้ายห้องพิจารณาคดี คู่คดีและบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังมีความจำเป็นที่จะต้องมายังห้องพิจารณาคดีของศาล ซึ่งหากเป็นคดีทางทหารที่เกิดขึ้นกับทหารในหน่วยและมีพยานมาก การย้ายที่พิจารณาคดีไปยังหน่วยทหารนั้นย่อมสะดวกกว่า การนำทหารจำนวนมากมาสืบคดีในห้องพิจารณา ณ ที่ตั้งของศาล

3. ในกรณีพิเศษ เช่น เขตประกาศกฎอัยการศึก เขตสงคราม ทั้งในและนอกประเทศ อาจมีการตั้งตุลาการโดยผู้บังคับบัญชาของหน่วยทหารนั้นได้ ตามความจำเป็นของสถานการณ์นั้น เป็นความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เนื่องจากในกรณีพิเศษนั้นต้องมีการตัดสินคดีด้วยความรวดเร็ว ไม่สามารถรอการพิจารณาคดีตามระบบปกติได้ เพราะอาจมีผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติ ซึ่งแม้ในกระบวนการศาลยุติธรรม ที่กำหนดให้ต้องสืบพยานต่อหน้าจำเลย แต่มีข้อยกเว้นยอมให้มีการสืบพยานและผู้เสียหายล่วงหน้า ได้ในบางกรณีเช่น กรณีผู้เสียหาย พยานเป็นบุคคลต่างชาติที่จะต้องเดินทางกลับประเทศตนนั้น ก็เป็นเพียงการสืบพยานบางส่วนไม่ใช่การเร่งรัดคดีให้เสร็จสิ้นโดยทันที่เหมือนศาลอาญาศึก

4. อำนาจในการพิจารณาคดีตามเขตพื้นที่การพิจารณาคดี ศาลทหารมีการแบ่งเขตพื้นที่การพิจารณาคดีเป็นศาลทหารจังหวัด ศาลมณฑลทหารและศาลประจำหน่วยทหารซึ่งเป็นระบบคล้ายกับศาลยุติธรรมก็มีการแบ่ง เขตการพิจารณาคดีเป็นศาลอาญา ศาลจังหวัดฯ เป็นส่วนที่ดีเป็นการแบ่งการพิจารณาคดีออกตามพื้นที่ สะดวกต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่กระจุกตัวในพื้นที่ใดที่หนึ่ง

5. การสอบสวน การให้นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร เป็นข้อดีและถูกต้องเนื่องจากทหารมีวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร ทีมีความแตกต่างจากประชาชนโดยทั่วไป ทั้งทหารยังมีเรื่องสายงานบังคับบัญชาจึงมีความจำเป็นที่ผู้เป็นพนักงานสอบสวนคดีทหารจะต้องแจ้งผู้บังคับบัญชาของทหารผู้นั้นทราบด้วย และการกำหนดชั้นยศของผู้สอบสวนมียศสูงกว่าผู้ถูกสอบสวนจึงถูกต้องเหมาะสมกับทั้งผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ก็เป็นการสะดวกต่อการควบคุมวินัยทหาร

6. การจับกุม ตรวจค้น กฎหมายฝ่ายทหารได้ให้อำนาจนี้ต่อผู้บังคับบัญชาของทหารและสารวัตรทหารเป็นเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจ จับกุมหรือตรวจค้นทหารผู้กระทำความผิดเป็นข้อดีต่อการบังคับบัญชาทหารเพราะหากให้เจ้าพนักงานตำรวจเท่านั้นเป็นผู้จับกุม ตรวจค้นจะเป็นความไม่สะดวกในกรณีที่ผู้กระทำความผิดอาญาทหารหนีไปหลบซ่อน ในเขตหน่วยงานทหาร ที่มีชั้นความลับที่ไม่สามารถให้บุคคลภายนอกหน่วยทหารเข้าไปได้ ซึ่งหากยินยอมให้เข้าไปตรวจค้นได้ อาจจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศได้

7. เรื่องการตั้งทนายความ ในขณะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแก้ไขใหม่กล่าวถึงเรื่องทนายความไว้ โดยพยายามที่จะให้จำเลยที่ถูกกล่าวหาในคดีอาญาต่อศาลพยายามที่จะให้จำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างเต็มที่ เป็นสิทธิพื้นฐานของบุคคลคือข้อดี ส่วนพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 บัญญัติเรื่องการตั้งทนายไว้จำกัดจะ

เห็นได้ว่าในศาลทหารในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10ปีขึ้นไป จึงจะถามทนายถ้าคดีที่ต่ำกว่านั้นไม่ถาม ข้อดีคือที่บัญญัติไว้เช่นนั้นเพื่อประสงค์ที่จะให้กระบวนพิจารณาของศาลทหาร ดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว

8. การฟ้องคดีตามกฎหมายทหารมีการแบ่งเป็น สถานะเวลาในเวลาปกติและสถานะในเวลาไม่ปกติ หรือศาลอาญาศึกเป็นข้อดีต่อการปกครองและการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากหากมีกรณีสงครามก็จำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการที่แตกต่างไปจากภาวะปกติด้วย

9. ส่วนเรื่องการลงทัณฑ์ทางวินัย ของผู้บังคับบัญชาทางทหาร แทนการส่งฟ้องศาล เกี่ยวกับประมวลกฎหมายทหาร มาตรา 7, 8 และ 9 ซึ่งเป็นลักษณะของการชะลอการส่งฟ้องคดีต่อศาล การกระทำผิดอาญาที่เกี่ยวด้วยวินัยทหารคือการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาและมีผลเกี่ยวเนื่องต่อการปกครองบังคับบัญชาทหารโดยตรง ต้องเข้าใจก่อนว่าเรื่องเกี่ยวกับการกระทำความผิดของตัวทหารจะต้องเป็นการกระทำเดียวกันที่เป็นทั้งทางวินัยทหารและทางอาญาซึ่งไม่อาจแยกกันได้ ซึ่งจะมีในส่วนของวินัยทหารครอบอยู่ชั้นแรก

โดยตามปกติ ความผิดทุกมาตราที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหารผู้กระทำผิดย่อมที่จะต้องถูกส่งตัวฟ้องศาล แต่มาตรา 8, 9 นี้บัญญัติไว้เป็นข้อยกเว้นหากเป็นความผิดใน 21 บทมาตราดังกล่าวหากเป็นการเล็กน้อยไม่สำคัญให้ถือว่าเป็นความผิดต่อวินัยทหาร และผู้พิจารณาในเรื่องวินัยคือผู้บังคับบัญชาให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ได้ซึ่งเห็นว่าการกระทำผิดนั้นเป็นการเล็กน้อยไม่สำคัญตามมาตรา 7 เว้นแต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการจะสั่งให้ส่งตัวผู้กระทำผิดฟ้องศาล เมื่อความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหารใน 21 บทมาตราและต้องเป็นการเล็กน้อยและไม่สำคัญ ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับการปกครองบังคับบัญชาทหารโดยตรงอันเป็นความผิดอาญาที่เกี่ยวกับวินัยทหาร ผู้บังคับบัญชาสามารถลงทัณฑ์ได้ทันที

การลงทัณฑ์ทางวินัยของผู้บังคับบัญชาทหารแทนการส่งฟ้องศาล มิได้เป็นการช่วยเหลือผู้กระทำผิดแต่เป็นการช่วยเหลือในด้านปกครองทหาร เพราะความผิดตามมาตรา 8 ถ้าหากลงทัณฑ์จะเป็นการเกรงกลัวต่อทหารมากกว่าการส่งฟ้องศาล เนื่องจากว่าถ้าหากศาลลงโทษเพียงเล็กน้อยก็จะไม่ได้ผลในด้านปกครองทหาร ซึ่งเป็นส่วนที่ดีเมื่อผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ใช้ดุลพินิจเพราะเนื่องจากมีหน้าที่ทำให้ทหารอยู่ในระเบียบ วินัย ผู้บังคับบัญชาต้องมีส่วนเกี่ยวของรับรู้ในการที่ทหารกระทำผิด ถ้าเห็นว่าเรื่องไหนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวินัยโดยใช้การลงโทษทางวินัย ไม่สมควรให้ส่งฟ้องศาลก็จะเป็นเรื่องที่ไม่ทำให้คดีไปตกอยู่ที่ศาลมาก

10. เรื่องระยะเวลาอุทธรณ์ของศาลยุติธรรมมีระยะเวลา 1 เดือน ส่วนระยะเวลาการอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหารมีระยะเวลา 15วัน ข้อดีของระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของศาลทหาร โดยเจตนารมณ์เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว

2.2 ข้อเสียการพิจารณาคดีในศาลทหาร

1. รูปแบบและองค์คณะในการพิจารณาคดี ข้อเสียคือหากผู้กระทำผิดอยู่หรือเคยอยู่สายการบังคับบัญชาของนายทหารที่มียศสูง การตัดสินคดีอาจไม่เป็นไปด้วยความยุติธรรมจึงทำให้คู่ความในคดีอาจไม่ได้รับความยุติธรรม แต่ถ้าหากนำมาตรา 20 มาใช้ก็ยังถือว่ายังคงใช้ได้เหตุที่ไม่นำมาใช้เพราะเป็นเรื่องเกินความจำเป็น เนื่องจากจะทำให้องค์คณะประกอบด้วยนายทหารสัญญาบัตรสองนายและตุลาการพระธรรมนูญอีกสองนาย

2. การตั้งทนายความตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความไว้อย่างจำกัดกว่าศาลยุติธรรม ที่บัญญัติให้สิทธิแก่จำเลย คือ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ศาลจะตั้งทนายความให้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคสอง แต่ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 ได้บัญญัติไว้ในเรื่องการตั้งทนายอย่างจำกัด คือ คดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 10ปีขึ้นไปศาลจึงจะถามจำเลยเรื่องทนายความถ้าคดีที่ต่ำกว่านั้น ศาลจะไม่ถามจำเลยเรื่องทนายความซึ่งเป็นข้อเสีย

3. การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ประการที่หนึ่งตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา 54 ได้เขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องฟังข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาของศาลทหาร นั้นเป็นบทบัญญัติที่เป็นการซ้ำซ้อนกันเนื่องจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดไว้ในมาตรา 46 อยู่แล้วว่า ให้ฟังข้อเท็จจริงในคดีอาญาอยู่แล้วและคำพิพากษาฎีกาหมายความถึงศาลทหารด้วย จึงทำให้เป็นบทบัญญัติที่เป็นการข้ามระบบศาล

4. การลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งฟ้องศาลมีข้อเสียคือ กระบวนการหรือเกณฑ์ในการตัดสิน ถ้าหากนายทหารผู้นั้นมีการตัดสินที่ไม่เป็นธรรมในด้านที่เป็นคุณหรือเป็นโทษ ข้อเท็จจริงอาจถูกบิดเบือนไป อาจเป็นเรื่องที่ผู้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องกับความผิดนั้นด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือบทลงโทษนั้นไม่สมเหตุสมผลกับการกระทำ ซึ่งสิ่งที่ควรเกิดเมื่อมีการกระทำผิดก็สมควรที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายต่อไป

5. ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหาร มีระยะไม่เท่ากันกับระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหาร คือ ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหารมีสั้นกว่าระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาในศาลยุติธรรม ซึ่งถือว่าเป็นข้อเสียเป็นการจำกัดสิทธิของคู่ความในศาลทหาร

บทที่ 5
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

รูปแบบการพิจารณาคดีเป็นหัวใจที่มีสำคัญเป็นอย่างมาก จะเป็นตัวบ่งชี้ยุติธรรมซึ่งคงจะเป็นความแตกต่างกันในเรื่องของแนวความคิด และหลักการที่แต่ละองค์กรจะนำเอาสิ่งที่เห็นว่าควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขและได้นำมาใช้องค์กรของตนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้เกิดความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อรูปแบบการพิจารณาคดีเพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมให้ได้มากที่สุด ดังนั้นรูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหารจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมของชาติซึ่งเป็นศาลที่แยกต่างหากจากศาลยุติธรรม จากการที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้ากฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้วสามารถพบเห็นว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดกรอบการดำเนินการของระบบยุติธรรมของชาติในทุกสาขา โดยเฉพาะได้กำหนดเรื่องรูปแบบการพิจารณาคดี ซึ่งได้ให้ความสำคัญการรองรับสิทธิเสรีภาพกับผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่าย ซึ่งรวมทั้งในศาลทหารด้วย เพื่อเป็นหลักประกันถึงว่าศาลทุกศาลต้องปฏิบัติเพื่อให้เกิดรูปแบบการพิจารณาคดีที่ให้เป็นไปตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ อันจะเห็นว่ากฎหมายในศาลทหารได้มีการใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย นอกเหนือจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ประมวลกฎหมายอาญาทหารและกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ทั้งนี้โดยเชื่อว่าหากศาลทหารได้ดำเนินการกับกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ดังกล่าว ทั้งที่ไม่เหมาะสมก็ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ก็ย่อมให้เกิดความยุติธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย รูปแบบการพิจารณาการพิพากษาอรรถคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อผดุงความยุติธรรม

ประการที่หนึ่งการกำหนดองค์คณะของตุลาการศาลทหาร และการทำคำพิพากษาออกจากกันนั้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษา ให้ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษาแล้วแต่กรณี” คือเป็นคดีที่ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพจะต้องพิพากษาคดี ที่ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนมาให้พิพากษา โดยมิได้ออกนั่งพิจารณาคดีเพียงแต่ตรวจสำนวนความเห็นของศาลจังหวัดทหารที่ส่งมาให้พิพากษา โดยไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดยกเว้นถึงเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเห็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ซึ่งเป็นการขัดต่อบทบัญญัติ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 236 ที่บัญญัติว่า “การพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะและผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใด จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้

ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ" ถึงแม้ว่ามีการนำเอามาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ที่บัญญัติว่า "รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งให้ตุลาการพระธรรมนูญหนึ่งนายไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีกสองนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลมณฑลทหาร" มาแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้ก็ตาม

แต่ว่ามีปัญหาอีกประการ คือ การที่ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำ หรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับเกินไม่สองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสองได้เท่านั้น แต่ถ้าคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษหรือโทษปรับเกินกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสอง ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา ต้องให้ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษา ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสาม และตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 20 ที่บัญญัติว่า "รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งให้ตุลาการธรรมนูญหนึ่งนายไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีกสองนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลมณฑลทหาร"

จากการที่ศาลทหาร กำหนดหลักเกณฑ์ในคดีตามบทบัญญัติมาตรา 19 วรรคสองดังกล่าวเป็นปัญหาที่ไปกระทบต่อตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหาร คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำ หรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกว่าที่กำหนดนี้ ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาและพิพากษา แต่ถ้าคดีที่กำหนดอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีเกินกว่าที่กำหนดในมาตราดังกล่าว ให้ตุลาการพระธรรมนูญของศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพมานั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหาร ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลมณฑลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 20 จึงก่อให้เกิดปัญหาขึ้นคือ ทำให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีได้ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสองเท่านั้น

จากปัญหาดังกล่าวเห็นได้ว่า คดีที่กำหนดอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีเกินกว่าที่กำหนดในมาตราดังกล่าว ให้ตุลาการพระธรรมนูญของศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพมานั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหาร ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลมณฑลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 20 มาแก้ไขปัญหาคดีที่กำหนดอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีเกินกว่าที่กำหนด ตามมาตรา 19 วรรคสองดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยกับกรณีดังกล่าว เนื่องจากเป็นการไปกระทบต่อตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหาร ดังนั้นควรให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในคดีที่เกิน

กว่าที่กำหนด ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสอง เพื่อให้ไม่กระทบต่อตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหาร

ประการที่สองในคดีมีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ สาเหตุที่คดีมีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เนื่องจากเจตนารมณ์ของกฎหมายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 ต้องการให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ปัญหาที่เกิดจากการที่ศาลทหารกำหนดหลักเกณฑ์ ของการตั้งทนายความในศาลทหารว่าต้องในคดีมีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป คือจำเลยในคดีไม่มีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาศาลจะไม่ถามจำเลยว่า มีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้"

จากปัญหาดังกล่าวเห็นได้ว่า ในระบบศาลทหารพิจารณาจากคดีที่มีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10ปีขึ้นไปเป็นหลัก ในการกำหนดว่าศาลจะตั้งทนายความให้จำเลยหรือไม่ หากเป็นคดีมีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยกับการกำหนดว่าในคดีมีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ เนื่องจากเป็นการไม่ให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยในคดีที่ไม่มีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป เพราะจำเลยดังกล่าวก็ถือว่าเป็นจำเลย ที่ต้องถูกพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งอาจจะต้องการทนายความเช่นเดียวกับกับจำเลยในคดีไม่มีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป แต่กลับถูกจำกัดสิทธิห้ามมิให้มีการตั้งทนายความเพียงเพราะคดีมีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันอย่างยิ่งและทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมาดังที่ได้กล่าวไปแล้ว จึงกล่าวได้ว่าในระบบศาลทหารยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของจำเลยและอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน จึงควรเปิดโอกาสให้จำเลยในคดีที่มีการตั้งอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้ได้เช่นเดียวกับจำเลยในคดีมีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้เพื่อให้สิทธิของจำเลยในศาลทหารมีความเท่าเทียมกัน

ประการที่สามสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีในศาลทหาร ส่วนผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ประกอบมาตรา16 เพราะหลักการของทางทหารที่เกี่ยวกับระบบความสงบเรียบร้อยของประเทศ

ปัญหาที่เกิดจากการที่ศาลทหารกำหนดหลักเกณฑ์ของผู้เสียหาย ที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารเท่านั้น คือ ทำให้ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็น

บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร

จากปัญหาดังกล่าวเห็นได้ว่า ในระบบศาลทหารพิจารณาจากสถานะของผู้เสียหายเป็นหลักในการกำหนดบุคคลที่จะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารว่า เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ หากผู้เสียหายเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ย่อมมีสิทธิฟ้องคดีในศาลทหารได้ ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยกับการจำกัดสิทธิการฟ้องคดีของผู้เสียหายว่าจะต้องเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร เนื่องจากทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันแก่ผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารฟ้องคดีในศาลทหารได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร เพราะผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายเช่นเดียวกันกับผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถูกจำกัดสิทธิห้ามมิให้ฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร จึงกล่าวได้ว่าในระบบศาลทหารยังไม่ได้ให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน

ประการที่สี่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหารมิได้หมายความรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทน ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 แต่จากคำสั่งศาลทหารสูงสุด จึงได้หลักเกณฑ์ว่าผู้เสียหายรวมถึงผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 4, 5 และ 6 ด้วย แต่ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่อยู่ในฐานะผู้เสียหายฟ้องคดีในทหารได้จะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วย

ปัญหาที่เกิดจากการที่ศาลทหารกำหนดหลักเกณฑ์ของผู้เสียหาย ในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร มิได้หมายความรวมถึง ผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งเป็นบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็นสามี ภรรยาผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล บุพการี ผู้สืบสันดาน ซึ่งบุคคลดังกล่าวเหล่านี้ไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารได้ กรณีเช่นผู้เสียหายที่แท้จริงฟ้องคดีแล้วตายลงหรือผู้เสียหายที่แท้จริงฟ้องคดีแล้วไม่สามารถจัดการเองต่อไปได้ หรือผู้เสียหายที่แท้จริงถูกประทุษร้ายถึงแก่ความตายหรือบาดเจ็บไม่สามารถจัดการเองได้

จากปัญหาดังกล่าวเห็นได้ว่า ในระบบศาลทหารพิจารณาจากสถานะของผู้เสียหายเป็นหลักในการกำหนดบุคคลที่จะมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารได้หรือไม่ ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยกับการจำกัดสิทธิผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เนื่องจากไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายซึ่งมิได้เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร เพราะผู้มีอำนาจจัดการแทนดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง แต่กลับถูกจำกัดสิทธิห้ามมิให้จัดการแทนผู้เสียหาย จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ จึงกล่าวได้ว่าในระบบศาลทหารยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนซึ่งมิได้เป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้

ประการที่ห้าในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 54 ซึ่งเป็นเขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องฟังข้อเท็จจริงจากศาลทหาร

ปัญหาที่เกิดจากการที่ศาลทหารได้เขียนบังคับ ให้ศาลยุติธรรมต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร ทำให้เป็นการข้ามระบบศาล คือให้นำคำพิพากษาในศาลทหารผูกพันคดีแพ่ง[49]

จากปัญหาดังกล่าวเห็นได้ว่า ในระบบศาลทหารเขียนบังคับให้ศาลยุติธรรมต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยกับการที่ศาลทหารเขียนบังคับผูกมัดให้ศาลยุติธรรมต้องถือข้อเท็จจริง ตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร เนื่องจากเป็นการที่ศาลทหารตรวจสอบศาลยุติธรรมเป็นการกระทบต่อระบบ เพราะคำพิพากษาอ้างไปเป็นพยานหลักฐานกันได้และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 46 เขียนไว้ว่าคำพิพากษาของศาลในคดีอาญาผูกพันในคดีแพ่ง อีกทั้งศาลฎีกาก็รองรับไว้แล้วว่าคดีอาญารวมถึงศาลทหารด้วย ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ศาลยุติธรรมยอมรับอยู่แล้ว

ประการที่หกการกำหนดให้ ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในศาลทหาร มีระยะเวลา 15 วันนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 61 ส่วนการกำหนดให้ระยะเวลาในการอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในศาลยุติธรรมมีระยะเวลา 1 เดือนนับแต่วันอ่านหรือ ถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา198 และมาตรา 216 ตามลำดับที่ไม่เท่ากัน

ปัญหาที่เกิดจากการที่ศาลทหารกำหนด หลักเกณฑ์ของระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาในศาลทหารมีระยะเวลา 15 วันนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง คือระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในศาลทหารสั้นกว่า ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในศาลยุติธรรมมีระยะเวลา 1 เดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าไม่เห็นด้วยกับการกำหนด ให้ระยะเวลาในการอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในศาลทหาร มีระยะเวลา 15 วันนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง เนื่องจากเป็นความไม่ให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความที่อุทธรณ์ฎีกาในศาลทหาร เพราะเป็นคู่ความเช่นเดียวกับคู่ความในศาลยุติธรรมแต่กลับถูกจำกัดสิทธิให้มีระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกา 15 วัน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งจึงทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันอย่างยิ่ง และทำให้เกิดปัญหาตามที่ได้กล่าวไปแล้ว จึงกล่าวได้ว่าในระบบศาลทหารยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงควรกำหนดให้ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในศาลทหาร มีระยะเวลา 1 เดือนนับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่าน

---

[49] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 54

คำพิพากษาหรือคำสั่ง

จากการศึกษาวิธีพิจารณาคดีของศาลทหารเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม จะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาคดีของศาลทหาร มีความแตกต่างกับศาลยุติธรรมบางประการเรื่องรูปแบบและองค์คณะในการพิจารณาคดี การตั้งทนาย การฟ้องคดีและคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา การอุทธรณ์ฎีกาซึ่งบางประการก็เหมาะสมบางประการก็ยังไม่เหมาะสม ดังนั้นผู้เขียนจึงใคร่เสนอแนะดังนี้

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์เห็นควรแก้ไขปัญหา โดยควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ในกรณีต่างๆ ดังต่อไปนี้

กรณีที่หนึ่งการกำหนดองค์คณะของตุลาการศาลทหาร และการทำคำพิพากษาออกจากกันตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสอง

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะคือ ควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 19 วรรคสอง คือ คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำหรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกว่าที่กำหนดนี้ ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาและพิพากษา แต่ถ้าคดีที่กำหนดอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีเกินกว่าที่กำหนดในมาตราดังกล่าว ให้ตุลาการพระธรรมนูญของศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพมานั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลมณฑลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 20 ปัญหาตามมาคือทำให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีได้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคสามเท่านั้น ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหาร มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ เกินกว่าที่กำหนดในมาตราดังกล่าว จึงควรแก้ไขมาตรา 19 วรรคสอง ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจในการพิจารณาของศาลจังหวัดทหารเพิ่มขึ้น โดยการเพิ่มอัตราโทษขึ้นมาส่วนโทษปรับก็เพิ่มให้เป็นสัดส่วนกันไป จึงทำให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาและพิพากษาได้ด้วยโดยไม่ต้องนำมาตรา 20 ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาใช้แก้ไขปัญหาในการให้ตุลาการพระธรรมนูญของศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพ มานั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารต่อไป

ประการที่สองปัญหาที่เกิดจากการที่จำเลย ถูกจำกัดสิทธิในการตั้งทนายความ คือ ต้องในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกสูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายก็ให้ศาลตั้งทนายให้[50]

---

[50] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49

ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะคือ ควรแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56 ที่บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความที่จำกัดสิทธิจำเลย ให้เหมือนกับกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตร 173 วรรคสอง บัญญัติเรื่องการตั้งทนายความไว้โดยรองรับเสรีภาพของจำเลยไว้มากกว่าคือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้และเป็นการให้จำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาได้อย่างเต็มที่ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของบุคคล เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 โดยเปิดโอกาสให้จำเลยขอให้ศาลตั้งทนายความให้จำเลยในทุกประเภทคดีที่มีโทษจำคุกคือในคดีที่มีการตั้งอัตราโทษจำคุกก็สามารถตั้งทนายความได้

ประการที่สามปัญหาที่เกิดจากสิทธิของผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีในศาลทหาร

ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะคือ ควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก ที่บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร โดยจำกัดสิทธิผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ได้เฉพาะผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ที่บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมคือ สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรม หมายถึงผู้เสียหายทุกประเภท ผู้เสียหายที่เป็นราษฎรทั่วๆ ไปที่มิใช่จำกัดว่าต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลเท่านั้น

ประการที่สี่ปัญหาที่เกิดจาก ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร[51] มิได้หมายความรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนซึ่งเป็นบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร

ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะคือ ควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ที่บัญญัติเรื่องผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร โดยมิได้หมายความรวมทั้งผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) แต่ตามคำสั่งทหารสูงสุดที่ 2/2532 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ให้หมายความรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทน แต่ต้องเป็นบุคคลอยู่ในอำนาจศาลทหารให้เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ที่บัญญัติเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลยุติธรรมโดยรวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 โดยให้สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ไม่เฉพาะผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16 แต่ให้หมายความรวมถึงบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนในการจัดการแทนผู้เสียหาย ซึ่งมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังบัญญัติไว้ในประมวล

---

[51] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498, มาตรา 49

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ มาตรา 6

ประการที่ห้าปัญหาที่เกิดจากในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร[52]

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะคือควรจะต้องมีการยกเลิกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 54 ที่บัญญัติเรื่องการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลยุติธรรมจำต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหารไว้ คือ จากคดีอาญาที่ถึงที่สุดก็ให้ไปฟ้องเรียกทางแพ่งในศาลยุติธรรม เพราะเป็นเรื่องส่วนแพ่งซึ่งต้องพิจารณาพิพากษาในศาลยุติธรรมที่มีกระบวนการพิจารณาฟ้องร้องในทางแพ่งรองรับไว้อยู่แล้ว

กรณีที่หกปัญหาที่เกิดจากคู่ความในศาลทหารกับศาลยุติธรรม มีระยะเวลาอุทธรณ์ ฎีกาไม่เท่ากัน

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะ คือ ควรจะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 61 ที่บัญญัติเรื่อง ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาของคู่ความในศาลทหาร มีระยะเวลา 15 วัน ให้เหมือนกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 198 และมาตรา 216 ที่บัญญัติเรื่อง ระยะเวลาอุทธรณ์ฎีกาตามลำดับของคู่ความในศาลยุติธรรมมีระยะเวลา 1 เดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2498 มีมานานมากแล้วโดยไม่ได้มีการแก้ไข ซึ่งในขณะที่กฎหมายในส่วนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีการแก้ไขตลอด ถ้าหากจะนำมาเปรียบเทียบกันพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารทหารมีการแก้ไขน้อยมาก เพราะว่ากระบวนการพิจารณาอยู่ในแวดวงจำกัด แต่ของศาลยุติธรรมกระทบคนทั้งประเทศ และเมื่อมีวิวัฒนาการของสังคมโลกมีการยอมรับสิทธิมนุษยชนมากขึ้นประเทศก็ต้องปรับตัว ฉะนั้นรูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหารก็ต้องปรับตัวให้สอดคล้องไปด้วย แต่ในขณะเดียวกันในสังคมทหารในบางเวลาต้องอยู่ภายใต้วินัย ทำให้กฎหมายการที่จะต้องมีการปรับไปตามวิวัฒนาการไปกระทบต่อรูปแบบการพิจารณาคดีจึงเป็นการยากพอสมควรในการที่จะไปแก้ไขแต่ก็มิใช่ไม่มีทาง ซึ่งการเข้าใจในรูปแบบการพิจารณาคดีโดยรวมถือเป็นสิ่งสำคัญตามที่ได้เสนอมา ดังนั้นจึงพยายามชี้ให้เห็นถึงภาพรวมของรูปแบบการพิจารณาคดีของศาลทหารกับศาลยุติธรรม ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของบ้านเมืองเช่นเดียวกันตามรัฐธรรมนูญ ที่ต้องมีการใช้รูปแบบการพิจารณาคดีที่ชัดเจนแน่นอนและมีความชอบธรรมตามกฎหมาย ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงวิธีพิจารณาคดีของศาลทหาร เพื่อให้เกิดระบบยุติธรรมและรูปแบบการพิจารณาคดีที่ดีในการบริหารเพื่อความมั่นคงและเจริญของชาติเราสืบต่อไป

---

[52] พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498, มาตรา 54

บรรณานุกรม

DPU

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กุลพล พลวัน. **การบริหารกระบวนการยุติธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.

คณิน บุญสุวรรณ. **ระบบศาลและกระบวนการยุติธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, 2542.

ชมรมนิติศึกษา คณะนิติศาสตร์. **คำอภิปรายเรื่องอำนาจอธิปไตยทางศาล.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514.

นายเธียร เจริญวัฒนา. **"ประวัติศาลยุติธรรม"** ครบรอบ 1 ปี สถาปนาสานักงานศาลยุติธรรม.

ประสิทธิ์ ใจชื่น. **กฎหมายทหาร.** กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ส., 2542.

มานิตย์ จุมปา. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญของราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540,** กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2541.

สมหมาย จันทร์เรือง. **ระบบและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม.** มหาวิทยาลัยสยาม.

สัญญา บัวเจริญ. **การสอบสวนคดีในอำนาจศาลทหาร.** กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ส., 2544.

สุทธิโชค เทพไตรรัตน์. **การจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมและจัดศาลหัวเมือง. 97 ปีศาลจังหวัดจันทบุรี.** 2538.

วารสาร

ประธิน พัฒนธรรม. "ระบบการศาลในสาธารณรัฐประชาชนจีน." **วารสารพระธรรมนูญ.** กันยายน 2521.

พล.ต.พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนการยุติธรรมทางทหารของสหภาพพม่า." **วารสารพระธรรมนูญ.** 19 กันยายน 2523.

พล.ต.พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนยุติธรรมทหารของเนเธอร์แลนด์." **วารสารกรมพระธรรมนูญ.** ฉบับที่ 17. ประจำมกราคม 2523. กรุงเทพมหานคร : กรมพระธรรมนูญจัดพิมพ์.

พล.ต.พัลลภ โชติเลขา. "กระบวนยุติธรรมทหารของสวิสเซอร์แลนด์." **วารสารกรมพระธรรมนูญ.** ฉบับที่ 13.กันยายน 2521.

พล.ต.พัลลภ โชติเลขา. "การดูงานสาย ธรรมนูญในประเทศญี่ปุ่น." **วารสารพระธรรมนูญ.** มิถุนายน 2519.

พล.ต.สายันห์ อรรถเกษม. "ศาลทหาร." **วารสารพระธรรมนูญ.** เล่มที่ 47. ฉบับที่ 1. 2547.

วารสารพระธรรมนูญ. ฉบับพิเศษ 12. กันยายน 2546.

วารสารพระธรรมนูญ. เล่มที่ 47, ฉบับที่ 1. 2547.

ศักดา โมกขมรรคกุล. "ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา." **บทบัญฑิตย์.** เล่มที่ 52 ตอนที่3. กันยายน 2533.

เอกสารอื่นๆ

เกาหลี **รายงานประจำปี.** พระนคร :โรงพิมพ์แผนที่ทหาร 2521.

น.อ.กฤษฎา เจริญพานิช ร.น., **เอกสารประกอบคำบรรยายโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ** วิชาระเบียบราชการศาลทหารและการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

พ.ท สุรเชษฐ์ เจริญปรุ. **ความเป็นอิสระของศาลทหาร** โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รุ่นที่ 18.

พ.อ.สายันห์ อรรถเกษม. **เอกสารประกอบคำบรรยาย วิชากระบวนการยุติธรรมทหาร พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.** กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2526.

พล.ต.สายัณห์ อรรถเกษม. **เอกสารประกอบคำบรรยาย โรงเรียนเหล่าพระธรรมนูญ วิชากฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลทหาร.**

พล.ท ประทิน พัฒนธรรม : เจ้ากรมพระธรรมนูญ. **การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร.**

พล.ท.สำราญ กานต์ประภา. **รายงานการไปดูงานต่างประเทศเกี่ยวกับศาลทหาร พ.ศ.2502,** พระนคร :โรงพิมพ์กองแผนที่ทหาร, 2507.

พลโทวิจักษ์ สัจจะเวทะ. เจ้ากรมพระธรรมนูญ, **เอกสารประกอบคำบรรยายตามโครงการ อบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาภาควิทยาการ รุ่นที่ 31.**

เอกสารประกอบคำบรรยาย :โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ,วิชา การทำความเห็น คำพิพากษา คำสั่ง และความเห็นแย้ง

เอกสารประกอบคำบรรยาย โรงเรียนเหล่าพระธรรมนูญ วิชาความรู้เรื่องศาลทหารต่างประเทศ.

วิทยานิพนธ์

ฉายพรรณ ไทยวัฒน์. "อำนาจศาลทหาร" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ทัศนีย์ แก้วพิลา. "สิทธิการมีทนายในคดีอาญา" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,2527.

นราธิป แย้มศรี. "สิทธิเสรีภาพของประธานตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ศึกษาเฉพาะกรณีอำนาจฟ้องคดีอาญาของประชาชนในคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

Website

ประวัติความเป็นมา

http://www.museum.judiciary.go.th/history.html.page1of2

กระบวนการยุติธรรม

http://www.rta.mi.th/14400u/inspector/invest/section.9.htm

ความรู้เกี่ยวกับศาล

http://www.thaijustice.com/court/lawcourt.htm

http://www.usconstitution.net/choose.html

ที่มาของกระบวนการยุติธรรมทหาร

http://www1.mod.go.th/ospd/jagweb/data/mjpcontent.htm, 2547

สภาทนายความ

http://www.lawyerscouncil.or.th/infor/tfor5.html.

ภาคผนวก

DPU

พระราชบัญญัติ

ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2498

เป็นปีที่ 10 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมาย ว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดั่งต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498"

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิก

1) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2477

2) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2487

3) พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2477 พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2477 พุทธศักราช 2488

4) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2490

5) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2496

6) บรรดาบทกฎหมาย กฎและข้อบังคับอื่นๆ ในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ภาค 1
ศาลทหาร
ฉักษณะ 1
บททั่วไป

มาตรา 5 ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหาร ให้ดำเนินการไปโดยเรียบร้อย แต่การพิจารณาคดีตลอดถึงการที่จะมีคำสั่ง หรือคำพิพากษาบังคับคดีนั้น ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ

โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวางระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อย

มาตรา 6 ศาลทหารตามพระราชบัญญัตินี้แบ่งออกเป็นสามชั้น คือ

1) ศาลทหารชั้นต้น
2) ศาลทหารชั้นกลาง
3) ศาลทหารชั้นสูงสุด

ภายใต้บังคับ มาตรา 39 ในเวลาที่มีการรบหรือการสงครามหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก จะให้มีศาลอาญาศึกก็ได้

มาตรา 7 ศาลทหารชั้นต้น ได้แก่

1) ศาลจังหวัดทหาร
2) ศาลมณฑลทหาร
3) ศาลทหารกรุงเทพ
4) ศาลทหารประจำหน่วยทหาร

มาตรา 8 ทุกจังหวัดทหารให้มีศาลจังหวัดทหารหนึ่ง เว้นแต่จังหวัดทหารที่ต้องกองบัญชาการมณฑลทหาร และทุกมณฑลทหาร ให้มีศาลมณฑลทหารศาลหนึ่ง เว้นแต่มณฑลทหารที่ตั้งศาลทหารกรุงเทพ

ศาลทหารเหล่านี้อาจไปนั่งพิจารณา ณ ที่ใดภายในเขตอำนาจได้ตามความจำเป็น

มาตรา 9 เมื่อหน่วยทหารปฏิบัติหน้าที่อยู่นอกราชอาณาจักร หรือกำลังเดินทางเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชการอาณาจักรและมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันจะให้ตั้งศาลประจำหน่วยทหารนั้นก็ได้

กำลังทหารกองทัพใดมีจำนวนเท่าใด จึงจะถือว่าไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพันนั้นให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

มาตรา 10 การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารสูงสุดและศาลทหารกลาง ให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งและถอดถอน

ส่วนการแต่งตั้ง และถอดถอนตุลาการศาลทหารอื่นๆ พระมหากษัตริย์อาจทรงมอบพระราชอำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหาร และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนตามพระราชบัญญัตินี้ว่าด้วยการแต่งตั้งตุลาการ

มาตรา 11 ให้มีตุลาการพระธรรมนูญ อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ และจ่าศาลทหาร หรือผู้ช่วยตำแหน่งดังกล่าวแล้ว ตามจำนวนที่ กระทรวงกลาโหมกำหนด

คุณสมบัติ พื้นความรู้ และอำนาจหน้าที่ของบุคคลดังกล่าวในวรรคก่อนให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

มาตรา 12 โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้ผู้ที่สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรี หรือเทียบเท่าได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี ฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหารได้และเมื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้ว ให้ผู้นั้นดำเนินคดีได้ดังอัยการทหาร

ลักษณะ 2
อำนาจศาลทหาร

มาตรา 13 ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษา วางบทลงโทษผู้กระทำผิดต่อกฎหมายทหาร หรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ในคดีซึ่งผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำผิดและมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลใดๆ ที่กระทำผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 14 คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

(1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน

(2) คดีที่เกี่ยวพันกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

(3) คดีทีต้องดำเนินในศาลคดีเด็กและเยาวชน

(4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

มาตรา 15 คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ดำเนินคดีในศาลพลเรือน

เมื่อศาลพลเรือนได้สั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้

ภาค 2
ศาลทหาร
ลักษณะ 1
บททั่วไป

มาตรา 16 บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ

(1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ

(2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

(3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร

(4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

(5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร

(6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชารทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณอาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม หรืออากาศยานหรือยานพาหนะใดๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

(7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย

(8) เชลยศึก หรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

(1)

มาตรา 17 ศาลทหารชั้นต้นมีเขตอำนาจ ดังนี้

(๑) ศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร มีเขตอำนาจตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

(๒) ศาลทหารกรุงเทพฯ มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น

(๓) ศาลประจำหน่วยทหารมีอำนาจเหนือบุคคลที่สังกัดหน่วยทหารนั้นโดยไม่จำกัดพื้นที่

มาตรา 18 เมื่อมีคำร้องขอของอัยการทหาร หรือผู้ต้องหา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งให้ส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหารตามที่ร้องขอได้

---

(1)

มาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนโดย มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2526 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้วเติมมาตรา 17 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 17 ศาลทหารชั้นต้นมีเขตอำนาจ ดังนี้

(๑) ศาลจังหวัดทหารมีเขตอำนาจตามพื้นที่จังหวัดทหาร

(๒) ศาลมณฑลทหารมีเขตอำนาจตามพื้นที่มณฑลทหาร

(๓) ศาลทหารกรุงเทพฯ มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่แต่โดยปกติ ถ้าการกระทำผิดนั้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น

(๔) ศาลประจำหน่วยทหารมีอำนาจเหนือบุคคลที่สังกัดหน่วยทหารนั้นโดยไม่จำกัดพื้นที่"

(2)

มาตรา 19 ศาลจังหวัดทหาร มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร

คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำ หรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ ถ้าศาลจังหวัดทหารเห็นควรยกฟ้องโจทก์ หรือเห็นควรลงโทษจำเลยแต่ละกระทงจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ก็ให้พิพากษาได้

คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษา ให้ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษาแล้วแต่กรณี

(2)

มาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 302 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิม มาตรา 19 นี้ บัญญัติว่า

"มาตรา 19 ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร

คดีที่กฎหมายมิได้กำหนดอัตราโทษอย่างต่ำ หรือกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ ถ้าศาลจังหวัดทหารเห็นควรยกฟ้องโจทก์ หรือเห็นควรลงโทษจำเลยแต่ละกระทง จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกำหนดนี้ ก็ให้พิพากษาได้

คดีที่ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิพากษา ให้ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษา แล้วแต่กรณี"

มาตรา 20 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งให้ตุลาการพระธรรมนูญหนึ่งนายไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีกสองนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหาร มีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลมณฑลทหาร

มาตรา 21 ศาลมณฑลทหารและศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย เว้นแต่คดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า

มาตรา 22 ศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกบทกฎหมาย โดยไม่จำกัดยศของจำเลย

มาตรา 23 ศาลทหารกลาง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น

มาตรา 24 ศาลทหารสูงสุด มีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง

คดีที่ศาลทหารสูงสุดได้พิจารณาพิพากษา หรือมีคำสั่งแล้วให้เป็นอันถึงที่สุด

ลักษณะ 2
องค์คณะตุลาการ

มาตรา 25 ในการดำเนินกระบวนพิจารณา ตุลาการนายเดียวมีอำนาจ

(1) ออกหมายเรียก ออกหมายอาญา ออกหมายสั่งให้ส่งคนมาจาก หรือไปยังจังหวัดอื่น

(2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมิใช้เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

ถ้าตุลาการนั้นเป็นตุลาการพระธรรมนูญ ก็ให้มีอำนาจทำการไต่สวน หรือสืบพยานได้ด้วย

(3)

มาตรา 26 ศาลจังหวัดทหารต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา คือ

นายทหารชั้นสัญญาบัตรสองนาย

ตุลาการพระธรรมนูญหนึ่งนาย

มาตรา 27 ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ และศาลประจำหน่วยทหาร ต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคือ

นายทหารชั้นสัญญาบัตรสองนาย

ตุลาการพระธรรมนูญหนึ่งนาย

มาตรา 28 ศาลทหารกลางต้องมีตุลาการห้านาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคือ

นายทหารชั้นนายพลหนึ่งหรือสองนาย

นายทหารชั้นนายพล นายนาวา หรือนาวาอากาศขึ้นไป หนึ่งหรือสองนาย

ตุลาการพระธรรมนูญสองนาย

มาตรา 29 ศาลทหารสูงสุดต้องมีตุลาการห้านาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคือ

นายทหารชั้นนายพลสองนาย

ตุลาการพระธรรมนูญสามนาย

(3)

มาตรานี้ถูกยกเลิก และใช้ความใหม่แทน โดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 302 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิม มาตรา 26 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 26 ศาลจังหวัดทหาร ต้องมีตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ตุลาการต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร"

ลักษณะ 3
การแต่งตั้งตุลาการ

มาตรา 30 ภายใต้บังคับมาตรา 10 ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ คือ

(1) ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งรับราชการประจำอยู่ในพื้นที่จังหวัดทหารนั้นๆ เป็นตุลาการศาลจังหวัดทหาร

(2) ผู้มีอำนาจบังคับบัญชามณฑลทหาร เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งรับราชการประจำอยู่ในพื้นที่มณฑลทหารนั้นๆ เป็นตุลาการศาลมณฑลทหาร

(3) ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหาร เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งรับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหารนั้นๆ เป็นตุลาการศาลประจำหน่วยทหาร

(4) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความในมาตรานี้ จะแต่งตั้งนายทหารนอกประจำการเป็นตุลาการก็ได้

(4)

มาตรา 31 ตุลาการพระธรรมนูญ เป็นตุลาการในศาลทหารได้ทุกศาล แต่ต้องมียศทหารตามชั้นศาล ดังนี้

(1) ศาลทหารชั้นต้น ต้องเป็นนายทหารชั้นนายร้อย นายเรือ หรือนายเรืออากาศขึ้นไป

(2) ศาลทหารกลาง ต้องเป็นนายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือนาวาอากาศขึ้นไป

(3) ศาลทหารสูงสุด ต้องเป็น

ก. นายทหารชั้นพันเอก นาวาเอก หรือนาวาอากาศเอก ซึ่งรับเงินเดือนอัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอกพิเศษ

ข. นายทหารชั้นนายพล

---

(4)

มาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดย มาตรา 3 แห่ง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2506 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิม มาตรา 31 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 31 ตุลาการพระธรรมนูญ เป็นตุลาการในศาลทหารได้ทุกศาล แต่ต้องมียศทหารตามชั้นศาล ดังนี้

(1) ศาลทหารชั้นต้น ต้องเป็นนายทหารชั้นนายร้อย นายเรือ หรือนายเรืออากาศขึ้นไป

(2) ศาลทหารกลาง ต้องเป็นนายทหารชั้นนายพัน นายนาวา หรือนายนาวาอากาศขึ้นไป

(3) ศาลทหารสูงสุด ต้องเป็นนายทหารชั้นนายพล"

(5)

มาตรา 32 ในศาลทหารชั้นต้นตุลาการซึ่งมิใช่ตุลาการพระธรรมนูญ ต้องมียศทหารสูงกว่าหรือเท่าจำเลยที่มียศทหารสูงสุด

ยศจำเลยให้ถือในขณะฟ้อง

มาตรา 33 ในศาลทหารชั้นต้น ถ้าไม่มีนายทหารที่มียศสมควรเป็นตุลาการครบองค์คณะ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามความใน มาตรา 30 จะแต่งตั้งนายทหารที่เห็นสมควรเป็นตุลาการก็ได้

มาตรา 34 ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ตามความในมาตรา 30 จะแต่งตั้งตุลาการสำรองไว้ก็ได้

ตุลาการสำรองต้องมีลักษณะตามพระราชบัญญัตินี้ ว่าด้วยการแต่งตั้งตุลาการ

เมื่อตุลาการไม่สามารถจะนั่งพิจารณาครบองค์คณะให้ตุลาการสำรองนั่งเป็นตุลาการเพื่อให้ครบองค์คณะและให้มีอำนาจหน้าที่ดั่งตุลาการ

มาตรา 35 ให้ตุลาการที่มีอาวุโสสูงสุด เป็นประธานในการพิจารณาพิพากษา

(5)

มาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดย มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิม มาตรา 32 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 32 ตุลาการซึ่งมิใช่ตุลาการพระธรรมนูญต้องมียศทหารสูงกว่าหรือเท่าจำเลยที่มียศทหารสูงสุด

ยศจำเลยให้ถือในขณะฟ้อง"

ภาค 3
ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

(6)

มาตรา 36 ในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบ หรือสถานะสงครามหรือได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารซึ่งมีอยู่แล้วในเวลาปกติคงพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ตามอำนาจ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้ประกาศ หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้สั่งตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใดๆ อีก ก็ให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

เมื่อหมดภาวะการรบ หรือสถานะสงคราม หรือเลิกใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาล หรือที่ยังมิได้ฟ้อง แต่มีผู้อำนาจแต่งตั้งตุลาการหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งโอนคดี หรือส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดียังศาลทหารแห่งอื่นได้ และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้ มีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลทหารในเวลาไม่ปกติ

---

(6)

มาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดย มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิม มาตรา 36 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 36 ในเวลาไม่ปกติ คือ ในเวลาที่มีการรบ หรือการสงคราม หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลทหารคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้อย่างปกติ แต่ถ้าผู้มีอำนาจประกาศใช้

กฎอัยการศึก ได้ประกาศตามอำนาจในกฎหมาย ว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาอย่างใดอีก หรือถ้าคณะกรรมการได้สั่งตามอำนาจในกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ให้คดีอาญาใดได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลทหารก็ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นได้ด้วย

เมื่อเลิกการรบหรือเลิกสงคราม หรือเลิกใช้กฎอัยการศึกศาลทหารยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาลหรือยังมิได้ฟ้อง"

มาตรา 37 ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ตามความในมาตรา 30 มีอำนาจแต่งตั้งผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการได้ และแต่งตั้งพนักงานอัยการ จ่าศาลพลเรือน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เหมาะสม เป็นอัยการทหารและจ่าศาลทหารได้

มาตรา 38 ให้นำบทบัญญัติ ว่าด้วยศาลทหารในเวลาปกติ มาใช้บังคับในศาลทหารในเวลาไม่ปกติโดยอนุโลม

ภาค 4
ศาลอาญาศึก

มาตรา 39 เมื่อหน่วยทหาร หรือเรือรบ อยู่ในยุทธบริเวณจะตั้งศาลอาญาศึกก็ได้

ภายใต้บังคับมาตรา 10 ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในเรือรบ ป้อม หรือที่มั่นอย่างใดๆ ของทหารหรือผู้ทำการแทน เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก เพื่อพิจารณาคดีอาญาที่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยทหารนั้นได้

เมื่อทหารบก ทหารเรือ หรือทหารอากาศ กระทำการร่วมกัน ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้นเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก

มาตรา 40 ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก มีอำนาจส่งผู้ต้องหาไปยังศาลทหารแห่งอื่น ให้ดำเนินการพิจารณาพิพากษาได้ และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้ มีอำนาจและหน้าที่ดังศาลอาญาศึก

มาตรา 41 ศาลอาญาศึกต้องมีตุลาการสามนาย เป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ตุลาการต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร

มาตรา 42 ศาลอาญาศึก มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ทั้งปวงซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจ ได้ทุกบทกฎหมาย และไม่จำกัดตัวบุคคล

(7)

มาตรา 43 เมื่อหมดภาวะการรบ หรือสถานะสงคราม หรือเลิกใช้กฎอัยการศึกศาลอาญาศึก ยังคงมีอำนาจพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาล แต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีอำนาจสั่งโอนคดีให้ศาลทหารแห่งอื่นพิจารณาพิพากษาได้ ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญาศึก แต่ยังมิได้ฟ้อง ให้นำไปฟ้องยังศาลทหารแห่งอื่น และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้มีอำนาจและหน้าที่ดังศาลอาญาศึก

มาตรา 44 ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยศาลทหารในเวลาไม่ปกติมาใช้บังคับในศาลอาญาศึกโดยอนุโลม

---

(7)

มาตรานี้ถูกยกเลิก และใช้ความใหม่แทน โดย มาตรา 5 แห่ง **พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503** ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิม มาตรา 43 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 43 เมื่อเลิกการรบหรือเลิกสงคราม หรือเลิกใช้กฎอัยกาศึก ศาลอาญาศึกยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ในศาลแต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก มีอำนาจโอนคดีให้ศาลทหารแห่งอื่นพิจารณาพิพากษาได้ ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญาศึก แต่ยังมิได้ฟ้องให้นำไปฟ้องยังศาลทหารแห่งอื่น และให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีเช่นนี้มีอำนาจ และหน้าที่ดั่งศาลอาญาศึก"

ภาค 5

วิธีพิจารณาความอาญาทหาร

ลักษณะ 1

บททั่วไป

มาตรา 45 วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ให้นำกฎหมาย กฎและข้อบังคับซึ่งออกตามกฎหมายฝ่ายทหารมาใช้บังคับ ถ้าไม่มีกฎหมาย กฎและข้อบังคับฝ่ายทหาร ก็ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม ถ้าวิธีพิจารณาข้อใด ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้ได้

ลักษณะ 2

การควบคุม

---

(8)

มาตรา 46 การควบคุมผู้ต้องหา ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามความในมาตรา 16 นั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจสั่งควบคุมได้โดยอนุโลมตามอำนาจลงทัณฑ์ขังในกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร แต่การสั่งควบคุมตามอำนาจดังกล่าวของผู้ลงทัณฑ์ขังทุกชั้นรวมกันต้องไม่เกินเก้าสิบวัน

(8)*

“มาตรา 46 การควบคุมผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามความในมาตรา 16 นั้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา ที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ให้ผู้บังคับบัญชาทหารมีอำนาจสั่งควบคุมได้โดยอนุโลมตามอำนาจลงทัณฑ์ขังในกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร

---

* เดิมมาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 302 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ข้อ 3 กำหนดว่า

ในกรณีที่กฎหมายว่าด้วยวินัยทหารมิได้ระบุผู้มีอำนาจลงทัณฑ์ขังหรือผู้รับทัณฑ์ขังไว้หรือให้อำนาจลงทัณฑ์ขังไว้อย่างสูงไม่เกินเก้าสิบวัน ให้นายทหาร

ในกรณีที่กฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร ถ้ามิได้ระบุผู้มีอำนาจลงทัณฑ์ขังหรือผู้รับทัณฑ์ขังไว้ หรือให้อำนาจลงทัณฑ์ขังไว้อย่างสูงไม่ถึงเก้าสิบวัน ให้นายทหาร ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับบัญชาการกองพลขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินเก้าสิบวัน ถ้าไม่มีนายทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป หรือผู้ต้องหาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชา ก็ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุม

ในกรณีนี้ผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดและเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ขณะที่ตกเป็นผู้ต้องหาผู้นั้นมิได้รับราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหม หรือเป็นผู้ที่ถูกปลดจากกองประจำการแล้ว หรือเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตาม มาตรา 16 (5) แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารยังมิได้จัดเข้ารับราชการ ในกองประจำการในสังกัดหน่วยทหารใด ให้นายทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บังคับบัญชาการจังหวัดทหารบกขึ้นไปในท้องที่ที่กระทำความผิดเกิดขึ้นหรือในท้องที่จับตัวผู้ต้องหา เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินเก้าสิบวัน

การควบคุมผู้ต้องหานี้ให้ถือว่าเป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา"

ต่อมามีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2520 มาตรา 3 บัญญัติให้ยกเลิกความใน มาตรา 46 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แล้วใช้ความใหม่แทน ซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้ว ซึ่งมีตำแหน่งชั้นผู้บังคับบัญชาการกองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินเก้าสิบวัน ถ้าไม่มีนายทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับบัญชาการกองพลขึ้นไปหรือผู้ต้องหาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชา ก็ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุม

ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดและเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ขณะที่ตกเป็นผู้ต้องหา ผู้นั้นมิได้รับราชการในสังกัดกระทรวงกลาโหม หรือเป็นผู้ที่ถูกปลดจากกองประจำการแล้วหรือเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามมาตรา 16 (5) แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารยังมิได้จัดเข้ารับราชการ ในกองประจำการในสังกัดหน่วยทหารใด ให้นายทหารซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกขึ้นไป ในท้องที่ที่กระทำความผิดเกิดขึ้นหรือในท้องที่ที่จับตัวผู้ต้องหาได้เป็นผู้มีอำนาจสั่งควบคุมหลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินเก้าสิบวัน

การควบคุมผู้ต้องหาให้ถือว่า เป็นการควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ลักษณะ 3
การสอบสวน

มาตรา 47 ให้นายทหารพระธรรมนูญหรืออัยการทหาร มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ถ้ามีเหตุอันสมควรผู้บังคับบัญชาจะสั่งให้นายทหารสัญญาบัตรทำการสอบสวนก็ได้ ไม่ตัดอำนาจพนักงานของสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การสอบสวนดังกล่าวในวรรคก่อนให้ถือว่า เป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาด้วย

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจ

เพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน ให้ผู้มีหน้าที่ทำการสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งสิ่งใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้

มาตรา 48 อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือจะสั่งให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้

ลักษณะ 4
การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

มาตรา 49 ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามความในมาตรา 40 และมาตรา 43 ให้อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์

มาตรา 50 เมื่ออัยการทหารเห็นว่า เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาดำเนินคดีนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

อาญา ในกรณีเช่นนี้พนักงานอัยการจะส่งสำนวนการสอบสวนกลับคืนไปยังอัยการทหารเพื่อให้ดำเนินคดีนั้นมิได้

มาตรา 51 เมื่ออัยการทหารร้องขอ ศาลทหารมีอำนาจพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลได้ในกรณีที่จำเลยกระทำผิด

มาตรา 52 ถ้าโจทก์ร้องขอให้ยึดทรัพย์จำเลย ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการส่งคดีนั้นไปยังศาลพลเรือนในท้องถิ่นที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และให้ศาลพลเรือนสั่งจัดการยึดทรัพย์ในคดีนั้นต่อไปตามกฎหมาย โดยไม่ต้องฟ้องอีกสำนวนหนึ่ง ส่วนหน้าที่อัยการทหารให้ยอบให้พนักงานอัยการจัดการว่าความในศาลพลเรือนชั้นยึดทรัพย์ต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด

มาตรา 53 ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้

มาตรา 54 ในการพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพลเรือนจังหวัดต้องถือข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีอาญาของศาลทหาร

ลักษณะ 5
การพิจารณา

(9)

มาตรา 55 ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องในคดีอาญาได้ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง แต่งทนายได้

ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้จำเลยแต่งทนายได้

ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้วให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้

ศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดี แทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามแต่งทนาย

(9)

เดิมมาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 มาตรา 3 บัญญัติว่า

"มาตรา 55 ศาลทหารในเวลาปกติให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง หรือจำเลยแต่งทนายได้

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติให้จำเลยแต่งทนายได้ เว้นแต่คดีดังต่อไปนี้ ห้ามแต่งทนาย

(10)

มาตรา 56 ภายใต้บังคับ มาตรา 55

(1) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีหมายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้

---

(1) คดีที่มีข้อหาว่า กระทำความผิดตาม มาตรา 14 ถึง มาตรา 19 มาตรา 27 มาตรา 31 มาตรา 38 มาตรา 42 และมาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหาร ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีข้อหาว่าได้กระทำความผิดอย่างอื่นด้วยหรือไม่

(2) คดีที่มีข้อหาว่า กระทำความผิดตามมาตรา 107 ถึงมาตรา 129 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีข้อหาว่าได้กระทำตามผิดอย่างอื่นด้วยหรือไม่

(3) คดีที่มีข้อหาว่ากระทำการอันเป็นคอมมิวนิตส์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีข้อหาว่าได้กระทำความผิดอย่างอื่นด้วยหรือไม่

ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้ว ให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้

ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามแต่งทนาย

ต่อมามีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 25 ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2520 ข้อ 1. ให้ยกเลิกความในมาตรา 55 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และใช้ความใหม่ทนซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้ว

(10) เดิมมาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 มาตรา 4 บัญญัติว่า

"มาตรา 56 ภายใต้บังคับ มาตรา 55 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่า มีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้"

(2) ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีแต่ไม่ถึงสิบปี ถ้าจำเลยแถลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาจำเลยยากจน และต้องการทนายก็ให้ศาลตั้งทนาย ในการนี้ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่าจำเลยเป็นคนยากจนจริง

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลแก่ทนายที่ศาลตั้งตาม (1) และ (2) ตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

มาตรา 57 เมื่อมีเหตุผลที่อาจเป็นการขัดขวาง หรือไม่สะดวกหรือไม่อาจดำเนินคดีในศาลทหารท้องถิ่นได้ ถ้าโจทก์หรือจำเลยยื่นเรื่องราวต่อศาลทหารสูงสุดขอให้โอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น และศาลทหารสูงสุดอนุญาตตามคำขอนั้น ก็ให้สั่งโอนคดีไปยังศาลดั่งที่ศาลทหารสูงสุดระบุไว้

คำสั่งของศาลทหารสูงสุดนี้ให้เป็นอันถึงที่สุด

(11)

มาตรา 58 ศาลทหารมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลทหารแห่งอื่นหรือศาลพลเรือนสืบพยานให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลเดิม และให้มีอำนาจส่งประเด็นไปยังศาลอื่นอีกต่อหนึ่ง อำนาจและทนายความศาลเดิม

การส่งประเด็นไปยังศาลพลเรือนตามความในวรรคแรก ถ้าอัยการทหารไม่ไปดำเนินคดีเอง ก็ให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแทนอัยการทหาร

มาตรา 59 การพิจารณาและสืบพยานในศาลทหาร ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพหรือไม่ติดใจฟัง จะไม่ทำต่อหน้าจำเลยนั้นก็ได้

มาตรา 60 ในการพิจารณาของศาลทหาร ถ้าปรากฏว่าข้อเท็จจริงในทางพิจารณาต่างกับข้อเท็จจริงดั่งที่กล่าวในฟ้องเพียงรายละเอียด เช่น เกี่ยวกับเวลา หรือสถานที่กระทำความผิด หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดฐานลักทรัพย์ กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก รับของโจร หรือต่างกันระหว่างการกระทำผิดฐานโดยเจตนากับประมาท มิให้ถือว่าต่างกันในข้อสาระสำคัญ อันจะเป็นเหตุให้ศาลยกฟ้อง เว้นแต่จะปรากฏแก่ศาลว่า การที่ฟ้องผิดไปเป็นเหตุให้จำเลยหลงข้อต่อสู้

ต่อมามีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2526 มาตรา 3 บัญญัติให้ยกเลิกความในมาตรา 56 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แล้วใช้ความใหม่แทนซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้วให้ ในการนี้ศาลอาจไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่า จำเลยเป็นคนยากจนจริง

ลักษณะ 6
การอุทธรณ์และฎีกา

(12)

มาตรา 61 ภายใต้บังคับ มาตรา 62 และ มาตรา 63 คำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์ หรือจำเลยอุทธรณ์ หรือฎีกาได้ภายในสิบห้าวัน ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ตามมาตรา 30 พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้วเดิมมาตรา 58 นี้ บัญญัติว่า

"มาตรา 58 ศาลทหาร มีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลทหารแห่งอื่นหรือศาลพลเรือนสืบพยาน ให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดั่งศาลเดิม และให้มีอำนาจส่งประเด็นไปยังศาลอื่นอีกต่อหนึ่งได้"

(12)

เดิมมาตรานี้ถูกยกเลิก และใช้ความใหม่แทน โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 มาตรา 5 บัญญัติว่า

"มาตรา 61 ภายใต้บังคับมาตรา 62 และมาตรา 63 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์หรือจำเลยอุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสิบห้าวัน ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามมาตรา 30 หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ให้อุทธรณ์หรือฎีกาได้เว้นแต่คดีที่ต้องห้ามแต่งทนายตามมาตรา 55 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา"

หลังจากนั้น ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 13 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2514 (ในสมัย จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ) ได้ประกาศว่า โดยที่เห็นสมควรให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลหรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา

ทราบมีผลบังคับเด็ดขาดและรวดเร็ว เพื่อให้เป็นผลในทางป้องกัน และปราบปรามอาชญากรรม คณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ให้คดีที่มีข้อหาในความผิดตามบัญชีท้ายประกาศ ของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับอื่นซึ่งความผิดนั้นได้กระทำในระหว่างใช้กฎอัยการศึก ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 เป็นคดีที่ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร ตามประกาศของคณะปฏิวัติดังกล่าวและของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็นคดีที่จำเลยมีสิทธิแต่งทนายหรือไม่

ข้อ 2. บรรดาคดีดังกล่าวในข้อ 1. ถ้าได้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาไว้แล้วก่อนวันที่ประกาศนี้ใช้บังคับ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ หรือฎีกานั้นต่อไปได้ และเมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้นแล้ว ให้คดีเป็นที่สุด

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 13 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 มาตรา 3 ให้ยกเลิกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 13 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 มาตรา 4 บรรดาคดีที่ศาลทหารชั้นต้นได้พิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ถ้ายังอยู่ในระยะเวลาอุทธรณ์หรือฎีกาได้ตามมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 ให้อุทธรณ์หรือฎีกาได้ตามมาตรา 61 ดังกล่าว

(รจ. เล่ม 91 ตอนที่ 50 ลง 19 มี.ค. 17)

จากนั้นจึงได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 25 ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520 (ในสมัยพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ) ข้อ 2 ให้ยกเลิกความในมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แล้วใช้ความใหม่แทนซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้ว

มาตรา 62 ในคดีที่ศาลทหารกลางพิพากษายืนตามศาลทหารชั้นต้นให้ยกฟ้องโจทก์ โดยอาศัยข้อเท็จจริงหรือพิพากษายืนให้ลงโทษหรือแก้ไขเล็กน้อยและจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี หรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับแต่โทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือศาลทหารชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ แม้ศาลทหารกลางพิพากษาแก้ไขมากก็ตามถ้าศาลทหารยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดที่ว่ามานี้ ห้ามมิให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงและในกรณีเช่นนี้มิให้นำบทบัญญัติ มาตรา 221 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับ

มาตรา 63 ห้ามมิให้อุทธรณ์หรือฎีกาในปัญหาข้อกฎหมายที่มิได้ยกขึ้นมาว่ากันตั้งแต่ศาลทหารชั้นต้น เว้นแต่จะเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติอันว่าด้วย การอุทธรณ์และฎีกา

ลักษณะ 7

การบังคับตามคำพิพากษา 13

---

(13)

มาตรา 64 ภายใต้บังคับมาตรา 264 ถึง มาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พุทธศักราช 2479 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2500 คำพิพากษาของศาลทหาร เว้นแต่ศาลอาญาศึกษา หรือศาลที่พิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกษาตามมาตรา 40 เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษา ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลทหารซึ่งนั่งพิจารณา ณ ศาลพลเรือน และมีผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการตามมาตรา 37 ให้บังคับคดีไปตามมาตรา 245 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

---

(13)

เดิมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 64 บัญญัติว่า

"มาตรา 64 ภายใต้บังคับ มาตรา 264 มาตรา 247 มาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พุทธศักราช 2479 คำพิพากษาของศาลทหาร เว้นแต่ศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 เมื่อคดีถึงที่สุดแล้วให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษา

ส่วนคำพิพากษาของศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ จัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ทีเดียว เว้นแต่ผู้ต้องคำพิพากษาให้ประมาณชีวิตเป็นหญิงและมีครรภ์อยู่ให้รอไว้จนคลอดบุตรเสียก่อนแล้วจึงให้ประหารชีวิต

ศาลทหารชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งคำพิพากษา ที่ให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตไปยังศาลทหารกลาง ในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้นและคำพิพากษาเช่นว่านี้จะยังไม่ถึงที่สุด จนกว่าศาลทหารกลางจะได้พิพากษายืน

ส่วนคำพิพากษาของศาลอาญาศึกษา หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ทีเดียว"

ต่อมามาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 มาตรา 7 บัญญัติว่า

"มาตรา 64 ภายใต้บังคับมาตรา 246 มาตรา 247 และมาตรา 248 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พุทธศักราช 2479 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเรือนจำทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2500 คำพิพากษาของศาลทหาร เว้นแต่ศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 เมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลทหารซึ่งนั่งพิจารณา ณ ศาลพลเรือน และมีผู้พิพากษาศาลพลเรือนเป็นตุลาการตามความในมาตรา 37 ให้บังคับคดีไปตามความในมาตรา 245 วรรคแรก แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 65 ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ คือ

(1) นายทหารผู้บังคับบัญชาจำเลย ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป หรือมีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไปที่อยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาตำแหน่งชั้นผู้บังคับบัญชากองพลขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร หรือศาลทหารกรุงเทพ

(2) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้นเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ในกรณีที่จำเลยอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชาหรือไม่อยู่ใต้บังคับบัญชาของทหาร

(3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหารหรือศาลอาญาศึก เป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามคำพิพากษาของศาลนั้นๆ

ในคดีที่อุทธรณ์ได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลทหารชั้นต้นมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดีที่พิพากษาให้ลงโทษประการชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิตไปยังศาลทหารกลางในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้น และคำพิพากษาเช่นว่านี้ยังไม่ถึงที่สุด เว้นแต่ศาลทหารกลางจะได้พิพากษายืน

ส่วนคำพิพากษาของศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามความในมาตรา 40 ให้ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจัดการให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้ทีเดียว เว้นแต่

ผู้ต้องคำพิพากษาให้ประหารชีวิตเป็นหญิง และมีครรภ์อยู่ให้รอไว้จนคลอดบุตรเสียก่อน แล้วจึงประหารชีวิต

ศาลทหารชั้นต้นในเวลาปกติมีหน้าที่ต้องส่งสำนวนคดี ที่พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต ไปยังศาลทหารกลาง ในเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษานั้น และคำพิพากษาเช่นว่านี้จะยังไม่ถึงที่สุด จนกว่าศาลทหารกลางจะได้พิพากษายืน"

หลังจากนั้นได้มีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 มาตรา 6 บัญญัติให้ยกเลิกความในมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 แล้วใช้ความใหม่แทนซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้ว

บทเฉพาะกาล

มาตรา 66 บรรดาคดีที่สาลฎีกาได้รับไว้พิจารณาพิพากษาก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ จนกว่าคดีนั้นๆ จะถึงที่สุด

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

เหตุผล

1. เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารนี้ใช้อยู่ได้ตราขึ้นไว้กว่า 20 ปีแล้ว และได้แก้ไขเพิ่มเติมตลอดมารวมถึง 5 ฉบับ ไม่สะดวกแก่การใช้และไม่เหมาะสมกับความต้องการของทางราชการทหารที่ต้องการให้การพิจารณาพิพากษาคดีทหารเสร็จเด็ดขาดไปโดยรวดเร็ว เพราะกิจการทหารได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากจึงเป็นการสมควรที่จะปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารเสียใหม่ เพื่อให้สะดวกแก่การใช้และเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีทหารเสร็จเด็ดขาดไปโดยรวดเร็ว สมตามความต้องการของราชการทหาร

(รจ. เล่ม 72 ตอนที่ 83 ลง 18 ต.ค. 98)

2. เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2503 คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกษา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2520 ได้บัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุดมีอำนาจสั่งให้คดีอาญาที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกษา ซึ่งมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลทหาร แทนคณะกรรมการตามกฎอัยการศึกษาฉบับเดิม ประกอบกับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มีบทบัญญัติบางมาตรายังไม่สะดวกแก่การปฏิบัติจึงเป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญทหารเสียใหม่

(รจ. เล่ม 77 ตอนที่ 78 ลง 27 ก.ย. 03)

3. เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2506 คือ โดยที่ทางราชการทหารมีนโยบายจะไม่แต่งตั้งยศพลจัตวา พลเรือจัตวา และพลอากาศจัตวา แก่ข้าราชการกลาโหมต่อไป และโดยที่ตุลาการพระธรรมนูญศาลทหารสูงสุดเป็นอัตราในชั้นยศพลจัตวา พลเรือจัตวา หรือพลอากาศจัตวา จึงต้องแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 31 ให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลทหารสูงสุดมียศ พันเอก นาวาเอก หรือนาวาอากาศเอก ซึ่งได้รับเงินเดือนอัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอกพิเศษขึ้นไป

(รจ. เล่ม 80 ตอนที่ 96 ลง 30 ก.ย. 06)

4. เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้ คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ห้ามมิให้คู่ความแต่งทนายและอุทธรณ์ฎีกา ซึ่งกระทรวงกลาโหมพิจารณาเห็นว่า ควรที่จะให้สิทธิแก่คู่ความในการแต่งทนายและอุทธรณ์ฎีกาได้โดยทั่วไป เว้นต่คดีบางประเภทจึงต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารเสียใหม่

(รจ. เล่ม 85 ตอนที่ 123 ลง 31 ธ.ค. 11)

5. เหตุผลของคณะปฏิวัติในการออกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 302 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 คือ เพื่อเพิ่มอำนาจของศาลจังหวัดทหารในการลงโทษปรับ ปรับปรุงองค์คณะตุลาการของศาลจังหวัดทหาร และเพิ่มเติมอำนาจของผู้บังคับบัญชาที่จะสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหาซึ่งเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดและเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ได้ออกจากประจำการ หรือถูกปลดจากกองประจำการไปแล้ว หรือซึ่งมิได้จัดเข้ารับราชการในกองประจำการ

(รจ. เล่ม 89 ตอนที่ 190 ลง 13 ธ.ค. 15)

6. เหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2520 คือ เนื่องจากตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารในปัจจุบัน ได้ให้อำนาจแก่ผู้บังคับบัญชาทหารสั่งควบคุมผู้ต้องหา ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารได้ โดยบัญญัติให้อนุโลมตามอำนาจลงทัณฑ์ขัง ตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร และไม่ได้จำกัดจำนวนวันควบคุมขั้นสูงไว้ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ต้องหาที่มียศตำแหน่งต่างกัน สมควรจำกัดจำนวนวันให้สั่งควบคุมผู้ต้องหารวมกันได้ไม่เกินเก้าสิบวันจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น

(รจ. เล่ม 94 ตอนที่ 74 ลง 11 ส.ค. 20)

7. เหตุผลของคณะปฏิวัติในการออกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 25 ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2520 คือ สมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมาย ว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารที่ห้ามมิให้จำเลยแต่งทนายในคดีบางประเภทซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ โดยเปิดโอกาสให้จำเลยแต่งตั้งทนายแก้ต่างในคดีทุกประเภทได้

(รจ. เล่ม 94 ตอนที่ 109 ลง 8 พ.ย. 20)

8. เหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2526 คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ไม่มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลตั้งทนายให้แก่จำเลยซึ่งยากจน ไม่มีเงินจ้างทนายในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีแต่ไม่ถึงสิบปี ทำให้จำเลยอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการดำเนินคดี สมควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อให้ศาลตั้งทนายให้จำเลยในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินห้าปีแต่ไม่ถึงสิบปี ถ้าจำเลยแถลงต่อศาลก่อนเริ่มพิจารณาว่า จำเลยยากจน และต้องการทนาย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

(รจ. เล่ม 100 ตอนที่ 56 ลง 8 เม.ย. 26)

ฉบับพิเศษ หน้า 12
เล่ม 100 ตอนที่ 55 ราชกิจจานุเบกษา 7 เมษายน 2526

พระราชบัญญัติ
ธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 6)

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2526
เป็นปีที่ 38 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชพระราชบัญญัตินี้เรียกว่า "พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2526"

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 17 ศาลทหารขั้นต้นมีเจตอำนาจ ดังนี้

(1) ศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร มีเขตอำนาจตามที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา

(2) ศาลทหารกรุงเทพ มีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหาร ก็ให้พิจารณาพิพากษาในศาลทหารท้องถิ่นนั้น

(3) ศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจเหนือบุคคล ที่สังกัดหน่วยทหารนั้นโดยไม่จำกัดพื้นที่"

มาตรา 4 ศาลพลเรือนซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่มณฑลทหารบก หรือจังหวัดทหารบกที่เป็นศาลทหารตามประกาศหรือคำสั่ง ดังต่อไปนี้

(1) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 16 ลงวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2501

(2) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

(3) คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 1 ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

(4) คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 13 ลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ให้คงเป็นศาลทหารตามประกาศหรือคำสั่งดังกล่าวต่อไป โดยมีเขตอำนาจตามที่เป็นอยู่ในวันที่ประกาศหรือคำสั่งดังกล่าวใช้บังคับ แม้จะได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่มณฑลทหารบก หรือจังหวัดทหารบกภายหลังวันที่ประกาศ หรือคำสั่งดังกล่าวใช้บังคับก็ตาม

มาตรา 5 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ป. ติณสูลานนท์

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือเนื่องจากมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บัญญัติให้ศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหารมีเขตอำนาจตามเขตพื้นที่จังหวัดทหารหรือมณฑลทหารแล้วแต่กรณี ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ในทางปกครองตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด และประกาศของคณะปฏิวัติหรือคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ซึ่งบัญญัติให้ศาลพลเรือนเป็นศาลทหาร ได้กำหนดเอาการที่ศาลพลเรือนอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดทหาร ฉะนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่จังหวัดทหารหรือมณฑลทหารขึ้นในภายหลังก็จะมีผลเป็นการกระทบกระเทือนเขตอำนาจของศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหารที่เขตพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป และกระทบกระเทือนอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลพลเรือนที่เป็นศาลทหารตามประกาศหรือคำสั่งดังกล่าวด้วย ดังนั้นเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องเช่นว่านั้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชกฤษฎีกา
กำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร
พ.ศ. 2533

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2533
เป็นปีที่ 45 ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุง การกำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหาร และศาลมณฑลทหาร

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 159 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมาตรา 17(1) แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2526 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชกฤษฎีกานี้เรียกว่า "พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2533"

มาตรา 2 พระราชกฤษฎีกานี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้ยกเลิก

(1) พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2526

(2) พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2526

มาตรา 4 ศาลจังหวัดทหาร มีเขตอำนาจ ดังนี้

(1) ศาลจังหวัดทหารบกกาญจนบุรี มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดสุพรรณบุรี

(2) ศาลจังหวัดทหารบกเพชรบุรี มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

(3) ศาลจังหวัดทหารบกราชบุรี มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม

(4) ศาลจังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดฉะเชิงเทรา

(5) ศาลจังหวัดทหารบกสระบุรี มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดสระบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(6) ศาลจังหวัดทหารบกบุรีรัมย์ มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดบุรีรัมย์

(7) ศาลจังหวัดทหารบกสุรินทร์ มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดสุรินทร์

(8) ศาลจังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด มีเขตอำนาจตลอดทั้งที่จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธร

(9) ศาลจังหวัดทหารบกเลย มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดเลย

(10) ศาลจังหวัดทหารบกนครพนม มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดนครพนม

(11) ศาลจังหวัดทหารบกสกลนคร มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดสกลนคร

(12) ศาลจังหวัดทหารบกตาก มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดตาก

(13) ศาลจังหวัดทหารบกเพชรบูรณ์ มีเขตอำนาตลอดท้องที่จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดพิจิตร

(14) ศาลจังหวัดทหารบกพิษณุโลก มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย

(15) ศาลจังหวัดทหารบกพะเยา มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดพะเยา

(16) ศาลจังหวัดนครบกน่าน มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดน่าน

(17) ศาลจังหวัดทหารบกอุดรดิตถ์ มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดอุดรดิตถ์ และจังหวัดแพร่

(18) ศาลจังหวัดทหารบกเชียงราย มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดเชียงราย

(19) ศาลจังหวัดทหารบกชุมพร มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดชุมพร และจังหวัดระนอง

(20) ศาลจังหวัดทหารบกทุ่งสง มีเขตอำนาจตลอดท้องที่อำเภอทุ่งสงจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดตรัง

(21) ศาลจังหวัดทหารบกสุราษฎร์ธานี มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

(22) ศาลจังหวัดทหารบกปัตตานี มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดยะลา

มาตรา 5 ศาลมณฑลทหาร มีเขตอำนาจ ดังนี้

1. ศาลมณฑลทหารบกที่ 12 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา และตลอดท้องที่จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดนครนายก

2. ศาลมณฑลทหารบกที่ 13 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกสระบุรี และตลอดท้องที่จังหวัดลพบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดอ่างทอง

3. ศาลมณฑลทหารบกที่ 14 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด และจังหวัดระยอง

4. ศาลมณฑลทหารบกที่ 21 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกบุรีรัมย์ ศาลจังหวัดทหารบกสุรินทร์ และตลอดท้องที่จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ

5. ศาลมณฑลทหารบกที่ 22 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด และตลอดท้องที่จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดศรีสะเกษ

6. ศาลมณฑลทหารบกที่ 23 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกเลย และตลอดท้องที่จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมหาสารคาม

7. ศาลมณฑลทหารบกที่ 24 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกสกลนคร ศาลจังหวัดทหารบกนครพนม และตลอดท้องที่จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองคาย

8. ศาลมณฑลทหารบกที่ 31 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกตาก และศาลจังหวัดทหารบกเพชรบูรณ์ ศาลจังหวัดทหารบกพิษณุโลก และตลอดท้องที่จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดอุทัยธานี

9. ศาลมณฑลทหารบกที่ 32 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกพะเยา ศาลจังหัดทหารบกน่าน ศาลจังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์ และตลอดท้องที่จังหวัดลำปาง

10. ศาลมณฑลทหารบกที่ 33 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกเชียงราย และตลอดท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดลำพูน

11. ศาลมณฑลทหารบกที่ 41 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกชุมพร ศาลจังหวัดทหารบกทุ่งสง ศาลจังหวัดทหารบกสุราษฎร์ธานี และตลอดท้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากอำเภอทุ่งสง จังหวัดกระบี่ จังหวัดพังงา และจังหวัดภูเก็ต

12. ศาลมณฑลทหารบกที่ 42 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกปัตตานี และตลอดท้องที่จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

มาตรา 6 บรรดาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลจังหวัดทหารบกใด ในวันที่พระราชกฤษฎีกานี้ใช้บังคับ ให้คงพิจารณาพิพากษาในศาลจังหวัดทหารบกนั้น เว้นแต่

(1) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในจังหวัดทหารบกลพบุรี ให้พิจารณาพิพากษาในศาลมณฑลทหารบกที่ 13

(2) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในจังหวัดทหารบกชลบุรี ให้พิจารณาพิพากษาในศาลมณฑลทหารบกที่ 14

(3) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในจังหวัดทหารบกขอนแก่น ให้พิจารณาพิพากษาในศาลมณฑลทหารบกที่ 23

(4) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในจังหวัดทหารบกอุดร ให้พิจารณาพิพากษาในศาลมณฑลทหารบกที่ 24

(5) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ ให้พิจารณาพิพากษาในศาลมณฑลทหารบกที่ 33

(6) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในจังหวัดทหารบกสงขลา ให้พิจารณาพิพากษาในศาลมณฑลทหารบกที่ 42

มาตรา 7 บรรดาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลมณฑลทหารบกดังต่อไปนี้ ในวันที่พระราชกฤษฎีกานี้ใช้บังคับ ให้ดำเนินการดังนี้

(1) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลมณฑลทหารบกที่ 2 ให้พิจารณาในศาลมณฑลทหารบกที่ 12

(2) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลมณฑลทหารบกที่ 3 ให้พิจารณาในศาลมณฑลทหารบกที่ 21

(3) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลมณฑลทหารบกที่ 4 ให้พิจารณาในศาลมณฑลทหารบกที่ 31

(4) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลมณฑลทหารบกที่ 5 ให้พิจารณาในศาลมณฑลทหารบกที่ 41

(5) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลมณฑลทหารบกที่ 6 ให้พิจารณาในศาลมณฑลทหารบกที่ 22

(6) คดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลมณฑลทหารบกที่ 7 ให้พิจารณาในศาลมณฑลทหารบกที่ 32

มาตรา 8 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรักษาการตามพระราชกฤษฎีกานี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
(ลงชื่อ) พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ คือ โดยที่มีการแบ่งเขตพื้นที่จังหวัดทหารบกและเขตพื้นที่มณฑลทหารบกใหม่ ทำให้เขตพื้นที่ของจังหวัดทหารบกและมณฑลทหารบกบางแห่งเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับมีการแก้ไขเรียกชื่อมณฑลทหารใหม่ด้วย สมควรแก้ไขเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหารให้สอดคล้องกับเขตพื้นที่ของจังหวัดทหารบกและมณฑลทหารบกดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้

(ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 107 ตอนที่ 130 ลงวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2533)

ประกาศคณะปฏิวัติ
ฉบับที่ 25

โดยที่คณะปฏิวัติพิจารณาเห็นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารที่ห้ามมิให้จำเลยแต่งทนายในคดีบางประเภท ซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ โดยเปิดโอกาสให้จำเลยแต่งตั้งทหารแก้ต่างในคดีทุกประเภทได้ หัวหน้าคณะปฏิวัติ จึงมีคำสั่งต่อไปนี้

ข้อ 1. ให้ยกเลิกความในมาตรา 55 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 55 ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง แต่งทนายได้

ศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติให้จำเลยแต่งทนายได้

ทนายต้องเป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความหรือทนายความที่กระทรวงกลาโหมกำหนด เมื่อทนายได้รับอนุญาตจากศาลแล้วให้ว่าต่างหรือแก้ต่างได้

ศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามแต่งทนาย"

ข้อ 2. ให้ยกเลิกความในมาตรา 61 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2511 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"มาตรา 61 ภายใต้บังคับมาตรา 62 และมาตรา 63 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาปกติ โจทก์หรือจำเลยอุทธรณ์ หรือฎีกาได้ภายในสิบห้าวัน ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามมาตรา 30 หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์หรือฎีกาได้ภายในสามสิบวัน ทั้งนี้นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และศาลอาญาศึก หรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ตามมาตรา 40 และมาตรา 43 ห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา"

ข้อ 3. บรรดาคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ หรือฎีกา ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ถ้าได้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาไว้แล้วก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัตินี้ให้ใช้บังคับ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์หรือฎีกานั้นต่อไป

ได้ หรือถ้าศาลทหารชั้นต้นหรือศาลทหารกลางได้พิพากษา หรือมีคำสั่งแล้วก่อนวันที่ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ใช้บังคับ และยังอยู่ในระหว่างระยะเวลาที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้ ให้มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาได้ต่อไปตามกฎหมายก่อนวันใช้บังคับประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ แต่ทั้งนี้เมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลหนึ่งศาลใดแล้ว ให้คดีนั้นเป็นที่สุด

ข้อ 4. ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 8 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2520

(ลงชื่อ) พลเรือเอก สงัด ชลออยู่

(สงัด ชลออยู่)

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

(ประกาศใน รจ. ฉบับพิเศษหน้า 54 เล่ม 94 ตอนที่ 109 ลง 8 พ.ย. 20)

ประกาศสำนักคณะรัฐมนตรี
เรื่องมอบพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอน
ตุลาการศาลทหาร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ มอบพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร ตามความในมาตรา 10 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ดังต่อไปนี้

1. ตุลาการศาสจังหวัดทหารให้ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอน

2. ตุลาการศาลมณฑลทหาร ให้ผู้มีอำนาจบังคับบัญชามณฑลทหารเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอน

3. ตุลาการศาลประจำหน่วยทหาร ให้ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหาร เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอน

4. ตุลาการทหารกรุงเทพ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอน

5. ตุลาการศาลอาญาศึก ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในบังคับบัญชาไม่น้อยกว่าหนึ่งกองทัพ หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในเรือรบ ป้อม หรือที่มั่น อย่างใดๆ ของทหารหรือผู้ทำการแทนเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอน

ในกรณีที่ทหารบก ทหารเรือ หรือทหารอากาศ กระทำการร่วมกัน ให้ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ณ ที่นั้น เป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอน

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2498

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 32 ตอนที่ 90 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2498

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม

ว่าด้วยตุลาการศาลทหาร

พ.ศ. 2528

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยตุลาการพระธรรมนูญ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 จึงออกข้อบังคับไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ข้อบังคับนี้เรียกว่า "ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528" เรียกย่อว่า ขตศท. 28"

ข้อ 2. ข้อบังคับนี้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2528 เป็นต้นไป

ข้อ 3. ให้ยกเลิกข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการพระธรรมนูญ พ.ศ. 2499 บรรดาข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งอื่นใดส่วนที่กำหนดไว้แล้วในข้อบังคับนี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับข้อบังคับนี้ ให้ใช้ข้อบังคับนี้แทน

ข้อ 4. ตุลาการพระธรรมนูญต้องมีคุณสมบัติและพื้นความรู้ดังต่อไปนี้

4.1 เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร

4.2 อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์

4.3 เป็นผู้สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้นปริญญาตรี หรือเทียบเท่าขั้นไปสาขานิติศาสตร์

4.4 เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

4.5 รับราชการและ หรือประกอบอาชีพในหน้าที่ต้องใช้ความรู้ทางกฎหมายเป็นประจำมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือได้เป็นตุลาการศาลทหารมาแล้ว

4.6 มีความประพฤติเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่ตุลาการ

ข้อ 5. เมื่อตุลาการพระธรรมนูญได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ในศาลทหารย่อยมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมาย และมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี และเมื่อได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติ หน้าที่ประจำศาลใดให้มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาจ่าศาลและเจ้าหน้าที่ประจำศาลนั้น ถ้าเป็นตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลใด ให้มีอำนาจปกครองบังคับบัญชาตุลาการพระธรรมนูญในศาลนั้นด้วย

ข้อ 6. ให้มีคณะกรรมการตุลาการทหารขึ้นคณะหนึ่ง เรียกโดยย่อว่า "กตท." ประกอบด้วย

6.1	ปลัดกระทรวงกลาโหม	เป็นประธานกรรมการ
6.2	เจ้ากรมพระธรรมนูญ	เป็นรองประธานกรรมการ
6.3	หัวหน้าสำนักตุลาการ	เป็นรองประธานกรรมการ
6.4	รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ	เป็นกรรมการ
6.5	ผู้ช่วยกรมพระธรรมนูญ	เป็นกรรมการ
6.6	ตุลาการพระธรรมนูญ หัวน้าศาลทหารกลาง	เป็นกรรมการ
6.7	ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ	เป็นกรรมการ
6.8	ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุด	เป็นกรรมการ
6.9	ตุลาการศาลพระธรรมนูญ ประจำสำนักตุลาการทหาร (อัตราพลตรี พลเรือตรี พลอากาศตรี)	เป็นกรรมการ
6.10	ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประธาน กตท. แต่งตั้งจากนายทหารสัญญาบัตรประจำการ ไม่เกินสามคน	เป็นกรรมการ
6.11	หัวหน้าฝ่ายงานคณะกรรมการตุลาการทหาร	เป็นเลขานุการ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนครบวาระ ให้ดำเนินการแต่งตั้งกรรมการแทนภายในกำหนดสามสิบวัน ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการแทนนั้น ให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทนกรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งจะแต่งตั้งให้เป็นกรรมการอีกก็ได้

ข้อ 7. การประชุมของ กตท. ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่า 9 นาย และในจำนวนนี้จะต้องมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า 1 นาย จึงจะเป็นองค์ประชุมการวินิจฉัยชี้ขาดให้ถือเสียงข้างมาก ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ข้อ 8. กตท. มีหน้าที่ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับ การบรรจุ แต่งตั้งตุลาการ ตุลาการพระธรรมนูญ การให้ตุลาการ ตุลาการพระธรรมนูญ พ้นจากตำแหน่ง การเลื่อนชั้นเงินเดือนเกินกว่า 1 ชั้น การงดบำเหน็จ และการให้ตุลาการ ตุลาการพระธรรมนูญออกจากราชการเนื่องจากกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติหน้าที่ตุลาการพระธรรมนูญ

ข้อ 9. กตท. มีอำนาจออกระเบียบ กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะทำหน้าที่ตุลาการ หลักเกณฑ์ และวิธีการบรรจุหรือแต่งตั้งตุลาการ ตุลาการพระธรรมนูญ การให้ตุลาการพระธรรมนูญพ้นจากตำแหน่ง การเลื่อนชั้นเงินเดือนเกินกว่า 1 ชั้น การงงดบำเหน็จและการให้ตุลาการหรือตุลาการพระธรรมนูญอกจากราชการเนื่องจากกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติหน้าที่ตุลาการ หรือตุลาการพระธรรมนูญและให้มีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการให้ทำการใดๆ เพื่อเสนอ กตท. ได้

ประกาศ ณ วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2528

พลเอก ป. ติณสูลานนท์
(เปรม ติณสูลานนท์)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

หมายเหตุ หลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ข้อบังคับฉบับนี้ คือ แก้ไขปรับปรุงข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการพระธรรมนูญ พ.ศ. 2499 โดยยกเลิกทั้งฉบับ และใช้ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 แทน เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขปรับปรุงอัตราของหน่วยที่ได้ยกฐานะกองการศาลทหาร เป็นสำนักตุลาการศาลทหาร

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม
ว่าด้วยตุลาการศาลทหาร
(ฉบับที่ 2)
พ.ศ. 2528

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยตุลาการศาลทหาร ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

อาศัยอำนาจตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2503 จึงออกข้อบังคับไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ข้อบังคับนี้เรียกว่า "ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528"

ข้อ 2. ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ข้อ 3. ให้ยกเลิกความในข้อ 6 แห่งข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

"ข้อ 6. ให้มีคณะกรรมการตุลาการทหารขึ้นคณะหนึ่ง เรียกโดยย่อว่า "กตท." ประกอบด้วย

6.1	ปลัดกระทรวงกลาโหม	เป็นประธานกรรมการ
6.2	เจ้ากรมพระธรรมนูญ	เป็นรองประธานกรรมการ
6.3	หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร	เป็นรองประธานกรรมการ
6.4	รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ	เป็นกรรมการ
6.5	ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ	เป็นกรรมการ
6.6	ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารกลาง	เป็นกรรมการ
6.7	ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ	เป็นกรรมการ
6.8	ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าคณะฝ่ายทหารสูงสุด	เป็นกรรมการ

6.9 ตุลาการพระธรรมนูญ
ประจำสำนักตุลาการทหาร
(อัตราพลตรี พลเรือตรี พลอากาศตรี) เป็นกรรมการ

6.10 ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งประกอบ กตท. แต่งตั้ง เป็นกรรมการ
จากนายทหารสัญญาบัตรประจำการ
ไม่เกินสามคน

6.11 หัวหน้าฝ่ายงานคณะกรรมการ
ตุลาการทหาร เป็นเลขานุการ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนครบวาระ ให้ดำเนินการแต่งตั้งกรรมการแทนภายในกำหนดสามสิบวัน ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการแทนนั้น ให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่งตนแทนกรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งจะแต่งตั้งให้เป็นกรรมการอีกก็ได้"

ประกาศ ณ วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2528

พลเอก ป. ติณสูลานนท์
(เปรม ติณสูลานนท์)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

หมายเหตุ หลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ข้อบังคับฉบับนี้ คือ แก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมข้อ 6. แห่งข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 เพื่อให้การแต่งตั้งคณะกรรมการตุลาการศาลทหารตามข้อ 6. เป็นการแต่งตั้งตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2503 และสมควรแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับกรรมการตุลาการทหารผู้ทรงคุณวุฒิเสียใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องออกข้อบังคับนี้

พระราชบัญญัติ

กฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457

กฎเสนาบดี

21 กันยายน พระพุทธศักราช 2457

DPU

พระราชบัญญัติ
กฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457

พระราชปรารภ

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่ากฎอัการศึกซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2450 (ร.ศ. 126) นั้น อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายทหารที่จะกระทำการใดๆ ยังหาตรงกันระเบียบพิไชยสงครามอันจะได้รักษาความเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอกหรือเกิดขึ้นภายในได้โดยสะดวกไม่ บัดนี้ สมควรแก้ไขกฎอัยการศึก แลเปลี่ยนแปลงให้เหมาะกับกาลสมัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกกฎอัยการศึก พ.ศ. 2450 (ร.ศ. 126) นั้นเสียแลให้ใช้กฎอัยการศึกซึ่งได้ตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ดังต่อไปนี้

นามพระราชบัญญัติ

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกว่า "กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457"

ใช้พระราชบัญญัติที่ใดเมื่อใดต้องประกาศ

*__มาตรา 2__ เมื่อเวลามีเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมีมาจากภายนอกหรือภายในราชอาณาจักรแล้ว จะได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกทุกมาตราหรือแต่บางมาตรา หรือข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของมาตรา ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขแห่งการใช้บทบัญญัตินั้นบังคับในส่วนหนึ่งส่วนใดของราชอาณาจักร หรือตลอดทั่วราชอาณาจักร และถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใด หรือ ณ ที่ใดแล้ว บรรดาข้อความในพระราชบัญญัติหรือบทกฎหมายใดๆ ซึ่งขัดกับความของกฎอัยการศึกที่ไม่ใช้บังคับ ต้องระงับและใช้บทบัญญัติของกฎอัยการศึกที่ให้ใช้บังคับนั้นแทน

---

*มาตรานี้ ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดยมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พุทธศักราช 2485 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิมมาตรา 2 นี้ บัญญัติว่า

มาตรา 2 เมื่อเวลามีเหตุอันจำเป็น เพื่อจะได้รักษาความเรียบร้อยปราศจากภัยซึ่งจะมีมาจากภายนอกหรือภายในราชอาณาจักรนั้นแล้ว จะได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกในส่วนหนึ่งส่วนใดของพระราชอาณาจักร หรือตลอดทั่วทั้งพระราชอาณาจักร และถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใด หรือ ณ ที่ใดแล้ว บรรดาข้อความในพระราชบัญญัติหรือบทกฎหมายใดๆ ซึ่งขัดกับความในพระราชบัญญัตินี้ต้องยกเลิกทั้งสิ้น"

(ลักษณะประกาศ)

มาตรา 3 ถ้าไม่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วพระราชอาณาจักร ในประกาศนั้นจะได้แสดงให้ปรากฏว่า มณฑลใด ตำบลใด หรือเขตใด ใช้กฎอัยการศึก

(ผู้มีอำนาจใช้กฎอัยการศึก)

มาตรา 4 เมื่อสงครามหรือจลาจลขึ้น ณ แห่งใด ให้ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้นซึ่งมีกำลังอยู่ใต้บังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใดๆ ของทหาร มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของกองทหารนั้นได้ แต่จะต้องรีบรายงานให้รัฐบาลทราบโดยเร็วที่สุด

(เมื่อเลิกต้องประกาศ)

มาตรา 5 การที่จะเลิกใช้กฎอัยการศึกแห่งใดนั้น จะเป็นไปได้ต่อเมื่อมีประกาศกระแสพระบรมราชโองการเสมอ

(อำนาจทหารเมื่อประกาศกฎอัยการศึก)

***มาตรา 6** ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในส่วนที่เกี่ยวการยุทธ การระงับปราบปรามหรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

---

*มาตรานี้ถูกยกเลิกโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 303 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ข้อ 1 โดยใช้ความใหม่แทน ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เพิ่มมาตรานี้มีข้อความว่า

"มาตรา 6 ในเขตที่ใช้กฎอัยการศึกนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนทุกตำแหน่งไม่ว่าในกระทรวงทบวงการอันใด กับในการระงับปราบปรามหรือรักษาความสงบเรียบร้อย เจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องช่วยเหลือเกื้อหนุนราชการทหารทุกสิ่งทุกอย่าง ตามความต้องการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร"

ต่อมามาตรานี้ได้ถูกยกเลิกโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 แล้วใช้ความใหม่แทน มีใจความว่า

"มาตรา 6 ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือน ในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนต้องปฏิบัติตามคำเรียกร้องของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารตามความจำเป็นในการยุทธ"

(อำนาจศาลทหาร แลอำนาจศาลพลเรือน
เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึก

***มาตรา 7** ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาศึก และผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก

---

*มาตรานี้ถูกยกเลิกโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 303 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ข้อ 2 โดยใช้ความใหม่แทนซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิมมาตรานี้มีข้อความว่า

"มาตรา 7 พลเมืองซึ่งได้กระทำความผิดในคดีอาญาในเขตแขวงที่ใช้กฎอัยการศึกนั้น ไม่ว่าจะเป็นคดีอาญาอย่างใด ต้องพิจารณาพิพากษาในศาลทหารทั้งสิ้น และให้เป็นไปตามพระธรรมนูญศาลทหารทุกประการ

แต่ศาลพลเรือนคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาความอาญาที่ตกค้างอยู่ก่อนใช้กฎอัยการศึกและศาลทหารมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาความอาญาที่ตกค้างอยู่เมื่อเลิกใช้กฎอัยการศึก"

ต่อมามาตรานี้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 มาตรา 4 แล้วให้ใช้ความใหม่แทนคือ

"มาตรา 7 ในเขตประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอย่างปกติ แต่ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกและในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึกตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อหรือแต่บางข้อและหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งได้

ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามความในวรรคแรก ให้มีผลบังคับเฉพาะคดีที่การกระทำผิดเกิดขึ้น ตั้งแต่วันเวลาที่ระบุไว้ในประกาศ วันเวลาที่ระบุนั้นจะเป็นวันเวลาที่ออกประกาศนั้นเองหรือภายหลังก็ได้ประกาศเช่นว่านี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาด้วย"

หลังจากนั้น ได้มีพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 พุทธศักราช 2488 มาตรา 3 ให้เพิ่มความเป็นวรรคสามและวรรคสี่ของมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 ซึ่งมีข้อความว่า

วรรคสาม "นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน เมื่อแม่ทัพใหญ่ร้องขอ คณะกรรมการซึ่งได้ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ จะสั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้"

วรรคสี่ "ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง โดยคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง ประกอบด้วยประธานกรรมการหนึ่งนาย และกรรมการอื่นอีกสองนาย ในจำนวนนี้ต้องแต่งตั้งจากข้าราชการตุลาการใน หรือนอกราชการ ไม่น้อยกว่าหนึ่งนาย เพื่อพิจารณาสั่งตามความในวรรคก่อน"

ในปี พ.ศ. 2502 ได้มีพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2502 มาตรา 3 ได้บัญญัติยกเลิกความในมาตรา 7 แล้วให้ใช้ความใหม่แทน ดังนี้

"มาตรา 7 ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือนคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอย่างปกติ แต่ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก มีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก และในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึก ตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อ หรือแต่บางข้อ และหรือบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งได้

ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามความในวรรคแรก ให้มีผลบังคับเฉพาะคดีที่การกระทำผิดเกิดขึ้นตั้งแต่วันเวลาที่ระบุไว้ในประกาศ วันเวลาที่ระบุนั้น จะเป็นวันเวลาที่ออกประกาศนั้นเองหรือภายหลังก็ได้ ประกาศเช่นว่านี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาด้วย

มีอำนาจประกาศให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกและในระหว่างที่ใช้กฎอัยการศึกตามที่ระบุไว้ในบัญชีต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ทุกข้อ หรือแต่บางข้อ และบางส่วนของข้อใดข้อหนึ่งได้ ทั้งมีอำนาจในการแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิกประกาศดังกล่าวนั้นด้วย

ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามความในวรรคแรก ให้มีผลบังคับเฉพาะคดีที่การกระทำผิดเกิดขึ้นตั้งแต่วันเวลาที่ระบุไว้ในประกาศ วันเวลาที่ระบุนั้นจะเป็นวันเวลาที่ออกประกาศนั้นหรือภายหลังก็ได้ ประกาศเช่นว่านี้ให้โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาด้วย

นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้นในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะสั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้

[*]**มาตรา 7 ทวิ** ประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาตามความในมาตรา 7 นั้น จะให้ศาลทหารในทุกท้องที่หรือแต่บางท้องที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ตามที่กล่าวในมาตรานั้นเท่ากันหรือมากน้อยกว่ากันก็ได้

[**]**มาตรา 7 ตรี** เมื่อได้เลิกใช้กฎอัยการศึกแล้ว ให้ศาลทหารคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ยังคงค้างอยู่ในศาลนั้น และให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ยังมิได้ฟ้องร้องในระหว่างเวลาที่ใช้กฎอัยการศึกนั้นด้วย

(เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจ)

มาตรา 8 เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกในตำบลใด, เมืองใด, มณฑลใด, เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจเต็มที่จะตรวจค้น, ที่จะเกณฑ์, ที่จะห้าม, ที่จะยึด, ที่เข้าอาศัย, ที่จะทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่, และที่จะขับไล่

นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ถ้าคดีอาญาใดที่เกิดขึ้น ในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกมีเหตุพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดจะสั่งให้พิจารณาพิพากษาคดีอาญานั้นในศาลทหารก็ได้"

[*] มาตรานี้ถูกเพิ่มเป็น มาตรา 7 ทวิ โดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 มาตรา 5

[**] มาตรานี้ถูกเพิ่มเป็น มาตรา 7 ตรี โดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 มาตรา 6

(การตรวจค้น)

*** มาตรา 9** การตรวจค้นนั้น ให้มีอำนาจที่จะตรวจค้นดังต่อไปนี้

(1) ที่จะตรวจ ค้น บรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์ หรือต้องห้าม หรือต้องยึด หรือจะต้องเข้าอาศัย หรือมีไว้ในครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งมีอำนาจที่จะตรวจค้นได้ไม่ว่าที่ตัวบุคคล ในยานพาหนะ เคหะสถาน สิ่งปลูกสร้าง หรือที่ใดๆ และไม่ว่าเวลาใดๆ ทั้งสิ้น

(2) ที่จะตรวจข่าวสาร จดหมาย โทรเลข หีบ ห่อ หรือสิ่งอื่นใดที่ส่งหรือมีไปมาถึงกันในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก

(3) ที่จะตรวจหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณา บทหรือคำประพันธ์

(การเกณฑ์)

มาตรา 10 การเกณฑ์นั้น ให้มีอำนาจที่จะเกณฑ์ได้ดังนี้

1) ที่จะเกณฑ์พลเมืองให้ช่วยกำลังทหารในกิจการ ซึ่งเนื่องในการป้องกันพระราชอาณาจักร หรือช่วยเหลือเกื้อหนุนราชการทหารทุกอย่างทุกประการ

2) ที่จะเกณฑ์ยวดยาน, สัตว์พาหนะ, เสบียงอาหาร, เครื่องศาสตราวุธ, และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จากบุคคลหรือบริษัทใดๆ ซึ่งราชการทหารจะต้องใช้เป็นกำลังในเวลานั้นทุกอย่าง

---

* มาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทน โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 303 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ข้อ 3 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิมมาตรา 9 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 9 การตรวจค้นนั้น ให้มีอำนาจที่จะตรวจค้น ดังต่อไปนี้

(1) ที่จะตรวจค้นบรรดาสิ่งซึ่งจะเกณฑ์, หรือต้องห้าม, หรือต้องยึด หรือจะต้องเข้าอาไศรยไม่ว่าในที่ใดๆ หรือเวลาใดๆ ได้ทั้งสิ้น

(2) ที่จะตรวจจดหมายหรือโทรเลขที่มีไปถึงกันในเขตแขวงที่ใช้กฎอัยการศึกนั้นได้ก่อน"

**มาตรา 11 การห้ามนั้น ให้มีอำนาจที่จะห้ามได้ดังนี้

(1) ที่จะห้ามมั่วสุมประชุมกัน

(2) ที่จะห้ามออก จำหน่าย จ่ายหรือแจก ซึ่งหนังสือ สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ ภาพบท หรือคำประพันธ์

(3) ที่จะห้ามโฆษณา แสดงมหรสพ รับหรือส่งซึ่งวิทยุ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์

(4) ที่จะห้ามใช้ทางสาธารณะ เพื่อการจราจรไม่ว่าจะเป็นทางบก ทางน้ำ หรือทางอากาศ รวมถึงทางรถไฟและทางรถรางที่มีรถเดินด้วย

(5) ที่จะห้ามมีหรือใช้เครื่องมือสื่อสารหรืออาวุธ เครื่องอุปกรณ์ของอาวุธและเคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือทรัพย์สิน หรือที่อาจนำไปใช้ทำเป็นเคมีภัณฑ์ หรือสิ่งอื่นใดที่มีคุณสมบัติดังกล่าวได้

(6) ที่จะห้ามบุคคลออกนอกเคหะสถานภายในระหว่างระยะเวลาที่กำหนด

(7) ที่จะห้ามบุคคลเข้าไปหรืออาศัยอยู่ในเขตท้องที่ใดซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อการยุทธ การระงับปราบปราม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อย และเมื่อได้ประกาศห้ามเมื่อใดแล้ว ให้ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตนั้นออกไปจากเขตนั้นภายในกำหนดเวลาที่ได้ประกาศกำหนด

(8) ที่จะห้ามบุคคลกระทำ หรือมีซึ่งกิจการ หรือสิ่งอื่นใดได้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้กำหนดไว้ว่าควรต้องห้ามในเวลาที่ได้มีการประกาศใช้กฎอัยการศึก

**มาตรานี้ถูกยกเลิกและใช้ความใหม่แทนโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 303 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ข้อ 4 ซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว เดิมมาตรา 11 นี้บัญญัติว่า

"มาตรา 11 การห้ามนั้นให้มีอำนาจที่จะห้ามได้ดังนี้

(1) ที่จะห้ามมิให้มีการมั่วสุมประชุมกัน

(2) ที่จะห้ามบรรดาการออกหนังสือเป็นข่าวคราว ซึ่งราชการทหารเห็นว่าไม่เป็นการสมควรในสมัยนั้น คือห้ามมิให้มีการออกหนังสือ เป็นข่าวคราวไม่ว่าอย่างใดก่อนที่เจ้าหน้าที่จะได้ตรวจและมีอนุญาตแล้วว่าให้ออกได้

(3) ที่จะห้ามมิให้พลเมืองสัญจรไปมาในทางหลวง ซึ่งเจ้าหน้าที่เห็นว่าเป็นการจำเป็นในแห่งใดแห่งหนึ่งหรือหลายแห่ง

(4) ที่จะห้ามมิให้พลเมืองใช้สาตราวุธบางอย่างซึ่งราชการทหาร เห็นเป็นการขัดกับการรักษาความสงบเรียบร้อย ในเขตร์แขวงนั้นๆ"

(การยึด)

มาตรา 12 บรรดาสิ่งซึ่งกล่าวไว้ในมาตรา 9 มาตรา 10 และมาตรา 11 นั้นถ้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเห็นเป็นการจำเป็น จะยึดไว้ชั่วคราว เพื่อมิให้เป็นประโยชน์แก่ราชศัตรูหรือเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร ก็มีอำนาจยึดได้

(การเข้าอาศัย)

มาตรา 13 อำนาจการเข้าพักอาศัยนั้น คือที่อาศัยใดๆ ซึ่งราชการทหารเห็นจำเป็นจะใช้เป็นประโยชน์ในราชการทหารแล้ว มีอำนาจอาศัยได้ทุกแห่ง

(การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่)

มาตรา 14 การทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสถานที่นั้น ให้มีอำนาจกระทำได้ดังนี้

1) ถ้าแม้การสงครามหรือรบสู้เป็นรองราชศัตรู มีอำนาจที่จะเผาบ้านและสิ่งซึ่งเป็นว่าจะเป็นกำลังแก่ราชศัตรู เมื่อกรมกองทหารถอยไปแล้ว หรือถ้าแม้ว่าสิ่งใดๆ อยู่ในที่ซึ่งกีดกับการสู้รบก็ทำลายได้ทั้งสิ้น

2) มีอำนาจที่จะสร้างที่มั่น หรือดัดแปลงภูมิประเทศหรือหมู่บ้าน เมือง สำหรับการต่อสู้ราชศัตรู หรือเตรียมการป้องกันรักษา ตามความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ทุกอย่าง

(การขับไล่)

มาตรา 15 ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งไม่มีภูมิลำเนาอาศัยเป็นหลักฐาน หรือเป็นผู้มาอาศัยในตำบลนั้นชั่วคราว เมื่อมีความสงสัยอย่างหนึ่งอย่างใดหรือจำเป็นแล้ว มีอำนาจที่จะขับไล่ผู้นั้นให้ออกไปจากเมืองหรือตำบลนั้นได้

*__มาตรา 15 ทวิ__ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีเหตุอันควรสงสัยว่า บุคคลใดจะเป็นราชศัตรูหรือได้ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ หรือต่อคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักตัวบุคคลนั้นไว้เพื่อการสอบถาม หรือตามความจำเป็นของทางราชการทหารได้ แต่ต้องกักไว้ไม่เกินกว่า 7 วัน

(ร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้)

มาตรา 16 ความเสียหายซึ่งอาจบังเกิดขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใด ในเรื่องอำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ตามที่กล่าวมาแล้วในมาตรา 8 ถึงมาตรา 15 บุคคลหรือบริษัทใดๆ จะร้องขอค่าเสียหายหรือค่าปรับอย่างหนึ่งอย่างใดแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้เลยเพราะอำนาจทั้งปวงที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ปฏิบัติและดำเนินการตามกฎอัยการศึกนี้ เป็นการสำหรับป้องกันพระมหากษัตริย์ ชาติ

---

* มาตรานี้ถูกเพิ่มขึ้นเป็นมาตรา 15 ทวิ โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 303 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ข้อ 5 ซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้ว

ศาสนา ด้วยกำลังทหารให้ดำรงคงอยู่ในความเจริญรุ่งเรืองเป็นอิสรภาพ แลสงบเรียบร้อยปราศจากราชศัตรู ภายนอกแลภายใน

(มอบอำนาจให้เจ้ากระทรวง)

*มาตรา 17 ในเวลาปกติสงบศึก เจ้ากระทรวงซึ่งบังคับบัญชาทหารมีอำนาจตรากฎเสนาบดีขึ้นสำหรับบรรยายข้อความ เพื่อให้มีความสะดวกเรียบร้อยในเวลาที่จะใช้กฎอัยการศึกได้ตามสมควร ส่วนในเวลาสงครามหรือจลาจล แม่ทัพใหญ่ หรือแม่ทัพรองมีอำนาจออกข้อบังคับบรรยายความเพิ่มเติมให้การดำเนินไปตามความประสงค์ของกฎอัยการศึกนี้ แลเมื่อได้ประกาศกฎเสนาบดี หรือข้อบังคับของแม่ทัพในทางราชการแล้ว ให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัตินี้

ประกาศมา ณ วันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2457 เป็นวันที่ 1386 ในรัชกาลปัจจุบันนี้

(บัญชีต่อท้าย)**

---

* พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2502 มาตรา 4 บัญญัติว่า "บรรดาอำนาจหน้าที่ของแม่ทัพใหญ่ตามความในมาตรา 17 แห่งกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้บัญชาการทหารสูงสุด"

** บัญชีต่อท้ายกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2520 มาตรา 5 โดยให้ใช้ความใหม่ ซึ่งได้พิมพ์ไว้แล้ว เดิมบัญชีต่อท้ายกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ได้ถูกเพิ่มขึ้นตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 มาตรา 4 เดิมมีข้อความว่า

"บัญชีต่อท้าย"

ก. คดีที่เกี่ยวแก่ตัวบุคคลบางจำพวก

1. คดีที่ตำรวจกระทำความผิดในขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการสนาม

2. คดีที่บุคคลพลเรือนสังกัดในราชการทหารเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ไม่ว่าจะเกี่ยวกับหน้าที่ราชการหรือไม่ และไม่ว่าจะได้กระทำความผิดในที่ใดๆ ในเขตที่ใช้กฎอัยการศึก

3. คดีที่บุคคลใดๆ เป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร่วมกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือร่วมกับบุคคลดังกล่าวใน 1 หรือ 2 ไม่ว่าจะเป็นตัวการหรือผู้สมรู้

4. คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร่วมกับบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็นตัวการหรือผู้สมรู้

ข. คดีที่เกี่ยวกับความผิดบางอย่าง

(1) คดีที่เป็นความผิดมีโทษตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

(2) คดีที่มีข้อกล่าวหาฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์ซึ่งเป็นของใช้ในราชการทหาร แห่งกองทัพไทยหรือกองทัพพันธมิตรแห่งประเทศไทย หรือประทุษร้ายต่อชีวิตหรือร่างกายทหารไทย หรือทหารพันธมิตรแห่งประเทศไทยในขณะกระทำการตามหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่กระทำการตามหน้าที่

(3) ความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา ดังต่อไปนี้

(ก) ความผิดฐานประทุษร้ายแก่พระเจ้าอยู่หัวและราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 97 ถึงมาตรา 111

(ข) ความผิดต่อทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศ ตั้งแต่มาตรา 112 ถึงมาตรา 115

(ค) ความผิดต่อเจ้าพนักงานตามมาตรา 117 และมาตรา 118 เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหารมาตรา 116 มาตรา 119 ถึงมาตรา 112 มาตรา 127 และมาตรา 128

ก. คดีที่เกี่ยวกับบุคคลบางจำพวก

1. คดีที่ตำรวจกระทำความผิดในขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการสนาม

2. คดีที่บุคคลพลเรือนสังกัดในราชการทหารเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ไม่ว่าจะเกี่ยวกับหน้าที่ราชการหรือไม่ และไม่ว่าจะได้กระทำความผิดในที่ใดๆ ในเขตที่ใช้กฎอัยการศึก

3. คดีที่บุคคลใดๆ เป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร่วมกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร หรือร่วมกับบุคคลดังกล่าวใน 1. หรือ 2. ไม่ว่าจะเป็นตัวการหรือผู้สนับสนุน

4. คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร่วมกับบุคคลที่มิได้อยู่ในอำนาจศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็นตัวการหรือผู้สนับสนุน

(ง) ความผิดฐานใช้อำนาจและตำแหน่งหน้าที่ในทางทุจริต ตั้งแต่มาตรา 129 ถึงมาตรา 135 มาตรา 137 ถึงมาตรา 141 มาตรา 143 มาตรา 144 และมาตรา 146

(จ) ความผิดฐานกระทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาล ตั้งแต่มาตรา 147 ถึงมาตรา 154 เฉพาะเมื่อศาลนั้นเป็นศาลทหาร

(ฉ) ความผิดฐานฟ้องเท็จและเบิกความเท็จ ตั้งแต่มาตรา 155 ถึงมาตรา 162 ที่ได้กระทำในศาลทหาร

(ช) ความผิดฐานสมคบกันเป็นอั้งยี่และเป็นซ่องโจรผู้ร้าย ตั้งแต่มาตรา 177 ถึงมาตรา 182

(ซ) ความผิดฐานก่อการจราจล ตามมาตรา 183 และมาตรา 184

(ฌ) ความผิดฐานกระทำให้เกิดภยันตรายแก่สาธารณชน ฐานกระทำให้สาธารณชนปราศจากความสะดวกในการไปมา และการส่งข่าวและของถึงกัน และฐานกระทำให้สาธารณชนปราศจากความสุขสบาย ตั้งแต่มาตรา 185 ถึงมาตรา 194 มาตรา 196 มาตรา 199 และมาตรา 200

(ญ) ความผิดฐานปลอมดวงตา ตั้งแต่มาตรา 211 ถึงมาตรา 213 เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร

(ฎ) ความผิดฐานปลอมหนังสือ ตั้งแต่มาตรา 223 ถึงมาตรา 227 มาตรา 229 และมาตรา 230 ทั้งนี้เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร

(ฏ) ความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ และฐานโจรสลัด ตั้งแต่มาตรา 297 ถึงมาตรา 302

(4) ความผิดตามพระราชบัญญัติเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร พุทธศักราช 2464

(5) ความผิดตามพระราชบัญญัติเครื่องแบบทหาร พุทธศักราช 2477

(6) ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยเขตปลอดภัยในราชการทหาร พุทธศักราช 2478

(7) ความผิดตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พุทธศักราช 2479 ตั้งแต่มาตรา 41 ถึงมาตรา 45"

ข. คดีที่เกี่ยวกับความผิดบางอย่าง

1. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร

2. คดีที่มีข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สำหรับใช้ในราชการทหารแห่งกองทัพไทยหรือกองทัพพันธมิตรแห่งประเทศไทย หรือความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายทหารไทยหรือทหารพันธมิตรแห่งประเทศไทย ในขณะกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่กระทำการตามหน้าที่

3. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ดังต่อไปนี้

(1) ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่มาตรา 107 ถึงมาตรา 112

(2) ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 113 ถึงมาตรา 118

(3) ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายนอกราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 119 ถึงมาตรา 129

(4) ความผิดต่อสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ ตั้งแต่มาตรา 130 ถึงมาตรา 135

(5) ความผิดต่อเจ้าพนักงาน ตามมาตรา 137 เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร มาตรา 136 มาตรา 138 ถึงมาตรา 142 มาตรา 145 และมาตรา 146

(6) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่มาตรา 147 ถึงมาตรา 154 มาตรา 158 ถึงมาตรา 165

(7) ความผดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ตามมาตรา 132 เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร มาตรา 170 มาตรา 171 มาตรา 175 ถึงมาตรา 185 มาตรา 189 มาตรา 193 มาตรา 197 และมาตรา 198 เฉพาะเมื่อศาลนั้นเป็นศาลทหาร

(8) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ตามมาตรา 201 และมาตรา 202

(9) ความผดเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน ตั้งแต่มาตรา 209 ถึงมาตรา 216

(10) ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภยันตรายต่อประชาชน ตั้งแต่มาตรา 217 ถึงมาตรา 224 มาตรา 226 มาตรา 228 ถึงมาตรา 232 มาตรา 234 มาตรา 235 มาตรา 237 และมาตรา 238

(11) ความผิดเกี่ยวกับดวงตรา แสตมป์ และตั๋ว ตั้งแต่มาตรา 250 ถึงมาตรา 253 เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร

(12) ความผิดเกี่ยวกับเอกสาร ตั้งแต่มาตรา 265 ถึงมาตรา 268 เฉพาะที่เกี่ยวกับราชการทหาร

(13) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ตามมาตรา 336 และมาตรา 339 และมาตรา 340

4. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเกณฑ์พลเมืองอุดหนุนราชการทหาร
5. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเขตปลอดภัยในราชการทหาร
6. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องแบบทหาร
7. ความผิดตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ตั้งแต่มาตรา 45 ถึงมาตรา 49
8. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยฝิ่น
9. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ
10. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

หมายเหตุ

1. เหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติ กฎอัยการศึก (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2502 คือ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก ยังไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ประกอบกับบัญชีต่อท้ายกฎหมาย ว่าด้วยกฎอัยการศึกส่วนมาก ได้อ้างถึงความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งได้ถูกยกเลิกและใช้ประมวลกฎหมายอาญาแทน จึงเป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ว่าด้วยกฎอัยการศึกเสียใหม่ ให้เป็นการสอดคล้องต้องกันด้วย

2. เหตุผลในการออกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 303 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 คือ โดยที่ปัจจุบันนี้การรบ การสนับสนุนกำลังรบ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในกฎอัยการศึก ได้วิวัฒนาการไปกว่าแต่ก่อน บทบัญญัติของกฎอัยการศึกซึ่งได้ตราขึ้นใช้บังคับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2457 ย่อมคลุมไม่ถึงการกระทำและเครื่องมือเครื่องใช้บางอย่างในปัจจุบันทั้งในการปราบปรามและสนับสนุนการปฏิบัติการของทหารโดยเฉพาะในการรบนอกแบบ ควรให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเพิ่มขึ้นเพื่อให้การปฏิบัติการของทหารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และควรกำหนดวิธีการขั้นต้นให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีอำนาจกักตัวบุคคลผู้เป็นราชศัตรูหรือฝ่าฝืนต่อกฎอัยการศึกหรือคำสั่งของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไว้เพื่อการสอบถาม หรือตามความจำเป็นของทางราชการได้เพื่อที่จดำเนินการขั้นต่อไปตามควรแก่กรณี จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457

3. พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2457 เล่ม 31 หน้า 388

4. พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พุทธศักราช 2485 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2485 เล่ม 59 ตอนที่ 29

5. พระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พุทธศักราช 2485 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 เล่ม 59 ตอนที่ 49

6. พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2487 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2487 เล่ม 61 ตอนที่ 79

7. พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 พุทธศักราช 2488 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2488 เล่ม 62 ตอนที่ 20

8. พระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 พุทธศักราช 2488 พุทธศักราช 2488 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2488

9. พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2502 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2502 เล่ม 76 ตอนที่ 78

10. ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 303 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พุทธศักราช 2515 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา **วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 เล่ม 89** ตอนที่ 190

คำบรรยายกฎอัยการศึกนี้ ออกตามความในมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก เพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้าใจความชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

ศาลาว่าการกระลาโหม กรุงเทพฯ

วันที่ 21 กันยายน พระพุทธศักราช 2457

(ลงนาม) **บดินทรเดชา**

เสนาบดีกระทรวงกระลาโหม

หมายเหตุ คำบรรยายกฎอัยการศึกฉบับนี้ คัดจากหนังสือพระธรรมนูญศาลทหารบก รัตนโกสินทร์ศก 126 กับพระราชบัญญัติแลกกฎข้อบังคับ ที่เกี่ยวเนื่องใน พ.ศ. 2457 ซึ่งอยู่ในแฟ้มของ พลโท อัมพร ศรีไชยยันต์

ประมวลกฎหมายอาญาทหาร

DPU

ประมวลกฎหมายอาญาทหาร

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เป็นอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๔๕๔ พรรษา ปัตยุบันกาล จันทรคตินิยม ศุกรสังวัจฉร มาฆมาศ กัณหะปักษ์ ฉติถีชีวะวาร สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๑๓๐ กุมภาพันธ์มาส อัฐมาศาหคุณพิเศษ บริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษบรมนราธิราชพินิต ประชานารถมหาสมมตวงษ์ อดิศัยพงษวิมลรัตน์ วรขัตติยราชนิกโรดมจาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาตสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนารถ จุฬาลงกรณราชวรางกูรบรมมกุฎนเรนทร์ สูรสันตติวงษวิสิฐ สุสาธิตบุรพาธิการ อดุลยกฤษฎาภินิหารอดิเรกบุญฤทธิ ธัญลักษณวิจิตรโสภาคย สรรพางค์ มหาชโนตตะมางคประณตบาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุมดบรมสุขุมาลย์ ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์บุริมศักดิ์สมญาเทพทวาราวดี ศรีมหาบุรุษสุตสมบัติเสนางคนิกรรัตนอัศวโกศล ประพนธปรีชามัทวสมาจนาร บริบูรณคุณสารสยามาทินครวรุตเมกราชดิลก มหาปริวารนายก อนันต มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินธร บรมชนกาดิศรสมมตประสิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปฏลเสวตฉัตราดิฉัตร ศิริรัตโนปลักษณ มหาบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพทศทิศวิชิตไช สกลมไหสวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาธิราชวโรดม บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิไตรรัตน์สรณารักษ์ อดุลศักดิ์อรรคนเรศ รามาธิบดีเมตตากรุณษสีตลหฤไทย อโนปไมยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิเบนทร์ ปรเมนทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตรพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมนูญศาลทหารบกแลพระธรรมนูญศาลทหารเรือซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นไว้ เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๒๖ แล ๑๒๗ นั้น เป็นแต่พระราชกำหนดสำหรับจัดการ แลกำหนดหน้าที่แลอำนาจศาลทหารบก แลศาลทหารเรือ แลประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นไว้ เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๒๗ นั้น ก็บัญญัติแต่เฉพาะลักษณะโทษ แห่งความผิดล่วงละเมิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายสามัญ

บัดนี้สมควรจะมีพระราชบัญญัติกำหนดลักษณะโทษแห่งความผิดต่างๆ อันเป็นฐานล่วงละเมิดต่อกฎหมาย แลหน้าที่ฝ่ายทหารขึ้นไว้เป็นหลักฐาน แต่ทรงพระราชปรารภว่าการกระทำผิดต่อกฎหมาย แลหน้าที่ฝ่ายทหารนั้น แม้เป็นการซึ่งเกิดจากความประพฤติของบุคคลที่เป็นทหาร

เสียเป็นพื้นก็จริง แต่มีบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นจากความประพฤติของบุคคลสามัญก็ได้ในพระราชบัญญัติเช่นนี้ ควรมีบทกฎหมายบางอย่าง ให้ใช้ได้ตลอดทั้งบุคคลที่เป็นทหารและบุคคลสามัญ และใช่แต่เท่านั้น บุคคลซึ่งเป็นทหารย่อมตั้งอยู่ในใต้บังคับวินัยทหาร*

เมื่อกระทำผิดขึ้นต่อพระราชกำหนดกฎหมายอย่างคนสามัญ ความผิดนั้นย่อมมีลักษณะการละเว้นความควรประพฤติในฝ่ายทหารเจือไปด้วย สมควรมีโทษหนักยิ่งกว่าผู้กระทำผิดเช่นเดียวกันซึ่งเป็นคนสามัญ

เพราะฉะนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราไว้เป็นพระราชบัญญัติสืบไปดังนี้

ภาค 1
ว่าด้วยข้อบังคับต่างๆ

มาตรา 1 ให้เรียกพระราชบัญญัตินี้ว่า ประมวลกฎหมายอาญาทหาร

มาตรา 2 ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นกฎหมาย ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน รัตนโกสินทร์ศก 131 เป็นต้นไป

มาตรา 3 ตั้งแต่วันที่ใช้กฎหมายนี้สืบไป ให้ยกเลิก

1) กฎหมายลักษณะขบถศึก

2) ข้อความในพระราชกำหนดกฎหมาย และกฎข้อบังคับอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวกับบรรดาความผิด ที่กฎหมายนี้บัญญัติว่าต้องมีโทษ

*__มาตรา 4__ ในกฎหมายนี้ คำว่า "ทหาร" หมายความว่า บุคคลที่อยู่ในอำนาจกฎหมายฝ่ายทหาร

คำว่า "เจ้าพนักงาน" ที่ใช้ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญานั้น ท่านหมายความตลอดถึงบรรดานายทหารบก นายทหารเรือชั้นสัญญาบัตร และชั้นประทวนที่อยู่ในกองประจำการนั้นด้วย

---

*ถ้อยคำในพระราชปรารภนี้ แก้ไขเพิ่มเติมโดย (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติมพระพุทธศักราช 2469

*มาตรา 4 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (2) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร พุทธศักราช 2473 มาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหารพุทธศักราช 2486 และมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 7) พุทธศักราช 2487

คำว่า "ราชสัตรู" นั้น ท่านหมายความตลอดถึงบรรดาคนมีอาวุธที่แสดงความขัดแข็งต่ออำนาจผู้ใหญ่ หรือที่เป็นขบถ หรือเป็นโจรสลัด หรือที่ก่อการจราจล

คำว่า "ต่อหน้าราชสัตรู" นั้น ท่านหมายความตลอดถึงที่อยู่ในเขตซึ่งกองทัพได้กระทำสงครามนั้นด้วย

คำว่า "คำสั่ง" นั้น ท่านหมายความว่า บรรดาข้อความที่ผู้ซึ่งบังคับบัญชาทหารผู้ถืออำนาจอันสมควร เป็นผู้สั่งไปโดยสมควรแก่กาลสมัย และชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมายคำสั่งเช่นนี้ท่านว่า เมื่อผู้รับคำสั่งนั้นได้กระทำตามแล้ว ก็เป็นอันหมดเขตของการที่สั่งนั้น

คำว่า "ข้อบังคับ" นั้นท่านหมายความว่า บรรดาข้อบังคับและกฎต่างๆ ที่ให้ใช้อยู่เสมอซึ่งผู้บังคับบัญชาทหารผู้ถืออำนาจอันสมควรได้ออกไว้โดยสมควรแก่กาลสมัยและชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย

มาตรา 5 ทหารคนใดกระทำความผิดอย่างใดๆ นอกจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาทหารนี้ ท่านว่ามันควรรับอาญาตามลักษณะพระราชกำหนดกฎหมาย ถ้ากฎหมายนี้มิได้บัญญัติไว้ให้เป็นอย่างอื่น

[*]**มาตรา 5 ทวิ** บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารผู้ใดกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นนอกราชอาณาจักร จะต้องรับโทษในราชอาณาจักร

ในกรณีที่มิใช่ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ถึงมาตรา 129 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ถ้าได้มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือศาลในต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษแล้ว ห้ามมิให้ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรเพราะการกระทำนั้นอีก แต่ถ้าผู้นั้นยังไม่พ้นโทษ ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือจะไม่ลงโทษเลยก็ได้

[**]**มาตรา 6** ผู้ใดต้องคำพิพากษาศาลทหารให้ลงอาชญาประหารชีวิตท่านให้เอาไปยิงเสียให้ตาย

[***]**มาตรา 7** ผู้มีอำนาจบังคับบัญชาตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารมีอำนาจลงทัณฑ์แก่ทหารผู้กระทำความผิดต่อวินัยทหารตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร ไม่ว่าเป็นการกระทำความผิดในหรือนอกราชอาณาจักร

---

[*]มาตรา 5 ทิว เพิ่มเติมโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

[**] มาตรา 6 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาทหาร พุทธศักราช 2477

[*]**มาตรา 8** การกระทำความผิดอย่างใดๆ ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 21 มาตรา 23 มาตรา 24 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 31 มาตรา 32 มาตรา 33 มาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 37 มาตรา 39 มาตรา 41 มาตรา 42 มาตรา 43 มาตรา 44 มาตรา 46 และมาตรา 47 แห่งประมวลกฎหมายนี้ ถ้าผู้มีอำนาจบังคับบัญชาตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารพิจารณาเห็นว่าเป็นการเล็กน้อยไม่สำคัญ ให้ถือว่าเป็นความผิดต่อวินัยทหาร และให้มีอำนาจลงทัณฑ์ตามมาตรา 7 เว้นแต่ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการตามกฎหมายธรรมนูญศาลทหารจะสั่งให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหาร หรือจะมีการดำเนินคดีนั้นในศาลพลเรือนตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารจึงให้เป็นไปตามนั้น

[**]**มาตรา 9** ความที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 ให้ใช้ตลอดถึงความผิดลหุโทษและความเปรียบเทียบได้ตามกฎหมาย

มาตรา 10 บรรดาบทในพระราชกำหนดกฎหมายที่ท่านกำหนดแต่โทษปรับสถานเดียว ถ้าจำเลยเป็นทหาร ซึ่งไม่ใช่ชั้นสัญญาบัตรหรือชั้นประทวน ท่านว่าถ้าศาลวินิจฉัยเห็นว่าจะให้จำเลยรับโทษจำคุกแทนค่าปรับตามลักษณะที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะอาญานั้นก็ได้

มาตรา 11 ความผิดฐานลหุโทษก็ดี ความผิดอันต้องด้วยโทษจำคุกไม่เกินกว่าครึ่งหนึ่งหรือปรับไม่เกินกว่าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับเช่นนั้นเป็นโทษที่หนักก็ดี ถ้าจำเลยมีหลักการ ท่านให้ศาลวินิจฉัยตามเหตุการณ์ ถ้าเห็นสมควรจะเปลี่ยนให้เป็นโทษขังไม่เกินกว่านั้นก็ได้

[***]**มาตรา 12** เมื่อศาลทหารพิพากษาเด็ดขาดให้ลงโทษแก่ทหารคนใด ท่านว่าให้ผู้ซึ่งบังคับบัญชาทหารผู้มีอำนาจสั่งให้ลงโทษตามคำพิพากษานั้นวินิจฉัยตามเหตุการณ์ ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้อ่านคำพิพากษาให้จำเลยฟังต่อหน้าประชุมทหารหมู่หนึ่งหมู่ใดตามที่เห็นสมควร

[***] มาตรา 7 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาชญาทหาร พุทธศักราช 2473 และมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

[*] มาตรา 8 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (3) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

[**] มาตรา 9 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

[***] มาตรา 12 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาชญาทหาร พุทธศักราช 2473 และมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

ภาคที่ 2
ว่าด้วยลักษณะความผิดโดยเฉพาะ

มาตรา 13 เชลยศึกคนใดท่านปล่อยตัวไปโดยมันให้คำสัตย์ไว้ว่าจะไม่กระทำการรบพุ่งต่อท่นอีกจนตลอดเวลาสงครามคราวนั้น ถ้าแลมันเสียสัตย์นั้นไ.ซร้ ท่านจับตัวมาได้ ท่านให้ประหารชีวิตมันเสีย หรือจำคุกมันไว้จนตลอดชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้ตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

*มาตรา 14 ผู้ใดเป็นราชสัตรู แลมันปลอมตัวล่วงเข้าไปใน ป้อม ค่าย เรือรบ หรือสถานที่ใดๆ อันเป็นของสำหรับทหาร หรือมีทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งอยู่ไซร้ ท่านว่ามันเป็นผู้ลักลอบสอดแนม ให้เอาตัวมันไปประหารชีวิตเสีย หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้จนตลอดชีวิต

มาตรา 15 ผู้ใดปิดบังซ่อนเร้น หรือช่วยราชสัตรูที่กระทำเช่นว่ามาในมาตรา 14 โดยที่มันรู้ชัดว่าเป็นราชสัตรูก็ดี มันปิดบังซ่อนเร้น หรือช่วยผู้ลักลอบสอดแนมโดยที่รู้ชัดแล้วก็ดี ท่านว่าโทษมันถึงต้องประหารชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้จนตลอดชีวิต

มาตรา 16 ผู้ใดเป็นทหาร แลมันบังอาจเกลี้ยกล่อมคนให้ไปเข้าเป็นพวกราชสัตรู ท่านว่าโทษมันถึงต้องประหารชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้จนตลอดชีวิต

**มาตรา 17 ผู้ใดท่านใช้ให้เป็นนายทหาร บังคับกองทหารใหญ่น้อย ป้อม ค่าย เรือรบ หรือสถานที่อย่างใดๆ ของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้ายังมิทันสิ้นกำลังแลสามารถที่มันจะป้องกันแลต่อสู้ข้าศึก มันยอมแพ้ยกกองทหาร ป้อม ค่าย เรือรบ หรือสถานที่นั้นๆ ให้แก่ราชสัตรูเสียไซร้ ท่านว่าโทษมันถึงประหารชีวิตหรือจำคุกจนตลอดชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้ตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

***มาตรา 18 ผู้ใดยุยงหรือข่มขืนใจ หรือสมคบกันเพื่อยุยง หรือข่มขืนใจให้ผู้บังคับกองทหารใหญ่น้อย ป้อม ค่าย เรือรบ หรือสถานที่อย่างใดๆ ของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

---

*มาตรา 14 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

** มาตรา 17 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

*** มาตรา 18 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

ยอมแพ้แก่ราชสัตรู ท่านว่าโทษของมันถึงประหารชีวิตหรือจำคุกจนตลอดชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้ตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

*มาตรา 19 ผู้ใดเป็นนายเรือ ท่านใช้ให้ควบคุมเรือลำหนึ่งลำใดของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในขณะกระทำการรบพุ่ง ถ้าและมันถอยออกเสียจากที่รบนั้นโดยไม่มีเหตุอันสมควร ท่านว่าโทษของมันถึงประหารชีวิต หรือจำคุกจนตลอดชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้ตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

**มาตรา 20 ผู้ใดเป็นนายเรือ ท่านใช้ให้ควบคุมเรือลำหนึ่งลำใดของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมันจงใจกระทำหรือปล่อยให้เรือนั้นชำรุดหรืออับปาง ท่านว่าโทษของมันถึงจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

***มาตรา 21 ผู้ใดเป็นนายเรือ ท่านใช้ให้ควบคุมเรือลำหนึ่งลำใดของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมันกระทำหรือปล่อยให้เรือนั้นชำรุดหรืออับปางด้วยความประมาทของมันไซร้ ท่านว่าโทษของมันถึงจำคุกไม่เกินกว่าสามปี

****มาตรา 22 ผู้ใดเจตนากระทำหรือปล่อยให้เรือลำหนึ่งลำใดของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชำรุดหรืออับปาง ท่านว่าโทษของมันถึงจำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไปจนถึงห้าสิบปี

*****มาตรา 23 ผู้ใดกระทำหรือปล่อยให้เรือลำหนึ่งลำใดของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชำรุดหรืออับปางด้วยความประมาทของมันไซร้ ท่านว่าโทษของมันจำคุกไม่เกินกว่าสองปี

มาตรา 24 ถ้าเรือนั้นเป็นเรือสำหรับใช้เดินในลำน้ำ ท่านว่าควรลดอาญาอย่างหนักที่บัญญัติไว้ในมาตรา 20 21 22 23 นั้นลงกึ่งหนึ่ง และมิให้ศาลต้องถือตามอาญาอย่างเบาที่บัญญัติไว้นั้นๆ เป็นประมาณในการที่จะปรับโทษผู้กระทำผิด

*มาตรา 25 ผู้ใดเป็นนายเรือ ท่านใช้ให้ควบคุมเรือเดินทะเลลำหนึ่งลำใดของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้ามีเหตุร้ายเกิดขึ้น เช่น พายุ เป็นต้น และมันไม่พากเพียรจนสุดสิ้นความ

---

*มาตรา 19 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

** มาตรา 20 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

*** มาตรา 21 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

**** มาตรา 22 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

*****มาตรา 23 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

สามารถที่จะแก้ไขให้เรือนั้นพ้นอันตรายเสียก่อน มันละทิ้งเรือนั้นไปเสียไซร้ ท่านว่าโทษของมันถึงจำคุกไม่เกินกว่าสามปี

[**]มาตรา 26 ผู้ใดเป็นนายเรือ ท่านใช้ให้ควบคุมเรือเดินทะเลลำหนึ่งลำใดของทหารของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้ามีเหตุร้ายเกิดขึ้น เช่น เรือเกยที่ตื้นหรือจวนอับปาง มันรู้ว่ายังมีคนอยู่ในเรือนั้น แลมันจงใจไปเสียจากเรือนั้นไซร้ ท่านว่าโทษของมันถึงจำคุกไม่เกินกว่าห้าปี

มาตรา 27 ผู้ใดเป็นทหาร ถ้ามันมิได้มีเหตุอันสมควรที่จะกระทำได้ แลมันบังอาจทำลายหรือละทิ้งเครื่องสาตราวุธ กระสุนดินปืน เสบียง ม้า หรือเครื่องยุทธนาการอย่างใดๆ ก็ดี หรือทำให้ของนั้นๆ วิปลาศบุบสลายไปก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสามสถาน คือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกจนตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงคราม หรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจนกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไว้จนตลอดชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันกระทำความผิดนั้น ในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่ายี่สิบปี

มาตรา 28 ธงซึ่งได้มีพระบรมราชานุญาตให้ใช้ในราชการ เป็นเครื่องหมายสำหรับประเทศก็ดี รัฐบาลก็ดี หรือสำหรับเรือรบหลวง หรือกรมกองทหารใดๆ ก็ดี หรือเป็นเครื่องหมายสำหรับเกียรติยศ หรือตำแหน่งหน้าที่ราชการของบุคคลใดๆ ก็ดี เหล่านี้ถ้าในเวลาเจ้าพนักงานได้ชักขึ้นไว้หรือประดิษฐานไว้ หรือเชิญไปมาแห่งใดๆ เพื่อเป็นเครื่องหมายดังที่ว่านั้น ผู้หนึ่งผู้ใดบังอาจลด ล้ม หรือกระทำแก่ธงนั้นให้อันตราย ชำรุดหรือเปื้อนเปรอะเสียหายโดยไม่มีเหตุอันสมควรไซร้ ท่านว่ามันมีความผิดฐานสบประมาทธง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่า 1 ปี

อนึ่งถ้าธงที่มันสบประมาทนั้น เป็นธงเครื่องหมายสำหรับพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ดี สมเด็จพระมเหษีก็ดี มกุฎราชกุมาร หรือผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เวลารักษาราชการต่างพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือพระราชโอรส พระราชธิดา ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ว่า

---

[*] มาตรา 25 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

[**] มาตรา 26 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (4) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

รัชกาลใดๆ ก็ดี ท่านไม่ประสงค์จะให้เอาความในมาตรานี้ไปใช้ลบล้างอาญาที่ท่านได้บัญญัติไว้สำหรับความผิดฐานแสดงความอาฆาตมาดร้ายแลหมิ่นประมาท ดังได้กล่าวไว้ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญาสำหรับพระราชอาณาจักรสยามมาตรา 98 หรือมาตรา 100 นั้น

มาตรา 29 ผู้ใดเป็นทหาร ท่านใช้ให้อยู่ยามรักษาการก็ดี ท่านมอบหมายให้กระทำการตามบังคับหรือคำสั่งอย่างใดๆ ก็ดี ถ้าและมันละทิ้งหน้าที่นั้นเสีย หรือมันไปเสียจากหน้าที่โดยมิได้รับอนุญาตก่อน ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสามสถานคือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิตเสีย สถานหนึ่งให้จำคุกจนตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสิบปี

มาตรา 30 ผู้ใดเป็นทหาร และมันขัดขืนหรือละเลยมิกระทำตามคำสั่งอย่างใดๆ ท่านว่ามันมีความผิด ต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสมมสถานคือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิตเสีย สถานหนึ่งให้จำคุกตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าห้าปี

มาตรา 31 ผู้ใดเป็นทหาร และมันขัดขืนมิกระทำตามคำสั่งอย่างใดๆ โดยมันแสดงความขัดขืนด้วยกิริยา หรือวาจาองอาจต่อหน้าหมู่ทหารถืออาวุธด้วยไซร้ ท่านว่ามันมีความผิด ต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสามสถานคือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกจนตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่สามปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้น ในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสิบปี

มาตรา 32 ผู้ใดเป็นทหาร และมันขัดขืนหรือละเลยมิกระทำตามข้อบังคับอย่างใดๆ ท่านว่ามันมีความผิด ต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงสิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชศัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึกไซร้ ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่สามเดือนขึ้นไปจนถึงห้าปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสามปี

มาตรา 33 ผู้ใดเป็นทหาร และมันขัดขืนมิกระทำตามข้อบังคับอย่างใดๆ โดยมันแสดงความขัดขืนนั้นด้วยกิริยาหรือวาจาองอาจต่อหน้าหมู่ทหารถืออาวุธด้วยไซร้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่สามปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาศึกสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงสิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าห้าปี

*__มาตรา 34__ ผู้ใดเป็นทหาร ท่านใช้ให้เป็นยามรักษาการ หรืออยู่ยามประจำหน้าที่และมันหลับเสียในหน้าที่ก็ดี หรือเมาสุราในหน้าที่ก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตังแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงเจ็ดปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่สามเดือนขึ้นไปจนถึงสามปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสองปี

---

*มาตรา 34 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (5) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469

มาตรา 35 ผู้ใดเป็นทหาร ท่านใช้ให้เป็นยามรักษาการหรืออยู่ยามประจำหน้าที่แล ปรากฏว่ามันมิได้เอาใจใส่ หรือมันมีความประมาทในหน้าที่นั้นไซร้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่สามเดือนขึ้นไปจนถึงห้าปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสามปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสองปี

มาตรา 36 ผู้ใดบังอาจใช้กำลังทำร้ายแก่ทหารยามรักษาการก็ดี หรือแก่ทหารอยู่ยามประจำหน้าที่ก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสามสถานคือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกมันจนตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกมันตั้งแต่ห้าปีจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นในเวลาหรือที่อื่น นอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าห้าปี

ถ้าและในการประทุษร้ายนั้น มันทำให้เขาถึงตาย หรือให้เขามีบาดเจ็บถึงสาหัสด้วยไซร้ ท่านว่ามันสมควรรับโทษหนักยิ่งกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้แล้ว ก็ให้มันผู้กระทำผิดนั้นรับอาญาตามลักษณะที่ท่านบัญญัติไว้ในมาตรา 250 251 และ 257 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะอาญา

*__มาตรา 37__ ผู้ใดหมิ่นประมาทหรือขู่เข็ญว่า จะกระทำร้ายแก่ทหารยามรักษาการก็ดี หรือแก่ทหารอยู่ยามประจำหน้าที่ก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงสิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่สามเดือนขึ้นไปจนถึงห้าปี

---

*มาตรา 37 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (6) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้น ในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสามปี

[**]มาตรา 38 ผู้ใดเป็นทหาร และมันบังอาจกระทำการประทุษร้ายด้วยกำลังกายแก่ผู้ซึ่งมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือมันไซร้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กรทะความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสามสถานคือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิตเสีย สถานหนึ่งให้จำคุกมันตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกมันตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดกนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้น ในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงเจ็ดปี

มาตรา 39 ผู้ใดเป็นทหาร และมันบังอาจใช้กำลังทำร้ายแก่ทหารผู้ใดซึ่งเป็นผู้ใหญ่เหนือมันไซร้ ท่านว่ามันควรรับอาญาจำคุกไม่เกินกว่าห้าปี

มาตรา 40 ถ้าและในการกระทำผิดเช่นว่ามาในมาตรา 38 และ 39 นั้น เป็นเหตุให้ผู้ต้องประทุษร้ายถึงตาย หรือต้องบาดเจ็บถึงสาเหตุด้วยไซร้ ท่านว่าถ้ามันสมควรรับโทษหนักยิ่งกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้แล้ว ก็ให้ลงอาญาแก่มันผู้กระทำผิดนั้น ตามลักษณะที่ท่านบัญญัติไว้ในมาตรา 250 251 และ 257 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะอาญา

[***]มาตรา 41 ผู้ใดเป็นทหาร และมันบังอาจแสดงความอาฆาตมาดร้ายต่อผู้บังคับบัญชาหรือต่อทหารที่เป็นผู้ใหญ่เหนือมัน หรือมันหมิ่นประมาทใส่ความ หรือโฆษณาความหมิ่นประมาทอย่างใดๆ ก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่าสามปี

มาตรา 42 ถ้าทหารมั่วสุมกัน ณ ที่ใดๆ ตั้งแต่ห้าคนขึ้นไปใช้กำลังทำร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะทำร้ายก็ดี หรือมันกระทำการอย่างใดๆ ขึ้นให้วุ่นวายในบ้านเมืองของท่านก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดฐานกำเริบ ต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุด้วยกันทุกคน ดังจะว่าต่อไปนี้คือ

**[**]มาตรา 38 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (6) แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาชญาทหาร พุทธศักราช2473

**[***]มาตรา 41 แก้ไขเพิ่มเติมโดย 7 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาชญาทหาร พุทธศักราช2473

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสามสถานคือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิตเสีย สถานหนึ่งให้จำคุกมันจนตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกตั้งแต่สามปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้น ในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าห้าปี

มาตรา 43 ถ้าและในพวกทหาร ที่กระทำการกำเริบที่ว่าในมาตรา 42 นั้นมีสาตราวุธไปด้วยตั้งแต่คนหนึ่งขึ้นไป ท่านว่าพวกนั้นต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุด้วยกันทุกคน ดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญามันเป็นสามสถานคือ สถานหนึ่งให้ประหารชีวิตเสีย สถานหนึ่งให้จำคุกจนตลอดชีวิต สถานหนึ่งให้จำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

2) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันตั้งแต่สามปีขึ้นไปจนถึงยี่สิบปี

3) ถ้ามันได้กระทำความผิดนั้น ในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไม่เกินกว่าสิบปี

มาตรา 44 เมื่อเจ้าพนักงาน ผู้มีตำแหน่งหน้าที่ได้บังคับทหารที่กระทำการกำเริบในที่ใดๆ ให้เลิกไปเสีย ถ้าและพวกทหารที่กระทำการกำเริบนั้น คนใดที่ยังมิได้ใช้กำลังทำร้ายอย่างใดแล้วเลิกไปตามบังคับนั้นโดยดี ท่านว่าให้ลงโทษแก่มันตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 42 และ 43 นั้นแต่กึ่งหนึ่ง

***มาตรา 45** ผู้ใดเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ชั้นประทวน ชั้นนายสิบ ชั้นจ่าหรือเป็นพลทหารก็ดี ถ้าแลมันขาดจากหน้าที่ราชการโดยมิได้รับอนุญาต หรือมันจาดจากราชการในเมื่อพ้นกำหนดอนุญาตลาแล้วก็ดี แม้เป็นไปด้วยความเจตนาจะหลีกเลี่ยงจากราชการตามคำสั่งให้เดินกองทหาร หรือเดินเรือไปจากที่ หรือคำสั่งเรียกระดมเตรียมศึกนั้นไซร้ ท่านว่ามันมีความผิดฐานหนีราชการ อีกนัยหนึ่งมันขาดจากราชการ จนถึงกำหนดที่จะกล่าวต่อไปนี้ คือ

1) ขาด 24 ชั่วโมง ต่อหน้าราชสัตรู

2) ขาด 3 วัน ถ้ามิใช่ต่อหน้าราชสัตรู แต่ในเวลาสงครามหรือในเขตที่ใช้กฎอัยการศึก

---

*มาตรา 45 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

3) ขาด 15 วัน ในที่และเวลาอื่นๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วดังนี้ไซร้ ท่านก็ว่ามันมีความผิดฐานหนีราชการดุจกัน

มาตรา 46 ผู้ใดกระทำความผิดฐานหนีราชการ ท่านว่ามันต้องระวางโทษตามสมควรแก่เหตุ ดังจะว่าต่อไปนี้ คือ

1) ถ้ามันหลบหนีไปเข้าอยู่กับพวกราชสัตรู ท่านว่าโทษมันถึงตาย

2) ถ้ามันกระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไว้จนตลอดชีวิต หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมันไว้ยี่สิบปี

3) ถ้ามันมิได้กระทำความผิดนั้นต่อหน้าราชสัตรู แต่ได้กระทำในเวลาสงครามหรือในเขตซึ่งอยู่ในอำนาจกฎอัยการศึก ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันไว้ตั้งแต่ปีหนึ่งขึ้นไปจนถึงสิบห้าปี

4) ถ้ามันกระทำความผิดนั้น ในเวลาหรือที่อื่นนอกจากที่ว่ามาแล้ว ท่านให้ลงอาญาจำคุกมันผู้กระทำผิดนั้นไว้ไม่เกินกว่าห้าปี

[*]**มาตรา 47** ผู้ใดเป็นทหาร ท่านใช้ให้มีหน้าที่จัดซื้อหรือทำ หรือปกครองรักษาทรัพย์สิ่งใดๆ ของทหาร ถ้าและมันบังอาจเอาของอื่นปลอมหรือปนกับทรัพย์สิ่งนั้นๆ ให้เสื่อมลงก็ดี หรือมันปล่อยให้ผู้อื่นกระทำเช่นนั้นโดยมันรู้เห็นเป็นใจด้วยก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือนขึ้นไปจนถึงเจ็ดปี และปรับตั้งแต่ร้อยบาทขึ้นไปจนถึงสองพันบาทด้วยอีกโสดหนึ่ง

และทหารคนใดท่านใช้ให้มีหน้าที่จัดซื้อหรือทำ หรือปกครองรักษาสิ่งใดๆ ของทหาร ถ้าและมันบังอาจจ่ายทรัพย์สิ่งใดๆ ที่มันรู้อยู่ว่ามีของอื่นปลอมหรือปนเช่นว่ามาแล้วก็ดี หรือมันปล่อยให้ผู้อื่นกระทำเช่นนั้น แล้วมันไม่รีบร้องเรียนต่อผู้ใหญ่ที่เหนือมันก็ดี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษเช่นว่ามาในมาตรานี้แล้วนั้นดุจกัน

มาตรา 48 ในเวลาสงคราม ถ้าผู้ใดกระทำการปราศจากความเมตตาแก่คนที่ถูกอาวุธบาดเจ็บ หรือแก่คนที่ป่วยเจ็บในกองทัพฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ดี หรือกระทำการปล้นทรัพย์แย่งทรัพย์อย่างใดๆ ที่ท่านบัญญัติไว้ในมาตรา 249 ถึงมาตรา 259 และมาตรา 288 ถึงมาตรา 303 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะอาญานั้น ท่านให้เพิ่มโทษมันผู้กระทำผิดต้องระวางโทษตามที่ท่านบัญญัติไว้สำหรับความเช่นนั้นขึ้นด้วยอีกกึ่งหนึ่ง

[**]**มาตรา 49** ในเวลาสงคราม ถ้าผู้ใดใช้ธงกาชาดหรือเครื่องหมายกาชาด โดยผิดข้อบังคับแห่งหนังสือสัญญานานาประเทศ ซึ่งทำที่เมืองเยนีวาเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม รัตนโกสินทร

---

[*]มาตรา 47 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (4) แห่งประมวลกฎหมายทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469 และมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2507

[***]มาตรา 49 แก้ไขเพิ่มเติมโดย (7) แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารแก้ไขเพิ่มเติม พระพุทธศักราช 2469

ศก 125 ท่านว่ามันมีความผิดต้องด้วยอาญาซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 128 แห่งประมวลกฎหมายลักษณะอาญา

[***]**มาตรา 50** ผู้ใดเป็นทหาร ถ้ามันกระทำผิดในเวลาที่ท่านใช้ให้เป็นยามรักษาการหรืออยู่ยามประจำที่ หรือให้กระทำการอย่างใดๆ ที่มีสาตราวุธของหลวงประจำตัว โดยความผิดที่ท่านบัญญัติไว้ในมาตราต่างๆ แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

มาตรา 98 ถึงมาตรา 100 ความผิดในฐานประทุษร้ายต่อพระบรมราชตระกูล

มาตรา 102 ถึงมาตรา 104 ความผิดฐานกบฏภายในพระราชอาณาจักร

มาตรา 105 ถึงมาตรา 108 ความผิดฐานกบฏภายนอกพระราชอาณาจักร

มาตรา 112 ถึงมาตรา 115 ความผิดต่อทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศ

มาตรา 116 ถึงมาตรา 128 ความผิดต่อเจ้าพนักงาน

มาตรา 151 ความผิดฐานกระทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาล

[****]มาตรา 50 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาชญาทหาร พุทธศักราช 2469

ประวัติผู้เขียน

ประวัติส่วนตัว

ชื่อ นายคณุตม์ นิจจันพันธ์ศรี

วัน เดือน ปี เกิด 12 สิงหาคม พ.ศ. 2515

ประวัติการศึกษา

- สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต ปีการศึกษา 2537
- สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา 2542

ประวัติการทำงาน

- กรรมการบริหาร ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.พี.เค เฟอร์ติไลเซอร์
- กรรมการบริหาร บริษัท สหจักขณ์ อินเตอร์พลาสท์ จำกัด
- เจ้าของร้าน BLUEPOWER PHOTO PRINT&SCREEN
- เจ้าของร้าน FUNNY TOYS